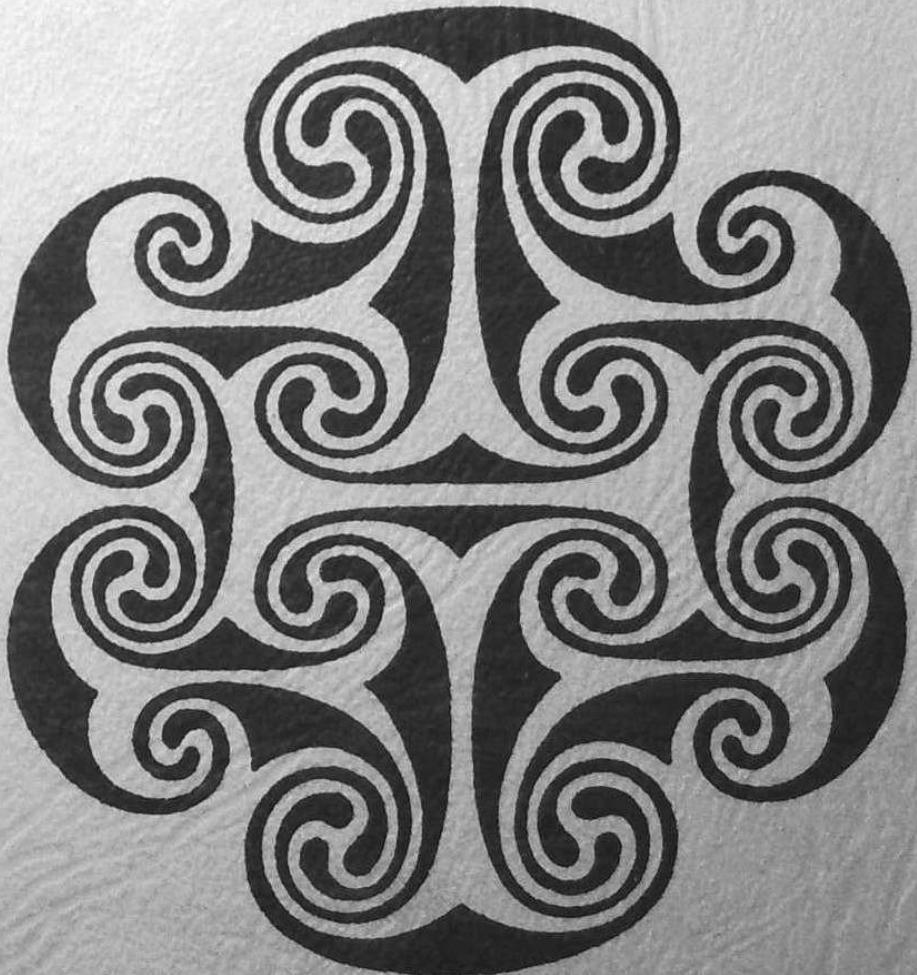

LOEIZ HERRIEU

kamdro
en
ankeu

KAMDRO EN ANKEU

GET LOEIZ HERRIEU

KAMDRO EN ANKEU

DU LOEIZ HERRIEU

Embannet ged Loeiz HERRIEU hag é dud

OBÉREU LOEIZ HERRIEU

KETAN FESKEN. 1902. Poèmes (épuisé)
SONNENNEU ER LABOURER DOAR. 1902. Chansons (épuisé)
EIT FARSAI. 1902. Poèmes (épuisé)
KERHET DE BARIS. 1906. Pièce (épuisé)
BUGULEZ KERDORED. 1913. Pièce (épuisé)
GUERZENNEU HA SONNENNEU BRO-GUENED. 1913. Chants (épuisé)
DOEREIEU ER BREZEL. 1914-1918. Notes de guerre (épuisé)
CHANSONS POPULAIRES DU PAYS DE VANNES (3 séries) 1911-1930
Texte breton-français. Musique notée par G. Duhamel.
FEST E ZO. FAL FOERAJ. 1931. Sketch.
LE BRETON USUEL. 1934. Manuel du dialecte vannetais (épuisé)
DE HORTOZ KREISNOZ. 1942. Contes.
LA LITTÉRATURE BRETONNE DES ORIGINES AU XXe SIECLE. 1943.
KAMDRO EN ANKEU. Journal de guerre (1914-1918). (Inédit).
DIAR ER MEN. Conférences. (En préparation).
KOUMOUL DU. Journal (1944-1946). (En préparation).
GLAOU RU EMESK LUDU. Souvenirs de jeunesse. (En préparation).
DASSON UR GALON. 1957. Poèmes (Avec traduction).

En collaboration.

ISTOER BREIH. 1940.
IMRAM MAEL DUIN. 1913. Conte irlandais (épuisé).
SONNENNEU, BRETONED. Chansons (épuisé).
SUPPLEMENT AUX DICTIONNAIRES DU DIALECTE DE VANNES (épuisé).
PRINSEZIG EN DEUR. 1928. Conte. Adaptation vannetaise (épuisé).
ER BUGUL FUR. 1931. Pensées.
RECUEIL DE MÉLODIES BRETONNES (épuisé).
TUD BRUDET HOR BRO-NI. 1937. Figures bretonnes (épuisé).
DIHUNAMB. Revue. 395 numéros. 34 années : 1905-1914, 1921-1944

En trésadennu brezél e gavér ér lévr-man
e zo bet groeit get Loeiz HERRIEU

B A

C

UNIVERS DE LOEIZ HERRIEU

Extrait d'une étude sur Loeiz HERRIEU et son oeuvre
par Xavier de LANGLAIS 1972

L'OEUVRE ECRITE DE LOEIZ HERRIEU

L'œuvre de Loeiz HERRIEU est extrêmement variée : poésie, théâtre, contes, recueils de chants populaires, articles sur les sujets les plus divers, les plus inattendus, parmi lesquels des études linguistiques. C'est tout DIHUNAMB qu'il faudrait feuilleter pour la dénombrer. Car c'est dans le cadre de ses éditoriaux de DIHUNAMB que le talent de Loeiz HERRIEU s'exprime le plus librement.

Une œuvre aussi nombreuse est fatalement inégale. En outre, très dispersée, elle défie le classement et décourage la traduction, ayant souvent plus d'intérêt par la forme que par le sujet... L'actualité d'un sujet passe vite !

Ce qu'il faut en retenir c'est la qualité de la langue, toujours admirable : la souplesse de la syntaxe, la richesse du vocabulaire.

Loeiz HERRIEU est véritablement un écrivain.

Quelle est son œuvre majeure ? Je souscris au jugement d'AEOZEN lorsqu'il avance que le maître-livre de HERRIEU pourrait bien être son journal de guerre : KAMDRO EN ANKEU.

La sincérité de ce carnet de route - composé de notations sans suite, rédigées au jour le jour, au hasard d'ordres et de contreordres absurdes ; avec seulement le souci d'être véritable - en fait l'un des documents les plus précieux jamais écrits sur l'"Autre Guerre", celle de la boue.

Etant, par définition, fragmentaire, tout témoignage de cette sorte ne peut être que partial. Le drame évoqué de petites touches incisives, dépassait d'ailleurs ses acteurs. A peine en mesurons-nous aujourd'hui les conséquences : notre

manière de vivre et de sentir en furent radicalement changée.

Témoin de quelques scènes de ce drame formidable, Loeiz HERRIEU les décrit sur un mode qui n'a rien d'épicique.

Que l'on me comprenne bien : Loeiz HERRIEU avait, plus que tout autre, le sens du sacrifice. Il devait d'ailleurs faire preuve d'un grand courage tout au long de sa vie de militant : quelques années plus tard, il paiera au plus haut prix sa fidélité intransigeante à un idéal librement choisi. Mais, ici, il subissait la pression d'événements dont rien de bon ne pouvait, pensait-il, sortir.

Dès lors, comment s'étonner que KAMDRO EN ANKEU ne flatte aucune de ces passions qui justifient les guerres et sont censées transformer de paisibles citoyens en "héros".

KAMDRO EN ANKEU doit donc choquer, et choquera certainement.

Souhaitons, du moins, que sa publication soit accueillie avec le respect que mérite tout témoignage sincère... Et celui-ci n'est pas seulement sincère, il a l'amertume des larmes.

Xavier de LANGLAIS

(De longs passages de "KAMDRO EN ANKEU" avaient déjà paru dans DIHUNAMB, mais cette publication était restée fragmentaire. Les bretons attendaient l'édition intégrale avec impatience. Le présent ouvrage, préparé avec soin par le propre fils de l'auteur, Mériadeg HERRIEU, comblera cette lacune).

Dén

D'en erbed ne vo souéhet kaved ama skriva-
dur koh dastumadenn " Dihunamb ! " a pe ouiér
éma bet mollet " **KAMMDRO EN ANKEU** " dré offset,
de lared é dré ur meni eil-luh ag en destenn
gentan.

143 Rue de la Paix
REIMS

G. Dubois
photo

UR GIR BENAK ÉRAOK

« Quiconque sait, sur la guerre, des choses que, sous le prétexte de ne pas nuire à la France, il se refuse à dire, est un mauvais Français. »

Général PERCIN.

Er blé 1914, a pe ieh a Cœuilly de Jumigny, én « Aisne », é kaveh a zorn klei, goudé bout dilézet hent bras Beaurieux, un dachen e vezè groeit Cuissy-Ferme anehi.

Kentéh goudé, é krapè en hent ar un dorgen, hag é hrè ur gamdro, éraok disken trema Jumigny.

É tegoēh ino, é dilost-hañù er blé 1914, éh oemb bet belzet mat de zioal a vout guélet én tachad-sé, e hrè er soudarded anehon : Le Tournant de la Mort, KAMDRO EN ANKEU, én arben d'er Germaned tennein liés arnehon. Lod kaer a soudarded en devoë kavet ou marù ino.

A pe zè demb tremen ér gamdroien-sé, ar droed pé ér har, é lakemb her de vonet pelloh.

KAMDRO EN ANKEU! morhanù spontus e hellezè bout reit estroh eget d'un tachad ar en talben, épàd er pear blé hantér brezél, pen dé guir é tè bamdé d'unan benak degóéh get er « gamdroien » léh ma vezè er marù doh er gortoz... Liés mat em es kredet éh oen degóéhet, mé eùé, get Kamdro en Ankeu. Goarnet on bet grès de bedenneu gredus er ré em harè. Met ken divourus é bet er vuhé, aveidomb-ni soudarded koh, a oudé er brezél diaolek-sé, mar da demb

hoantat, meur a uéh, hor hansorted keh chomet duhont de séhein ar en orsal dreinek.

Aveit, ahoel, é ma achiù er brezél; aveidomb-ni, siouah é pad ataù...

A pe chonjan éh oè tud hag e gredè laret en dehè groeit vad er brezél...

Èl a pe vehè tu d'er Hâs dihadein estroh eget Kâsoni...

Gorteit em es pel kent mollein en Notenneu-man. Doujein e hren krog énnè. Marsé é ma hoah rè abret ou embann ? Marsé éh es treu ne zelielen ket laret ?

D'em hansorted brezél d'em barnein...

Ne vern penaos, ne fal ket ma vo éngorto el lénnour a gavet én Notenneu-man, treu souéhus. Skriüt em es ind dé ha dé, léh ma vezen, hep kén chonj dein nameit diskarg me halon ha goarn d'em bugalé ur merk ag er vuhé truhék hon es biüt épàd kehed amzér.

Laret e hrein, didro kaer, er péh em es guélet, er péh em es kleuet, er péh em es chonjet.

Sergent-fourrier e oen én 3^{vet} Kompagnoneh, épàd tri blé hantér, hag er blé devéhan, éh oen oeit é burèu en Intendance Coloniale. Kavet em es en tu d'anaùout éleih a drew.

Soudarded koh e oemb én 88er, moéz ha bugalé demb, en darn vuian ahanomb. Oeit e oemb ag er gér énep d'hor halon, get er chonj é veemb bet lézet marsé de oarn aodeu hor bro !...

De veg er blei en hani é éh oemb bet kaset.

Ha mar n'en dés ket ré en 88er kannet ar er bratel, èl er ré iouank, gout e hrér nen dé ket bet bihan hol lod poénieu. Stank ahanomb e zo bet lahet pé goalaozet, hep konz ag er ré e zo deit de veruel d'er gér, get peuranté cherret duzé.

El lod kaer, groeit em es er brezél, pen-der-ben, hep tennein un ten fuzilien ar me « nésan » e oè adâl dein hag e oè disket dein kâsat hag obér me « énebour » anehon.

Tost mat omb bet neoah unan d'en al, meur a uéh; met doaret e oemb, èl góed, ha groeit de beb unan ahanomb ur bed hag e oè abéh ér fozel kamdroiek léh ma oemb interret é biù.

N'en des ket bet tu demb d'en em uéjet, na de ouiet en eil get égilé a beban éh oè deit er hâs e oè lakeit de seul elzé, en un taol, étré deu zén ha n'ou devoë biskoah em anaüet...

Guélet e vo én Notenneu-man, nen dé ket er brezél un dra de vout hoanteit.

Guélet e vo ennè pegen izél é hel disken mab-dén a pen dé dihaodet ha ma ra é vistr dehon, é léh lézen a garanté en Avié : Karet hou nésan èloh houh unan, lézen didruhé en dud gouïù : Klasket obér droug d'houh énebour é kement fèson e zo (1).

Ur bokedig benak e vo kavet é vleuein, ur uéhig en amzér, ar er ioh teil-sé e hrér anehon é galleg « La Guerre de la Civilisation et du Droit »; met ré hloëu int, er bokedeu-sé, aveit kuhet er oah lousteri e red anehon ar er bed, a oudé nandek vlé, hag e zo ret demb trapikellat énni bamdé, groñnet get tioëlded spontus en amzér de zonet.

Meurh 1933.

(1) Manuel du gradé d'Infanterie, I. Loden.

20.000 ZANIEZEN

en Dordt is nu weer een groot deel van verwoest.
Aanrandt heeft nu een heel grote zaak op zijn
hand en dat kan niet anders dan dat hij nu
niet meer kan werken. Daarom moet hij nu
zijn werk overlaten aan anderen. Deze anderen
zullen nu moeten proberen om de zaak te
vervolgen. En dat is nu alweer een heel grote
zaak. Want er zijn nu veel mensen die
niet meer kunnen werken. En dat is nu
een heel grote zaak. Want er zijn nu veel
mensen die niet meer kunnen werken.

KAMDO EN ANKEU

KETAN LODEN

KETAN LODEN

KETAN LODEN

KENT TOSTAT

Deze zaak is nu alweer een heel grote zaak.

Dat is nu alweer een heel grote zaak.

KAMDRO EN ANKEU

KETAN LODEN

KENT TOSTAT

1

E ta brezél

29 a viz Gourheleñ 1914.

Éh omb é tornein en est. « Konz e hra er hazeteu a vrezél »,
e lar demb, en ur zegoéh de vitin, en dén e zo de heul er mikanig.
Ne gredamb ket.

D'er 1 a viz Est.

Ha neoah, ataù é talh er vrud. En déieu-man, é larér, é tarho
en treu.

D'anderù é son er hlehiér...

D'en 2 a viz Est.

Guir eroalh é. D'en overen vitin éh amb de Sant Joeb er
Plësis. É ma er papér doh en nor dâl hag e gemen demb kuitat ol
er péh e garamb.

Guen kann é er person, é krapein ér gadoér bredeg ha krénein
e hra, en é zoñ, en tam papér é ma karget de lénñ demb.

Goasket é kalon en ol; diwarhet deulagad peb unan ha karget
a zareu. Béh en des en dén e kredein... Brezél!...

En Oriant ha Plañoer

Kentéh arlerh mérien, éh an, get me fakadig dillad, trema soudardi er 62°, en Oriant. Ino é ma galùet soudarded er 88° R.I.T.

È kement ru e zo é kér, ne uélér nameit goazed, get ou fakadeu, é monet trema er soudardi. N'en des ket kalz a jourdoul getè, nag a her arnehè.

Ér méz é tolper en dud. Tammeu planken liuet e verk léh er gompagnoneu.

En dervet éh an mé.

Em gavet e hran get kansorted, amizion. Anaüet on get en darn viuan. Bout e zo ré eùé n'int ket ag er vro.

Deu pé tri eutru e zo azéet doh un daol goleit a bapérieu. Konz e hrant kriù ha rok.

Mistr péchanj pé ré é klah obér ou mistr. Tro en anderù é tegohéh tud. Ardro goubafinuel-noz é tosta en abuzerion, lod anehè bréh-vèu, hoant kann dehè doh unan benak, ne versu più...

En déieu arlerh éh amb de chom é Skol er Hé, léh ma rér demb dillad, sihér, fuziliennu ha kement tra ret d'ur soudard. Kollet on mé — martelod koh — émesk kement a drew, n'em es biskoah disket em chervij anehè ha ne ouian hanù erbet dehè.

Kavet e hran ur hansom d'em difari.

Goulen e hrér ur skriñagnour eit burèu er gompanoneh. Chetu me zrès. Me mechér goh, a pe ven éh obér me chervij. Ataù éh on duahob de vèrat ur bluen egét ur fuzilién !

4 a viz Est.

De vorh Plañoer éh amb. De oarn en aodeu, e larér. Chetu-ni é skol er Frèred é lojein. Degeméret mat on get er

rénour ha rein e hra dein ul léh doh taol er « parloir » de zèbrein me fredeu. En tachad-man, 24 blézo, d'er hourseu-man, éh oen glaharet mat. Deit e oè me zud d'em has é pansion aman : er uéh getan dein de bellat azohtè.

Kousket e hrei er gompagnoneh ér sklaseu, ar er plouz. Kavet e hran-mé gulé é ti mignoned vat ag er vorh.

Ha béh ar er papérieu ! Na pet kuéh é ma daù demb obér rol tud er gompagnoneh, get nivéren er fuziliennu...

Tud er gompagnoneh, ind, e hoari soudard : kerhet d'er paz, mérat er fuzilién, postal ar er mézeu.

Ne blii ket kalz er vuhé man demb. Èr gér é karehemb bout, éh obér hol labour. Bout e zo ré hag e achap, kaer en des er Hapitén kenig prizon dehè hag obér vil. Ha vil e hra, me reskond deo!

Ha neoah, ur sul ne oè mui hafni ino, kin meit er vistr !

Bout e zo lbd, e rér otré dehè de vonet d'er gér un dé : deu pé tri dé e chomant.

D'er sul é vè lan en tavarnieu a dud. Lan eùé er grienneu, tro ha tro d'er vorh, get en dud é tèbrein ou miren ar er géao.

Grafinegu e hra ou hun ahoé astennet ar er hlazen, édan er gué aval. Ha ne huélér nameit ou lavregeu ru ar er géao glas. Laret e vehè pouladigeu goed, térenneu en héol é hoari arnehè, dré vesk en dél...

Kenevé d'en dillad soudard, é vehè kredet éh es pardon pep sul é borh Plañoer : kan e vè, ha rah, én tavarnieu, get er ré vèu.

24 a viz Est.

Distroein e hramb d'en Oriant aveit kemér en trein. De oarn Pariz hor hasér.

25 a viz Est.

En Hotel de France éh omb boutet. Ino é rér demb bara ha bouid aveit en hent. Ino eùé é lar lod kaer kenevo d'ou zud deit d'ou guélet hoah, Ankinuset disparti ! Lezel ama, aveit mât marsé, hon tud, et ré hag en treu e garamb.

Én dro de Bariz

25 a viz Est.

De dèr eur éh amb araok. Huch ! Dareu ! Bréhatereh !

N'omb ket hoah én Alré hag é fardér ar er boudi, en ivaj. Er Sergeant-Major parizian e zo genemb, n'hel ket em oalhein. Dèbret en des rah er péh e zo obeit geton hag é ma breman é pokein ar loden er réral. Ur spont é er guélet é lonkein, keij-meij, pir, uieu, figéz, kig iér, sardrin... Hag eit lakat ol en treu-sé de zeval é stag é houng doh er boutelleu guin, chistr, guin ardant... Ha bégadeu nezé, eit lakat en ol de hoarhat!

N'es ket anat a vrezél genemb, na get hor hansorted e gleuamb
é kañinal a bouiz ou fen...

Kuitat e hramb doar Breih : Mem bro kenevo

Er garieu_bras, é huélamb ur ioh intronézed, gusket é guen, ré er « Groéz Ru », journoul geté alkent é monet hed ha hed get en trénieu, de rein d'ær soudarded : butum chokola ba kant tra

Trénieu e uélamb, arrestet pé è tremén, braueit get bareu
gué, bokedeu, baniéleu tri liù, arnehè merket è letrad bras :
Berlin, aller et retour! pé Train direct pour Berlin!

Revendaill é ma chonjet get lod monet embér d'obér ur valéa-
den beta duzé.

36 *mix Est.*

Degoéhel e hramb é Juvisy é kreiz en noz. Peb unan e saù guélé é wagonieu tud hag é ré loñned, léh ma hellér em asten, kuit a holhed nag a blouz. Rak skuéh omb, hernet, kroset get deu zeùch hent hoarn.

27 a viz Est.

A vitin én hent ! Arrest e hra hon trén é kreiz un doareu, ar linen Creil. Mâl e oë ! Un tammig pellikoh éh oemb cherret d'er Germaned.

Ha ni ar droed, ar hor pazeu, glaù bras é koéh arnomb.

Trézein e hramb doareuiér goleit a uénih ha parkadeu bétrav. E bro en treu bras éh omb : malézadeu doar, hep harp d'en deu-lagad. Na klé, na garh; na guéen na bod. Kiri bras, éhen bras, tachenneu bras. 1410 deùeharad doar e zo doh unan anehè.

É Roissy-en-France é ma hon arrest. En dud e sel divarhet dohem. Ne blii ket hor penneu dehè péchanj ?

Klask e hran lojeris aveit me hompagnoneh; met diés é kavet, én arben d'en dud e achap én hor raok. Ur vestréz-skol truhéus e gennig dein neoah ur volad leah dous hag e lar dein é pé tachadeu monet

28. — Gellet hon es em asten ar blouz chomet arlerh marteloded hag en des kousket aman en déieu kent.

Gazeteu e zegoéh. Chetu ur hrann-baotr, ur vréhad papérieu édan é gazal é huchal a bouiz pén : *Edition du soèr, la Pètri ! Galleg Pariz merhat...*

Tud n'en des ket kalz ér vro-man : diboblet é. Stank é huélér tiér revinet. Ne uélér ket ur hroëdùr édan 15 vlé. Ha hir int, me heh tud, ha moén! Tammeu helestr! Na tachenue lous!

Groeit en des spleit er bouid hag en ivaj ar hor *Sergent-Major*. Tapet en des er rid-kov bras. Ha dohtu é ma kaset d'ur Hlanudi — er péh e glaskè. Béni mar dé groeit é bapérieu é ma groeit eûé ré en hani e oè é hortoz é lén, hag e oè é troein a oudé en dé ketan ag er brezéil aveit krançie ihujob. Er brezéil!

30. — Pemp eur. Èn hent! De Pierrefitte éh amb. Mé araok cit klah lojeris er gompagnonech. Eurus omb de guitat er vro diugnë man.

Éh arriù get bëred Garges, groeit tèr lèu demb, é térr de laret
demb distroein de Roissy. Tèr lèu aral de bakein! De greisté é
tegoéhamb arré é Roissy, krommet édan hur sam. Lojet é me zud
dein, ha mé, kavet em es ur guélé é ti ur voéz vat, adal ma vo ur
hansort genein é lojein.

Deusto demb bout skuéh brein é filajamb un tammig aveit obér plijadur d'hon ostizéz. Ret é tañoat hé guin koh. Hag é lar demb é ma ag er Flandr. Tri mab dehi e zo soudard; unan anchez e zo bet goalaozet en déieu ketan. Ur verhig e zo geti, met ne hel ket konz, reutellec men dé. Ha me hansom L., ur paotr ag er Hreisté, larour kaer, ha laret d'hé mam hé filat ken ne zireuo!

— Perak, emé er yam?

— Qu'on la « Rostand » qu'elle « Chantecler ! » emé en aral.
Ha skrign.

KAMDRO EN ANKEU

31. — Vâd en des groeit demb kousket én ur guélé.
Diskuéhet mat omb.
É tachen Duchêne é ma hor burèu; met kalet é harz abarh get er helion. Biskoah n'en es guélet kementral. Du é getè en trestiér, er mangoérieu, en daol; hag embér éh es ar hor papérieu ur ioh poéteu rè.

Met ne chomamb ket aman. Kemen e hrér demb monet éndro de Pierrefitte.

Er uéh-man éh amb betag el léh. Pedèr lèu hon es groeit, met ne vern, eurus omb é huélet en degemér karadek e hra tud kér demb. Donet e hrant ar ou dorieu de genig demb bara, fromaj-kig, guin, fréh.

En ti-skol é kouskeemb. Rein e hrér demb plouz, sihér, eit kousket, golhedeu, penneu koubenér...

D'en noz, éh a me hansort L. ha mé én ur predi de zèbrein ur banneh souben fresk.

Chetu pelzo n'hor boë ket bet bouid tuem.

1er a Uengolo.

É ma aerlestri er Germaned é punein adreist Pariz. A pe drennan adrestomb é lar demb el letenant P. tennein arnehè. Ne hramb ket kalz a eun déhè, kredan! Neoah koutant é el letenant ha lakat e hra er soudard de vout koutant eùé é péein guin déhè, aveit inouein en tenneu ketan...

2. — Téh e hra en dud éraok er brezél. Adal er mitin betag en noz ne dor ket, ar en hent-pras, er sted tud, loñined, kiri, éh achap dirak er Germaned. Monet e hrant keij-meij, guisket truhék, lod astennet ar er hargeu glustraj, benègér, bouid loñined, dillad; lod ar droed, diarhen liés, goleit a heuen. Tud koh spontet, tud iouank klouhainek, merhed ou bléu ar ou deulagad, diskalaù, bugalé vihan ar ou divréh, réral a stieij doh ou brehiér.

A skreibill doh er hargeu, kant tra didalve, skrapet a her, hep chonjal.

Ha rah en dud-sé hag el loñined, er spont én ou deulagad ker-lennet get heuen distranpet d'en huiz.

D'émen é ant ? Hafini anehè ne oui...

Ankinuset préhésion!

D'anderù é larér demb é ma ret kuitat. Marteloded a Vrest e za de gemér hol léh.

De 7 eur 30 d'en noz éh amb araok. Noz é. A bep tu d'en hent e heliamb, é spurmantamb én doareuiér, ioheu guénih paket braù ha goleit get un doen pintek. Laret e vehè un nebed lojeu saboterion.

Ardran hor hein, ur hréen splannéd e doul en noz : Pariz é e zo azé. Stuhenneu goleu e rid dré en èbr é klah aerlestri er Germaned e gleuamb é vourbotal, ihuél én tioélded, dreist hur penneu,

KAMDRO EN ANKEU

É Gonesse éh arrestamb. Keméret é ol el léhieu. En eil ba-taillon e zo degóéhet én hor raok hag e gousk ér méz, ar vord en hent, e larér demb. Én ur dremen, éh anaùamb, doh ou honz, keneiled : Stén Er Bayon, en abad Er Gal a Nein, Pier Laurent...

Gellout e hran donet de ben alkent a gavet léh de lakat me zud, én un dachen. Kreisnoz meit ur hart é a pe hellamb em asten; rak n'en des ket a gousked : Kiri, tankiri a gement sord e zo e dremen én hent, doh kein hol lojeris. Heijal e hra en ti getè. Kornal e hrant, bleijal, brammet, blazeint! Kant ha kant e zo anehè.

3. — Ne zéhan ket ataù er hiri de vonet araok. Ha, doh en tu aral ag en hent, chetu bepred sted er geh tud é pellat doh trouz er hanoñneu e gleuamb é hupal duzé, trema er saùhéol.

Hag épard ma skriuan en dra-man, deu groëdur pear blé benak, e dremen étal ér fenestr én ur gañinal a bouiz ou fen. Me garehè bout én ou hrohen...

Konz e hrér é vo ret demb, kent en noz, derhel pen d'er Germaned e zall de zonet ar du Pariz. Ha n'en des aveit peb unan ahanomb nameit un dornad kartoucheu. Ne bado ket pél er hrogad!

Spontet é d'en doëré er geh tud én des reit repu demb. Hag er vestréz de laret déin alijein er gompagnoneh de lahein rah hé iér, hé goeidi, kounifled, h. h. ha d'où dëbrein, eit ne chomeint ket get en eneberion.

Ne oér ket bet pél getè! Epard dek minut benak ne vezè mui kleuet meit iér ha goeidi éh obér vil. Lofined keh! De greisté éh oè groeit souben getè. Souben? Muioh a gig eget a zeur e oè abarh!

Hag épard man dé en ol é tèbrein ou goalh a gig, é huélamb, dré en nor dâl, er geh divroïdi é tremen ataù, ou boelleu gouli... Chetu un tiegeh é tiloj get ur garrikel!

Glaharet bras é tud en dachen-man. Prenet ou devoe hé kant mil lur arlañné, hag é ma ret dehè hé dilézel.

Astennet e oemb aveit kousket é sal billard en dachen a pe zér de laret demb monet d'en Tillay, tri hart lèu ahaneman.

El letenant P. e za genemb de glah lojeris. Un tammig é ma « han » er heh dén-men. A oudé deu pél dé é ma é vestréz é redek ar é lerh ar en henteu-man. Ur bord !

É monet get hon hent, é kred el Letenant bout kleuet tennus fuziliens. Obér e hra demb kargein hor fuziliennu, ha ni é fozelleu en hent-pras hag én ur planchad mais de hortoz guélet en enebour... deu soudard mèu é tremen get un avé. Un taol foet merhat en devoe kleuet hon ofisour.

Chetu-ni én Thillay. Artillerie e gavamb a ioh é beg er vorh. Un tammig pelloh é kleuamb huchal : *A la garde!* P. e gemér é revolver hag e gouch ur soudard e red d'hor havouit. Un cutru, é tonet ar é lerh, e dén arnehon. Er mér é, en eutru-sé, hag er sou-

KAMDRO EN ANKEU

dard-man en des skoeit arnehon get ur vouteill, rak ma vennè parrat azohton a laereh én un ti. Arrestet é en huil.

N'en des mui kalz a dud aman. Ret é demb boutein en norieu én tiér get tammeu trest aveit kavet lojeris d'hon tud.

4. — De greisté é chanjamb lojeris. Oeit omb én un dachen éma er vistr é monet kuit anehi. Rein e hrant demb alhuieou ou haù hag otré de gemér rah er péh e hrei plijadur demb : guin guen, guin ru, hani koh, champagn, guin ardant, adal ma vo ivet anehè get mât hag onestiz.

5. — Aman nen dé ket fal hon treu ! Légumaj e gavamb eûé él liorh. Met ne bad ket hon eurusted. De bemp eur, béh débret koén demb, éh amb kuit.

Un adjudant ag er Hors, e zo doh hor hondui hag, èl en darn vuian ag er Horsiz, un tammig é ma foëuour. El loden vrasan ag er vistr soudarded, e zispleg can demb en ur gerhet, e zo ag er Hors; er gazeterion gueellan eûé; en drederan ag er varteloded...

Anaùout e hra mat er Vretoned : 11 ordonnances a Vreih en des bet! Tud vat, emé ean, kalonek èl en Turcos, met berroh a spered!...

A pe ouiehè petra e chonj anehon er Vretoned e zo a skoéans geton!

■ Villiers-le-Bel é tegohamb ardro 9 eur noz. Ur gérig vraù, braù él hé hanù. Chomet zo tud aman. Neoah em es poén eroalh é lojein me ofiserton. Kaer em es skoein ar zor un ti e zo merket dein, nen dér ket de zigor. Daù é dein boutein me zroed fuzilién én ur haré guén aveit monet én ti. Nezé erhat é ta en eutru, ur spagnolad, ha béh genemb. Er brezél!

En un ostaleri kaer é kousko er gompagnoneh. Ur hlanudi e zo groeit abarh. Guéléieu e zo, lanjélieu arnehè.

6. — *Sul.* — Monet e hran d'en overen d'en iliz parréz léh ma kavan kansorted ag er gompagnoneheu aral : en D' Er Porh, Per Laurent, Lécuyer, Cappé ha réral.

Lakeit é demb hor burèu é ti ur menuzér oeit araok. ■ ma rah en ti genemb.

7. — Trouzal e hra atañ er hanoñneu, épäd en dé hag épäd en noz.

N'en des ket kalz a geginerion genemb. Bouid truhék e zébramb. Em lakat e hran d'obér bouid eit me hansorted ag er burèu. Ul lévr kegin em es kavet en ur goégnel ha béh arnonn éh asé heli alieus er « Voëreb Mari ».

8. — Deit é er menuzér éndro. ■ homb é tèbrein doh é daol a pe arriù hag ean de glask trouz dohemb rak ma kav eilpennet rah

KAMDRO EN ANKEU

é drew. Skarhet é armenérieu, struet é bapérieu hag é zillad, d'er varteloded en des kousket aman én déieu kent. Ouilein e hra er heh dén.

Gellout e hramb el lakat de gompren nen dé ket ni en des lakeit é di én ur stad ken truhék.

Oeit é er soudarded de gampen fozelieu ér parkeu ha léh pheïu kanon.

Dré pep diù uéh é kleuér é saill tiér hag e zo én hent.

Lan é en doareuiér dré-man a ué pir hag étrézé stedeu huerùzion-tud.

10. — De 2 eur 30 de vitin é fardamb tré, a her aveit, monet trema Ecouen, én arben d'er Germaned.

A bakadigeu é kerhamb, hep obér trouz. Er soudarded neoah n'hellant ket parrat a gonz. Brehoneg zo getè, èl rézon. Hag er Médesinour e gerh étalon ha laret : *On ne peut leur faire parler français!* Ur galieu é. Hennen e gred, merhat, é ma get en tead e vrezelér...

Trézein e hramb Ecouen.

Un arrest é Le Mesnil-Aubry, léh n'en des mui meit deu diad tud, hoant dehè gounid argant, péchanj.

Trema Mareil-en-France éh amb nezé, a dréz dré er parkeuiér, chomet de bouiz. Chetu ur parkad guénih kouchet, luzern hir éndro dehè.

■ Mareil d'el lué, doh tor un dosten gronnet a goed, n'en des mui eûé gozik dén. ■ ma rah en orsal télégraf a skour doh er poste, trohet. Pellikoh eget er vorh éh arrestamb.

Dré-man é ma paüet gozik rah en henteu. Hag é ta chonj dein a henteu don, fangeli ha skosellek mem bro genedig...

Bardellet é rah en touleu hent get kiri, benüegér a bep sord. Gué pir-chistr, gué avaleu eûé e uélamb stank én doareuiér.

Er goahan, chetu kurs pred ha tam bouid n'en des de zébrein. Chomet é er hiri bouid ar hol lerh é Villiers.

Toroñnal e hra en dud ! Hoant ou des, arlerh bout postet kement, ar iun.

Donet e hrér de ben a seuel pred, neoah. Tret mat é guir é. Peb unan e labour aveiton : lod e rid dré er vorh de cherreh tammeu bara ha pep tra chomet arlerh soudarded aral, en déieu kent.

Lakat e hran mé deur de verðein hag é taolan abarh un tam potaj ha tammeu aval-doar, kavet én ur park tost. Get ur chantellen benak bara krazet ha lous é tan de ben a zistan d'em hoant.

Goudé, de hortoz er Germaned éh an get ur hansort d'obér un dro dré er véred e zo étalomb.

Treu feitus pé soéhus e uélan skriüt ar er bëieu. Guélet e hrér n'omb ket é Breih. Ar unan anehè é lénnan :

KAMDRO EN ANKEU

*Passant
Qui va passant
Je fus toi...
... Tu seras moi...*

Henneh zo deit er uirioné geton erhat !
Met chetu deit en noz ha German erbet n'en des tosteit demb..
na tam bouid naket !

Kerkrous vo monet de gousket de hortoz en eil hag égilé anehè.
Ur ioh guénih e zo tost. Pokamb arnehon ! Er brezél... Lod e
dén ur fesken hag e fard én hé léh. Met skuéhein e hramb fonapl
én touleu-sé : lofined bihan e rid ar hor fas ha gan géaot bfas e
blant én hor gronj. N'en des ket a gousked ! Na poén hor boë bet
doh em zijkein anehè !

Éh oemb é chonjal monet de gousket d'er véred, en ur bê
benak, a pe arriù kemen genemb de zistroein de Villiers.
Nen dé ket atañ er bouid hon es dèbret e barrei dohemb a
obér hent...

13. — *Sul.* — En E. Moigneu e lar en overen hag en E. Gal e
zalh en orglézeu. Kan e zo genemb : kafinenneu brehonek ha gallek.
Ur ru, ur guerhour gazeteu e huch *Le Petit Journal*. Ur Brei-
had é ha brehonog e gonz dohemb.

14. 15. — Nitra a vad. Distroein e hra a nebedigeu en dud d'ou
ziér, a geteh ma tisken er Germaned trema Chalons.

16. — De 2 eur 30 de vitin é térr de laret demb éh amb araok.
De Arcis-sur-Aube, e larér, d'interrein er soudarded lahet duzé.
Nag ur vechéti Goudé en doéré-sé ne oè ket kalz hag en devoë
gellet cherreh ou deulagad betag seùel.

EIL LODEN

ÉR BREZEL

I

Ar emgannléh er Marne

Kampen e hramb pep tra aveit diloj. De 6 eur meit kart éh amb araok.

16. — De 7 eur 1/2 de vitin é huélamb, ag en trén, er hetan bé soudard: ur groézig, just divrazet er hoed anehi, un dornad boketeu gouïuet éh achiù meruel ar ur bernig doar bréh. Béieu aral hoah, ol haval, strèuet duhont ha duman. É ma ol en dud ér fenestri. Déhan e hra er riotaj en taol-man !

Chetu Mailly-le-Camp. Toulet é rah toen er gar get en obuseu. Kouchet mat en des en dénerion. Ul loden a gér e zo losket ha diskaret. A glei hag a zeheu, wagonieu brèuet pé eilpennet, railleu trohet, saùet ha krommet d'en obuseu é saill.

Ar en hent pras, tost d'el linen, ur sted tud ha kiri é tonet éndro get *oy* zreu, pen dé guir en des kulet er Germaned. Pemzék karad treu, lerh-oh-lerh, e gontan. Kriüh é karanté er gér eget en eun ag en éneberion.

Erestel e hra en trén un tammig, ha ni d'en dias. Ur bé e zo é kosté el linen, ur habel soudard arnehon. Sellet e hramb dohton hag é lénnamb hanù ur soudard ag er 62e a gosté en Orient. Iénat e hra demb.

Hag é talh en trén de vonet. Breman éh omb ar er bratel emgann. Epad tri hart lèu ne uélamb mui nameit korveu Fransizion lahet. Er gar éh es ur bern anchè, étal en nor. Merhat éh oent kousket a pen dé degoéhet arnehè en tenneu ketan. Koéhet int én ur ioh, keij-meij, ou fuzilienneu getè én ou dorn, é tonet ér méz ag en ti.

Hed ha hed get el linen, hep déhan, doh en tu klei dreist pep

tra, ér fozel, berneu ré lahet. Lod ar ou hraboneu, lod aral ar ou huén, ar ou hosté, kroset. Grañnigeu e zo én ou saù, harpet doh klé en hent hoarn, èl a pe vehent é klah em bladein aveit kuhet.

Chetu ni deit ér méz ag er grouizen; bremen é huélamb er blénen dirak hon deulagad, get bodadigueu koed dré pep diù uéh.

Ha ne vern émén e sellamb, é huélamb stedeu lavregeu ru asten-
net ar er bratel. Laret vehè stedeu roz-aer strèuet ar er hlazen.
Diskaret int, er geih, a pe oent é vonet d'er Germaned kuhet ér
bodadigueu koed. Un eah é ou guélet ! Tostoh demb éh eùehamb
penneu digor, diùhar ha divréh distaget, dillad renget, ronsed divoel-
leuet, foëuet, tud édantè fastret. Rah er horveu-sé du-pod, ken
ne gredamb, en taol ketan, é ma tud du int.

Ha diar rah er horveu-sé é vreinein, é saù ur vlaz ponér, ur
vlaz eahus. Taolen ha blaz blaohus ne vo ket tu de hafini ahanomb
ankoéhat kén tré ma viueemb ! Ret é demb seùel guér en dorieu ha
derhel hor mouchedeu ar hor fri : n'en des ket a harz. Nag a Vre-
toned e zo koéhet amen, é kreiz ou nerh, aveit dihuen ur Stad ha
n'en des groeit, a oudé kant ha kant vlé-so nameit hoari en dal
d'ou bro !

Un dra hor soéh : émesk er ioh ré varù-sé ne uélamb ket kalz
a Germaned.

Chetu la Fère-Champenoise get hé gar losket ha fondet. Rah
en tiér e zo léh er boledeu fuziliens hag en obuseu arnehè. Tammeu

potin, kartoucheu, armaj e gavér ar strèu édan en treid. Ér gar
éh es ur bern anehè keij-meij, ne ouian ket pet karg.

Guélet e hramb é tremen huéh kar lan a soudarded german
groeit prizonerion : er ré getan e uélamb. Guisket int get dillad
louet. Tud iouank flam, ur cher dous ha fal chifet dehè.

Hon éneberion ? Benüegér, kentoh, éldomb, étré dehorn er ré e
oui argantein goed bugalé Doué.

Pelloh é kavamb hoah rè lahet. Soudarded ag en Orient int.
Laret e hrér éh oent mèu a pen dé arriù er Germaned arnehè.
Chetu unan ataù hag e zo geton ur vouteill édan é gazal, hag ean
lahet. Skoeit int én ou hein, é tu en hent hoarn léh ma koéhè er
boleuet. É téh éh oent perchanj.

Hoah un tammig hent ha chetu Connantre. Disken. É ti er
baronéz de R. éh omb lojet. Dizalbadet é en treu aman eùé d'en
tenneu. Chetu ur pikol guéen koed kroéz, trohet dré en hantér, ker
grons man dé koéhet el lein anehi doh en troed ha chomet én hé
saù, plom. Hag ataù tenneu ha mangoérieu toulet, dillad renget,
orsal a stleij. Erhat é éh es bet böh én tachad-man.

Rein e hra dein er veitouréz ul léh de seùel guélé én ur hardi, ar
ur bern pel guénih ha prestein e hra dein ul lanjer. Eraok kousket
é koénian get souben leah, e uerh e voéz vat-sé dein, ur blank
er hartad, deu ui, hag un tammig formaj.

17. — Éh an de Pleurs de glah bara eit er gompagnoneh. Tre-
zein e hramb en tachad léh m'en des arrestet er Fransizion éraok
fardein ar er Germaned hag ou boutein é guernegi Sant-Gond. É
ma hoah damorant ou fred ar er bratel ha gronneu papér ou zenneu.
Pelloh é huélamb en touleu groeit dehè get ou falieu bihan aveit
tenneu ar ou hraboneu. Heli e hramb ar en dachen trechad ou sail-
leu araok.

Pobér Pleurs e zo deit éndro ha ne déh ket obér bara. É ma
neoah trouz en tenneu fuziliens ha kanon é ziskoharn, e lar dein, ha
trouz guér é di é torrein get en horos. Ur spont e oè ou hleuet,
emé ean.

Epad en tarhad, soudarded ag er Hreisté e oè deit de guhet
aman. Ne vennent ket bout lahet aveit er Frans-man, e larent !

É Connantre, étal en iliz toulet é mar a dachad, é huélan bê un
ofisour rusian lahet é 1814. Kant vlé ! Ha deusto d'er péh e vê laret,
n'en des ket fineit tam erbet mab dén...

Hor soudarded e red dré en emgannlhé aveit klah ré lahet :
ne gavant kalz kén meit armaj ha dillad. Doaret é bet er horveu
de réral.

É monet get en hent, trema la Fère-Champenoise, é treménamb
tost d'ur bê léh mah es lakeit ur gompagnoneh soudarded iouank.
É ma èl ur bern teil stu, é kreiz ur malézad doar. Disken e hra er

KAMDRO EN ANKEU

Homandant Caroff diar é jao hag é salud, get é hléan en « deileg » tud iouank-sé diskaret é kreiz ou ampertiz, èl ur parkad guénih kent en est. Obér e hra demb ou saludein, ni eùé, get hor fuziliens. « Reposez en paix » emé, kriù, er Homandant. Peah Doué ar dorfeteu mañ dén...

Pellikoh ur bé afal get unek soudard abarh. Nag a ré lahet!

19. — D'un 1 eur 1/2 de vitin e tiskennamb é Chalons-sur-Marne. Glau en des groeit hag én tioëlded é trapikellamb un herrad én ur gaotegel fank ha deur.

Én Docks, ar er blancheriz, é sulérieu digor d'er seih aùél éh omb lakeit. N'en des ket a gousket get en aneoid hag en tenneu e gleuamb é trouzal heb arsaù èl er gurun én ur barrad harnan mor, pèl.

De 4 eur 1/2 éh omb ar voulj arré. D'en trén éh amb endro, aveit monet de Vitry-le-François. É pep gar é lézamb un nebed soudarded aveit goarn el linen. Daù é demb-ni disken éraok Vitry, rak trohet é pont en hent-hoarn d'er « Génie ».

Monet e hramb ar droed get hor sam betag er bodereh lèh m'é ma hor burèu. Aman n'en des nitra fondet.

Un dro e hramb é kér Vitry. En un davarn lèh mah amb, éh oètaolenneu liüt ar bapér, goleit get guér, diar brezél 1870. Tammeteit int a daoleu kléan get soudarded german.

Eilpennet é rah en tiér e vezé guerhet énnè bouid pé Ávaj. Tourhellet int bet d'er Germaned ketan, d'er Fransizion goudé.

20. — Diés é demb ataù kavet bouid. D'er sul vitin é ma ret deim obér me lein get pear pé pemp gran kafé e gavan é sihiér koh, taolet en ur goégnel. Sardrin é bouisteu ha bara e gavamb de brenein guehavé.

Monet e hramb d'en overen d'en iliz parréz. Er person e hra é bredeg diar en treu eahus en des guélet : en dud lahet ér parkeu, keméret dehè lèh er bléad.

Gloëu é er ré e zo deit d'en overen. Neoah é ma stank er hadoëriku hag anat é chervijent kent er brezél, rak lakeit e zo doh peb unan anehè ur grometen aveit derhel en dislaùer hag ur broch aveit skourein sah-dorn er merhed!

Nen da doéré erbet betagomb a du erbet. Penaos éh a en treu get er brezél? Ne ouiambr tra. Na get hon tud ér gér? Nitra muioh.

Ataù é tremen prizonerion; tankiri bras eùé, un hantér hant benak anehè de gas bouid d'er soudarded e zo é kann, ha seitek kar aral, aerlestri énnè get rah er péh e zo dobér aveit ou implé. Nag ur safar e gasant!

21. — N'arriù ket ataù tam bouid erbet genemb-ni. Goulen e hramb kaou; argant ha ni de ziskrap aveit em vasein. Ne gasér

KAMDRO EN ANKEU

demb na bouid nag argant. Hon tud, strèuet hed ha hed get el linen, e zo daù dehè skrapein avaleu-doar ér parkeu ha jiboésat gouïuaj aveit kaout boud.

É ti renour er Bodereh é kouskan. Ém hambr éh es ur haer a daolen groeit de Hansi, get deur-kriù : *L'heure de la délivrance*. Keniget é en daolen d'en E. S. er renour, bet guéharal ofisour german, e larér, ha bremen é armé Frans. Diskoein e hra un Elzasiañnez é pedein Janed Ark de zonet de zigabestrein hé bro. Hag én ur gogusen é huélér é achap éraok er Fransizion, Germaned e zo beb a orloj getè édan ou hazal, hag é mant é klah arrest er spleittenneu anehè...

Distroein e hra aman eùé tud d'ou ziér. Chetu ur voéz, tri uigkeit vlé benak, é tiloj get deu zoaren bihan dehi. Losket é bet hé zi d'er Germaned. Ne chom geti nameit un nebed dillad boutet dehi en ur voist suan — hé hredans — ha plak potin hé uéléd e ia geti ar ur hoh karrikel !

22. — Deit é hor soudarded d'hor havet aveit kemér en trén a vitin. Monet e hramb ér wagonieu hag é chomamb ino beta dek eur noz. Én trén é kouskamb hag en dé arlerh de 4 eur é tiskennamb hoah ur uéh é Chalons-sur-Marne.

D'en Docks Miel éh amb. Met trist é hon doéré : n'en des na plouz d'en em asten, na bouid de zébrein ! Peb unan e zifré de seuel pred get er péh e gav. Chetu en noz. N'em en hoant erbet de dremen en noz ar er blancheriz, é kreiz en aùél-red. Tostik tra omb d'er gar. Fonapl é kavamb ur wagon a getan sklas lèh ma saùamb guléïu blot, deu gansort aral ha mé.

Neoah ne gouskamb ket dous; pen dehè d'er wagonieu pé d'er gompagnonek monet aroak épàd en noz !

24. — Met pas. En dé arlerh vitin e keméramb arré un trén aral aveit monet d'Epernay. Ne gomprennamb tam erbet perak hol lakér else de redék a glei de zeheu hag a zeheu de glei, hep chervij de galz a dra.

Trezein e hramb ur vro beur, plén, divourus, get pikol malézadeu doar ha pradeuiér izél, trohet get stedeu haleg-mor.

Ha chetu-ni é Epernay, lèh ma huélamb aveit er uéh ketan *Le Bulletin des Armées de la République*. Breman hor bo ur hazeten avicomb ! É tonet ag er gar é krapamb get er ru lèh m'é ma é chom er varhadizion bras « champagne » : Tiér bras ha kaer lod anehè. É guindi « Moet et Chandon » éh omb lojet. Un degemér karadek e hrér demb. Tud lirhin e zo aman ha chervijapl. Hol lezel e hrant d'obér bouid én ou hegin, ar un dro get uigkeit a dud téhé éraok er Germaned.

Arlerh koén é kavamb en tu de filaj un tammig ha de gons get en dud-sé ag er péh ou des guélet.

KAMDRO EN ANKEU

Lojet é er gompagnoneh é kardieu bras, kreuiér, mist, get plouz fresk. Mât é hon treu.

Ataù é kleuamb bourboutereh er hanon duzé trema er saù-héol. Ne zéhan ket.

25. — Monet e hran d'obér un dro é kér de uélet petra e gavein aveit er gompagnoneh.

Én un toul é ma Epernay, groñinet a dostenneu. É bro er guin Champagne, en hani guellan, éh omb aman. Kaëu en ti léh mah omb é lojein en des 7 lèu benak a hirded, e larér. A pe iet énné é kerhet étré diù sted stalieu karget a vouteilladeu guin ag en dias d'el lein. Ohpen 5 milion bouteillad e hellér lakat é kaëu Epernay.

Koh é er gér-man. É amzér er roué frank Kloviz ne oë hoah nameit ur vorh vrás. Ur Helt, Euloge é hanù, hé fieué.

Degoéhel e hra soudarded goalaozet aman. Lan é er gar anehé, groñinet ou diùhar, ou divréh, ou fenneu get liénneu guen, ruet get er goëd, renget ou dillad, hir ou barù, divinet. Un druhé!

28. — Éh omb é tèbrein miren a pe zér de laret demb éh amb kuit, de Mareuil-sur-Ay. Ar droed éh amb, bêh eroalh genemb kerhet betag Ay, get er soudarded, er hiri, é monet hag é tonet. Arriù e hramp doh en noz. En ur manér é ma hol lojeris, manér perhen ur uinieg vrás. Er gegineréz hon degemér ag er guellan hag e chervij demb

de zèbri de évi ag er sord e gari...

èl ma lar er soñnen, hep bout goullennet nitra geti. « Er Germaned e hrè dein ou chervij, emé hi, perak n'hous chervijehen ket hui eùé a galon vat? »

Hag é tegas demb souben huek, kounifl, guin, fréhaj. Reveet mélet moéz vat!

29. — Me has e hrér d'Epernay endro, dé glah bouid d'en dud ha d'el loñned, épàd men dé er soudarded é tourhellat ér parkeiér arré. Dré Dizy é ma ret dein monet, pen dé guir é ma lakeit ol er ponteu de saill, ar er Marne. Hag hon es er blijadur de dremen é kreiz guiniegi ker kaer er vro-man, skribillet doh tor en dostenneu, durheit d'er hreisté. Lan é er parkeiér, bras èl tachenue Breih, a dud é cherreh rezin ha doh ou has a skilens-nadeu doh ou hein. Na kampenet é er guiniegi ! Ne uélér ket ul lezeuen; mangoérieu e harp en doar hag e barra dohton a zeval get er glaù. Pep guinieg e vè diforhet get boneu bras, hanù er pieuour arnehé. Ur blijadur d'en deulagad.

Arlerh en devout karget me har é Epernay, e tistroan ar me fazeu. É Tours-sur-Marne é kavan er gompagnoneh. Kavouit e hran

KAMDRO EN ANKEU

lojeris e ti er person, oœit d'er brezél ean eùé. N'en des nameit é vatech ér gér. Er Germaned, épàd ma oent aman, en des groeit dehi ou chervij. Met koutant int bet ag en degemér groeit dehè, rak én ur vonet kuit or des merket ar er persondi, get krei, pas obér droug de ñud en ti-man, hag en devoë chervijet mat soudarded german.

30. — Er mitin-man éh an endro d'Epernay, get er hiri de glak kig, bara, kerh, foén. Etal pont Dizy é hramp un arrest hir aveit lezel de bas en 3e Dragoned e zo é monet de gar Epernay. Laret e hrant demb é ma trohet armé er Germaned. A pe vèh guir ahoel!

É huélet kement a soudarded é monet ardran, éh es deit eun d'er vroiz ne vèh er Germaned é tonet éndro. Ou difari e hramp hag é rant demb flahadeu bareu rezin.

D'Aigny éh amb de gousket, én ur sulér. Deit e zo butum genein aveit er gompagnoneh : chetu uigent dé é ma er vutumerion ar iun! Pear pakad e ran de beb unan. Un herradig goudé hou péh kredet é oè en tan én dachen : divogedein e hrè pep koégnel.

Lod en des guerhet pemzek blank ou butum ha prenet guin get ou argant. Hag er ré-sé, aben en noz, ne gavant ket kin hent ou bréhad-plouz !

Epad en noz éh omb é krénein get en aneouid. Na iein é én tam sulér-men ! Hirreich hon es d'er mitin. Rèu guen e zo.

Ketan a Hénoal. — A vitin d'Epernay. Naù lèu hon es d'obér, dré monet ha donet. Un dra vat é éh ès deu jaoig somm doh hor har : *Kerdual ha Kériadeu*. Elsé é kas getè er Vretoned lod ag ou bro, pe zivroant !

De greisté, épàd ma tèbramb miren é Epernay, é ta ur reseueréz ag er post, ag en Ardennes, kuiteit dehi hé bro, de rein demb hanù hé mab e zo soudard. É ma hep doéré anehon a oudé dé ketan er brezél : « Mar er havet, emé hi, laret dehon e hues konzet dohein. » Chonjeu ur vam !

Ataù é labourér start ér guiniegi, de zastum er vendem.

Met hiziù, arlerh Goïses, e tilézamb er Champagne pinük aveit deval ér Champagne « leuek », èl ma hrér anehi dré-man.

Mañné erbet mui, en un taol; kén nameit kampouizenneu e ia er selleu diarnehé, hep harp pedér pé pemp lèu diar led. Doar tret, kérieu gloëu, tiér peur. Nag ur hem étré diù loden ag en hevelep kornad ! Duzé mañnéieu pinük ha dru, aman en dezerh, plén; duzé tud guìù, plom ha guisket mat : aman tud klouhauñek, goleit get koh'dillad, selleu koéhet dehè. Larganté ha peuranté skoé oh skoé.

É Juvigny, léh ma kouskamb, é ma lous en tacheñneu, ur bam ! Ne vehe ket kavet e Breih, tiét ken truhék, get en teil gozik ar en

KAMDRO EN ANKEU

trezeu. Breih ahoel, én tiér lousan, é kavér glustreu koéret ha mist; piligeu chorhlet mat. Ne rehen ket dek levr aveit rah er hoh glustraj e zo én dachen-man.

Degeméret mat omb neoah. Klujeri e zèbramb de goén. Bout e zo anehè dré-man èl er golvainé genemb-ni.

Pemp merh e zo én ti léh ma tèbramb ; pemp koanten gusket truhék : bokedeu kaer é koh seilleu... N'int ket fal dohemb neoah : get pear blank en es ur vouteillad leah d'obérlein, kent monet de Chalons-sur-Marne de gas dillad tud varù, fuzilienneu, ha pep sord diholaj cherret d'hor soudarded.

2. — Trezein e hramb un tammig koed gronnet get ur vrumen tiù ha iein. Trouz erbet nameit hani hor hiri ha barbotereh soudarded ag en Train e zo kaset demb, get ou avé, de sekour charéat en treu cherret. Nag un tor-pen a dud ! N'int ket Bretoned ha neoah ne ouiant ket galleg.

Kavet e hramb keh divroidi é téh, get ou zreuveu é kiri bugaié. Groeit ou des un arrest doh kosté en hent hag é mant éh asé aléj ou lein.

3. — Diloj e hramb rah a vitin, aveit monet de Chalons, de soudardi « Chanzy ».

Aman erhat é vo eurus hon ofiserion. Buhé er soudardi e blijsbras dehè, ne guhant ket. Guélet e hrér kentéh spred stréh en adjuanted koh é tibouk a zedan er sé ofisour lakeit ar hou Hein aveit er brezél, èl ma huélér arnomb-ni éh omb peizanted gusket soudard...

Sellet e hrant, aman, a dost, doh lasenneu hor boteu, doh hirded hor bléu, doh er feson de saludein, doh er boutoneu mar dint a du ha luéhus...

Rak penaos, laret dein, e vehé demb-ni lakat a hendaral, er Germaned de gilein ?...

4. — Prizonerion german e zo é skubat er porh, ar ou goarigieu : ne huézeint ket en tazeu ! Deu anehè e gonz galleg : koutant bras int bout dijap ag er brezél ; un tammig neoah é mant soéhet bout aman, rak laret e hrè ou ofiserion dehè éh oent édan monet é Pariz, hag éh oè el lod muian ag er Fransizion prizonour !..

Breman erhat e kavo labour er geuiarded, doh en deu du.

Kavet e hran ur « fourrier » ag en 62'. B. é hanù, genedik ag er Gervér, hag e zo chomet klanù é kilein dirak en éneberion. Laret e hra demb éh oè un dristé guélet rah en dud é téh, en ofiserion él er réral, en obuseu é tarhal dreist ou fen pé én ou mesk. Ne oè mui anat nag a réjimant, nag a gompagnoneh. Soudarded ar varh, ré ur droed, tud disoudard, péhieu kanon, kiri, loñned, h. h., rah en reusé é monet harz pé krev, noz ha dé, keij-meij, dré en henteu pé l'é en doareuiér...

KAMDRO EN ANKEU

Er mitin-man é « Rapport » é larér d'en ofiserion ha d'er ré e zo un tammig mestr benak, kuhet ou brageriseu, ou aleuraj, aveit ne vo ket diforh étrezè hag er soudarded ; rak arnehè é é ten ketan en éneberion. Galonieu, kabellou ha lavregeu ru, boutonieu luéhus, rah er péh e lakè kepent a randon é kalon er soudarded a vechér, ol en treu-sé e zo ret ou huhet.

Nag ur galonad aveit meur a unan !

5. — De greiz noz é tér de laret demb éh amb de Reims. A nebedigeu ent'a é tostamb d'en Ihuern... De 4 eur é keméramb en trein eit Epernay.

Ag Epernay de Reims é vo ret demb monet ar droed. Seih lèu benak e hramb, én ur drezein guiniegi Dizy ha koedeg Reims.

Ar en hent é kavamb ronsed dilézet d'ou mistr é kosté en hent pras. Pléget é ou fen getè, er goed hag er lin e tivér ag en toulen en des groeit dehè en tammeu obus. D'el loñned mut ha rah é hra mab-dén gouzanù é fallanté.

Tud e gavamb bepred é pellat.

En un taul, chetu er hoëdeg é torrein a dâl demb èl a pe vehé lammet un tenneriz a zirak hon deulagad. Hag é huélamb ahont, pèdèr lèu benak azohomb, kér vrás Reims lédet ar ur gampouizen hag en em asten pelloh duhont, trema er hreisnoz, èl ur uiad lién é séchein. Hag é kreiz kér, en iliz-veur get hé deu dour ihuél, haval doh diù vréh sauet, éh aspedein mabdén de arsaù get é lahereh.

Ha trouz bouar en tenneu e reskond de beden mut en iliz...

II

Ar dalben-brezél Reims hag en "Aisne"

Deval e hramb trema kér, léh mah arriùamb alkent, hernet d'er herhed, digoret hon diùhar, kignet hon treid, disklosset hon diskosé d'er sam e zo a skour dohtè.

De velin papér Laval én amb de lojein. N'hellan ket kousket : ré skuih on. Me zreid peur... Lod e ziros neoah étaldonn.

6. — Goulen e hra dohtu er *Génie*, 200 dén ag er gompagnonek aveit monet de grouizein fozelleu trema er Germaned. Ne zéhan ket er hanon a darhal.

7-8. — Lan é en èbr a aerlestri : ré Frans, ré Breih-Veur, ré Germani, tenneu gétè, tenneu arnehè. Lahein ! n'en des mui kin albhéen.

Er soudarded e zo genein aveit kas er papérieu, en em-glem start ag en ofserion ha ne vennant ket seùel azoh taol, a pe vent é tèbrein, aveit kemér er hemenneu e gasér dehè.

Em-glem e hra eùé er soudarded iouank ag ou ré, hag ou laka meur a uéh de dennein d'en noz ar gansorted dehè é labourat dirak er fozelleu. È kleuet hor soudarded é huchal « France ! » hag « ami ! », er Germaned e huch eùé eltè én noz hag e saill nezé ar hor ré. Nag ur gestéren.

È kér, é koéh eùé obuseu doh en dro. Bamdé é vè lahet unar benak.

9. — Monet e hran d'obér ur balé dré gér, unan a gérieu kohan ha brudetan bro Frans. Nag a rouañné e zo deit dumen de glah ou hurunen !

Chom e hra hoah kériz aman.

A geteh ma tostamb de greiz kér, d'en iliz-veur drestol, é hué lamb é pé stad truhek é ma lakeit kér en ur berrig amzér. Uigent déso é koéh hoarnaj arnehi ha chetu diskaret pé losket ur ioh tiér kaer, lod anehè koh bras.

Chetu tachen en iliz, gé delùen Janed Ark ar gein hé jao, ur baniél tri liù staget doh hé gléan ! Na più en des bet er chonj de lakat er goh delùen-man adal de gaerded en iliz ? Ur jao koed, un hoariel, dirak dor dal iliz Kelùen, get ur bopinel arnehon ne vehe ket didrèsoh.

Met nen dé ket fiapl chomel d'obér chonjeu aman : huitellat e hra en tammeu potin !...

Epad en déieu é talh hon tud de grouizein fozelleu get er *Génie*. Chomet on mè aman get me fapérieu ha me heginnerion.

10. — De 7 eur éh an d'er marhad de uélet ha me gavo un dra benak aveit me zud. N'en des ket kalz a dra. Più e garehè donet duman, ar drezeu en ihuern, de uerhein marhadoureh ?

Avaleu-doar e uélan neoah, 7 blank er hilo anehè, en ouignon eù. 2 vlank en tèr karoton. Ur pen kaol dibom e ouleñner 5 pé 6 blank genoh aveiton ; 3 blank en diù bouren ; 4 real el livr amenon. Er hig beùin e ia étré 16 blank ha 5 réal el livr. Spontein e hra kériz d'er briz ! Get er soudarded éh a rah er péh e zo a vâd.

Pen dé guir en des goarekeit en tenneu er mitin-man, éh amb hoah d'obér ur guél de gér. Chourikal e hra er guér hag er mein-glas édan hon treid. Ret é demb fourchein adreist trestiér, hoarnaj, bénaj, orsal, guélieu hoarn ha pep sord presteu skarhet ag ou léh get er melleu-dir. Kin meit mangoérieu diskaret, ruiou toulet.. Degóéh e hramb hoah get en iliz, kizellet ker braù guéharal, bokeket èl ur baradouiz, goleit a zelùenneu sent — tost de dri' mil e oè an:hè rah — ha breman duet d'er moged ha poahet d'en tan, maheignet é kement tachad e zo. Hé guérennen koh, ker gé, ker flour el liùai anehè, é mant azé ar er paüé, brezillet. Liüt é en dachen getè. Keij-meij é huélér bihér plom krommet, haval doh aeron trohet a dammeu, darneu mantelleu glas pé milén, délenneu guerh ker giùù ; bréheu, gareu, liù er hig biù dehè ; eskel guen ha pennigeu bougennek éledigeu bihan é vousharhet doh goleu en dé...

Deit omb de vout mut én un taol. Ne gavamb ket mui giriou kriù eroalh de laret er péh e voug hon inéan. Hag éh amb, dousigeu, diar skanù, èl a pe vehemb é kerhet diar treu biù. Santein e hramb é ma Braùté e valamb get tacheu bras hor boteu soudard. Hag é hra droug demb hon dent, hon dent hag hor halon...

Haval é genein é ma inéan bro Frans e zo aman losket ha brenonet...

Chetu enta labour er brezél ! Arlerh lahein tud, ne fehè bout groeit labour eahusoh eget er péh e zo bet groeit d'er geh iliz-man.

10. — 11 eur 1/2 noz. Ar saù ! Chetu un eur ne gouskamb ket get

Labour er brezél é Reims.

KAMDRO EN ANKEU

27

trouz en tenneu é rudellat, é rudellat. Karg. e hra er Germaned ar er Fransizion étal La Neuville. Ret é demb em zerhel prest de vonet de harpein er ré e zo ér getan linen.

...Trugéré Doué, ne oè ket bet dobér ahanomb aveit kann.

Dré bep diù uéh, en déieu-man, é ma daù demb bout prest else de vonet d'en tan. Ne zéhan ket er Germaned a gargein ar er Fransizion.

Ataù eùé é koéh obuseu ar en iliz-veur hag ar kér.

14. — Un dra hon es hoanteit hoah guélet, épàd mah omb amen : iliz sant Rémi, kuhet én ur ru strih, goasket d'en tiér e zo rè dost dehi. N'hé des ket kénéed en iliz-veur; neoah é talv bout guélet. Saüt é bet épàd en XIe kantved, é léh hani er sant. Roman ha gotek keijet e zo abarh.

En ur zegoéh é burèu é kavan er serjant Jardin hag e oè bet kaset d'en « Ambulance », rak nèt dè ket mât en treu geton. Deit é en dro. N'en des ket vennet chom pelloh éno. Ar er plouz éh oè lakeit de gousket ; bouid hantér kri e vezè degas et dehon pé kentoh taolet geton èl get ur hi, ha hañni de oulen geton ha dobér en doè ag un dra benak. Neoah éh oè Ján er hlanndi a védesinerion guisket luéhus, randoñus ha lan a zisprizans aveit er heh soudard. Nen dé ket bourapl bout klanù aman !

15. — 7 eur 1/2 noz. Éh omb doh taol, é ti tud a Reims, a pe zér de laret demb em zerhel prest de vonet, aben diù eur, d'er fozelleu. Tarhal e hra en treu !

Arlerh koén é krapamb ar lein tour-deur Laval, saüt ihuel drest en tiér. Spontuset un daolen étré Betheny ha La Neuville ! É ma en tan én èbr. Heb arsaù é skop er hanofineu; ré er 75 e darh doh hon diskoharn èl flankadeu, ar un dro man dé trohet hor selleu, hep déhan, get el luhadenneu. En tenneu fuzilien ha mindraillér e darh stank, stank ha séh. Huch e saù mar a uéh én ér ag en amzér, ar un dro ma huélamb goleuenneu rid é vransellat hag é teval ar ou goar de splannein el lahoreh : mab dén éh ivérein é vrér...

En despet demb é krénamb én hon dillad. Ha doh splandér er bratel emgann é ma haval genemb é ta tioëlded en noz de vout duoh hoah én dro demb.

Nen dé ket bet ret d'hon tud monet de gann en taul-man hoah.

Disul 18. — En E. Moigneu e lar en overen demb én ur goégnel ag er velin-papér.

En aotér : un daol, ur vouist arnehi, goleit get lién sah. Ur hléron én é saù é pep korn, ur boked hag ur barig glas é beg peb unan anehè. Tri podad bokedeu, en des prestet ur voez ag er ru ha ne gred nag é Doué nag é diaol. Ar pear kléan, ur Hrist peur, cherret

KAMDRO EN ANKEU

é zeulagad geton ha kiset é dâl, èl a pe hrehè droug dehon bout horoset d'en tenneu e lak en ti hag en doar de grénein.

Kaïnenneu brhonek, ré gallek eûé, e saù trema Doué, gredusoh, tinéroh eget biskoah, rak biskoah nen domb bet ken tost d'er marù, e lar er predegour.

De greisté é hrér demb monet de lojein de di ur marhadour loñ ned pinùik, ar hent Epernay. É kreu en deved é vo hol lojeris.

Tan ha taol e gavamb é ti labourizion, é chom tostik tra.

Intron en ti léh mah omb é lojein e zispleg demb éh es bet of serion german, er suhunie kent, én hé zi hag é ma bet daù lehi ha d'hé merhed ou chervij doh taol.

Un noz, de naù eur, doh devé pred, un ofisour e saù azoh taol hag e ioh er piano de hoari kan broadel er Germani, kañnet get er réral. Unan a verhed en ti e oè é tegóéh nezé get ur pladad bouid. Ë kleuet er han, hi oeit ha troeit kein ha kaset hé fladad geti. Deit kentéh hé mam de laret d'er gañnerion éh oè hé douarened bihan é kousket ha ne oè ket kalz er hourz d'obér kement a safar.

Ne sannant grilk, met en dé arlerh vitin, unan anehè ha n'en doè ket diskoeit beta nezé é houïé galleg e za de laret d'en intron : « Je vous fais toutes mes excuses, Madame : nous ignorions que vos petits enfants couchaient au dessus de nous. Nous vous avons aussi froissées, n'est-ce pas, dans vos sentiments patriatiques ?... »

El lod muian a loñned en ti-man e zo bet keméret get en ofisezion-sé aveit ou soudarded. Er foén, er plouz, er hiri e zo oeit eùé get.

25. — Kaset omb a her de Basilieux-les-Fismes, léh ma kavamb un iliz roman-gotek kurius de uélet get taolenneu er Basion, kizel-let, ar en autér.

D'anderù éh amb kuit arré, ar droed, dré Longueval.

En ur hornad mafinieiek éh omb. A gement mañné e zo diragomb é huélamb teadeu tan e strimpein ag er bodeu. Hoari e hra er hanofineu ataù.

En ur gamdroien é hrér demb arrest ha lakat hent étré er hiri hag eùé étré en dud. En ur sted stréus éh amb. Danjér e zo ; met ankoéheit en des hon ofiserion alieu ou lévreu brezél. É léh stréuein en dud édan en tenneu kanon, é ma ou lodennein a bakadigeu e zeliéh bout groeit !... Éh omb é tiskein obér brezél, ar hor houst...

Miañua e hra ataù en tenneu adreist hor penneu, é monet ag er Germaned d'er Fransizion, ag er ré-men d'er ré aral. Embér éh omb guélet d'en eñeberion. Berrat e hrant ou zennereh hag en obusen de dostat demb a nebedigue. Breman erhat, n'en des mui mestr erbet peb unan e fard de guhet léh ma hel é kosté er hléieu, ér bodeu, doh er gué. Mal e oè ! Nag ur chonj eûé hor has duman ar greiz en dé hag er Germaned a dâl demb, ar lein ur mafiné doh hor spial éh arriù.

KAMDRO EN ANKEU

KAMDRO EN ANKEU

Doh en tioél é hellamb alkent monet beta Bourg-et-Comin, léh ma teliamb lojein.

27. — Bourg-et-Comin — Bourk - ké - Comin èl ma lar tud er vro-man : diù gérig dispartiet get en Aisne ha kanol Oise-Aisne. É tonet ag er hreisté, ér flagen, e kavér, ketan, Comin, un nitraig a gér; pellikoh é ma er vorh, Bourg, gourvét doh troed un ihuelen plom, biùennet get koed. Un tachadig kloar d'en neùé-amzér ... a pe vé peah.

Met brezél e zo. Epad en noz, paravis demb, en des fardet er Germaned ér méz ag ou zouleu. Daù é bet dehè distroein d'ou léh, lod ataù. Deit int, ur sord, de ben a barrat dohemb a gousket.

Ag en dé ketan mah omb arriù, é rér demb er ponteu de oarn.

É ti mér Bourg éh omb-ni. N'en des ket bet truhé doh é drew : é armel-hoarn e zo én ur stad truhék; el lestri kegin, er glustraj eilpennet, torret. Labour Germaned, Fransizion ha marsé Saozed; rak soudarded a Vreih-Veur e zo bet aman én hor raok. Héritaj ou des lézet ar ou lerh : é kqment koégnel éh es dillad, boteu-ler ; treu neùé. En ur bern, éh uélér anehè keijet get dillad Fransizion ha ré merhed, skrapet ag er hredansieu.

Tapet en des eùé en ti un obus benak; oeit e zo ataù ur horn anehon d'en ias.

29. — De 6 eur noz é ta er hapitén de laret dein monet d'ur gér ar er méz e hrér La Cendrière anehi, de uélet ha me gavo plouz aveit er soudarded. Noz dal é. Dré bedré monet duzé ? Én tu-ral d'er hanol é ma, e lar dein : Klasket breman én tioléed ! Ken é s e vehè bet monet ar greiz en dé. En adjudant Guillouzo e genid dein donet genein. Hag éh amb, obuseu é tarhal a bap tu demb ha luherd hor hanofineu-ni doh hon dalein. Tri pont e zo ret trezein hag étal peb unan é ma daù dispieg d'er goard più omb, de bê léh éh amb, d'obér petra.

30. — En nihour éh oè goal arriù get ur soudard ag en eil bataillon : tammeu potin en des renget éziùhar hag é voelleu, hag é ma marù er mitin-man.

Monet e hran endro de La Cendrière, get er hapitén, de bouizein un nebed boteu-plouz. Hiziù é ma ésoh kavet kér ; splann é. Chomet é er meitour aman get é dud, deusto d'en tenneu. Laret e hra dein é vè fermet en tachenue dré-man étré 30 ha 80 lur en ektar. Start é derhel doar : tud de labourat ne gavér ket mui ha bugalé er beizanted, zoken, em den rah d'er hérieu. Ur vro é verðel.

31. — Ne zehan ket er Germaned a durel arnomb hoarnaj a gement sord e zo, ha ne lam ket ou aerlestri a dreist hor penneu.

1er a viz Du. — Gouil en Ol Sent. Hoah éh es bet goal aozet lod ahanomb. D'ur fal dachad éh omb kaset duman.

KAMDRO EN ANKEU

De 5 eur de noz, éh amb de hospéreu er ré dreménet é iliz Bourg. Alézonour en 32' Divizion e hra er predeg. Degas e hra chonj demb hon es ér blé-man de bedein aveit deu rumad tud treménet : aveit hon tud kar e zo é bëred hor parréz hag aveit hor hansorted koéhet ér brezél hag e uélamb ou béieu hadet én doareuier ha doh kosté en henteu, liés hep hanù erbet arnehè, anaüt get Doué hepkén.

2. — Arlerh overen er ré dreménet, éh amb d'obér un dro ér véred. Skosiz, Saozoned e zo éleih anehè aman. En ur bé bras éh es seih soudard én ur bern. Lakeit e zo ur bodad boketeu Stired arnehè, hag é mant é bleu, er guénén é labourat arnehè : bath en doar, marì ha breinanté; ar el lein, buhé, braüté hag est. Leuiné ar druhegeh : diù vuhé mab dén.

De greisté é tér de laret demb em zerhel prest de sekour. Obuseu e goéh, èl glaù, épàd en anderù hag ér pen ketan ag en noz, hag èl mah es dasson é flagen-man ne arsaù ket anehi a hatal, spontus. Em guhet e hrér ér haïeu a pe dark rë en treu. Met n'en des ket par d'hon ofiserion d'en em vretimein !

Epad en déieu ne zéhan ket er safar ihuern-man.

6. — A oudé 4 eur er mitin-man, é ma hor hanonieu-ni é kampen en hent de soudarded e zeli fardein ar er Germaned; ha me gonz deoh é hrant streved!

Degoéhet é er soudarded eit taol hénolah. Ré du int, Karget é er rieuvel geté, ar dro cher noz. A bakadigeu é krapant treman el linenneu.

En noz, ou hieuamb é harm a bouiz ou fen, ter guéh dohtu, é monet d'er Germaned..

7. — Er mitin-man é tisken er ré anehè e zo chomet biù. Ne gargant ket mui er rieuvel. Ou guélet e hrumb azéet ar drézeu en norieu, straket, er spont én ou deulagad; ou fen, ou gar, ou bréh goalaozet. Keh tud! Chetu er péh ou des gounidet é tonet de vout « sévenet »... Rein e hrumb hor hasé dehè, rak krénein e hrant get en aneouid: get en eah ag ou nozech eùé, merhat.

Epad en déieu, é ma hor soudarded-ni é vonet noz ha mitin de grouizein fozelieu. Souéhet é en adjudant ag er Hors d'ou ampertiz : « N'em behè ket kredit », e lar can dein. Met liés èùé éh arriù droug get el labourizion.

8. — De 4 eur er mitin-man éb on ar voulj aveit monet de Fismes, get er har bras, de uélet ha kavouit e hrein guin ha bouid aveit er gompagnoneh.

Just arlerh demb bout obeit én tu val de bout Comin, é koéh ti obus ardran hor hein Trugéré Doué, ne oé tam erbet anehè avei

KAMDRO EN ANKEU

domb. Er péh e zo aveidomb e ma en aneouid é : na iein é! Beta Longueval é trézamb ur hornad tostennek, kaer eroalh de uélet. Un dachen benak e gavamb pep lèu; met arlerh, kén meit ur gam-pouizen hep guéen na ti. Doareuier bras, ul linen hent hoarn Decauville ér hreiz anehè aveit kas er hardel d'er park hag en est d'er gér. Dén ér parkeu. Tristet ur vro ! Trézein e hrumb Fismette, pé Fimes bihan, hag er Vesles, ha chetu Fismes, durheit d'er hreis-noz, doh tor ur maifiné. Aman é ma ret demb digros hon diùhar aveit kaout un dra benak. Lan é kér a soudarded ha ne spir ket er varhadoureh dohtè. Èn un davarn éh amb de zébrein un tam kreu hag é chomamb bamet, é kavet doh taol, en DD. Vallée, brér me heneil mat Ab Hervé, ha Droniou a Uengamp. Un tammig konfort demb é konz a Vreih.

Doh en anderù é tigéramb. En ur zegoéh é Bourg é ta el letenant P. de laret dein en en des trézet en Aisne, ter guéh dohtu, deusto d'er skorn, aveit guélet ha bout oè tu demb d'achap, pe zéhè er Germaned arnomb ! Souéhet en des ean en adjudant, é laret dehon éh oè és gouiet en dra-sé get ur berchen, hep monet de skornein én deur. Ne vern, ker koutant é er heh dén ag é daol, ma oulen genein konz ag en dra-sé én Notenneu-man. Groamb plijadur dehon!

9. — Deit é klenièud er papérieu genemb beta dumant! Hiziù é ma obeit er hapitén hag el letenant de uélet hor posteau soudarded, eit gouiet ha danjerus é dehè obér tan étal er ponteu, én arben d'er Germaned e hellehè ou spial doh er moged.

En ur arriù a ou zroiad é konzant a vonet de zispleg d'er Homandant er péh e chonjant. « Guel é skriù ul lihér dehon », emé er hapitén.

Hag épàd un hantér eur nezé, é klastant girieu aveit pakein ur lihér difistur de gas d'er homandant e zo é chom... dor-ob-dor genemb!

11. — Déh éh oen bet hoah é Fismes. Ne gavér ket atañ kals a dra de brenain.

En ur arriù é ta lénnierion koh Dibunamb de oulen genein mar dégoéhet en dastumaden.

Trema Verneuil ha Pont-Arcy, é korn er tenneu muioh eget biskoah; hag éh es lod ahanomb duzé é labourat.

12. — De Fismes endro hiziù. Diésat e hra monet duhont, get en nivér a giri e vè ar en henteu. Er mitin-man é tegohamb get ur sted kiri, ohpen ur hant anehè, é monet de gas bara, guin, kerh, h. h. trema el linenneu. Arrest e zo ret, stank, ha devéhat omb d'arrìù é Fismes. Aman é kolleemb boah amziér nezah. A pe fai deoh monet én un ti, é ma ret deoh kemér hou tro, én ur sted

KAMDRO EN ANKEU

soudarded aral, un hantér hant benak anchè, ha gortoz get pasian-ted, euriadeu abéh. A pe vè digoret en nor, ne vè lézet nameit tri de vonet én ti ar un 'dro. Hag a pen doh én ti, é ma ret deoh gortoz hoah ma vè chervijet er réral. Nezé é tennet ag hou sah, rol en treu e zo laret deoh kemér : papér-lihér, koutelleu, kribieu, keuz, suan, goleu, ned, nadoéieu, chokolat, ha me oui mé petra rah. Hag é verchet, a dal de beb unan, mar des anchè én ti pé n'en des ket. Nezé éh oh chervijet. Hag é péiet en treu diù, tèr guéh muioh eget ne talvant. Ha n'en des ket a chipot aman. Ur goutel a 9 blank e zo oeit de 5 real; ur vouistad keuz, pé fromaj leah, a 12 bl. de 22 vl.; en amonen a 5 real de 9 real. Ur iar e goust 8 lurl.

A pen doh chervijet é ma daù deoh fardein de dal un ti aral, én ul lostad soudarded arré, hag asé kavet éno er péh ne hues ket kavet én ti ketan. A pe goéhet hoah én ti jaoapl! Rak liés é vè guerhet boudi é ti ur marhadour dañiné, ha dañiné én un hoarn-jereh. Ne dalv ket sellet doh en ti, met doh en treu e za er méz anehon.

Guélet e hret soudarded é tonet a ruiou voén, get ur sam ar ou hein. Hui oulen getè petra vè guerhet ér ru-sé : « De tout », e reskondant deoh. Hag é kavet en un dregorn, ur hoh koban koed, hantér brein, karget a dud é kargein keij-meij é sehiér : amonen ha suan, keuz ha postkartennou, gazeteu...

A pe hues achiù hou troieù é ma ohpen kreisté. Hoant e zo deit deoh. Hag é fardet en ur volanjereh de glah bara tuem skaot, rak ne déh ket d'er pobér poahein. Goudé é ridet d'ur gigereh : n'en des mui nitra ! En un davarn é tet de ben, mar a uéh, a gavet ul léh d'azé, én un horn benak, hag é houlennet guin aveit lakat hou para séh de zeval. Guin e vo reit deoh, met én hou pidon soudard. Hag aveit én ivet breman, groeit d'er guellan : guer n'es ket.

Ha rah en dud-sé, e hra kanùerh, e ounid argant kement èl ma karant. Ur marhadour guin a Bourg e za duman de glah guin, e goust 12 blank er vouteillad dehon : d'er soudarded ean er guerh 5 real.

Chetu treu azé e vehè é s'parat azohtè alkent a pe vehè karet, ha ne vehè ket guélet ur sord tud é laereh er ré e zo é rein ou goed aveit dihuen ou ialhad.

Un dra aral e uélér aman hag e zisko pegen izél é ma diskennet lod ag en dud. È mar a di, goudé deoh bout prénet hou treu, éh oulennet ur papér diskarg aveit kas d'er gompagnoneh, hag é kleuet nezé, get spont, er marhadour, pé é voéz, é laret deoh goustadik : « Faut-il majorer la facture ? » En akustumans é, e larant. Er ré e za de brenin marhadoureh e hra lakat ar er papér muioh eget n'en dè kousket en treu dehè, hag el loden-sé e vè aveitè !

Ur souéh d'er soudarded é karg, maget mat, gusket braù, ha mist, e gavamb ér ruiou, a pe zamb duman. Ha tud iouank flam.

Sklerder peur el letern, èl ur pikol guskon...

Petra hrant ind rah aman ? Na fulenned er Groéz Ru e zo lan er rieu anehè ? Guišket int é guen, get brehiér ber, loreu sei toulek, boteu ihuél, ou divéz hag ou bougennue ruet. Doh ma hueian, lakant muioh a albéhen de bliout d'er ré e zo bretimet aman, é burëueu didrous, eget d'obér ar dro er geh e zo é temant dusé ér hlanudi.

Rah en dudigeu-sé e zo tolpet hiziù ar dachen kér, é cheleuet doh er muzik é hoari toñnieu skanù ha jouis... Aman, heb arvar, é ma bouriapl bout ér brezé !

Noz é a p' arriùamb é Bourg. Kentih diskennet ag er hár, é houlen er hapitén genein monet ar un dro geton d'intermant unan ag hor soudarded lahet d'un tam obus.

Pemp eur hantér é. Noz dal. Chetu en intermant ér méz. Ur soudard e gerh ketan, ul letern kar geton; ar é lerh ur soudard é toug er groéz; ur beleg-soudard goudé; ur horv gronnet én ul linsel, lanjér er ré varù arnehon, un nebedig ofiserion ha soudarded é tonet arlerh er horv. Ne gleuér nameit trouz hor boteu tachet é ruzal doh er grapan, ha, dré bep diù uéh, boéh er beleg é salmein goustadik er pédenneu. Ne uélabm tra, nameit sklerdér peur el letern, èl ur pikol guskon é liùein melén en hent diragomb.

Éh omb én iliz, Lakeit é er hravah ar er paùé, ur pilet biù a bep tu. Kañnal e hra er beleg er Libera a voéh hantér goleit; ha d'er véred. Get ur stag lakeit édan é gein hag un aral édan é ziùhar, e tiskennér er horv én toul. Er horonel, disonik, e lar kenevo d'en hani treménet. Konz e hra demb ag er bed aral, léh ma vè digollet get Doué, er ré e varù éh obér ou devér. Hag é tistroamb d'hor lojeu, stardet hor halon hag en dareu én hon deulagad. Tro più e yo arhoah ?

15. — Erh ! Freskeit en des hoah en amzér. Ha neoah éh es atau kelion ér vro-man. D'anderù é ta glaù.

16. — De bemp eur noz, éh amb d'hon tro, de oarn Courtonne, un damorant kérig e zo pelloh, doh tu er holern-ihuél ag en ihuélen. Fangek ha risklus é en henteu. Poén hon es é chom ar hor sau. Lakeit e zo hent étré pep skoueden ha dihuennet é a gonz kriù. Revendaill é tostamb dehè !

Monet e hra lod ag er soudarded ér foquelle, étal er ponteu, ha ni ia-ni beta kérig Courtonne. Hantér reùinet e oè er gérig-man éraok er brezé !; breman ne chom ket mui kalz a dra vât abarh. En ur hreù, digor kaer, éh amb de gousket, met n'en des ket plouz de lakat édanomb. Em asten e hran mé én un tam lién strebillot, met ne harzan ket get en aneouid. A tro en noz éh omb é seùel aveit em duemmet, en ur drapikellat.

De vitin n'omb ket devéhat de sailli ér méz. Labour em es eùé

de rannein bouid étré er skouadenneu. Kaset e zo demb chokolat, keuz, pakadeu bled d'obér souben.

Epad en dé, é ma ret demb achap de guhet ér haùeu, 4 mètr benak édan en doar; n'arsaù ket er potarneu a goéh. Epad ma skriuan en dra-man é tarh unan just doh beg me haù. Un aral e zo oeit de blantein é ti en ofiserion. Diskar e hra mangóerieu hag é fard ér haù léh ma lak rah en treu de saill. Dré voneur é ma er hapitén, el letenant hag er médesinour ar en nor. N'ou des droug erbet, met just é bet dehè strimpein ér porh a pen dé koéhet er vangoér, léh mah oent. Achap e hrant d'hor haù, goleit a huan hag a vrèuaj mein. Ou dillad hag ou fapérieu chomet ér haù aral e zo en stad truhék.

17. — Karget on de vonet étré 8 ha 10 eur noz get er Chef hag er fourrier d'obér ur guél d'el linenneu, trema Verneuil, léh m'é ma hon tud é labourat. É mant perpet é krouizein foquelleu neué. Labourat e hrant get kalon. Deusto d'en amzér iein, é huizant dré forh béhein.

Splannein e hra el linenneu get er goleu-rid. Tenneu kanon ha fuzilien e darh kentih. Ne dennér ar nitra, nag ar hañni; trouz e hrér aveit parrat a gousket...

Tremen e hramb a gostéiad d'ur hoed e zo staget rah er gué anehon get orsal dreinek. N'en des ket a bas drézon.

Kleuet e hramb, éh obér hon tro, en devoe er Germaned taolet disul ur maen én hor foquelleu-ni, e oè ur papér staget dohton. Hag ar er papér-sé éh oè er girieu-man : « Camarades français, si vous voulez, nous ferons trêve aujourd'hui. Nous montons sans armes sur la tranchée, ne tirez pas. » Er Franszion en devoe asantet ha betag unek eur hantér d'en noz éh oè bet peah én tachadig-sé, ha larereh kaer get er ré e oè laret dehè em lahein.

18. — Distroein e hramb de Bourg-et-Comin, de 6 eur de vitin. Skorn e zo. A vitin é valé en aerlesti, ha, doh ou guélet, oeit unan ag hon ofiserion ha goulennet pé kem e oè étré ur « monoplan » hag ur « biplan ». Ne ouïe ket !

21. — D'anderù-noz éh an get pear déen, er hapitén hag er médesinour, aveit lahein ur penmoh e zo kavet én ur gérig tost. Met a p'arriùamb é ma groeit el labour. Dré-man, a pe lahér un hoh, é lammér er hig dru azohton, aveit goarn én halén ha chervig d'obér bouid, èl en amonen genemb-ni.

26. — Epad en déieu é ma didrous en treu. Ar du Reims neoah, é tarh er hanon. Pourfitein e hran aveit monet de durel ur sel ar er vro, diar lein en ihuélen. Saozon e zo bet aman eùé. Béh e zo bet, rak é kement léh ne uélér nameit touleu obus, darneu potin, gué hachet. É kreiz en ihuélen éh es un tankar a dammeu.

KAMDRO EN ANKEU

A pe zegoéchamb ér gér é kavamb er mér hag é voéz deit endro de uélet ou zreu. Souéhet é honen é ma divoelleuet héh armel-hoarn d'er soudarded, hi hag en devoë lakeit abarh, aveit er goarn, limaj Kalon Sakret Jézuz! A hendaral, ne gredan ket é huiz bras get en dévotion!

Komanset é er soudarded lakat tammeu dillad Saozonned. Met ne bad ket pél er mod anehè : lan int a leu!

Hiziù em es groeit bugad ha distennet.

Diafinéz e ouiamb d'er merhed.

Saüet zo konz genemb ag er ré e gonz fal halleg, hag é hrér goap ag er Vretoned, èl rézon. Turel e hrér er garé ar er brehongeg. Tud er vro-man ne gontant ket brehongeg ha neolah é ma paod mat truhékoh ou galleg eget en hani e gonzamb-ni. Eit laret maintenant, à présent, é larant astheure; un verre de vin e zo deit de vout un ver-é-d'vin !...

Ker goah èl hañni é en ofiserion d'obér goap ahanomb, ha neolah! Ul letenant hag e zo *Inspecteur de l'éducation physique dans l'Enseignement maritime* (!!) hag er groéz doh é vruch, e skriù hiziù én ur « Rapport » : *Inhumation d'un tirailleur tué à l'ennemi par les infirmiers du 84!* Nag ur hapitén ag ur gompagnonch aral hag e skriù, hep krénein : *Ont continuent à éteindre le poussé de charbon de la péniche du pont. La propriétaire de cet embacation prévenue par moi cet après-midi ne c'est pas encore présentée...*

Ha pelloh :

Les coups de fusil entendus proviennent d'homme en chasse...

Laret e vè atau :

'En nep hra goap
Doh é rér é stag.

28. — De Fismes éh an arré dré Villers ha Merval, ar un dro get ur peizant ahaneman. Ar en hent é kavamb parkadeu guénih, kouchet ar er seulegi, kelidet er gran énnè, glas er feskad. Rah er gué e zo diskrohennet d'er ronsed staget dohté. Nag un dismant!

Er peizant, e zo genein, e zispleg dein é ma én un dachen vras, 170 ektaur dehi. 14 jao en devoë ha 6 éjon. Deu jao e zo lézet geton. Huéh mil sahad gunéh en des de uerhein hag eun en des ma ichent get er Germaned.

29. — Monet e hran de brennein ur pennmoh get er peizant e oè deit de vi.mes genein déh. Obér e hramb marhad, 11 blank er livr; met a pe za er hourz d'er péein, éh asé negennein aveit kaout kresk. Nezé é saù béh erhat! Doh en noz, é téz de laret demb éh es goal arriù get ur heginoù oetit de Courtone get é gansorted. Ur boledig plom en des tapet

KAMDRO EN ANKEU

én é gein, un aral én é har. Degaset é de Bourg ha goudé de Longueval, eit tennein er boledeu.

2 a viz Kerzu. — Marù é Couic, hor heginoù. Eh a er hapitén d'é intermant de Longueval, eun bras dehon mar bê goulenet geton konz ar é vé! Kenig e hran dehon skriù deu pé tri gir e hello lénn doh ret. Met a pe za d'er burieu hag é lénnan dehon en dek linennad em es skriütet, é strimp en deur en é zeulagad : « N'hellein ket, emé ean, lénn en dra-sé hep ouil. » Dré voneur ne oè ket bet ret dehon laret gir.

Arlerh marù er peurkeh Couic, é kemen alkent er Holonel arsaù a gas soudarded de vout lahet de Courtonne, léh n'ou des nitra d'obér.

3. — Just é tamb henoah ag em asten ar hor plouz, ma krog er Germaned de skoein arnomb goah eget biskoah. Tarhal e hra en obuseu dreistomb, get trouz potarneu feutet; réral e goéh éndro demb doh kement tu e zo, ha ne zihan ket en tammeu hoarn de strimpein ar en toennu èl tammeu grezil bras. N'hol lézeint ket de gousket, er bohed!

6. — En anderù-man, é Longueval, éh es goal arriù get hor hasour-lihérieu : skoeit é bet get tammeu ur pikol potarn koéhet ino hag en des goalaozetz pemp soudard aral. Marù e zo unan anehè.

Hénoah éh a hor hetan Rumad d'er fozelieu.

7. — Ne zéhan ket kalz er melleu-dir a goéh. Akoursat e hramb dohté neolah, deusto dehè diskar bamdé unan benak. Hiziù hoah, éh oè huéh soudard ag er 4e Kh é tiskarg ur chaland, én ur har, ar er hanol. Deit ur mel-dir de darhein étaldè, tammeteit en hani e oè get er jao, deuhantéret el ion, bannet er har ér hanol hag ivréter er réral, kalz pé nebed.

Donet e hra soudarded « fresk » de gemér léh er ré lahet ha goalaozetz. En ahoé-man é kavan un nebedad ar hent Oeuilly, me heneil Pier Laurent én ou mesk. Ag en Oriant é tant. Ar un dro getè, éh es eùé un adjudant neûé aveidomb-ni. É kleuet er melleu-dir é tremen drest é ben, én ur skuermal, é lar dein é vehè kerklous geton distroein d'en Oriant! N'em es ket poén é kredein...

11. — De Fismes! Kirat e hra dalbhé en treu ama.

De greisté, a pen don é kemér gazeteu é kavan en E. Bonduel, a Gonkernéu. É ma ar un dro get en E. Vallée, a Venah. Pedet on de vonet de glah un tasad té getè, a pe vo prénet me zreu dein.

Un ériad benak é vrehonegamb arré: é ramb en cil d'égilé en

KAMDRO EN ANKEU

doéréieu e ouiamb ag er gansorted stréuet hed ha hed get talva el lu. Lénn e hramb devéhan nivéren *Kroaz er Vretoned*. Ha chetu ankoéheit demb er brezél...

Nen dé ket rè zivourus dehè aman; deu viz-zo ne fichant ket. Kampennet ou des en diabarh ag ou hiri èl ré en hoarieku-kranù, guéléieu dehè, kegin 'han, tiolet, h. h.

En ur :egoéh é gér, doh en noz, é kavan er Rumad ooit d'er fozelleu deit endro. Un dé hag un noz, ohpen ne oè difréret, é mant chomet duzé. Hag e tisplégant demb penaos é ma er vuhé én touleu-sé.

13. — En anderù-man éh a en adjudant Guillouzeu ha mé d'obér ur guél de fozelleu Courtone. Diragomb ur flagen, léh m'é ma fozelleu hor soudarded. Diraktè, astennet ar er rampéu, korveu 15 pé 16 soudard a Frans lahet a oudé pemzek dé benak. Pellikoh é huélér fozelleu er Germaned; met fri erbet ne spiér ér mez. N'en des anat a zén é nep tu. Fozelleu hepkén é kement tu e zo ha doar tourhellet. Get a labour groeit de vab-dén, get a boén keméret dehon aveit harpein é fallanté!

Hag ar obéreu diaolek en dud é tiskenn hiziù, èl ur hluihen distañns, galv karantéus Tad er gristénion, e zegas chonj dehè é mant bredér hag e teliehent, ahoel de zé en Nedeleg, arsaù get ou laherek ha cheleu doh boéh en Hani e oè deit, en noz-sé, de gas er Peah ar en doar.

Met siouah! ne vo ket kleuet é gonzeu : Kriùoh é, én amzérman, boéh en Ihuern eget boéh en Néan...

15. — Arlerh un deüeh didrous, chetu er melleu-dir é koéh arré èl glaù. Unan anehè e darh é liorh hon ti. Deu vaen bras ag er vangoér e skarh ag ou léh; un tam potin e reng a dammeu garegen lavreg unan a me soudarded, heb obér droug erbet aral dehon; un tam aral, strimpel ér ru, e za de seùel klopen é ben d'ur soudard ar varh e oè é monet dizouj kaer get é hent. Diskaret é ar en tach ha just éh es bet hoar d'en devérein, a pen dé marù.

Dougein e hrér é gory én ur gambr ardran en hani e zébramb énni; en E. Moigneu e hra un tam kampen dehon. Hag é chom astennet ino, ar er hravah, beta pemp eur en dé arlerh.

16. — Kas e hrér gourhemen demb éh es marù, é Villers, unan ag hor soudarded, goudé dehon bout piket énep d'en derhien-duem. Vaksinet é bet hep sellet mar gellè andur pé ne hrè ket. Hag é ma lézet de veruel ino, èl ur hi, ar é blouz, hep bout bet sourzien erbet éh obér ar é dro. A pe oè treménet, éh es deit unan a ziavéz de asé kas buhé dehon endro.

KAMDRO EN ANKEU

Burhud d'en digasted e zo émesk lod kaer a vistr é kevér er geh soudarded!

18. — Dé Fismes hiziù. Er uéh-man éh es reit dein, de gondui er har, un « tringlo » ha ne oui na tus na dehel doh er ronsed. Ret é dein en diskein. Ne gompren ket perak é ma lakeit get er ronsed : n'en des biskoah groeit ar dro jao erbet! Guir é é ma elsé é kement vakasion e zo : ur maltotér e zo lakeit de vout kapitén arnomb-ni, rak m'en des 15 vlé chervij; un ijinour e zo ér burèu genein, èl soudard, aveit skubat ha kas papérieu; ur higinour e zo é kondui ronsed hag ur heménér éh obér bouid!

Ker fin en erh-gav er Fransizion a oudé en Dispah bras, ma kredant é hellér lakat ne vern péhni anehè d'obér ne vern pé mechér...

Kroget on-mé eùé de zerhel iahl er gompagnoneh hag é huélan braütéieu er *Comptabilité militaire*; deu védesinour a ziavéz e zo ret dehè dèbrein doh taol me ofiserion, hag e péant ou skoden d'er gompagnoneh. Met n'ou des ket droed d'obér èl ma hrant, hag aveit kemér ou argant geté é ma daù dein merkein ar me lévr é ma goulion em es guerhet!

A pe brenan suan d'en dud, de holhein ou dillad — er péh e zo dihuenet eùé — é troan er suan de vout ouignon pé kaol. Elsé eùé é hran avaleu-doar get liù de skriù, ha sardrin get goleu...

N'em behè ket kredet éh oen tré d'obér sord burhudeu. A pe ziskoan bout souéhet d'en doéré é reskondér dein : « *Système D.* » Diaoléz a lètren!

20. — *Sul.* — En anderù-man é tereu ur retred brehonek én iliz parréz. Un euriad peah, distréhet béan er chonj anehi, get en doéré e gleuan én ur zistroein d'er burèu : archoah é fardamb ar er Germaned!

De 11 eur 1/2 noz é krog hor hanofneu-ni de « gampen » en hent demb. Ha hoari bouleu betag en trenoz.

21. — Gout e hramb, er mitin-man, perak é ma bet ken truhék en nozeh : ar du Soissons éh oè deli d'er Germaned kargein ar er Fransizion hag aveit parrat azohté a gemér soudarded aman de gas duhont éh es tennet arnehè d'ou lakat de gredein éh emb dehè.

Henoah arré é hoari en treu. De 11 eur é hrér demb scuel, obér a her hor sah hag em zerhel prest. Abrest é larér demb monet endro de gousket. De 2 eur de vitin e hrogamb get en hevelep hoari. Rah en treu-sé aveit ket.

22. — Boteu-lér neùé e zo degohet genemb. A vro Saoz é

KAMDRO EN ANKEU

tant; treu kriù ha paket alkent, dishaval doh er ré hor boè bet, pemzek dé-zo ag en *Intendance*. Er ré-man e oè rah rè vras pé rè vihan aveidomb; treu chomet hep bout guerhet. Get papér goasket & oè groeit er samelleu anehè ha kentéh ma vezent glubet é tistrampent. È kory eih té é lonkent fang a végad.

Loreu e zo deit demb eù a vro Saoz; treu ag en dibab, grociet get gloan tiù. Hag é pep ré loreu éh es ur gartennad gloan, el liù getè, aveit ou nedennein.

Lénnet e zo demb hizù kemen er jénéral Joffre; e lar :

Depuis 3 mois, les attaques violentes et désespérées des Allemands ont été impuissantes à nous rompre. Partout, nous leur avons opposé une victorieuse résistance.

Le moment est venu de profiter des faiblesses qu'ils accusent, alors que nous sommes renforcés en hommes et en matériel. L'heure des attaques a sonné; après avoir soutenu l'effort des Allemands, il s'agit maintenant de le briser et de libérer définitivement le territoire national envahi....

Hoah é rédo er goëd enta. Neoah, mar dé goanneit d'er Germaned, él ma larér...

23. — Bamnoz é talh hor soudarded de vonet d'er fozelleu de Vendresse, Beaulne, Chivy. Kalet é harz.

Hiziù éh es deit ul lihér d'er hapitén, a berh moéz Couic lahet é Courtone. Ne oui ket hoah er geh voéz petra zo degoéhet get hé dén. Kleuet hé des un dra benak hag é houlen hiroh.

24. — Éh omb én iliz a pe za ridour hor hompagnoneh de laret d'en E. Moigneu éh a get é dud de gemér léh er soudarded iouank e zo déli déhè fardein ar er Germaned.

De 2 eur de vitin é vo er hrogad.

Ha krogad n'en des ket bet, rak ooit é er Fransizion beta fozel er Germaned hep guélet kah na logoden. Èr fozel, dén erbet muioh!

Koutant ag ou zaol é mant é krouizein ur voellen étré ou fozel ind hag en hani gounidet déhè, souéhet un tammiq d'er péh e zegoéh hag eù é huélet é ma eùn hag eùn er fozel german.

De 11 eur 1/2 de vitin en dé arlerh, hep tennein nag obér trouz erbet éraok, é krog er Germaned de droein ou « melin kafé » de néat er fozel. Gozik ar un dro, é koéh er Germaned ar er Fransizion. 85 ag er ré-man e oè bet lahet.

En noz-sé, a dal demb, aveit araokat un distér dra éh es diskaret ohpen 400 soudard ha 6 pé 7 ofisour. Un druhé!

Hag en déieu arlerh, ar er gazeteu, é lénemb : *une forte attaque allemande a été repoussée au N.-E. de Chivy!!*

N'é ket er uéh ketan é d'er Germaned hoari en dal demb. Un dra e hrant hoah hag e den de varù ur ioh Fransizion : dirak

KAMDRO EN ANKEU

ou fozelleu é lészant, ér stehennad orsal dreinek, touleu goulé e ia ar stréhat sel mui ma tostér d'ou fozelleu. È beg en touleu-sé é lakant ou « melin-kafé ». A pe fard hor soudarded arnehè, gozik én despet dehè, éh ant get en touleu-sé, léh ma koéhant èl kelion a geteh m'en em stardant ér stréhen.

Noz kent en Nédeleg. — Èn èbr hénoah ne fehè bout kleuet boéhieu en Eled & kañal d'er Peah. Goleit e vehè ou han flour ha karantéus get skroéjereh spontus en Ihuern é rebours, dré geneu er honofineu, Kasoni ha Multr.

Ne veemb ket tolpet naket, get er ré e garamb, én dro de uéled hon tiegeh, nag én overen a greiz-noz : ar uéled Satan é losk hénoah inteu en Nédeleg. Seuel e hra er moged mougas anehon d'hon difren : blaz peudr, blaz choufr, é léh hani ésanx huek en aotér.

25. — Bihan é en dud deit d'en overen. È vér dalhmat édan monet araok. Hag ataù Breihiz divrøet é ziléz forh é ou relijon. Ha guir e vehè nen dé nameit akustumans?

Neoah éh es un nebed vraù a dud é tostat d'en Daol-Santél. Met (meh dembi) gozile rah é mant euskariz iouank, hag e zisko goleu d'er Vretoned digas e zo ama. Kañal e hrant é iéh ou bro hag a greiz kalon.

27. — Monet e hrant de glask koed ar er hanol hag éh on bamet é huélet merket Skorff ar ut chaland. Ha me chonj de neijal duzé, de Vreih-Izél, léh ma réd didrous er hoah em es trézet ker liés, a oudé me iouankiz tinéran.

Na dismantet é er gué ama d'er melleu-dir : chetu un halegnmor azé, tiù èl un hantér barrik, hag e zo trohet a réz get en doar.

De 10 eur noz éh arriù hon tud a Vendresse. Foëuet é ou zreid get en aneoid. Ha kentéh arriuet én ou lakér de oarn ponteu ha henteu. Bourbotal e hrant.

28. — È Courtonne éh omb bet hiziù é klah moh chomet arlerh er beizanted divroet. Lod anehè en des biütet, beta bremán, én doareuiér, get bêtrav, avaleu-doar. Er ré dalhet ér heli e zo bet bêh getè chomel biù. Degaset e zo unan anehè d'er vorh hag é vér doh el lardein get restajeu.

Dioèdet en devoè hon tud unan anehè, en anderù-noz aral hag er hrouget é kér aveit iénein. Met en trenoz ne oè ket mui ino : kavet en devoè saù!

30. — Breman é ma ésoh bout chervijet é Fismes : bihanneit en des er soudarded. Degemér mat e hrér demb é kement ti e zo.

KAMDRO EN ANKEU

Il tonet d'er gér a Fismes é treménan hiziù dré Révillon skouret doh kosté ur mañiné. Aman, merhat, éh es bet guiniegi guéharal, rak kaveu e uélér, stank, krouizet hed ha hed get biüen en ihuelsen.

31. — Monet e hra kuit en E. Karof, hor komendant. Klanù é, ha nen dé ket aveit em baken get er holonel neudé. Chaix de Lava-renne. Ur mestr mat e gollamb ha douget aveit er Vretoned.

Ar un dro get bléad mat er holonel, é kasér demb, aveit arhoa, kafé a dammeu, sigarenneu, guin Champagn, avaleu, morhed-hoh mogedet.

En é viéad mat, é lar demb er holonel : ... *Il est sûr qu'il peut compter sur le dévouement de tous et que, si les besoins de la défense nationale exigent que le régiment soit engagé, il saura maintenir le vieux renom de courage des Bretons. et sa fière devise : « Potius mori quam fædari. »*

Chetu ohpen kant vlé e kleuamb er soñnen-sé; mal e vehè rein un diskant dehi!

Ketan dé er blé 1915. — Dé a leuiné guéharal, én hon tiegeh; er blé-man dé a ankin aveit er ré e zo ér gér.

Aveidomb-ni, asé e hramb ankoéhat éh omb é beg er blei. Riotal e hrér, bégadeu fentus e larér ha, doh pred, chetu ni é kafinal!

Deit é er nolonel d'hor guélet. Obér e hra un tammig predeg d'en dud. Hag é hoanta demb distroein rah d'er gér, goudé en devout skarhet er Germaned a Frans. Suhétein e hra eùé d'er Vretoned dilézel en téch lous ou des de gorradein... Hag azé, siouah ! é hrehent, mat cheleu dohton.

Épad en dé, hiziù, doh en deu du ag el linen éh es peah. Ne gleuér tén erbet. Vâd e hra demb bout didrouz ur uéh benak.

4. — Aveit en déieu ne gleuér ket kalz er hanon. Oeit é hon tud d'obér kloideu brinsad aveit lakat ér fozelleu. Ur ioh soudarded e zo a blén, get korvadeu aneouid tapet dehè doh ou zreid hag or dillad glup.

5. — Dré Merval éh an de Fismes hiziù. En ur vrumen tiù hag izél é kerhamb betag ihuelsen Merval.

En ur zegoh ar el lein, é huélan, én un taol, en héol é seuel trema Romain. Ne spiér anehon nameit en hantéren izélan : é ma èl ur pikol kalis. Bras é, ur bam, ha ru, spontus. Édanton ur bod jenévre ar zu, haval mat doh dorm cherret un dén. Laret vehè bréh ur gigant astennet ar er bratel : Mab dén é kenig de Justis en Eutru Doué, aberh goèdek. Il vugale lahets...

Hag émbér e ta pep tapen gluinh, skouret doh beg pep géaotan,

KAMDRO EN ANKEU

pep brinsen, de gemér liù en héol, èl pe vehent é houil dareu goed. Taolen divalaù amzéjiu blaouahus!

Trema Blanzy, é ma er vrumen édan hon treid, èl ur mor, ha, pelloh, ur stehen doar tioél e saù ihuellor eget er vrumen. Haval é genein guélet Groé a ziar aod Plañoer, a pe vè plén er mor.

Deit é dein en doéré é ma lahet me skoliad ha mignon Charles Corbier. Diskaret é é kreiz é ampertiz, é pen é gompagnoneh. A oudé un herraad-zo éh oè é tiskein brehoneg genein. Ur Breihad gredus ha frontal nebetoù.

6. — Kas e hra demb Kolonel er 249me é ourhemenneu aveit labour hor soudarded. Koutant int ag en doéré. Guir é ou des labouret get kalon hag ampertiz é chonjal é mad ou hansorted iouank.

10. — Monet e hramb araok, de gemér léh soudarded en 218me é fozelleu Paissey. Skuih int ér fang. De 8 eur noz éh an get er hiri ha treu er gompagnoneh. Glau e hra a boullad. Hed ha hed get en hent é kavamb soudarded é tisken ag ou zouleu.

Il tachen Cuissy é kouskamb, ér haüeu, ar feskad guénih, n'int ket bet dornet. Brein int ha lan a leu. Fang e zo eùé ama, péh e garamb!

11. — Dalhet on ar me zeileg. Nen da ket en treu genein. Deit é er médesinour d'em guélet : terhien em es, droug pen, droug d'em hroézadur. Aneoid merhat.

Hag er hanon ne zéhan ket a horosal hor hreu, ha me henvroiz, a zo én tu ral, a évet guin, a vutumat, a skopet, é kement léh e zo, hag a laret lousteri...

Braù é bout klanù ama!

13. — Chetu mé deit de blom. Hag é huélan é pè tachad éh omb lojet. Get mein-rad bénét é ma groeit rah mangóerieu en dachen-man, hag e zo bet guéharal un abati. Doh ur vangoér é lénan er girieu-man, krouizet ér plom :

ANNO INCARNATIONIS DOMINI MILLESIMO SEP-TINGENTESIMO DECIMO OCTAVO, CLEMENTE UNDECIMO SUMMO PONTIFICE, REGNANTE LUDOVICO DECIMO QUINTO, EPISCOPO NOSTRO LAUDUNENSI LUDOVICO DE CLERMONT, CLAUDIO HONORATO LUCAS DE MUEN, GENERALI TOTIUS ORDINIS PREMONSTRATEN-SIS, HOC EDIFICIUM A FUNDAMENTIS CONSTRUXIT FRATER JOSEPHUS DIONIS THEOLOGIÆ DOCTOR ABBAS CUSSIACIS QUARTUS PATER ORDINIS PRE-

KAMDRO EN ANKEU

MONSTRATENSIS INFULA TRONIS SUÆ ANNO DECIMO
QUARTO (1).

En ur stad trûhek é ma koéhet ti er Brér Jojob. Neoah n'en des ket deu gant vlé é vezè kañnet ama klor en Eutru Doué, é kreiz peah er mézeu. Hiziù, é ma malloheu kristénion e gleuér abarh keijet get tarherek hirisus er melleu-dir.

14 a Henvér 1915. — De 2 eur de vitin é térr d'hon dihun. Seuel e hramb a her, hantér vèu get er housked. Em-uiskine e hrér a dastorn. Ataù é hud er hanon.

Étal ur bodad gué, e zo a dâl de Cuissy, en em dolpamb hag éh amb én tioélded, èl loñned mut, hep konz, hep chonjal zoken deusouket édan hor sam. Krapet é en dosten; breman éh omb én tachad-sé morhanuet get er soudarded *Le tourment de la Mort*, lèh mah es diskaret meur a unan.

Hag é tevalamb é Jumigny. Kerhet e hramb étré tiér didoet, hantér diskaret pé losket. A glei hag a zeheu, berneu mein, koed, glustraj. Diragomb, trema *Hent en Intronézed*, ne zéhan ket et goleu-red a grapein a her hag a zisken ar ou goar, bransellet get en aùél, èl stired distaget ag en èbr.

Prestik, chetu ni étal Vassogne, lèh ma kavamb hor heginnerion, deit ar hon arben, de gas de beb unan ahanomb un tasad kafé. Kafé tuem, un tasad guin, chetu kerh er soudard !

Goudé un tammig diskuih, é krapamb doh mañiné er Creutes. Ha n'é ket un hoari é, me reskond deoh. Strakaj en des groeit ha trapikellet é rah er vinoten, bêh genemb chomel ar hon saù, deusto d'hor penneu bah. Risklein e hramb èl a pe veñh lard-té édan hor boteu. Degoéhet omb étal groh er Holonel. Éno é ma délé dein kavet *fourrier* er gompagnoneh e iamb de gemér hé lèh hag e zeli me ambroug. Met kaer em es gortoz, ne spian déni. Hag éh amb ur sord, ne ouiamb de veban, én ur voellen kamdroiek, lan a douleu, a fang, a zeur. Ne hellér monet abarh meit unan arlerh en aral. Ne uélan tra, met édan hon treid é kleuamb en deus é flanketat, er fang éh achap. A geteh mah araokamb, é tiùa en trohad. Doñinoh pé don é plantamb abarh. É meur a dachad éh amb betag en deulin. Hag é ma ret demb arrest aveit tennein hon diùhar ér méz ag er vouillen. A pe dennen un troed éh a en aral doñinoh, ha, mar klas-ket chanj troed, éh et d'hous huén get pouiz hou sah, pé d'hous krafoniu get pouiz hou fuzillen. Asé e hret em harpein doh kosté er voellen, hag éh a hou torn, hou préh én doar, troit de vont pri.

(1) De laret é, éh oè saüt en ti-sé, get er Brér Jojob Dionis, pearvet abab Cuissy, ér blé 1718. Klémans XI e oè Pab nezé, Loeiz XV, roué é Frans, Loeiz Clermont, eskob Laon, ha Lukaz Muen, mestri-bras er veneh Prémontré.

KAMDRO EN ANKEU

Huizein e hramb; hernet omb. Ha kaer hon es monet n'en des anat erbet é tostamb.

Er ré e zo ér pen ketan ne anaùant ket en hent. Fari e hramb, ha diù uéh dohtu é ma ret demb donet ar hor pazeu.

En un taol, chetu ni dispartiet ha kollet; oet lod d'un tu, lod d'en tural. Monet e hramb arré diragomb, met lèh ma kroéz er boellenneu, ne ouiamb ket de beh tu monet. Ne harzamb ket mui, hag a pe ne vehè ket réral é tonet ar hon lerh hag é huchal arnomb « Araoket ! » en em astennehemb ér fang de hortoz er splann.

Dré forh troein ha distroein neoah é huélan gouleu én un toul édan en doar. Nen dé ket hoah hol lèh é, met donet e hrér de ziskoein demb de bë tachad monet.

Kavouit e hramb un toul hag e zo loj Komandant en 12me. Pelli-koh é ma hon hani-ni : un toul én doar, goleit get ur folen parlak, un trohad pri arnehi.

Él guélé, kadoér ha taol, feskad guénih, er gran énnè, glup teil get en deur é tapennein, heb arsaù ag en doen. Em-zisammein e hran neoah, a her, rak diskiset é gozik men diskoe, alum e hran ur pen gouleu hag é huélan é ma 6 eur. Chetu térr euriad éh omb é pilat fang ! A pe dosta d'en dé é hellan guélet émen éh omb : ul léden-nad doar, hep klé na garh, hep kin harp d'er selleu nameit bégeu gué dizél er hoed Foulon. Nezé é huélan eùé é pè stad truhék éh omb. Ur spont !

Keméret ur soudard get rah é akipereh, taolet éan, é kreiz er gouianù, én ur fangigel, ruellet éan mat abarh, épard ur hardeur benak. A pe darho é zent get en aneouid, tennet éan ér méz; lézét éan de zineu. Chetu hor ported.

El redour éh on aman, étré er Homandant ha kapitén me hompagnoneh. Pear *fourrier* omb; unan ag er ré iouank e zo a Gempér. Joius é ha disoursi, deusto d'hor stad truhék. Kafinal e hra aveit kavet berroh é amzér hag a p'er galù er Homandant, é taol é voteu hag é loreu, é trons é lavreg hag é fard elsé ér fang. A pen dé groeit é rédden dehon, éh a de holhein é ziùhar én un toul, lèh mah ér de staotet, é torch é dreid get ur hoh sah hag é lak endro é loreu hag é voteu. « Elsé, emé éan, é vè séh me loreu ha mem boteu, ha n'ém bë ket aneouid d'en noz ! »

Aveit er bouid é ma er goahan aman : a pe arriù pred genemb — rak men da ket berpet én arben demb bout dispartiet doh er gompagnoneh — é vè iein sklas ha karget a dammeu fang.

Trugéré Doué, ne chomamb ket pel aman. D'en 16 éh omb saüt hag éh amb de Jumigny, lèh ma hellamb em nétat un tammig ha kiaout bouid tuem.

17. — De 3 eur éh amb araok. Tèrr eur arlerh éh omb é Bourg-et-Comin lèh n'en des ket dobér ahanomb. Diù euriad e chomamb éno, ar greiz en hent, d'hortoz reskond er jénérall. Hag é hrér demb

KAMDRO EN ANKEU

distroein ar hor pazeu ha monet d'Euilly, léh ma hon es treménet tuchant.

Mechal ha kompreñ e hra er ré en des perh arnomb éh omb tud ? Ne gredan ket.

É Euilly nen dé ket droug hon treu. Truhé en des en dud dohemb. Degeméret mat on get moéz ur hantonér e hra un tam mérien dein ha, goudé, un tasad kafé tuem. Vad ha plijadur e hra d'en dén bout doh taol, arlerh er vuhé hon es biuet. En ti léh ma lojan e hré anehon Villa bon accueil » hag é guirioné un dégemér mat e gavamb abarh.

Pemp dé e chomamb aman, er pemp dé dousan hon es guélet a oudé ma omb ar en talva. Ur guélé em es de gousket, tan e hrér demb aveit dèbrein ha tan aveit tuemmet hor hampr.

Startoh e gaveemb diblas goudé merhat ? Met, prunèu ! kementman tapet e vo...

21. — Damb hoah den ihuern !

Noz dal é a pe zigéran get me heginnerion. Béh mah omb oeit er méz ag er vorh, é tor hor har genemb hag é ma ret dein, én tioéded, monet de glah un aral. Ha de veban ? Ne ouian ket !

Kavet e hran unan neoah, met, èl m'é ma bihannoh eget en aral, é ma daù dein lézel treu ar me lerh. Ha karget hon es kement ma koéh lod ag hor marhadoureh é kosté en hent, diù pé tèr guéh. Ha ni nezé de dourhellat é fozelleu en hent, doh splanndér alumeteu, glaù bras é koéh arnomb ha me zud, brih-vèu, é touiet hag é tarafinal. Nag ur vuhé...

Kreisnoz é a pe zegoéhamb é Vassogne. Breman é vo ret kavet léh aveit gobér er gegin. Ken braù èl biskoah, é ma dijab en tachad léh mah oemb er uéh aral. Lakat e hrér deur ar en tan hag un hantér eur arlerh é hellamb rein kafé d'er gompagnoneh hag e ia de 2 eur 30 de gemér hé léh ar ihuellen Paissy.

Er uéh-man é ma ésoh monet ér boellenneu : blotoh é er fang !

22. — Ur goal vechér en do me heginnerion é kas boud, tèr guéh bamdé, d'er gompagnoneh. Hir é en hent ha dihaill. Met fonapl ou des kavet en tu de amerh ou dillad hag ou iehed. Turel e hrant ou lavregeu hag ou loreu hag é lakant koh boteu kavet én tiér; groñnein e hrant ou diúhar get tammeu pillot, sihiér, dillad merhed a bep liù, dalhet get stageu. Ur bord é ou guélet a pe zistroant, trohadou kaotegel é tivir dohtè.

23. — Skornet en des. Ésoh e vo bout ér fozelleu ha monet dehè. Aneoud hor bo, guir é, met guel é hoah en aneoud eget er fang.

Kavet em es mé repu é ti ur heré, gouli ag é dud. Un desabour guénén e oë : ohpen 50 ruskennad e zo él liorh, eilpennet d'er

KAMDRO EN ANKEU

soudarded. Eilpennet é eûé rah en treu én ti. Ar er blancheris ne uélér nameit dillad, papérieu, hag un armél-hoarn e zo diskaret ha digoret er hein anehi, a daoleu bohal merhat, aveit guélet ha bout e oë argant abarh.

Me haporal-tinel ha mé e gousk ar ur guélé n'en des abarh nameit ur hoh golhed. Groñnein e hramb hon treid, aveit tuemmet dehè, get hivizieu e gavamb ar strèu, rak skornet omb.

24. — Guélet e hramb, ér gazeteu, galv er Pab aveit er peah. É ma er uirioné geton; met rè a dud, breman, e zo é pinùikat doh et brezél aveit ma vo cheleuet doh é voéh.

En anderù-man, a pen don dizevar, éh an d'obér ur guél d'er vorh. Tarhal e hra en treu berpet ha huitellat e hra er melleu-dir adreist hor penneu. Met akoursein e hramb dohtè. Breman é houiamb eroalh pegours é tant arnomb ha pegours éh ant pelloh.

Degoéhet on get en iliz finfondet d'en tenneu. Keij-meij, ar er paùé, é huélér delùenneu dibennet, divréhet; en tri kloh, én ur bern, édan er porched, hag étalté, deu orloj e verk de bed our é ma koéhet arnehé fallanté mab-dén. Ér horn, doh en aotér, korv ur soudard lahet é hortoz bout kaset d'en doar.

Étal en iliz, é kavan un nebed béieu soudarded, én ou mesk hani ur hapitén a Vreih, Kermabon, ag er Ian Zouaved.

Ér vorh, é ma un dristé : ioheu glustraj, hoarnaj, tivl, mein, askorn, kig hantér brein, bara loid, dillad... En dismant !

A pe zistroan, é kleuan é té a lakat én doar ur soudard a Brederion hag en des boutet un tén én é ben. Rah en dud n'int ket aveit harz ér vuhé-man.

25. — De Cuissy éh oen oeit de glah dillad eit me zud. Eit distrocin de Vassognes é ma daù demb kerhet édan tennereh er Germaned. Koéh e hra en obuseu, én dro demb, èl glaù, hep déhan, dek, uigent ar un dro. Em vahein e hra hor horv get en eun, pléget hor souk genemb, hor pen oeit étré hon diskóé, èl a pe vehé tu demb d'en em guhet elsé. Lan é flagen Jumigny get er moged. Dré bep diù uéh, é reng er vogeden, hag é huélamb teadeu tan kanoñneu Frans é strimpein, a gement bod e zo, aveit reskond d'er Germaned. Dreist Oulches duhont, ne arsaù ket en tenneu fuziliens a darhal stank ha séh.

É Jumigny é ma ret demb fardein én ur haù ha hireih demb; rak tarhet e zo un huizen arnomb ha tagein e hramb get er séhed. Souéhet omb bout biù hoah. Bout e zo réral ha n'ou des ket bet en eurvad hon es ni : kleuet e hramb aman é ma lahet hor marhе gour-hoarn Boulbar, ag en Orient.

Doh en noz é hellamb donet beta Vassognes. én ur redek; kant kuéh hor behé deliet bout diskaret get ol en hoarnaj e huitellà én dro demb.

KAMDRO EN ANKEU

Get en noz é kreska er safar. N'es ket a gousked : deu ganon e zo deit d'en em lakat paraviz d'em fenestr, ha, sel guéh ma tenant & krén me ziig peur, men guélé hag en deu zén e zo abarh.

Kemen e za dein én noz, de gas me heginerion de gavet er gompagnoneh; rak doujein e hrér a uélet er Germaned é fardein ar hol linenneu. S'leu du e hra me zud é kleuet en doéré !

Ret é dein lakat er ré klañù, e zo chomet genein aman, de genderhel en tan édan er bouid; rak n'en des ket gellet kas koén d'er gompagnoneh.

Tro en noz é pad en tenneu.

26. — Arlerh en nozeh diharak-sé é ma ret d'em haporal-dinel ha mé monet betag er fozelleu eit gouiet get er haptén petra obér ag er bouid. Ha me reskond deoh nen dé ket hourus balé. Et klah diaol doh tammeu potin e huitel én dro demb, é fardan én un orsalen tiù, stennet étré diù uéen; get me zal éh an de voket dehi hag éh on quintet geti, ardran, me harneu én aùél ! Nag ur regennad...

Degoéh e hramb neolah get loj er haptén, léh ma kavan me hencil Lafabrier diskaret get tammeu potarn, trohet é léren-skoé, trohet é lavreg, trohet é ialh ha hantéret ur péh a zeu vlank e oé abarh. Kement-sé en des parreit dohton a vout lahet, él er heh Boulbard, koéhet é talton ha marù get en dioèd, a pe ne oé médesinour erbet ér fozelleu aveit skolmein er oahien trohet. Rak, épàd en tarzh l, éma chomet er védesinerion de guhet ér haveu d'en dias..

Gout e hramb nezé, get er haptén Mallet, é ma deit de ben er Germaned a skrapein dohemb un tam boellen, trema er hoed Foulon. En arben ag en taol-sé é ma bet ker vil en treu, a oudé déh.

Tri dén ag er 88e e zo bet lahet épàd er hrogad. Ou bétia e hrér doh tor en dosten, dreist Vassogne.

27. — Delé e oé demb diloj er goubañuel-noz man, met hénoah e teliér fardein ar er Germaned aveit lemell geté en tammig doai hon es kollet.

Tremen e hra aman soudarded ag er 101-102-103-104 é monet de gemér ou léh. Skornein e hra; loér gann gaer e zo; didrouz é pep tra : un nozeh hep par aveit em-lahein...

28. — Chomet omb aman édan en tenneu. De unek eur noz é té de laret dein é ma lahet unan a me ronsed ha goalaozet en ural.

Fn anderiu-man en des goarekeit en tenneu. El m'é ma kaer en amzér, éh an d'azé doh têr en dosten, en un toul héol, ardran un dukennig e barra dohein a vout guélet get er Germaned.

Ag en tachad léh mah on, é huélan borh Jumigny izeloh egédonn get hé zoennou toulet, er hibriad anehé dizol, haval doh kestad ur bern korveu marù. Pelloh, e splann kérig Beaurieux é héo-

KAMDRO EN ANKEU

latat doh tor un dosten; hag, étré en diù gér, ur flagen hlas riolen-net. Trema er hreisté, e helian kamdroienneu en Aisne get hé diù sted haleg-mor, e uelér er bareu guen anehé doh em ziskag, ker splann, ar zishéol tioél tostenneu Merval.

Kaer é; peah e zo én natur hag em silein e hra eùé er peah, énonn en drespet dein. Ne gleuan mui en tenneu; ne chonjan mui éi lahreh. Seùel e hra me chonjeu, ar un dro get me se:leu, én ébr glas ha didrouz...

Oeit é me si ered pél du. é, trema er péh e zo bet, ar ribl kun er Blañoeh léh men dé chomet me halon...

Met chetu un nebed brenni é tremen én èbr, dirak men deulagad. Stagein e hra me sel dohtè. Trema el linenneu éh ant, en ur hragel-lat hoantek; rak kleuet e hrant blaz er goed hag er hig kristén, skouret duzé l'oh en drein orsal...

Hag é tisken me spred ar un dro geté a vro en hunvréieu, trema er garnél, trema er péh e zo...

29. — De 9 eur noz éh amb kuit eit Villers-en-Prayères. Mal e oé. En nihour é ma bet ret delm, eit bout sur a me zam buhé, disken ér haù léh m'é ma me zud, hag e ma bet torret liés me housked get er safar e hra er soudarded. Ohpen, éh oen astennet ar en teil. Lakeit em boë neolah plouz fresk ama aveit er gompagnoneh. Un eur goudé éh oé trapikellet rah, lan a skop, a fang. Ur hreu.

Ar dro 11 eur é tegohamb é Villers.

30. — Él é kement léh ma tegohamb, é ma ret demb netat ama, Teil, bara, eskern, dillad leuek, kartoucheu, koh boteu, h. h., chetu er péh e gavamb.

Ian a Huavrér. — Kas e hrér hon tud de labourat ar en henteupras : lod de Merval, lod de Longueval. Lod aral e hra freilleu hag e zorn ag er berneu guénih e zo é pep tachen, aveit kaout plouz de gousket.

Didrouz omb, deusto demb bout tostik hoah d'en talva; met ne vo ket lézé peah genemb goal bel. Aben a pe vent pelleit doh en danjér, é ta hardéhited, ur bam ! d'hon ofiserion. Nezé é ta chonj déh eùé ag er gazern, léh m'où des treménet er guellan ag ou amzér... Adjudanted koh int hag ur soudard aveit e zo un dén krouéet ha lakeit ér bed aveit obér en ekselsis, lakat léraj de luéhein, obér kastellenneu aveit skourein en armaj ! Ker filimet int get en amoëdaj-sé, ma hrant d'en ofiserion a vechér hoarhet ar ou houst. « Au 88e, e laré er jénéral d'unan benak, il y a de bons soldats, d'excellents sous-officiers : quant au reste !....

Ama eùé éh es hoar de rein « pour glas » d'er ré e gav mat ha galonieu d'er ré en des hoant déh. Ur bord é guélet penaos, é vé goalhet en dud. Guélet e hran obér un « adjudant-chef » get un « adjudant » hag e zo soudard a vechér, groeit brezel er Chin

dehon, hag e zo danué un ofisour énon; hag obér un ofisour get unan ha n'en des groeit nameit 10 miz chervij, ha ne anaù tra é treu er brezél. Met chetu, en « adjudant » e oé kantinér, hag er holonel e lar dehon ne hel ket goulen obér un ofisour ag un dén e vêhœ oeit goudé de chervij de ivet de soudarded. « Met, e reskond en « adjudant » dehon, ne lakein ket merhat me galonieu aveit chervij d'ivet. »

« Citations » e goéh cùé a glei hag a zeheu. Lod e goéh é lèh ma faot; met lod aral, él honnen, hol lak ol de hoarhet : « A fait preuve de beaucoup de zèle et d'ardeur en allant, malgré une vive fusillade, renforcer le réseau de fils de fer, en avant des tranchées... » Hag en dud e oé éh obér el labour e lar ne oè ket bet un tén épàd ma oent ar el lein !...

14. — Hénoah éh amb endro de Vassogne. Ne blije ket kalz en doéré demb ha bourbotal e hra er soudarded. N'ou des ket ankoéheit en taol aral !

Kaset on mé araok get ur haporal ha pear keginour de glali lojeris d'er gompagnoneh.

Ret é bout groeit er vechér-sé épàd pear blé benak él m'em es hé mé groeit aveit kompren pegen divourus é.

Arriù e hret én ur vorh n'anaüt ket, lèh n'en des mui dén, na tiér liés; kin nameit kaveu hantér stanket. Lojeris e hues de seuel de 200 dén ha d'en ofiserion, én un eur, pé bihannoh. É kreiz en tioëded é ma daù deoh klask, hep gouleu, rak dihuennet é alum goulea a gaost d'en éneberion.

A pe gavet un toul, é tiskennet abarh a dastorn, doh em zerhel a skrebill doh houh ivineu, mar n'en des dergei erbet. Meur a uéh é koéhet én deur, hag é ma ret deoh krapein él mah oh deit. Mar dé séh en tachad, éh entaïnet un alumeten, aveit guélet pet dén e helleet lakat abarh. Hag éh et pelloh, dalloh eget biskoah, pen dé marù houh alumeten.

Saill e hret dreist trestiér, mangoéieu diskaret; strebaotein e hret, rudellat liés hag en hoarnaj e zo arnoh é safarein. Ur uéh benak é tegóéhet arré get ur goégnel aral lèh ma hellet lakat hoah un nebedig tud. Met dré forh troein ha distroen én tioëded, ne ouiet mui é pé tachad éh oh bet ketan hag é ta deoh diskén é tachadeu e hues guélet kent. Ne hues ket hoah achiù hag é ma er gompagnoneh é kér, tud é klah ar hou lerh hag é touiet, rak ma kav geté n'oh ket oeit fonapl eroalh.

Nezé é ma ret deoh ambroug pep rumad d'é lèh, ha kleuet malloheu en ol, rak m'é ma ret dehè em asten ar en doar iein; él a pe vêhœ ar hou koal n'en des ket piouz !

A pe hues lakeit peb unan én é lèh ha kleuet hoah konzeu huerù get en ofiserion ha ne blije ket naket ou zouleu dehè, é hellet hui, d'hou tro, klask aveidoh ur horn distro benak, lèh ma helleet asten

hou korv hernet, ha dirohal betag en dé, hou sah édan hou yen él goubenér.

16. — E troein dré er vorh, é koéh me selleu ar ur ruskennad guénén lakeit é oued ur sulér ha, doh en hevelep ti, podeu staget ou geneu doh er vangoér, un toul én ou rèvr, aveit en éned d'obér ou néhieu. Aman éh oè tud hag e garè el loñned.

Meurh el Lard é hiziù. Un deûeh hañù. Monet e hran de drohein danué saladen él liorheu, épàd m'é ma er gompagnoneh éh obér minotenner aveit en arhuled de gas sammeu d'er soudarded ér fozelleu.

Didrous é pep tra.

18. — En anderù-man éh an de gousket de Villers aveit monet arhoah de Fismes.

19. — Laret en des dein er hapiéen kas ur iar genein, aveit taol en ofiserion. Prenein e hran unan lahet ha kampennet prest; rak ré biù ne gavér ket aman.

En dé arlerh é ta de demal dein ne oè ket fresk er iar. Ha ne ven ket rein hé guerh dein. Braùoh fars ! Respont e hran dehon ne ounidan ket traolah aveit pécin iér d'en ofiserion hag é vennan kaout en tri skoued hi des kousket dein. Nitra d'obér !

21. De Cœilly éh amb arré. Hag é krogamb endro de hoari get er fuzillenneu, de vonet d'er paz, de droein a glei, a zeheu; én ur gir, d'obér er ré amoet, en ofiserion é sellet dohemb, eurus ha lorhus !

Un dra e ankoéhér ataù diskein demb : obér brezél...

2 a Veurh. — Chetu-ni distrooit de Jumiguy. Dohtu én ur zegoéh, é kasér hon tud de labourat beta kreiznoz.

En ur haù kloar ha sonn, distrooit d'er hreisté, éh omb lojet. Fondet é en ti adreistomb get en tenneu. Él liorh ardran en ti, é kavan tregont ruskennad guénén benak, eilpennet el lod muian anehè, ha didoet. Lakat e hran ou zoen ar lod anehè, er ré e zo biù hoah er guénén énnè.

Hag, épàd ma sellan dohtè, é ta ur uénénen de ziazé ar me med, èl a pe vennehè me zrugérékat eit er péh em es groeit aveiti hag hé hoérezed.

6. — De Vassognes! Glau e hra, èl berpet. Én ur haù blazus é ma ret dein kousket; rak ti erbet ne gavér mui ar é saù. Pemzek mel dir e zo koéhet ar en hani e oè dreistomb.

Ne zéhan ket er glau a goéh. Na divourus e vo arré ér fozellen,

KAMDRO EN ANKEU

8. — Freskeit en des en amzér hag é léh glaù é ma erh e goéh hiziu. Deval e hra er malüenne guen, ar ou goar, én hon asiéteu, épard ma tèbramb' hor mérien, azéet ar ur ioh-mein, harp doh hor haù. Embér éh omb bréh getè.

9. — Arlerh pred éh an de uélet er hapitén hag er gompagnoneh, doh tor en dosten. É mant éno é touleu krouizet én doar. É ré en ofisierion é huélér guélieu, orlojeu, kredansieu deit a gér get et soudarded.

Pep loj en des é hanù. Chetu azé *Ker-Louisette*; pelloh *Kolossal Konfort, Villa des Cerisiers*. En un tachad izél, léh ma teval en deur : *Villa des Pieds humides*. Hag ur farfour en des lakeit ar gaherl er homandan : *Aux Effluves printanières* ! Ankoéheit en doët éh oè gourel en huéheu-sé, èl er reral...

Goudé bout guélet er « gér » neûé-man, éh an, get el letenant Petit, betag er spiléh e zo dreist flagen Foulon, adal de Heurtibise. Krouizet ér roh. Aveit guélet trema er Germaned, éh es kizellet, én ur pikol guéen tiù, un toul ar hir, tréz ur biz a zigorded dehon, hag e uélér drézon hep bout guélet. Spiein e hran en tachad léh mah oè bet er hrogad, d'er 25 a Henvér. Ar lein en dosten é ma er saúadur groeit én inour de soudarded er blié 1870. Diskaret é a blad d'en téneu. A zeheu, é huélér tachen Heurtibise, pé kentoh pennadeu mangoér anehi. Izelloh, tachen La Creute; ama, ur bernig mein ha nitra muioh. Ha tro ha tro, ne vern é pè tachad é tisken hou selleu, doar tourhellet d'er melleu-dir.

Hed ha hed get fozel er Germaned, é huélan korveu soudarded Frans, ar er rampéu a oudé deu, tri miz hag ohpen.

Ur soudard German e uélan, é kampen é fozel, met hañni ne hoanta tennein arnéhon.

Doh en noz é hud en treu trema Berry-au-Bac.

10. — Menahé é amb de ziskuih d'Œuilly. Lod kaer e vehé guel getè chomel ama, é chonjal én atahinereh e zo doh ou gortoz duzé.

12. — Deit zo ur holonel neûé demb. Ur Breihad é. Marsé é komprendo guel spered hon tud.

14. — È Fismes, hiziu é kavan soudarded ag er Hreisté. Seuel e hra konz genemb ag er brezél e gavér rère hir. Hag en em oulen-nant perak é mant degaset de zihuen « ur vro ha n'é ket ou hani ». (Na ni, nezé !). Rah é mant goalhet d'er vuhé-man ha ne hrant nameit konz a bellat, ne vern penaos, ag en talva.

N'on ket soéhet doh ou hleuet, rak er stad spered-sé e gavér er muian émesk er vrezélerion. A pe oulennehen, get me soudarded, più e zo a galon vat de chom ama de zerhel pen d'er Germaned.

KAMDRO EN ANKEU

burhud mar kavehen uigent ém hompagnoneh, N'é ket neoah er péh e lar et gazeteu !...

19. — Deit omb endro de Jumigny. Er mitin-man, gouil sant Jojob, patrom me farréz, é respondan en overen d'en E. Moigneu hag é pédamb, ar un dro, aveit er ré e garamb hag aveit er Peah !

Er peah ! Met ha gounidet em es hé ? Petra e spér, o men Doué, me feden, én hé goannédigeh, étal brasted me fallanté...

Didrouz é en deùch, met doh en noz, é koéh un nebed potarneu ar hor borh. Deu soudard ag en 12 vet ha 18 vet e zo goalaozét.

Unan anehè, ha ne oè ket gloézet bras, e vo ret neoah trohein é vréh dohton, én arben m'é ma lézetz ama rère bel hep obér ar é dro.

Goulen e hran get er médesinour er pikein énep d'en tétanos; met ne ven ket. N'en des nameit peder korzen énep d'er hienuéd-sé ha ne ven ket ou lakat én implé : « A pe zegoéhè d'er medesinour-emsellour denet du-man, emé can, ha n'em b'hé ket me feder korzen é bouist er lezeu, petra e dapeheq geton ! »

Ha breman, maruët mar karet, keh soudard; bout e zo just peder korzen é bouist er médesinour, èl m'é ma delé...

Oeit é hor soudarded d'obér un hent hed ha hed get tor en dosten. Er huet e hrant a geteh, get bareu ha motad. A bep tu dehè, én touleu héol, é ma briquemardet er hlazen get bokedeu ahoé ha paù-iar é bleu. Seuel e hra diarnehè frond huck en amzér neûé é tivorennein.

27. — Deit e oemb arré d'Œuilly, déh de noz. Er mitin-man, abret mat, éh arriù genein un tam papér a berh er hapitén hag e zispleg penaos rannein, étré er soudarded, dillad neûé ha suan e zo reit demb. Hag é lénnan arnéhon : «... le savon sera donc coupé en morceaux au moyen d'une ficelle. » Un herrad goudé é ta, un nedan geton, de sekour genein trohein er suan.

Er Germaned n'ou des nameit em zerhel prest, breman !

28. — *Sul el Loré*. Ne ouiér ket kalz é ma er sul dré-man. Tud er vro e zalh de labourat ha ne dostant ket d'en iliz.

Merhat eûé nen dé ket er ré uellan e zo chomet aman. Mèuézein e hra ataù er merhed, a pe ne hrant ket goah.

Hiziu é stréuér én hor mesk ur papér, deit ag er Burèu bras, e larér arnéhon é kerh mat en treu get er brezél, ha ne bado ket mui pel. Ema er Germaned édan meruel get en nan : Oeit int ar er bétrav !

Moushoarhein e hramb amgredik; rak akourset omb de uélet amoëdaj sord-sé ar er gazeteu. Béh hon es é kredein é vank bouid dehè; er péh e ouiambr erhat, hoarnaj ne vank ket dehè de durel arnomb !

KAMDRO EN ANKEU

Ian dé a Imbril. — Monet e hran de Fismes. Deit zo hoant d'hor hapitén de rein bouid vijil d'er ré e garo, arhoah, guénér er Groéz. Tri rumad tud én do de goutantein : er gristenion hag en do plijadur, mar bê gellet ou lakat d'obér vijil. Neosah, gout e brant ne vehé droug erbet mar n'hellér ket rein ou hoant dehè.

Bout e zo réral hag e daput plén arlerh er relijon hag er vélén, ha ne lakant guéh erbet ou zreid én iliz. Hag er ré-man e hra er muian a drouz : ne vennan' ket, a du erbet, débrein kig d'un dé sord-sé !

Réral e zo nezé ha ne sellant doh nitra, adal ma vo lan ou hov. Penaos e vo d'er hapitén em gaerat doh en tri rumad-sé ?

2. — Hiziù éh es deit pen-konz get er hapitén ha mé ag er iar hont e zo chomet étrézomb.

« Sord-sé en doè hou tapet, hama, emé ean dein, bléch. »

— Me zapet ! Perak ?

— Met geou; ret é bet deoh péein er iar.

— Mé ? Hui é eroalh en des hé péet.

— Mé ! Pegours ?

— A nebedigeu : sel guéh ma hreh dein kas treu aveit en ofision, é laken ur blank benak ar hou koust, ken ne oè deit me zri skoued dein endro.

— Sankrampaoh ! emé ean én ur hoarhet a végad... »

3. — Hiziù éh amb de Jumigny. Hag é hra glaù, glaù...

4. — *Sul Vask.* — De 8 eur hon es un overen. Deit zo dehi er jénérall hag é ofiserion; kansorted demb eùé, e oè é Cuissé. Kleuet e hramb geté éh es marù un dén ag en 8 vet K. Kavet é iein ar er plouz. N'em gavé ket iah hag éh oè obeit de gavet er médesinour. Met hennen nen doè ket vennet en anaùout klanfi. Groeit e oè dehon monet d'el labour get er réral. En ur arriù ag el labour ean obeit hag em asten ar er plouz. Treménet en doè éno hep gout de hañni.

5. — Konz e hra hor hapitén a vonet kuit. Skuih é ér vuhé-man. Bout e zo éléih hag e hrehé èlton a pe vehent lézet...

10. — En ur vonet de ziskuih, en anderù noz-man, é kavan kompagnonehu en eil bataillon é monet de gemér hol léh. Èl berpet, stank é er ré vèu. Bout e zo unan hag en des karget kement m'en dé ret de zeu gansort kazaliein geton hag en dougein gozik.

En ur dremén étalon é tiveg, get trouz ur fust e vér é houlé : « On les aura, fourrier ! » Me gred eroalh, harpet èl man dé.

14. — Kroget e vér de rein « allocation » d'hor merhed. Ha ne gerh ket en treu revé er reihted, én ol parrézieu. Donet e hra atau meur

KAMDRO EN ANKEU

a soudard d'en em glem dohein é sellér mar oent ru pé guen kent rein argant d'ou moézi.

15. — Atau e talhér de lakat er gompagnoneheu d'obér en eksellis; hag er Homandant, ur Horsad, e hra kement en dal d'en dud, ma huchant arnehon. Skuih e hrant get kement a ardeu. Koutant int de labourat doar, de gampen en henteu; met ne gomprenan ket é mant kaset ker pel doh ou bro aveit obér jesteu didalvé.

18. — Chetu obeit er hapitén Mallet kuit. Diañnez hor bo dehon; rak mât e oè doh er soudarded. Ur Breihad e oè ha ne zoujé ket a gonz brehoneg get en dud.

Em lakeit en des en ol d'obér bizeuiér get tammeu aluminium deit a botarneu er Germaned. Èl kement koégnel e zo é huélér soudarded azéet é tivrazein mental hag é rahein, é rahein. Béroh e gaveint.

Berrat e hramb-ni hon amzér é riotal hag é hoarhet get nitra, èl bugalé.

Adal d'en ti, léh m'é ma hor burèu, éh oè ur ioh teil. Skarhet é bet ha groeit, én é léh, ul liorhig bokedeu.

Hor hansort Morel e gav geton é vank un dra benak abarh : ul lenning. Ha ean de glah ur voutaill gouf frank, de lakat deur abarh, get deu ran tapet dehon én aoglen. Lakat e hra er voutaillard ar ur goh kadoér, get glazadur ar dro.

Deu zé dohtu e chervij er poulig rafined-sé d'hol lakat ol de hoarhet.

Hag en drivet mitin, én ur seùel, é kavamb hon deu ran, ahetet ou feder gar getè ha divuhé, én ou bouteillad deur deit de vout glas. Ur farsour en doè taolet ur voul-liù golheréz ér vouteill.

21. — Lakeit em es ém chonj goulen deu vinieu ha diù vombard aveit deu vataillon er 88et. Bout e zo soñnerion genemb. Plifadur e hrei d'hon tud kleuet toñnieu er vro.

23. — È monet de Fismes, dré Merval, é choman soéhet é huélet klouideu ha kléieu sauet aveit ma hello en ofiserion e zo aman hoari get ou ronsed ! Nag a vad hrehé er ronsed-sé e zo éh obér nitra, a pe vehent get er bezanted en des mil zobér anehé. Genemb-ni é ma ur sord : get deu jao é pep kompagnoneh é vehé traolah; hag éh es pemp liés. En ofiserion en des ronsed ha n'ou des dober erbet anehé. Lod, rè goh, rè bonér, n'int ket mui aveit krapein arnehé, hep bout sauet get deu pé tri dén, hag é chervijant de vourd d'er soudarded, sel guéh mah aséant krapein ar ur jao. Béh eroalh mar gellant disken ou unan !

24. — Glaù arré arnomb é monet de Vassogne, léh ma kavamb hol léhieu eipennet d'hor goudé.

KAMDRO EN ANKEU

Groeit em boè-mé un daolig vihan aveit dèbrein ha skriù : la-keit é d'obér tan ! É ma kér Vassogne éh achiù monet get er sou-darded. Didoein'e hrant er péh e chom a diér, aveit lakat er hoè-daj d'obér tan; ha neosah é ma goleit en doar a goed diskaret ha tammeteit d'er melleu-dir. Obér e hrér tan get koèdaj keur en iliz ha get er sent zoken ! Hag en dud e hra el labour truhék-sé e demal d'er Germaned dizalbadein er broieu léh ma treménant. Petra hor behè-ni groeit a pe vehemb oet d'en Alemagn, peguir é hramb ker vil dré-man ?

25. — Arriù e hra lihérieu plénoh genemb breman; met, soéhus é, haval e vehè é hra droug demb kaout doéré ag er gér. Hireih e vè d'el lihérieu hag a pe zegoéhant é lakant er galon de oèdein. Marsé é vehè guel bout dispartiet grons doh er ré e garér ?

Arsaüet en des er glaù ha héol kaer e zo deit.

De 11 eur, é larér un overen ér méz, doh tor en dosten, émesk er glazadur. A pe ne gavér, get en dud, nameit fallanté, kasoni ha brezél, damb de glah de dal Doué madeleh, karanté ha peah.

Éh omb a skrebill doh en duken, haval doh un taol guénén star-det én dro d'er rouaïnnez. Dreist hor penneu en em led bareu gué irin ha kiriz é kreiz ou bleu, er guénén é labourat arnehè. Divleuein e hrant arnomb, èl erh é koéh. Én dro demb n'en des nameit buhè ha brauté : bodeu é sapein, déli glas ar vélén é tibouk ag ou hloren. Ihuelloh egédomb, emesk er bodeu, un estig hor bam get é bozieu darnet: Laret vehè ur pardon ar er méz é Breih-Izél...

Seiel e hra kan er Hrédo trema en Néan, keijet get frond huek er boketeu. Hag é taù en estig. N'en des nameit er hanofñneu ha ne daùant ket. A dorimel é koéh ou dislonkadur eahus ar ur hoèdig e zo izelloh egédomb : En Ihuern é skopet doh er Baradouz.

26. — Monet e hran d'Euilly, get me fear kiginour, de glah lèh d'er gompagnoneh, hag e treménamb dré en hent krouzetz doh ihuelen Paissy, get er 88et. Elsé é hellamb troein diar *Kamdro en Ankeu*.

28. — Er mitin-man, ér « Rapport », éh es reit dein ur folien eit me ofiserton. Displeg e hra er péh en des laret ur prizonour german, dalhet paraviz demb : Groeit en dehè er Germaned un uzin tredan én ur sukrdi é Cerny, hag e chervij de gas nerh ha goleu d'er hornad abéh. Lakeit ou des tenneu-min hed ha hed get en talva, hag e saillo a pe gareint. Pelloh éh es orsal e dremen tredan énnè. Lojet é ou soudarded é touleu don, harpet get tronjad gué. N'hon es ket dobér a asé toulein aman enta : arrestet vehemb kentéh. A hendaral, e lar er prizonour, é ma labouret rah en doar doh tu er Germaned ha lakeit est, légumaj é kement tachen e zo.

N'es ket enta rezi erbet getè de veruel get nan.

Pont Fismette lakeit de saill.

30. — Bet on bet é Fismes hoah ur uéh. Ne gavér ket mui nitra éno. A oudé pemzek té ne gerh ket mui en trénieu aveit kériz. N'en des guin nameit én un ti ha hoah é ma daù deoh derhel tost d'er fust hag em chervij hui houh unan. Naù blank e péan el litrad, dré varikad.

Avaleu-doar ne gavér nameit én un ti ha hoah é ma dihuennet doh er soudarded a vonet dehon, rak m'en des bet guerhet rë gir un dra benak. Aveit kaout deu gant, é ma ret dein goulen get el lévreréz, e uerh dein me sapér ha me flu, monet d'ou hlah dein.

Ha daù é difré, rak bremen é ma ret demb bout digéret a Fismes kent kreisté pé monet de gousket de gel me « iondr-korden ». N'en des ankoéheit nameit un dra : en dén, deusto dehon bout soudard, e garehè débrein ur begad ardro kreisté....

Doh goubauñuel-noz hiziù, en ur arriù é Oeuilly, éh on souéhet mat é huélet soudarded é tegogéh get brahadeu bareu faù. Deit zo chonj dehè é ma kalan-mé arhoah.

Ketan a viz mé. — Er mitin-man é ma bamet en dud n'int ket Breihiz é huélet bareu mé doh gozik kement ti e zo, él liorheu, ar en teilegi. Brehonekeit é er vro !

3. — Oeit on hoah de Fismes hiziù. Lan é kér a soudarded iouank hag eùé a ré oëdet. Rah en em glemmant start é ma rë hir er brezél. Skuih é en ol. Kleuet e hramb ré a bep bro én davarn léh mah amb de zèbrein ur bégad.

Un toul fentus é, en davarn-man. Léh e zo de zek dén abarh ha d'er liésan é ver tregont. Ne fehè bout groeit degemér truhkoh dohemb. Léh de azéet n'en des ket, na guér de ivet. Péein ar en tach e zo ret. Hag én dro deoh é pun mestréz en ti, ur goh groah lous groahennet, luneteu merglet ar hé fri; ar ou zran, deulagad luem ha ken sklasus él sklerdér el loér é Genvér; laret vehè n'ou des na ouilet na hoarhet biskoah....

Met é pè léh monet ? Hoah é ma bourusoh aman eget *duzé* !

Deit e zo demb ur hapitén neué, genedik ag er Hors. Pemzek vlé chervij en des groeit. Adjudant koh e oë. Ol é albèhen e zo asé bout haval (a ziavéz hepkén) doh Buonaparte. A pe gonz dohoh é chom plom ar é har klei, éh asten é droed deheu araok, é laka é zorn deheu a blad én é hronj, é taol é ziskoé ardran hag é seblant laret deoh : « haval on Dohton hama ? »

A pe gonz, é ma daù deoh anzaù en des « É » assan...

Ha, revé er mod, en des pedet en eil-ofiserion de vonet de vont « degeméret » geton, arlerh koén.

Met nen dé ket ur *ped* é : ur gemen ne laran ket. Ret é monet.

Doh é daol éh omb èl soudarded. Digor hor beg n'hellamb ket. Aveit cheleu éh omb deit aman. Hag é lar demb er honzeu-man, deit geton aziardran, hag e daol én dishéol ol furneh sant To-

maz : « Ne dalv ket er boén demb kaout eun na plegein hor pen dirak ur mel-dir pé ur boled. Peb unan e zo merket dehon é donkadur ér bed-man ha mar dé deli dehon bout lahet, é vo lahet ne vern petra hrei aveit em guhet... »

Goudé é kleuamb geton sorbiennue fentus, sord e laremb d'hor bugalé aveit ou lakat de gousket..

A pe saù é uérén, e saùamb hor ré, ar un dro; lonkein e hramb ar un dro, hag, ar un dro, é koéh hor guér ar en daol, ranket mat. Souéhet on n'en des ket gourhemennet demb tarhal hon tead, ar un dro, eit laret hor plijadur !

Guélet e hramb elsé hor guér doh em lañnein lerh-oh-lerh get guin-guen, get kafé, get rom...

Goudé é ma ret demb kleut un deviz aral groeit get el letenant hag e gonz a « vaincre » « victoire » « le drapeau de la France » keijet get ur ioh giriou goulé hag en des lézét ém chonj trouz un huilverù é neijal é diabarh un tabourin. O lénnegeh soudard !

4. — Damb hoah de gosté Vassogne, hag é huéleemb ma ne blégo ket hor hapitén é ben, a pe gleuo er potarneu é hudal adreiston.

Glaù e hra èl berpet; met ne bad ket. Hag é ta kaer bras.

Chom e hran é Jumigny get el Letenant; met de. Vassogne é ma ret dein a vitim monet de glah guin, rak n'em es ket traolah aveit rah me zud. Heli e hran en hent krouizet doh tor en dosten hag é komprennan en doar tourhellet hag e zo lan a sabl-mor hag a gregad. Rah er vro-man, un amzér zo bet e oë goleit get er mor.

Bourus é er mézeu get ou guiskemant neué kaerit get bo-kedeu. Na braù é teli bout mem bro bremen get hé gué avaleu é bleu hag hé lanneu melen aleuret !

11. — Guélet e hran hiziù, én ur vonet de Fismes, er streved en des groeit tenneu er Germaned ar hon aerlestri é Merval. Deu anehè e zo ar en doar, torret ou eskel, èl pikol goalañni diaskellet. Fozellet é rah en dosten, tro ha tro, d'er melleu-dir bras, ha didoet er hardieu.

É Fismes, é ma goulé er staliou hag ohpen é ma divourus balé. Un aerlestr german e zo deit de valé dreist kér; ur vombézen en des lézét de goéh. Trugéré Doué, éh a de zoarein én ul liorh. Dén n'en des bet droug. Karéieu guér, a gandeu, e zo bet brezillet hepkén. Met, er goahan, tennein e hrér arnehon hag, épàd un herrad, e koéh boledeu, èl glaù, é kement léh e zo.

Goudé bout débret un tam harzel, éh an d'obér un dro hag é tegogéhan, hep klah, get er vèred. Monet e hran abarh hag e treménan émesk stedeu bieuë tud iouank diskaret en ou bleu. Pellikoh ur pikol toul bras hag e zo hantér hant korv benak abarh : *Tombes militaires allemandes*, e lar un pen planken. Adal, é ma bet ret diskar mangoér er vèred : nen dé ket mui frank eroallh aveit kemér et

KAMDRO EN ANKEU

ioh a ré lahet, tud guen, tud du, tud kristén, mahométiz, lod ag er ré-man get ur hresk ar ou bé é léh er groéz.

Kousket int rah én hevelep doar, a skoéans, er geih ! Déh éb oent « éneberion », dré volanté un ajadig tud ha ne veint ket lahet ér brezél-man ou des disklériet, hag hiziù é mant deit de vout bre-dér étré divréh en Ankeu...

É monet d'er gér é huélan ul labourér-doar é hadein bléad. Un arer tri-soh e zo geton, eih éjon dohton. Mechal penaos brud e hrei ur bléad hadet d'er hours-man ?

14. — Hiziù é konzér ag un doéré divourus. Ur soudard a Gamorh hag un ofisour e zo saüt bék getè. Mèu e oè er soudard, hag en des tennet ar en ofisour e oè ar é dro. Rifet en des er-boled skoé un ofisour. Liés é vezé en ofisour ar dro er soudard-sé, doh en atahinein hag é kenig kol dehon.

De zek eur noz é ma barnet Bihouéz d'er marù ha d'un eur de vitin é ma diskaret, deuzek tén énonn.

Labour en évaj arré ! Neoah, é kav genemb rah ne oè ket azé léh de lemel é vuhé get un dén.

16. — SUL. *Gouil Janed Ark.* — Kampennet é braù en iliz aveit er gouil. De 7 eur 30 de noz é ma lan a dud, soudard ha merhed. Deviz e hra en E. Moigneu diar loden Doué é labour Janed Ark ha goudé é kañinér get muioh a volanté vat eget a emgleu. Ne vern !

22. — Laret e hrér demb éh emb de gemér léh en 21 *Etranger* hag er 34e é Beaurieux hag Oulches, en tu ral ag er flagen.

En anderù-man é kavan un taol-guénén skouret doh ur blanten prun, élior ardran en ti é Jumigny. Geruel e hran Filip ha Guégan de zonet de sekour genein er cherrein én ur rusken goulé. Filip en des karg de zerhel' er rusken goulé; Guégan de blégein er blanten adreisti aveit ma hellein trohein er bar ha deval en taol ér rusken. Chetu Guégan é krog ér blanten aveit hé flégein; met spontet d'er guénén e gan én dro d'é ben, éan e léz er blanten de vonet. Get en her, e tistag er guénén hag éh ant de stréuein ar ben hag é gronj Filip.

Un eur goudé éh oè ur pen doh Filip, me heh tud ! Ne vezé mui guélet lagad erbet dehon.

24. — Hiziù n'en des kén konz get en dud, nameit en en des en Itali em lakeit a du get Frans. Pe hellehè en dra-sé berrat er brézel-man ahoel.

25. — *SUL ER PANTEKOST.* Deùch kaer ha didrous. Kuitat e hramb Jumigny hénnoah aveit hol léh neùé. Ha ké demb; rak a-kourset e oemb doh er hornadig-man, a oudé en amzér ma oemb

KAMDRO EN ANKEU

abah. Kampennet e oè demb. Ohpen kemen-sé, gourdon e oe hon diskoharn doh hent er melleu-dir. Gout e hremb a beban é tent ha de bë léh éh ent. Souhéth e oemb zoken m'eh oè deit hor hleued de vout ker sontil.

Doh en noz é amb enta de Oulches, just doh seul torgen « hent en Intronézed. » Goalaozet é kér; met haval é genein éh oè koéhet lod kaer a diér kent er brezél-man. Divroein e hrè sur tud er vromman ha bihannat e hrè en dud énni, rak ne uélér ti neùé erbet, kén nameit en ti-skol.

É porh un ti hantér diskaret é ma er geginerion ha mé. Edan en ti éh es ur haù sonn léh ma kavan léh de bemzek soudard. Er haù éh es ur forn de bobein, hag édan er forn, ur haùig bihan, get ur guélle hep illad. Azé é hran-mé me loj. Ar er planch e kouskan ha n'on ket devéhat de fardein er méz er mitin-man : ne harzan ket get me hostiéeu.

25. — A vitin éh an de uélet é pêh tachad é ma pep loden ag er gompagnoneh. Kavet e hran en eit doh-tor er mañiné, durheit d'er hreisté. Er Germaned e zo a glei dehè hag ihuelloch egetè. Met n'em uélangt ket. Lojet é hon tud é touleu hag e zo pemp pé huéh trohad sahadeu doar, gué, tol arnehi. Er 34e e oè aman ha kam-pennet ou des erhat er lojeris. É léh plouz ou des lakeit treillerizoarn d'obér er « guélieu ». Nebetoh a anstu e vè elsé.

En anderù-man éh an betag er Velin Ru ar hent Beaurieux, de anaout en hent; rak d'éno é vo ret d'emb monet, a pe zei en noz, de glah er boudi. Ne vè ket léz et hiri de dostat du-man.

Dré er hoédeg é amb, Hirgaer ha mé, ha plijadur e hra demb monet dré vesk er gué, diar un hent goeit get tronjad gué lakeit a skoéans. Monet don ér hoed n'hellamb ket, rak drein-orsal e zo lan abah.

Aveit donet endro e heliamb riolen er Velin Bilat, fondet rah. Er velin ru eùé e zo a blât. Laret e hrér, met più er gouï ? é ma bet arrestet er melinér : ur spion e oé.

En tu d'en dias ag er hoédeg e zo mouist. Tremen e hramb é mesk er géot dru, en hesk boudek hag er horz plom, haval doh kléafiér.

De 9 eur noz é amb de glah boudi er gompagnoneh. Ur braù a julori e vè genemb ér Velin-Ru ! Gouleu n'hellamb ket kaout : guélet e vehemb get er Germaned e zo duzé ar lein en dosten, ha nezé é korollehemb erhat. A pe zegoéhamb éh es pemp karg boudi doh hor gortoz. Gout e hramb é pê tachad é mant doh trouz en dud hag el loñned, doh sklerdér goann er sigaretu eùé, hag e splan hantér izellan faseu er vutumerion.

Nezé é krogér de heruel er gompagnoneheu; unan arlerh en aral. Hag é kreiz en tioálded é lodennér er bara, er big, er guin, er guin-ardant, er hafé, er sukr, en halen, en ivl, er riz, h. h.

KAMDRO EN ANKEU

Diés é guélet mar dé er gont pé er bouiz ér péh e za de beb unan. A fians kaer é ma ret ou hemér. Kleuet e hret huchal : *Ici 3e pour le sucre ! Hé bien 4e et votre viande ?* Touiereh e saù eùé, é galleg, é brehoneg, é euskareg; trouz lestri é stokein, tud é strebaotein doh er sammeu, ne uelant ket. Hag émesk en dud deit de sekour, unan benak berpet éh asé skrapain, a guh, un tasad guin pé guin-ardant... Er « *système D* » ataù !

Tammigeu kanèuer e vè groeit eùé. Bout e zo ré e hra prenein é Fismes, treuigeu eit soudarded : papér lihér, siraj, koutelleu, mèchenn... hag ou guerh ur blank benak kiroh, deusto dehè bout dija kir eroalh, d'er ré en dè dobér.

È tonet endro get hor marhadoureh, é tor ahel hor har bihan genemb, é kreiz er hoed. Rè garget e oè demb ! Ha böh arnomb d'en derhel get orsal.

26. — Ret e vo diloj arré héneoah. Monet e hran a her de uélet en iliz. N'é ket fondet rë; er vèred e zo én ur stad truhekoget hé bëieu eilpennet, hé hroézieu bréuet.

Ar mangoérieu en iliz é kavér treu skriüt de Greistéiz e zo bet aman én hor raok; treu amoet keijet get ré didro : azé, étal aotér er Uerhéz, ur soudard en des skriüt é beden aveit é voéz, un aral aveit é « zous ». Marsé é ma er girieu devéhan ou des skriüt.

Araok !

Ret é demb dougein rah hor pakadeu betag er Velin Ru, get hor harig bihan, hon es aozet en ahel anehon get diù drojen, roltet orsal én dro dehè. Béh hon es é lakat er rodeu de droein; rak sel tro éh a er plégeu anehè de ruzein doh er hastol. Èr velin e kavamb hor har bras.

Bourus é en noz ha didrous. Kañnal e hra en estig-kuh a végad.

De 11 eur éh omb é Beaurieux. Ur fréuennadig plouz hepknem es d'en em asten én un ti toulet, èl ur sil, d'en obuseu.

27. — Ur gaerig a vorh é Beaurieux, lédet doh tor un dostennig kloar, durheit d'en héol tro en dé. Labouret é rah el liorheu d'er soudarded.

Adal d'em burèu é huélan soudardej euskarek é hoari pellen. Euskareg e zo getè.

28. — È vonet de Fismes hiziù éh on boémet mat é huélet un nebed marteloded koh é labourat étal pont Villers. Labourizon-porh int deit duman de adseùel er ponteu. Anaòout e hran lod anehè : a Lann-er-Stér int. È mant dréman a oudé huéh miz benak.

È Fismes e tegóéhan just aveit guélet intermant 15 soudard lahet ér gar get ur vombézen taolet ag un aerlestr hag e oè haval mat doh hor ré. Unan benak skrapet get er Germaned merhat.

KAMDRO EN ANKEU

Émesk er geih-sé éh oè tud ag er 88. Unan anehè, ur serjant, kaset duman en déieu kent hag eurus bout bet pelleit doh en talva, e zo deit aman de glah é varù.

A pe zistroan de Beaurieux éh es labour aral doh men gortoz : soudarded lamet a desk er ré iouank en arben d'ou oed, e zo kaset demb. Euskariz int, lod anehè; tud didrous, ou unan un tammig, hag e vour é konz ou ieh.

Kement-man e hra konfort demb; revendaill ne vér ket chonjet d'obér genemb « labour » er ré iouank.

29. — En anderù-man é son muzik er 149me ar en en dachen. Toñnieu skan e zo geté, toñnieu de zansal. Hag er cheleuerion e strak ou dehorn, Bourus e kavant. Divourein e hran mé, rak star-dein e hra me halon é chonjal e hellér obér bouriapted a p'en des kement a dud én dareu.

Ketan a Véheuen 1915. — Chetu hoah deit ur miziad, ha distag erbet ataù. Mechal pegehet e veemb dalhet ér vuhé-man ?

Déh d'en noz éh omb deit arré de gemér hol lèh de Oulches, hag éh oè mèu en hantér ag er gompagnoneh. Ne oemb ket eit ou lakat de gerhet.

Koéh e hrent, ér skoselleu ha seùel n'hellent ket. Er ré en des gellet donet betag ou lèh e vennè grons fardein ar er « Boched ». Mil boén e zo bet é parrat dohè.

Er mitin-man é rannér étrézè un nebed déieu prizon. Dihuennet e zo eùé a rein guin déh épàd pemp pé huéh dé. D'er ré e oè mèuan, éh es groeit skarhein er gaherieu get ou skudel-hoarn, beta kriesnoz. Hag, a pe gaveint en tu, é touladeint arré !

4. — En anderù-man em es lakeit ém chonj golhein un nebed dillad, é goah er velin. Pouk é en amzér ha fur er Germaned.

Deulinein e hran étal er riolen, get me fakadig treu. Na bourus é aman ! Bourbotal e hra en deur diragonn doh em silein étré er vein, ha chetu me spredé é heli réd en deur, é neijal tremas ur velin aral, ur oah aral, pelloh doh me selleu, met tostoh d'em halon, ku-het duzé én un devallenig kloar a barréz Langedig...

Met bresk, séh èl ur flankad, ur 77 e za de blantein adal dein, ét fangigel. Pouk ! e hra éan é koéh, èl un astel é monet én ur bili-gad ioud berùidant.

Ha me spredé ha distroein d'er gér, get ké. A pe uélan, ohpen sr pradeuiér én dro dein marellet get er roz-aer, é ta chonj dein kentéh a daolen eahus doareuiér La Fère-Champenoise goleit a lavregeu-ru. Èr brezél...

KAMDRO EN ANKEU

Goudé mem bugad éh an d'obér un dro dré borh Oulches. Kam-pennet e zo én dro d'en tiér. Ar unan anehè, diskaret d'er potarneu, er soudarded en des skrijet, get tammeu koed bras : *KULTUR*, ha dirak en ti ou des groeit, get pri, delùen er Républik, deu gléan kroéz et ar hé dran ha, doh kosté er vangoér, kog Galia, saüt é ben geton, randonnus. Liuet é rah en treu-sé get tammeu podeu torret, tivl, meinglas. A bel n'int ket droug.

6. — *SUL ER SAKREMENT*. Kleuet e hramb un overen laret de 8 eur get ur serjant-fourrier ag en 49me. Epad en overen hag arlerh é tarh blaoh er hanon trema Soissons. Chetu pelzo n'en des bet kement a drouz.

Aman é vehé pehed em glem.

Heneoah éh amb arré de Beaurieux.

Ha bêh genemb é tiloj. A pe n'hellamb ket kas hor ronsed du-man, é kasamb er har bras dré dud. Er hargein e hramb, hag éh a seitek dén dohton, bêh arnehè é kraptein er mañné. Dihalpein e hrant, ha gozik é ma ur souéh ou guélet é monet d'er paz, ou sked krommet hag astennet, hir blaoh, ar en hent pras get el loér é setuel, haval doh jiggant un amzér goh-goh é téh, doh en noz, get ol ou madeu, dirak en argadour.

Epad en amzér-sé é chom klanù er ronsed dré chomel de bouéz.

Ardro 10 eur, é tegozéamb neoah, arlerh bout stleijet er har-sé épard ul lièu benak. Nag ur vechér !

7. — N'es ket a ziskuih. Er mitin-man dohtu éh a hon tud de labourat get er *Génie* pé d'obér goard.

10. — Monet e hramb kuit ag er hornad-man. Dakor e hramb hol lanjérieu, hon dillad koh, en dihaolaj et stleijamb a oudé Bourg-et-Comin.

Laret e hrér éh amb de Chalons, pé d'en hantér-noz, pé de dal Pariz...

En ofisour karget ag en dillad em zíjab éan eùé ag é drew, hag é ra d'er gompagnheu ur ioh dillad hag asfetlaj en dehè bet gellet lodennein pelzo, hag e goého bremen ar hor hein-ni. Sammet omb goah eget loñned.

Ardro 7 eur éh omb én hent.

Splannein e hra en èbr get er brogon, blaoh ! Guélet em es liés eroalh harnan-mor, met biskoah brogon ha luhed ker stank èl hiziù. Tefourel é en amzér, ken ne vouger. Ret é demb disam ag hor si-hier ér hiri hag, émbér, en des en ofisour truhé dohemb hag é léz de grapein ér hiri, er ré e zo tuemmet ou zreid get er hrouéz.

Arriù e hramb ardro 1 eur 30 é Magneux ha bêh eroalh mar kavamb ur horn d'en em asten. Glup teil omb get en huiz ha neoah é vo daù kousket ar en doar; rak plouz n'es ket.

KAMDRO EN ANKEU

11. — De 6 eur éh omb ar saù. Un dé hepkén e chomamb aman. Konz e hrér éh eemb de gemér en trén.

De Glennes é ma ret dein-mé monet a vitin de glah kartoucheu, kent kemér en trén é gar Fismes.

É wagonieu loñned éh omb boutet hep plouz na brich.

Rudellat e hramb ar en hent hoarn, tro en noz, hep gouiet émen e treménamb.

Gouleu ne vè ket ér garieu. Gout e hramb neoah, dré aters, é treménamb é Noisy-le-Sec. Ahanesé éh amb trema er hreisnoz, a dréz dré koed Chantilly.

A pen da er splann, hon es droug-kalon é huélet soudarded iouank flam é labourat ar el linen. Hag er ré goh de laret : « Ken-toh é vehé hol léh-ni azé ha léh er ré-man ar en talva... »

En diloj !

ag er 4e kompagnoneh, mèu dal, en doè freget ar er blancheris drest me fen...

13. — A vitin éh amb pelloh. N'omb ket diskuihet kalz neoah. Met ne vè ket sellet doh en dra-sé : *Allons, marchez !* Chetu er giriou konfort e gleuamb dalbék.

Ur uéh oeit én hent, é kerh guel er « rodeu ». Konz e hrér; sellet e hrér doh er vro. En un taol, éh arrest me selleu ar un tachadig lann é kosté en hent pras. Doustér er chonj ag er vro ! Chetu ur blé tuchant n'em es ket guélet anehè, ha me halon me fik, èl a pe zegoéhehen get ur mignon. Met, fonapl é tistan dein, é sellet doh en doareuiér plén, er hoëdeuiér stedet, riget mat, èl a pe vehent rastellet ha kribet, er parkadeu bouid loñned, ed, betrav, bras, bras. Hag en hent, plén, plén, get gué doh pep tu ranket perùeh, hag eisné hed 16 kilom.

Ken hernet é en dud ma chom anehè ar en hent. Cherret e veint get er hiri. Tri hart lèu benak doh Quevaillers éh arrestamb, de hortoz ma vo saüt léh demb. Em asten e hra er soudard ar géot kosté en hent pras hag embér e kleuér lod é tirohal. N'é ket souéhus, chetu diù noz ne gouskamb ket a feson.

Goudé ber gortaden, éh amb ér vorh. Er hetan tra e uélamb e zo un toul deur bras, get goeidi arnehon. Ur manér e zo cùé, get un toul deur aral. Un nebed bugalé e negen ar en dachen én ur hu-chal. Groeit é en tiér get koed ha pri keijet get plouz. Tivl e zo doh ou zoein.

En ur arriù, hol lézér d'obér beb a hun. Goudé éh an de glah plouz eit me zud d'un dachen vrás, léh ma kavan un dén koh hag en des groeit é amzér soudard én Orient, bout e zo 50 vlé-so ! Dalhet en des er guellan chonj a mem bro ha goulén e hra genein doéréieu diarnehi.

Chistr e gavamb ér vro-man. Deu ha tri blank e uerhér er vou-taillad demb. Ha dohtu éh a lod arnehon, dré gri.

Prenein e hran eùé anehon aveit me hompagnoneh, rak kir mat é er guin aman : beta 4 real er voutaillad.

Aben en noz éh es arré éléih a dud vèu.

14. — Hag er mitin-man é saù böh ar en davarnizion. Dihuen e hra er holonel dohté a uerhein lagoutaj, ha digor ou zavarn n'hel-leint ket meit un euriad benak bamdé.

Kampen e hramb hor « guéléieu » rak freskoh é en amzér dré-man.

Merhat éh omb pel doh er hann, rak böh ma kleuamb bouri-boutereh er hanon pel, pel. Biskoah guel enta aveit diskuih, ar un dro, krov ha spered.

Degeméret mat omb get tud er vro. Karadek int aveidomb ha

III

Ar henteu er "Picardie"

De 10 eur éh arrestamb é Longueau, léh mah es ur jénéral doh hon dégeméret, aveit laret demb é ma staget, adal breman, er 88e doh er *Corps Colonial*, èl réserve d'infanterie.

Hag en eil de oulen get é gilé : « Mechal mar bo falloh pé guel hon treu ? »

Falloh merhat, peguir hol lakér de harpein er ré iouank.

Obér e hrér demb diskenn doh kosté el linen, aveit digros hor horv ha dèbrein ur begad; rak hernet omb ha hoant hon es. Chomel e hramb éno de hortoz en eil bataillon ha nezé éh amb araok.

Heli e hran mé kiri er gompagnoneh. A gostéiad d'Amiens e treménamb, én un hent-pras e zo tiér hed ha hed geton ha tud ar en norieu éh obér joé dohemh hag é kenig demb chistr, guin, bier, aveit nitra. Ne fehent bout karadekoh. Met ne blij ket en hoari d'er holonel. Gourdrouz e hra ha konz e hra arré ag hor hastiein !

Er péh ne barra ket dohein a dapout ur uérennad chistr e genig dein, dré barenneu un nor hoarn, ur voéz goh hag hé merh. Ne ziskoant ket bout piñuk neoah en dud-man : dillac toul ha renget e zo getè ken ne uélér ou hig; met liés é ma édan er pillot e pil er haloneu largantéusan.

Er péh zo sur, gradvat e ouiamb d'er geh tud-sé; rak séhed hor boè.

À Pont-de-Metz é ma en arrest. Kavet e hramb un davarn adres de bredein, hag én ur velin papér é kouskamb, ar sammeu pillot.

È kreiz me housked é tihunan get deur é koéh arnonn. Glaù ? Neoah éh oè un doen ar en ti.

13. — Er mitin-man é mouian pen d'er barað glaù-sé : Ur lous

berpet prest d'obér plijadur d'er soudarded. En ofiserion ne blignant tam dehè.

Ur guélé blot e gavan é ti ur bosér, en E. Brotonne, ar dachen er Merdi.

Mammenneu, erhat, ne gavér ket kalz ér vro-man. Digoëdet é, hag é ma ret monet don, don, aveit kavet deur. Chetu perak éh es kement a bouleu étal en tiér. Lan int, er pouleu-sé, a besked. A daoleu bah éh a hon tud d'ou fesketa, hoarh ha skrign getè a pen dant de ben a benvuein unan benak.

Épad men dint elsé é teverral é hran un dro ér vorh. N'en des ket kalz a dra de uélet abarh. En iliz e zo kentoh neüe ha kumun. Épad m'hé homprennar e ta er person anchi : ur beleg koh-koh, kroset, ur pennad bléu guen ar é ziskoé. Get poén é stleij é dreid ar 6 lerh én ur bedein kriù.

15. — N'es ket padet pel en diskuih. Eh amb araok. Er bouid bag er guin e zelian lodennein a her, rak de 7 eur 30 e teliamb bout ér méz ag er vorh, ar gosté en hent-pras. Ne hortamb ket pél. Chetu tankiri é tegohé unan arlerh en al, deu, tri, pemp, dek, kant, deu gant. Em heli e hrant èl grafiniad ur chapeled étré bizied ur patérou.

Embér n'omb ket mui onest get en heuen; karget é hon deulagad; chourikal e hra hon dent. A her é hrér demb krapein; hag én hent !

Dré dal Amiens e treménamb, ur gogusen heuen é punein ar hol lerh. Guélet e hramb kér duzé stardet én dro d'en iliz-veur, ken bras.

Goudé e trézamb arré malézade plén, hep klé na garh. Ur vorhig benak e spiamb étré en heuen, met ne arrest hor selleu ar hañni anehè nameit ar Beauval, hag e zisko bout ker braù èl m'é ma braüig hé hanu. Cherret é étré diù dosten, ér glazadur hag ér bokedeu. È kreiz er vorh, ur vraüig a iliz, groeit get brik ha mein guen kizellet, e zegas chonj dein a iliz Ker-en-treh.

È Gézaincourt, de 12 eur 30, é toaramb. Bihannik tra é er vorh ha bhéh e vo genemb hoah seùel lojeris aman d'hou tud. Èn ur vro truhek éh omb. Get koed ha pri, mesket get plouz, é ma groeit atañ en tiér; glustr erbet a feson énnè; berneu teil dirak en norieu. Kardienn digor d'er seih aùél ha ne chomant én ou saù nameit rak men dint harpet get tiér ker brellus eltè.

Kaer fetekal, nem damb ket de ben a gavet lèh d'hou 250 dén. Un tammig kel hon es spiet; met un aïnoér e zo abarh, è lardein. Er vestréz ne ven ket ma lakeemb soudarded get héh aïnoér. Met chetu er hapitén é kas trouz hag é laret é vo lakeit tud abarh droug ha fach geti. Ha droug e zo geti : térfet ru é, skoein e hra hé zroed ar en doar, tennein e hra ar hé bléu, donet e hra de vont ru, ha guen goudé... Nag ur hoahad, me heh tud !

Ne oè arriù poén erbet neoah na geti na... get héh aïnoér ha dré forh em stardein mat éh oè lakeit rah en dud édan toen. Kin nameit Lafabrier ha mé hag e ia d'en em asten ér méz, édan fagod toennet adrestomb.

Un tammig é ma distañus hor guéié.

16. — De 6 eur é térr d'hon dihun, de laret demb em zerhel prest de vonet araok de 8 eur.

Eih eur ? nitra ! Kreisté ? nitra atañ ! Èh omb ar er hlazen é hortoz, hep bouid nameit er vouistadeu hon es gellet prenein a skrap, a glei hag a zeheu.

Ben en taol devéhan é larér demb obér tan hag aléj souben « potage ». Un tammig « singe » goudé ha chetu prede demb.

Goudé bout treménet en deùch get hol léraj ar hor hein, édan digérein, e larér demb e chomamb aman de gousket.

17. — Pen dé guir éh omb chomet, é ta er chonj dohtu d'hor peurkeh kapitén é ma soudard : revue e vo er mitin-man, e lar.

Goudé é ta de laret dein obér ur oulen aveiton de gaout un sekour aveit é bear a vugalé; rak ne gay ket é ma kriù eroalh é bé.

Petra laro nezé er peurkeh soudard ?

A pen domb aveit lojein aman, é lakan bhéh de gampe me lojeris. Klask e hran geot de vlotat men guéié; golein e hran er fagot aveit parrat doh en aùel. Elsé ne vo ket droug me zreu, d'hortoz guel.

18. — Me gavé genein atañ ne vehemb ket chomet aman, pe oè kampennet men guéié dein. Er mitin-man de 5 eur meit ur hart, éh amb ar neij arré.

Tremen e hramb étal Doullens, gronnet a labouradegi, hag ardro 9 eur éh omb é Orville.

A pe zo saùet lèh d'en ol é ma 10 eur ½. Epad mah omb é hortoz doh kosté en hent-pras, ne zéhan ket tankiri a dremen, karget a soudard.

Èn un ti gouli é ma hol lojeris. Èr vorh, kin meit tiér ha, kardeu, mangoérieu dehè groeit a bri mesket get plouz. Na peur, keh tud, na goann ! Plégein e hra er blancheriseu, en dergeieu a pe ger-hér arnehè. È mar a lèh é ma ret stankein en touleu, get koh planch, eit parrat doh en dud a goéh étrézé. Ne gavan-ané lèh erbet aveidonn goudé bout reit ou lèh d'er réral. Merhat é vo ret dein arré chomel ér méz. Troein ha distroein e hran dré er vorh, eit gouiet ha me gavo nitra, hag é tegohé adal de dri soudard puniset, e zo un adjudant doh ou lakat de vélét ou fuzillen, hep fical ou zreid. En adjudant e ourdrouz get unan ag en tri soudard; hennen e vel dohton è kreiz é zeulagad hep difronkal. Kemennein e hra en adju-

dant dehon deval é zeulagad : en aral ne hra van erbet. Hag é hra-tér dehon deu zé muioh ag el labour spleitus é ma éh obér !

Ar un nor lammet ag hé léh, un nebed sihiér gouli édanonn, é ma daù dein obér men guélé. Heneoah ne goého ket « glaù tuem » arnein : a pe fal d'em zud freget, é hrant un toul ér vangoér get ou biz...

20-SUL. — De 5 eur $\frac{1}{2}$ e kleuamb en overen. Predeg ha kañnen-neu brehonek.

Kaereit en des en amzér. Didrous é pep tra. Degoéh e hra genein aman en Dr Savouray, a Roahon, er hapitén Artilleri Dénoez hag Alfred Mellag, ag en Oriant. Ha Bourapl genemb bout em gavet.

22. — Er mintin-man hor hasér d'obér ur réadden. De 5 eur $\frac{1}{2}$ éh amb kuit, a her. Seüel e hramb heuen diar en hent-pras, lonkein e hramb anehi hag er péh ne lonkamb ket e stag doh hon dillad ha doh hor fas, bren get en huiz. Embér éb omb péheu a drew. P'hor guéleh en énebour breman, sur é spontehè en hor raok ! Ha chetu rah hol labour...

A pe zistroamb, n'en des nameit deur de évet ha hantér bouid. A oudé ma postamb èl-man, ne dih ket d'er bouid hon tap. Un dé, n'an des nitra de zébrein nameit un nebed avaleu-doar e gavan de brenein ér vorh. Bourbotal e hra er soudarded.

23. — Monet e hran de glah légumaj ha guin de Doullens, pemp kart lèu benak ahaneman. Hed ha hed get en hent e héliamb prædiéir, ha melchonegi glas ag er ré druan, loñned énnè é vouitat, lod doh er rased, lod distag.

Doh ma kleuan, ne vè ket cherret el loñned dré-man d'en noz ha chom e hrant ér, méz haññ ha gouiañ. De vitin ha d'anderù-noz é té, én ur har, d'ou goérein.

Én ur flagen don é ma Doullens. Goahieu e dremen abarh, édan en tiér liés. Bras eroahl é kér, met truhék, get hé ziér pri e uélér liés er oulah anehè, distaget er pri azohté : laret vehé korveu diget. Émen é ma tiér sonn ha kloar mem bro ?

Neoha é teli bout kanuér mat ér gér-man; é kement ti e zo é kavér ur stal benak.

Prénein e hran avaleu-doar, 7 lur ha 10 blank er hant livr; kaol-glas, 7 bl. er pen; karot, 7 real er pakad. Degemér mat e hrér demb. Met em glem e hra start er uerherion, rak ma hrér dehè guerhein ou zreu marhadmatch egét nen dint koustet dehè (e larant !). Garù é er Hommandant d'Etapes aveité. Met me gred en em glemmant drestol rak n'hellant ket hon « touzein » d'ou chonj.

24. — Hiziù éh amb de bostal arré. Tremen e hramb étal parkadeu faù hag ed ag er ré druan. Met er péh e blii er muian d'en

deulagad e zo er malézadeu lin é bleu, ul liù ker gei dehè ma vehé laret éh es diskennet ar el lineg, ur haréad èbr glas. Koèdeu e drézamb èué, léh ma kavamb soudarded ar varh ag en 2e Chasseurs Pondi.

25. — Er mitin-man éh amb de 5 eur d'obér brezél uen ar lein un dosten mein gurun ha rad e zo un hantér lèu doh Orville. Met un ré e zo karget d'hon diskein ne ouiant nameit deviz demb penaos er vè dalhet plén er fuzilien, ha penaos é kenher d'er paz ! Skuïh doh hor guélet é kol amzér, en Eutru Doué e gas ur pikol barrad glaù hag hol laka de zistroein fonapl d'er gér. Tro en dé n'en des kin meit barradeu.

26. — Distroein e hran de Doullens de glah bouid hag évaj. Met er uéh-man é ma tret me marhad ! D'er gar éh an èùé de gas pak-deu hag éno é huélan un daolen fentus : Ur ioh merhed e zisken ag en trén hag e zo arrestet d'en archerion e oulen getè d'émen éh ant.

Unan e cilgir éh a de brenein danlé, guin, bouid; un aral de uélet ur voéreb. Kant digaré e gavant ol aveit kuhet er uirioné : de uélet ou goazed, pé ou factred, soudard, é tant. Met ne fariér ket getè. Ne ouiant ket kuhet a feson ou geuiér, nag ou guiskein.

Hag é mant belzet mat déhan get ou ardeu, pé é veint boutet én toul !

27. — Deuhé didrous. En anderù-man é son er bombard hag er binieu én 6me Kompagnie; ha korol get me henvroiz, épad ma tarh er gurun adrest ou fenneu. Met daù é achap embér éraok er glaù.

Tapet e zo hiziù unan ag er ré uellan a me soudarded, é tonet ag un davarn get ur bidonad guin; rak aveit parrat (?) ne vèuo en dud, éh es kemennet ne vo ket gellet degas guin ag en davarn. Én davarn é hellet évet beta meuein, met kas genoh n'hellet ket. Elsé é ma er ré ranjet e zo ret dehè diovér.

28. — Reit e zo demb ur gegin ar rodeu ! Deu soudard keginour e hra ar hé zro ha pear aral e ra dorn dehè. Marsé breman é vo rigetoh er predeu a pe veemb éh obér hent.

Ketan a Ourhelen 1915. — Obér e hran ur guéil d'er vorh ha, revé m'akustumans, éh an de oulen get er ré varù petra e talv er ré viù. Ur vèred neüé e zo aman, ur hant bê benak abarh, bieu kaer, rè gaer zoken : bout e zo ré marbr, ihuél, kizellet rah. Guélet e hran ar unan, skriütet get lettrad aleuret, n'oun ket mui pé péh groeit de Victor Hugo ! Lod ag er bieu-man e talv éleih muioh egét tiér er ré viù.

Hag étal er bieu pinùik-sé, flastret get ou brazoni, peurkek bieu aral e grap en tro-héol doh ou hroéz, e zegas chonj dein a gonzee Brizeug

...et jusqu'en son trépas

Le riche a des honneurs que le pauvre n'a pas...

Bet é bet pinùik er vro-man guéharal, e larér; en amzér ma vezè tennet fosfat ag er hornadeu-man. Nen dé ket mui. Ha n'en des ket quelleit en dud é peurat. Ne ziskoant ket ataù. Kentoh é mant vil ha lous. Lod anehè e zo chomet pinùik bras; lod e zo peur èl rahed. Fal zesaùet eroalh é er vugalé ataù, lan ou geneu a lousteri hag a hirieu dijaoj. Un dra hag e souéh, e zo er grann-verhed a zeuzek vlé, get kaloneu dehè èl m'en des er vagerèzed én hor bro-ni. Moézi int de zeuzek vlé, ha moézi digabestr ! ...

2. — Hiziù é ta er jénéral de uélet penaos é kerh en treu genemb. A vitin é hrér demb kampen fuzillenneu, lèraj ha dillad : gozik éh omb mist ! Hor rankein e hrér en un tréiañ hag er jénéral e dremen diragomb én ur sellet... doh ur haer a ueniheg e zo adal demb !

Ha bout lakeit kement a boénn...

3. — Er mitin-man éh on karget de lakat un hantér rann d'obér en ekselsis. Ès é gout ne lakan ket kalz a jourdoul nag a galon d'obér el labour-sé. Hag en eil-tenant, hag e zo a Bariz, e asé m'lakat de gompren é ma ret gouiet en dra-sé avait obér ur hadour mat. Kement-sé, revé ma lar, e hra nerh er Boched ! N'em es ket kompprennet penaos. Guir é n'on ket a Banam !

Hag en anderù-man, épàd ma skriùan en dra-man, ne gomprennan ket muioh perak é ma ret dein lakat ur haporal hag ur soudard d'obér sinaturieu faos ar me Cahier d'Ordinaire aveit testoniein é ma karot hag avaleu-doar em es prénét a pe oè suan pé tacheu e zè genein ! Rak ne fari dén get er sinaturieu-sé. Er vistr e oui eroalh é ma elsé é hrér ha mar dehè hoant deoh de lakat en treu èl m'e mant, é vehè klasket huén én hou chaocheu.

4. — Kas e hrér gourhemen demb e teliamb monet kuit héneoah. Hag en bud ar er guin; ha rè vêu arré ! N'en des ket a gousket getè. De greisnoz é sammamb hor barda.

5. — Pouk é en amzér blaoh ! Deusto demb kerhet doh er mitin, é strimp en huiz er méz. Dré Naours é treménamb. Kousket é en ol aman. È Havernas é ma en arrest; mâl e oè : n'em behè ket gellet monet pelloh. Ne harzan ket mui get me zreid.

Er uéh-man é ma guel hor lojeris : plouz e zo ahoel. Er vorhigman en des bet tri hant a dud n'es ket pelzo; devalet é de zeu gant ha tiér e zo stank de fermein. Neoah é ma dru en doar.

6. — N'hor laoskér ket de ziskuih. A vitin, adalek 6 eur $\frac{1}{2}$ beta 9 eur, é hrér demb monet d'obér brezél uen a dréz dré er parkeu. Azéet e hramb ben er fin doh kosté ur hlé, de cheleuet ofiserion é teviz demb penaos é vè groeit brezél. Eit kement-sé é lénnant én ul lévr, ne gomprennant ket berpet er péh e zo abarh. Doué reviro ne vo ret demb monet doh er Germaned get er ré-man de ben,

Kentih distroeit d'hol lojeris é hrér demb em gampen de ziloj. De Beauquesne, étal Orville, éh amb endro. 14 kilom. d'obér ar én hent hor boë groeit déh ! De 5 eur d'anderù éh omb én hent, hep bout predet forh kaer. Ardro 10 eur-é pen dé groeit en hent; met unek eur-é kent ma hellan em asten ar ur garg melchon glas, én ur hardi, étré ur iasad poussined e zah d'obér « kuik-kuik » tro en noz, hag ur hah bihan é tibun é « grédo ».

7. — Ne bad ket pél me hun. De 3 eur $\frac{1}{2}$ éh on diousket get en dud é fical, é huchal; rak aveit obér safar n'ou des ket ou far, ar en doar. Hermet bréuet, krommet, donet e hran de ben neoah a vonet betag er gegin de glâh un tasad « jus ». Ha chetu-ni arré é postal épàd 17 kilom. Trezein e hramb borheu, rah haval, ou ziér diskloset ha lovrek. Dré pep diù uéh é huélmab ur pen moéz diharak, hé bleu ar hé deulagad, é tibouk étré diù bastel ur fenestr diuërennet.

Ardro 9 eur é tisammamb é Forcevillers, léh ma hel en dud diukih, épàd ma iamb-ni de glah bouid aveit. Ar en hent e kavan $\frac{1}{2}$ henvroad, Adol a Glegér, ofisour aman hag en em gleñ start eùé ag en ardeu didalvé e lakér er soudard d'obér. Laret e hra dein é ma é vreur ha V. Robic, avokaded én Orian, ér hornad-man.

Hag en ahoé-man, épàd ma hren me hun, éta er handerù Moigneu de laret dein é ma deit V. Robic hag Adol d'hor guélet. Vad e hra em gavet ker pél ag er vro. Na doéréieu e gavamb nezé de laret !

8. — Hiziù e keméran hancheu er ré e ven monet é « permission ». Nag a leuiné aveit er ré ne bredérant ket ! Aveidonn-mé, é ma fal seblant en dra-man. È vêr é prenein pasianted genemb. Revendaillen dé ket prest er vuhé-man d'achiù...

9. — Hag é tostan, er mitin-man d'en Hani e rei dein, guel eget en dud, en nerh hag er basianted em bo dobér anehè aveit stleijal hoah en tazeu, merhat, er groéz en des lakeit ar me skof...

Ur voéz goh-goh e respont en overen azoh en daol-vask; hag a pe za dehi laret, get hé boéh torret : « ...Quare me repulisti et quare tristis incedo, dum affligit me inimicus ? é seblant genein guélet ha kleuet er goh Frans, stouiet doh treid er Mestr en hé des nahet, é houlen geton perak é pella Éan azohti...

Hiziù é laoskér peah genemb. Deu vignon ag er vro e za hoah

d'hor guélet J. Er Pan hag en eutru abad Questel (1). Hennen e chom de goélein genemb. Revé é gonzeu nen da ket guél getè ind eget genemb-ni. Lahein e hrér tud, hep dobér, aveit gounid er groéz de hennen, ha seùel henneh ihuello é karg. Ofiserion e laka ou soudarded de fardein ar en éneberion hep bout kampennet nitra ha hep memp em gleuet get en artilleri; hag é koéh hor soudarded la-het liés get hor hanoneu.

10. — Goulenet é hon tud de vonet de gampen fozelieu en eil linien ha koutant int ma ou lakér d'obér un dra benak talvoudus.

Me chom-mé ama get er « fourrier » aral hag ur blijadur e gammab. Guélet e hran hiziù, get plijadur, ur hansort-skol koh dein en Abad Er Hostaoeug.

É ti ur woéz goh é hramb hor burèu; ur hoh tiig pri, toet get plouz, skaret rah er mangoérieu anehon. Én diabarh neoan é ma mist. Glustraj ag en amzér goh e zo énon, kizeliet braù ha koéret. Étal en ti, éh es ul liorh bihan, ken mist èl er glustraj, get iégumaj a bep sord abarh. Er vinoten kreiz e zo garhet hed ha hed, get bodedeu bokedeu é bleu, a gement sord liù.

Goudé el liorh é ma er pradig, get gué avaleu digor ha dru, hag édantè, é perat, ur havr barùek ha diù gaer a vuoh.

A gostéiad d'er prad éh es un tammig doar labour léh ma vè hadet guénih, jenofl, pé bêtrav-sukr, hag e argantér aveit biùein en tiegeh.

Er hornadig-man nen dé na pinùik, na peur : étré en deu. Pep tiad e viù doh un tammig tachen. Deu pé tri a vugalé e vè é pep ti.

Nen dé ket ihuél en deùehieu, met marhadmad é eùé biùein : 7 real e ounid er hoazed, 5 real er merhed, hag ind d'en em vasein. Get 4 real ou dè ul livr amonen, ha 3 pé 4 blank ur voutaillad leah

SUL 11. — Hiziù éh an get er gompagnoneh betag en dachsen-labour. Tremen e hramb dré Bertrancourt, Sailly-au-Bois. Ardran Hébuterne é ma er fozelieu. Koéhet e zo potarneu stank dré-man, er miz treménet, a p'en des araoket er Fransizion.

Gellout e hran tapout en overen é tremén é Sailly. Ur bëleg a Gernieu e overen hag e bredeg demb é galleg, get un taol boéh spontus ! Met er péh e lar e hra ankoéhat é gan : degas e hra chonj demb é hellamb amerh ur ioh aveit er bed aral, ér vuhé drist-man; madeu ha nen dint ket èl ré er bed-man, madeu ha nen des ket krog er melleu-dir arnehè...

É ur zonet ag en iliz, treménan étal ur halvar gronnet get gué. Losket é bet er groéz get ur mel-dir ha ne chom mui anehi nameit

(1) Er uéh devéhan e oè bet dein konz doh er heh E. Questel. Kent pèl goudé éh oè bet diskaret.

en troed du, dèbret d'en tan. Doh gourien unan ag er gué tennet d'ur potarn, ur farsour en des skrebillet ur pikol askorn bœuin, get ur blanken, liuet arnehi :

Antiquité

Os de Napoléon tué au combat d'Ebutterne le 16 août 1915...

En anderù-man, en ur zistroein de Forceville, é kavamb soudard a Sailly é tonet a labourat a zuzé. Brahet un dizurh !

12. — Deit zo spered d'er vistr : kemennet e zo demb chomel de labourat tost de Forceville ha ré Sailly e laboureï eùé tost d'er gér. Met, rè zevéhat ! a pe iamb de gousket é téz de gas en doéré demb éh amb arré de gavet en *Division Coloniale*.

Ha nen dé ket get plijadur e kleuamb kement-sé.

De Beauquesne éh amb. Kousket e hran én ur stlejal, dré me huné, me sah ha me fuzilien ar henteu heuennek, én ur vro puraill... Hag é tihunan, skuih.

13. — Chetu-ni arré én hent. 14 kilom. hon es d'obér. Monet e hramb dré en doareuiér, deusouket édan hor sam, léraj er sah hag er fuzilien é heskennat hon diskosé hag é parrat dohemb a dennein hon hanal.

Pe ne vèhemb ket ker sammet, é vèh ur blijadur obér hent é kreiz er malézadeu ed, guîeit ou liù melén get glas boursus el lin, ha liùaj flour er jenofl é bleu.

É vèr é védein segal. Soudarded e hra ar ou zro. Paotein e hramb er vrähadeu kentih trohet, èl ma hrér d'er guénihtu genemb-ni, hag é skolmant un dormad plouz endro d'er paoteu. A bel é vèh la-ret ur parkad merhed brehiér frank éh obér er bal !

Arriù e hramb én hol léh, é kreiz er mitin. Fal lojeris hor bo. Plouz n'en des ket : ar golon lin é ma daù demb kousket. Met ne hreemb ket koh askorn aman merhat.

GOUIL ER REPUBLIK, 14. — De bedér eur er mitin-man e saùamb eit monet arao. Déh hor boë bet morhed-hoh mogedet, sigarenneu, konfiter aveit hiziù. Ne ouian ket ha gellout e hreemb pourfitein anehè.

Chomel e hramb aman neoah, de hortoz un eur arlerh kreisté. Nezé é kemenér demb monet de Talmas, diù lèu ahaneman.

De 4 eur éh omb étal er gérig-sé, é hortoz hol léhieu. Ha deit glaù arnomb, a boulad. A pe iamb é kér, diù eur arlerh, ne chom ket mui un neden séh arnomb. Na penaos lojeris ! Toul é rah er man-gôerieu pri, toul er sulérieu ha glup hon dillad..

15. — De greisté, é kerhamb ar hent Amiens. Un dé bouid aveit en trén e zo reit demb ha deu zé bouid aral.

Epad 14 kilom. benak e heliamb un hent éaññ ha plén, displéget èl ur uiad hir-hir ar hlazadur malézadeu hep klé na garh. Nag añañus é obér hent én ur vro blén ! Aveit kavet berroh, er 4me kompagnonh e son soñnenneu amoet er gazern. Dré pep diù uéh é tremen, a skoéans demb, herrus èl potarneu, tankiri karget a ofis- rion luéhus é monet d'Amiens pé é tonet anehi.

Hantér-hent é huélamb iliz-veur Amiens é vrochein en néan get hé zourieu, hé zoen tioél haval doh ur pesél du, gouriéet ar vantel glas- guen en èbr.

Huéh eur é a pe iamb é kér. Heli e hramb ur ru e zo haval rah en tiér anehi. Nag ihuello, na digoroh unan éget en aral. Ar en hevelep patrom é mant groeit ol hag en hevelep plak asurans e zo staget ar bep ti, én hevelep tachad ! Ar en norieu, rah haval ha liuet ur sord, é ta merhed haval mat eùé, de sellat dohemb é tremen...

Chetu hepkén er péh em boë tihet guélet é kér goh Amiens, ur mitinieh pouk a viz gourhelen, ér blé pemzek, ma tremenen énni get huezel kant kansort benak, haval mat dohein, hag, élonn, hernet cu horv get peder lèu hent, hag ou spered get ur vuhé voér ha truhék...

De zek eur é krapamb é wagonieu loñned. Un herrad goudé é fard en trén én tioelded, trema ne ouiamb ket peh buhé, pé peh marù...

Tremen e hramb dré Meaux, La Ferté-Sous-Jouarre. Truhék et un noz !

IV

En diù Champagne

16. — A pe za en dé, é huélamb chanjemant ar er mézeu. Chetu guinieg, Epernay, Avize. Aman e ma en arrest. 11 eur é. Hernet omb. Disken e hramb ér garig vihan-men, kousket é kreiz er par-kadeu rezin. Arlerh bout guélet tiér brellus ha peur er Picardie é hra plijadur demb deval hon deulagad ar réral, groeit get mein; tud desaüet mat ha chérapl é chom énné.

Goudé bout predet én ur prad, étal er gar, é krapamb get un hent-pras, doh tor ur mañné ritenet rah get stedeu rezin, beta kérig Cramant gourvéet arlein un dosten e uélér diarnehi, doh un tu aral, er Champagne pinùik, ker kaer get hé zostenneu glas, ha doh en tu aral, er Champagne « leuek », plât ha tret.

Lojet omb, un nebedig é pep ti, hag er guellan dégemér e hrér demb. Aman ne bériamb er guin hag en treu aral meit er péh e tal-vant.

En un ti guin Champagne éh omb-ni, ti Moum. Kousket e hramb dous, ha vâd e hra demb pas bout luskellet èl en nihour.

17. — Peb unan em gampen; rak laret e zo e teléamb bout mist ha déréat a balamor de dud er vro. Golhein e hrér en dillad ha stuein e hrér el léraj. Asé e hramb bout faro !

Tud vraü e zo ér vro-man. Selleu don ha flour et merhed e zegas chonj dein a verhed Arvor Breih. Haval é é toñnehè selleu en dud, sél mui ma pella ou dremùel pamdiick. Aman, èl ar en Arvor, é valé men uen ér flagenneu hag é huéler en torgenneu glas-ar-zu é ti-bouk anehè a stedeu, é kredér mat guélet mor bras Breih de ou-bañnuél-noz.

KAMDRO EN ANKEU

18. — Aveit rah en overenneu, é ma lan en iliz a soudarded hag a vroiz. Kristén é en dud aman. É ti ur pobér é tèbramb. Eh omb doh taol ha döh tuel, biskoah braoh, merhed en ti doh hor chervij hag é kenig fréh demb doh pred. Ne fehér bout karadeph.

19. — A vitin é huélamb er uiniegerion é vonet d'ou labour, ur mañin doh ou hein hag ur strop ar ou skoé, guin geté én ur voutaill p'én ur bidofinig koed. Guisket int mist. Ar un dro geté é kerh merhed iouank guiù, biù ha skanù, ou benuek ar ou skoé eùé, ur hapotig lien guen ar ou fen hag un dishéolér adreist.

Ha tuchant, pen deint duhont, strèuet ér uinieg ha ne uélet mui nameit ou fenneu, é vehè laret bobelañned guen é voket de hlazadur er stedeu rézin.

Deit é Lafabrier ha mé doh tor en dosten de sellat doh en daolen biù ha kaer-sé e ziskuih hon deulagad hag e hra demb ankoéhat éh omb soudard.

20. — Get eun ma « louidehè », é kasér arré hor hompagnonech d'obér 3 lèu ar en henteu-pras. Hiziù éh a me hansort Lafabrier é « permission ». Un eil ofisour é tonet ag en Oriant e lar demb é ma lan kér a soudarded hag a ofiserion, hag e gav kant digaré aveit chomel kuhet duzé, pél doh er gann.

21. — En déieu-man éh amb kuit. Ké hor bo d'er vorhig-man, léh ma oér ken amiapl dohemb.

Ul lihér deit a berh er Jénéral Joffre e zegas chonj d'er vistr ne zelian lakat er soudarded d'obér en ekselsis nameit en nebetan guellan. « Breman, é telé bout disket dehè obér brezél », e lar éan. Met ne vo ket cheleuet dohton. Penaos e vehè d'hon ofiserion diskein demb un dra ne'ouiant ket ou unan ?

23. — 5 eur. Aveit sentein (!) doh kemenneu Joffre, é kasér hon tud d'obér diù lèu hantér kerhed ar en hent-pras ! N'int ket oeit kuit un hantér-eur ma koéh glaù a boulad. Déh éh oé divontet ha kampennet mat er fuzilienn...

24. — 2 eur de vitin. Dihunamb ! Hag araok, ul lostad kiri, mindrailléreu, ronsed, é tonet ar hol lerh.

Kenteh arlerh Avize, émomb ér Champagne « pouilleuse ». Trezein e hramb Flavigny, Les Istres, Thibie, Coolus, léh mah arrestamb de zèbrein, é kreiz park ur manér. Hed ha hed get hon hent, ne uélamb nameit guenihegi bras, berrik tra en ed énnè ha tret, me heh dud ! Koëdeuié sapin krazet, bodeu jenevreg ha kiriz, chetu koed er vro-man. Ér vorheu n'en des meit tèr pé pedér tachen stardet én dro d'en iliz, èl pousined doh ou man. Met aman, ne gredan ket é ma sot bras er pousined get ou Mam. Tud ne uélér ket, na lofined muioh : ur vro puraill.

KAMDRO EN ANKEU

De Sarry, izelloh eget Chalons, éh amb de gousket.

Éh arriù aman, e kavan, ar en hent, deu geneil : Moris Lettry ha Jorj Plateau; met nen damb ket d'er memb tu : just hon es hoar de laret ur gir pé deu en eil d'égilé.

Arlerh un hent sord hon es groeit, én ur vro ken truhék, é hrei vad hor housked demb. Fardein e hran-mé ar lein ur holveg, léh ma kouskan èl ur marù.

25. — De bedèr eur, er mitin-man, éh omb ar saù arré. Glau e hra. Tremen e hramb dré l'Epine, léh ma taolan ur sel, a her, ar en iliz kaer e zo aman, unan ag er ré kaeran deit ag er pemzekvet kantved. Saüet é bet ar léh ur bodad spern e oè bet kavet énonn delùen er Uerhéz. Ne vè ket guélet kalz a ilizieu gotek kaeroh. Kin meit bokedeu mein, é kement-tu e zo, én diabarh èl én dianvész. Kriù é be! er fé ér vro-man guéharal aveit bout saüet un ti sord get hennen de Vam hor Salvér. Dré Courtisolz éh amb goudé. Eno e kavan ur ioh Breihiz, én ou mesk mem bréfreg, J. Er Melinér, n'em es ket guélet, ur blé-so. Un tammig konfort demb hoah.

É Poix é ma hol léh-ni. Ur vorhig a nitra, 160 a dud abarh hag e gerh doh kemenneu un damezel a Bariz, kaset duman d'obér skol hag e zo ar un dro segretouréz er méri.

Anaïout e hra er plah ur ioh politikerion a Bariz, hag un tammig é kavan souéhus é ma kaset de guhet d'en toulig-man.

Predein e hramb én davarn, rak n'en des nameiti ér vorh. Hoar hon es de glah lojeris d'hon tud ha ne arriùant ket araok 8 eur. Saüet em es mé me néh adreist ur hovel.

27. — Oeit é hoah me zud d'obér en amoed get ou fuzilienn. Ha glaù arnehè arré ker éaïñ !

29. — Kroget é en amzér gaer. Ataù é talhér de lakat en dud de bostal ha d'obér grinseu.

31. — Gout e hra, get ur voéz iouank ag en Ardennes, diméet aman, nem dé ket ker peur er vro èl ma vehè kredet. Er blé-man é ma falloh en treu én arben d'er oazed bout bet skrapet ag er gér ha d'en amzér bout fal. Met en darn muian ag er bezanted e bleu vu zac'hienneu, hag argant mat e hrant, ag en hei dreistol.

Ian a viz Est. — Er mitin-man, ér « rapport » é lar er Hommandant demb éh omb risklet bras de vonet pelloh arré. Goudé er « rapport » éh an de St Julien de glañh argant aveit péecin me hompagnoneh hag é kleuan penaos éh omb prestet de Génie en 16 " Corps, aveit labourat ardro er foizelleu.

KAMDRO EN ANKEU

2. — De 4 eur é saù foul aveit monet araok. Chetu ur blé hiziù éh omb tennet ag hor bro ha dispartiet azoh hon tud. A oudé, nag a lèueu hon es ni dibunnet, krommet édan hor hroéz ! Hiziù, èl aveit merkein ketan bliad hor halvar é krapamb de Croix-en-Champagne. A halesé é huélamb pél, beta Beauséjour, deit de vout un ihuern.

Ha lod ahanomb e goéh, flastret édan ou béh : Donet e hrér de laret demb éh es kavet unan ag hor soudarded, genedik a Leuelann, krouget doh ur uéen sapin é Poix. Chanjet e oè arnehon. N'en des ket bet traoalh a nerh-kalon aveit doug é sam pelloh...

3. — Araok arré er mitir-man, de 5 eur. Obér e hramb 12 pé 14 kilom. a dréz dré ur vro peur blaolah ha tret atañ. Ne gavér na ti, na dén, na glazadur; kin nameit sapinenneu krazet, izél, krommet édan ou hant vlé. Guen ha nuah é en doar; arnehon ur bodad man benak, divegon, keijet get ur geoton hesk e vehè laret trohet en un tam parlak merglet. Ha, tra burhudus ! ar en nuagegeh-sé é huélér karget a vokedieu bitik, liueu guiàan en natur arnehè. Un est brautié ar druhégeh.

Haval é mant lakeit édan hor sel aveit degas chonj demb en en des eùé Doué hadet, ar hent diskonfortus ha garù er brezél, bokedeu spredel e hellamb estein a zornad. Met, o me inéan, ken amléz ous mar tes luré d'ou médein...

Tremen e hramb dré Sommes-Suippe hag étal ur vèred soudarded, stedet er hroézieu abarh a ganteu.

Deval e hramb hor fuzilienneu dehè.

A gostéiad d'ur gérig soudarded, groeit a lojeu ranket mat, ruiu étrezè ha liorheu dehè get gué, légumaj ha bokedeu, é tremenamb hoah. Laret vehè ur gérig ag er broieu mision.

Goudé é trézamb arré un dezerh « Marne » araok arriù get ur hoëdig sapin hag e vo hol lén-ni. Cabanne-et-Puits e hrér ag en ta-chad-man. Amzér spinèhus ha iein e zo ha lonkein e hramb heuen doar rad hag e séh hor gurgusen, e spelh hon divéz. N'omb ket mai é Miz meurh neoah !

Hénoah é kouskamb é pep mod, ar en doar. Skuih omb. Ar-hoah é krouizeemb arré touleu d'en em voutein énnè.

4. — Er péh e hra er goahan, deur n'hon es ket. Reit e zo demb ur har, get un don, aveit monet de glah deur pél ahaneman. Ur hartad en devo peb unan aveit en deùch, d'en em holhein ha d'évet, en han i'n en dè ket traoalh ag é uin.

Kampen e hran ur vouist hoarn-guen get un toul én dan, ar broch koed énnon, de skourein doh ur sapinen. Lakat e hran men deur énni, ha, p'em bù dobér ag em holhein, é lezan un nedennig de silein anchi. Elsé é pad pelloh me hartad. Goahigeu Breih-Izél, na diañnez e ouiamb deoh !

KAMDRO EN ANKEU

Mar a uéh é kavér guin de brenin get en « Intendance », 6 blank er voutaillad, hag é hellan rein tri hartad bamdé d'em zud. Nezé é vè joé !

6. — Bamnoz éh a er gompagnoneh de blantein posteu-koed ha de stennein dohtè drein-orsal, ardran er getan linen. Tennein e hrér arnehè; en nihour, ur soudard ag er Ian Kompagnoneh en des tapet ur boled én é har.

N'en des ket kalz a zéhan d'en tenneu é hornad-man. Tro en noz ha tro en dé é pad en « hoari bouleu ».

8. — Kampennet en des en E. Moigneu ur chapélig get bareu sapin, léh m'an des gellet overennein. Limajen santéz Anna e zo staget doh en tál anehi ha kentih é ma hanuet Santéz-Anna-er-Hoed ! Kañnenneu brehonek e oè genemb met kalz a dud de ziskan ne oè ket.

Cabanne-et-Puits : Santéz-Anna-er-Hoed.

9. — Hénoah éh omb chomet devéhat bras de zeviz diar treu Breih get Breihiz disket ha ne anaúant nitra, kerkrous laret, diar istoér ha dobérieu ou bro.

Epad ma labour en teadeu ar lein en dosten, édan er gué sapin, de zistréhein tioélded er spredel, é huélamb teadeu tan er hanñoñneu é rengein tioélded en noz, adal Hurlus tré beta « dorm Massiges ». Met arlerh pep lucheden é ta en tioélded de vout duoh pé du...

KAMDRO EN ANKEU

10. — De 4 eur er mitin-man é térm de laret demb em zerhel prest de vonet araok de 6 eur. Édan er hrouéz é hramb hent, bêh arnomb arré, ker sammet èl mah omb. É léh monet a dréz, hol ta-kér d'obér 5 kart Jéu rë...

Trezein e hramb Sommes-Suippe, Sommes-Tourbe, honnen rah diskaret. Saüt en des èr soudarder lojeris aveité, hadet géot ha bokedeu, groeit minotenneu sablek. Chetu-ni é Sommes-Bionne, léh ma kavamb kenvroiz. Met ne harz ket hon tud; koéh e hrant doh kosté en hent, fiafret d'ou sam ha d'en tuemdér. Cherret e veint get kiri, mar kavant. Chetu Valmy, karget a blouz, a goed, a bep sord defar aveit en armé. É Dampierre-sur-Ave éh arrestamb alkent. Groeit hon en ardron 25 kilom. Ne ven ket mui hon treid distag azoh en doar.

En un dachen lan a zevet é kouskamb; met ré hernet omb avait gellout reposé a feson. Tarhal e hra er hanon spontus é pad en noz ha tro er mitin.

11. — Chomel e hramb aman hiziù de ziskuih. Ar ur blanken, étal ur mikanic de zornein é ma daù dein obér me fapéieu. Taol erbet !

Monet e hramb de bredein én ur park én tu ral d'ur riolen, édan er gué aval karget a fréh hag e zegas chonj demb ag hor ré.

12. — De bemp eur, er mitin-man, éh amb araok. Trezein e hramb, de getan, malézadec doar goudi ha nuah; hag én un taol, én ur gamdro, é tiboukamb dirak tostenneu glas, goleit a ué fréh. Ér flagen, lédet doh tor djù dosten, é ma Chaudfontaine, ur vorh vihan, haval mat doh ur vorhig a Vreih-Izél. Dré henteu goleit a goed éh amb nezé, beta Neuville-au-Pont, ur gérig groeit hé ziér get koed ha toet get tivl : ur gérig truhék én ur vro pinùik. Lan é kér a soudarder.

Derhel hramb de gerhet, betag un dorgen e zo arnehi un dachen beur ha diamén e vè groeit Araja anehi. Nag un hanù ! En ofiserion e saù léh én dachen ha ni én doareu, é lojeu koed ha korz, haval doh ré er broieù gouïù. Lous int ken ne vlastant, ha dré en doen é huélér er stired é splannein.

Ér méz e choman-mé, rah eun em es ag en anstu.

Épad en noz é koéh glaù. Glubet on ém guélé-lién skouret; met er ré e zo él lojeu, n'int ket kalz séhoh : pél arlerh é ma achiù er barad, é tivérrataù en doen arnehé.

13. — Glaù arré. Na iein é ma deit én un taol ! Ér méz neoah é vo daù dèbrein. Groamb èl er peur, troamb hor hein d'er barrad aveit distaù en deur doh hor fas ha doh hor bouid !

Get en amzér sklasus-man é krog er réd-kov é meur a unan.

KAMDRO EN ANKEU

14. — Em lakeit em es de seuel un tammig lojel aveidonn hag ur hansort, get korz ha bareu glas. N'é ket forh kaer anehi met ahoel ne hra ket glaù abârh.

15. — Gouil Maria Kreiz-Est. — É kreiz en doareu éh es saüt ur chapélig get bareu, léh ma kleuamb en ovéren. Ataù é koéh glaù. Ha duhont a zeheu, trema en Argonne é koéh estroh eget glaù !...

17. — Amzér fal bepred. D'en noz é vè brumenneu sklasus é blant én hou tillad, betag hou krohen; hag ar en dé é ma ken iein èl de viz meurh.

Hénoah éh es ur hrogad trema « Marie-Thérèse ». Éh oemb é laret monet de gousket, a pe grog hor péhieu bras de dennein, ha kenteh er pénneu 75. N'en des distag erbet d'en tenneu. Ha dreist el lineuneu é huéiamb é seuel goleu-red guen, guerh, ru pé ré stirennek. Un hantér-eur vat é pad en treu ha, goudé trouz er nanonec, e tiskenn ar er mezeu pean pojner un nozeh noel-dai.

18. — Tarhal e hra en treu arré hénoah. Laret e hrer demb é ma eisné bamnoz ér hornadig-man. Un noz éh araokér pemp paz; en de ariern e kîler pemp aral ha sel taol, é chom ar er rampéu un nebed tud iouank ag en deu du, lahet eit ket.

En trouz ne barra ket dohein neoaoh a gousket. Me hansort-plouz, éan, ne gousk ket : rahed e zo aman ué bam, hag eun en des én ou raoi ken ne vram ! A pe gleu un dra benak é fical, é saù ar é ganazé, ur votéz-lér é pep dorn, prest de zhuen é ziskoharn. Rak d'en diskoharn é kargant, er bohed !

19. — Er mitin-man a pe sauamb, é kavan diù pé ter dousén ré lahet, skouret én ari el lost doh en trezellenneu koed em boë saüt én-dro d'em loj. Me soudarded en des ind lahet a diaoleu bah, épâd en noz hag ou lakeit azé aveit farsal.

Ataù é ma fresk en amzér. Souhéth é en ol.

Bamdé éh a er soudarded de grouizein fozelieu get er Génie. Hag en em glemmer ne labourant ket. Chetu er uéh ketan ou zemalér ar en tu-sé. Neoah, revé er serjanted e vè getè, éh ant harz pé krev. Kredein e hran kentoh é ma oipen mât obér el labourman hag é vél karet lakat hon tud d'obér peb unan labour deu.

22. — En dé kent aveit déh ha hiziù en des tennet hoah er Germaned get ou féhieu bras ar Maffrécourt ha La Neuville-au-Pont. Un tregont soudard benak hag un nebed ronsed e zo goalaozet. Fondet mat é eùù en henteu dehè, kent degóéh get en diù gérig-sé.

27. — Tankiri en des treménet abad en déieu, a ganteu, én hent pras, noz ha dé, é kas koed, hoarnaj. En trein e gas éan eùé é lod; ha get kiri en artilleri é ta obuseu a gement ment e zo, hep déhan erbet. Tud eùé e drémen é monet trema el linen pé é tisken. Er ré ahanomb e zo en tostan d'en hent, n'hellant ket kousket get er safar e vè abad en noz.

28. — Kaereit en des alkent en amzér. Deit é dizolo hag é ta aeriestri de valé adreist hor penneu. Pemzek e gontan ar un dro, é kann én ér ag en amzér. Epad en noz éh es bet unan é turel bombeu ar Neuville. Én ur dremen dreist hon doareu é lesk unan de goéh. Dihun e hramb spontet, ha ni ér méz ag hol lojeu. N'en das groeit meit un toul én doar.

Pouk é en amzér hénoah, blaoh. Doh tu er saù-héol é saù harnan. Luhed, brogon e roug en èbr. Ar en aùél é ta er barrad hag émbér é ma adreistomb. Tarhal e hra er gurun hep arsaù hag el luher e red ag ur pen d'ei pen aral ag en èbr, él naeron arajet, ken stank ma uélabh dré bap taol, ken splann él ar greiz én dé. Ha kentih éh omb én tioélded vrasan. Merhat é vo bén tuchant; rak er Germaned e zo ré vat de gann a p: vè amzér sord-man.

Merhat en des guélet hor ré un dra benak é troc : chetu er hanoneu bras é rebours a végad. Én èbr ag en amzér hag ar en doar é tarh ken spontus en treu, ma ne ouiamb ket mui peh gurun e hra en truhekan : hani Doué pé hani en dud.

Seùel e hran avait guélet en daolen-sé, kaer ha hirisus ar un dro.

29. — Get ou hanon bras, er Germaned en des lahet déh, é La Neuville, ur voéz hag ur hroëdur, ofiserion ha soudarded. Kuhet e oent én ur haù hag en des flastret arnehè.

30. — Chetu ieineit arré en amzér, ha ni de grénein én hol lojeu toul, él pe vehè er gouian.

2 a viz guengolo. — En anderù-noz-man éh amb kuit : D'en dosten 202, trema Sommes-Suippes, é larér demb ketan, ha kentih arlerh de Donmartin-sous-Hans. Ha chetu glaù iein é koéh arnomb épad en hent.

Get ké é tilézamb Araja, deuto ne oemb ket forh adrès : kam-pennet hor boë un tammig hol l'éhieu ha l'éh mah amb ne gaveemb arré, merhat, nameit koh lojeris. Hag ataù, perderi hor bë de chanj, rak mar gouiamb émen é vemb, ne ouiamb ket d'émen éh amb.

Ur vorhig distér ha peur é Donmartin, lan a soudarded. Un nebedig broiz e chom hoah abarh neoah, galleg getè ken fal pé falloch éget en hani hon es kleuet beta breman. Ol en dudigeu-

man e viù diar goust er soudard, é huerhein dehon kir bras treu a nitra ha doh em vasein diar é voudid.

Én ur hardi hol lakér. Emi asten e hran étré un dorneréz hag ur vangoér eit kaout er gréden éh on étré diù spéren, met n'es ket a gousked. Epad en noz é krénan get en aneouid.

3. — Kaereit en des en amzér endro.

Un doéré diskonfortus e zegoéh genein hiziù : marù é me zadeg, un tammig get en ankin bout guélet é baotred é monet rah d'er brezél. Groeit en doè éan er brezél 70 ha bet oè bet pri-zonour. Gout e hrè petra e hellè é dud andur én ur vuhé sord-man. Ha chetu-ni dispartiet aveit mat hep bout gellet em uélet. Epad en déieu é hoask er chonj anehon ar me spered hag é viligan, get er guerzour Burns, er ré en des hon dispartiet azoh hor herent :

O ! reveet miliget, penneu Stadeu,

Hui hag e huéh kâs hirbadus é kaloneu bredér !

Hui hag e hra de veur a galon tinér huanadein ;

Regoého kement-sé ar hou pen !

Penaos é hel hou kaloneu, kalet él mein,

Kaout plijadur é kleuet en intanvész é houil

Hag é hamein en amzivad !

5. — Kuit, de Courtémont ! Glauj ha fang doh sour. É kreiz pred é ma ret demb monet kuit. Risklein e hra en hent él a pe vehè lédet arnehon un trohad soûu. Trugéré Doué, é ma ber en hent d'obér.

Forh és é kavan de lojein me zud é kardieu, kén mangoér dehè nameit aùél, hep tam plouz ha get toulaedu deur édantè. En ofiserion en des kampreu, get sperenneu diskaret, doublajeu toulet, guélieu groeit get ocsal, hep plouz naket. Selleu rous e estan get en ol ha gozik é karéér dein er fal lojeris ! En ur hél-hoh éh an mé get ur hansom. En dé arlerh éh omb goleit a leu !

6. — En anderù-man é saù penkonc genemb ag hor stad dan-jerus.. Ohpen 6000 soudard omb, tolpet aman, hep tachad erbet d'en em guhet a pe vehè tennet arnomb. Ha nen domb nameit seih kart lèu ag en énebérion. Epad ma konzamb, chetu ur potarn é koéh é kreiz er vorh. Laret e zo demb em dolpein a compagnone-heu ha monet, ar un dro, er méz ag er vorh, met ankoéheit é er gemen. Pep unan n'en des chonj nameit anehon é unan. Monet e hramb deu pé tri, krommet doh kosté klé en hent-pras, ur 400 m. benak ar hent Hans, l'éh mah es tolpet soudarded aral. A ge-ment tu e zo é huélan tud é achap, él logod e vehè fondet ou néh, épad ma talh er potarneu de darhal. Donet e hra tammeu betag-omb. Chetu kansorted é tonet, er goed é redek dohtè. Ha ni

KAMDRO EN ANKEU

d'ou liénein get hor pakadeu gron-gouli. Rein e hran mé me hani d'ur heh e zo deit de goéh étalonn, toulet é oug, é vréh hag é ziù-har get tammeu potin. É kreiz er vorh, é kleuamb ré é harm get en droug. Ur braù a zeùeh !

De bemp eur neoah é ma ret dein kas er papérieu de sin d'er hapitén. En ur zegoéh ér vorh, é huélan é kreiz en hent, dillad roget, tammeu kig goèdek tud ha ronsed, nédenneu téléfonn a skour, karéieu guér brezillet. 38 a ré gouliet e zo ha 8 a ré lahet.

7. — Deit é kaer bras. Hag éh amb én héol d'en em leua; rak kompagnoneh e zo genemb !

A tro en noz é veemb é kann dohtè; met gozik é mant ken diés de herzel èl er Germaned.

En anderù-man é kasér d'en doar en eih dén lahet déh.

Araja.

URZHA MI ORGAN

V

Krogad bras er Champagne

13. — Epad en déieu é ma didrous hor borh. Labourat e hra start hon tud de gampen henteu ha boellenneu aveit en taol bras hag e zeli bout groeit embér. Skuih e vent, rak pél ou dè de vonet. N'em glemant ket neoah. Dré varhad é mant hag, a pe vè achiù ou labour, é vent dijap kaer. Ardro 2 eur $\frac{1}{2}$ de vitin é vè deit ou nozeh labour hag é tant nezé de gousket, kement èl ma hra plijadur dehè.

14. — Er mitin-man éh on dihunet, én un taol, get ur potaen e koéh ar er vorh. Achap e hran a her de greiz en doareuiér hag é kontan, én ur berrig amzér, uigent anehè é tisken ar er vorh.

Goudé en tarhad, é kleuan éh es hoah goalaozet deu zén ag en 88. Ataù é târh en treu trema el linen. Hiziù é rér koutelleu boséc d'er soudarded iouank aveit ivérein er Germaned a pe rekeint fardein arnehè. Eùéheit e zo n'helliér ket em chervij a fèson ag er fuzilien hag er baionet ér boellenneu. Met donjér e za d'el lod muian doh er goutel-sé. En despet d'er brezeli, chom e hra atañ é zo. Dioèdein un dén èl ma tioèdér un hoh ! Chetu betag émen é hel diskenn tud hag e lar é mant seùennet.

19. — Monet e hra hon tud pelloh de labourat. Brema é ma ret de hè obér 10 kilom. beta lêh ou labour ha 10 aral aveit donet d'er gér. Goudé bout krouizet doar en hantér ag en noz éh arriuant ér gér druat ou fredeu brema : 3.000 lur hon es én armerh; met er hapitén ne ven ket ma vo dispignet ur blank anehè. Neoah é mant reit demb aveit guellat predeu er soudarded.

Goudé koén éh an d'en iliz. Lann é a soudarded : tud iouank en darn muian, ag en hevelep *Division Coloniale* genemb. Pedan e zo. É ma en alézonour doh en aotér. Goudé dehon bout laret er beden, é hra un fammig predeg aveit degas chonj demb é tosta en deùch bras, de laret é er marù aveit lod kaer anahomb. Rak meur a unan ag er ré e zo tolpet ama hiziù e zo er uéh devéhan dehè lakut ou zreid barh én un iliz.

Éh omb aman un iliziad tud deit a bep kornad a Frans. Er ré e zo a skoéans genein n'ou anaùan ket nag ind naket ne ouiant ket più on. Estrén omb en eil aveit é gilé ha neoah er goaleur en des hon tosteit. Dré er beden breman, é tamb de vout bredér, bugalé en hevelep Tad e oulenamb geton, ni eùé, pellat azohomb er halia e uélamb é tostat demb; pellat dohemb er marù spontus-sé e spurnantamb : er horv dispennet ha quintet d'er seih auel, get un obus benak...

Hag a pe ne ouiam ket ha merket omb pé nen domb ket avit bout diskaret, é ma fur demb ol bout é peah get Doué.

Brema ne gleuér trouz erbet én iliz, kén nameit boéh goustad hag ankinet er predegor e réd émesk kant ha kant dén, e fard én ou diskoharn hag e hra d'ou halon hirisein. « Èl ne déhein ket hou kovèsat ol, emé éan, éh an de rein deoh en absolven ol ar un dvo. Groeit un enklask perbeh a böhedeu hou puhé abéh. »

Ha goudé un herradig : « Brema deulinet ha goulennet pardon get Doué, a greiz hou kalon, én ul laret a voéh ihué, ar un dro genein, un akt a gé. »

Get trouz ur potarn bras é tisken, é koéh en ol ar ou deulin. Kentih en alézonour, plom doh en aotér, e saù é zorn dreist et iouankiz-sé, kondañnet de verbel embér, hag e hra arnehi sin en deu Dam Koed kroézet-hont e zo bet skouret dohtè ol pöhedeu er bed.

En héol, é monet de guhet, e droh en iliz dré en hantér get é dérenneu kann, hag én ur skocin ar er vangoér guen, é tisiù hoah muioh faseu er soudarded, disluiet neoah get en ankin : laret vehé un iliziat ré treménet...

Ha dorn er beleg e zisken, ar é oar, én ur grénein un nebed, e droh en déren-héol e dremen dirakzon, en ur stlejal ar é lerh ar gran huan e dorimel ér splanndér, ha pardon en Hani e zo hep pac é vadeleh.

Aben arlerh é tostant ol d'en Daol santél de zegemér ou homunioñ devéhan. Hag é tant d'ou léhieu, ar ou goar, hep obér esmei erbet, èl a pe vehent distag kaer doh en doar-man. Met, én ou selleu é huélan é splannein karanté ha fians, ur sord.

Ha mé soudard koh, mè ha nen dé ket me zro monet arhoah get er ré-man de « veg er blei », ne hellan parat doh en dareu a hluébin men deulagad : bout e zo taolenneu sklérijennet get ur splanndér douéel hag e zo rè griù aveit deulagad mabden...

21. — En anderù-noz-man éh amb, deu pé tri kansort, d'un toly grosit aveit en eil ofiserion é Donmartin. Diskoein e hra demb en ofisour devizour, dré luhvannadur, penaos é ma fozelieu er Germaned ar « Dorn Massiges » hag én dro de Ville-sur-Tourbe. Tennet é bet er luhskeudenn: get hon aerlestrierion. Guélet e vè splann léhieu er hanoneu hag er mindraillérieu. En dé ma vo en tarhad, e lar en ofisour, ni vrehonno ol en treu-sé a pe blijo genemb hag er Germaned e vo daù dehè achap... Guélet e vo !

22. — De 6 eur é téz de laret demb e teliambr digérein. De 8 eur é kargamb er hiri hag éh amb. Tri hart lèu e zo d'obér. Doh en dosten 196 é hramb touleu aveit em asten. Tarhal e hra er hanoneu hag adal demb, dreist el linenneu german, é huélamb eih « silzigen » é spial petra e hramb. Kornal e hra en èbr get en aerlestrei.

Aben kreisté é ma krouizet me zoul dein-mé. Kousket e hran bout arbarh, ar blouz fresk.

23. — Goahat e hra en treu. Pad en noz en des tarhet en tenneu; met stankat e hrant.

24. — Arhoah vitin éh amb d'en ihuern. Tennein e hra er péhieu bras hag é kleuamb er potarneu é plantein én ér ag en amzér èl tardreuz é troein fonapl-fonapl. Arlerh mérén é lénnér demb kemennet er jénéral Joffre. En taol bras é; en hani devéhan e larét. Konz e hrer anehon, pelzo. Kriù eroalh omb e lar Joffre : é ma en tri hart a soudarded Frans ar el linen harpet get er Saozon, er Beljiz. Ret e boutein en éneberion er méz ag er vro. Beta péhieu kanon er Ger maned é vo ret demb monet ag er hrogad ketan.

25. — 1 eur ½ de vitin. Séhél e hramb aveit monet de gemé hol lèh. Marsé é ma trema er marù é kerhan ? Splann é en amzér : loéz e zo. Trouz erbet neoah, nameit un ténnig benak. Pèl-pèl é huélamb luhedenneu en tenneu, èl a pe vehé kant tour-tan é trocien ou goleu ardran en tostenneu.

Chetu-ni é Vallée des Pins, lèh ma hortamb en eur merket de vonet pelloh. É ma tèr eur benak. De 4 eur é krog er péh 105 e zo étalomb de uintein hoarnaj ar er Germaned.

Naù eur é a pe darch en treu a vras é lement tachad e zo. Nag ur safar ! bugalé Doué... N'en des mui disparti erbet étré en tenneu. Rudellat e hrant blaouhus, èl er gurun én taoladeu harnan bras.

É ma en eur éh arriu : bihannat e hramb de laret kaer. Peb unan e chonj hag e viù ayeiton é unan. Guélet e hramb é tremen én hor spredol er ré e garamb, ol en treu éh omb staget dohtè. Hag é stard hor halon. Séhed e za demb èl a p'hor behè terhien. Hag éh amb, pléget hor soukeu genemb, hor selleu lan a néhans : Kamdro en Ankeu arré...

KAMDRO EN ANKEU

Dré fozelieu, n'en des achimant erbet dehè, é treménamb, étré stedeu péhieu kanon a gement brasted e zo. Chetu-ni é krapzin tosten 180 adâl d'zorn Massigues. Ama é ma hon arrest ketan.

Guéle e hramb, diar el lein, Virginy ha Villes-sur-Tourbe, ér flagen, én ur stad truhék.

Dorn Massigues e zo un dosten saütet doh tu er huh héol ag er vorhig e hrér Massig's an-hi. Flagennet é en dosten èl étré bizied un dén hag éh es reit de bep torgen hanù ur biz ag en dorn.

Lan é en tachad-man a soudarded hag a bélieu kanon. Déhan erbet n'en des d'en tenneu. Krapzin e hramb ar en doren hag é larér demb dré délefond é ma bet ret d'er Germaned dilézel genemb « Dorn Massigues ». Beta brema n'en des goalaozet nameit un hantér hant dén benak ag hor ré.

Ar lein en « Dorn » é huélamb soudarded éh obér guign d'e hanonerion tennein pelloh. Tammeu danùé guen e zo staget doh kein hor soudarded aveit ma veint diforhet a bel get hor hanonerion-ni. Dré bep diù uéh é saill fozelieu Germaned get bombeu dorn taolet get er Fransizion.

D'anderù, é krog er Germaned de dennein tremazomb, met koéh e hra ol ou fotarneu én doar labour. Obér e hrant « pouk », ul lostad doar e saù, ha nitra kén.

Épad en deùh é kleuamb er ré vras doh em groézein adrest hor penneu. Lod e skuerm èl kehiér kounaret, reral èl éned mor; er ré-vras èl trénieu.

Lan é er boellenneu léh mah omb a soudarded é monet hag é tonet. Strih é en hent ha bél e zo é tremen énon. Embér chetu prizonerion; tud iouank flam, fal vinet, lod goalaozet, goleit a fang hag a zoar.

Ha chetu glaù aveit achiù !

Epad en noz é tarh er hanoneu : n'en des ket a gousked getè ! Ataù nen dé ket forh blot er guélé : pedèr planken diblén, hep tam plouz.

26. — A vitin é kresk er safar. Kaer ha splann é en amzér. Derhel e hra er Fransizion de gargein d'er Germaned : guélet e hramb hor ré é monet, a ajadigeu, doh tor en dosten, aveit asé diloj er Germaned ag en touleu léh ma chomant hoah; rak bout e zo ré anehè hag e zalh kri, get er chonj marsé é tei ou hansorted endro. Monet e hra hor soudarded ar ou hraboneu, én ur guhet par ma hellant. Disken e hra lod anehè get prizonerion, lod aral rak men dint goalaozet. Chetu unan, er goëd é tivér azohton. Ur boled en des tapet, hag é ta, en ur gammiein, kazaliet get ur prizonour e zioal dohton, èl pe vehè é groëdur.

N'en des ket ur bern ré lahet émesk hor ré, e larér : ré goalaozet e zo muioh. Er ré n'hellant ket kerhet e vè douget get er brizonterion. Rak mar dé bras fallanté er ré e zo abek d'er brezél

KAMDRO EN ANKEU

spontus-man, brasoh é hoah, hep arvar, en druhé e chom aïau biù é kaloneu er ré e zo ret dehè brezélat.

Ha neoah é huélian Fransizion hag e vehè laret ne gomprenant ket ind pegen kaer é er gengaranté, pen dé guir é hujatant er brizonterion-sé hag é taolant doar ha mein arnehè.

D'en dias ag en dosten, adal demb, é tegasér, épâd en anderù, korveu marù e lakér én doar kentih, get ur groézig koed arnehè hag ou hanù. D'anderù-noz é huélian hor ré é fardein ar er Med. É ma el loér é seùel, ru-poah, èl pe vehè arnehi dameuh er goëd skuillet aman. Tarhal e hra en tenneu ha stank é koéh diragomb potarneu bras er Germaned hag e garehè parrat doh hor ré a vonet pelloh.

Deu soudard ag er Ian Komp, e zo bet lahet hiziù hag 8 goalozaet. Éh oent é tarbar'grenad d'er ré iouank.

Nau eur noz-é a pe zér de laret dein monet dé glask bouid er gompagnoneh. Glaù e hra ha chomet é kiri er Ravitaillement ér vouillen. Ne zalh ket er ronsed ar ou saù get er fang risklus e zo dreman.

É ma un eur de vitin a pe hellan donet endro get er guin hag er bara.

27. — Nen dé ket hoah achiù er hrogad. Ne ven ket er Germaned distag doh hon doar. Neoah e taolér hoarnaj arnehè, ken nen dé ur spont !

28. — Bepred e tisken korveu ré lahet. Kreskat e hra nivér er hroézieu adâl demb.

Péhieu kanon e zo krapet doh tosten Massiges. Skoein e hrant ar er Germaned, doh tu Beauséjour; rak doh en tu-sé ne arsaù ket er gann. Neoah é larér demb é kil en éneberion. Pas kalz merhat, pen dé guir é talhant de durel, èl glaù, potarneu ar Massiges hag ar en droieu.

Kas e hré gourhemen demb monet de Massiges dé gemer léh er getan kompagnonsh. Béh hor bo é tremen édan er barrad hoarnaj e goéh hep arsaù.

É ma ardro kreisté a pe ziskennamb ag en dosten. Stankeit en des er Germaned de dennein. Koéhel e hra potarneu arnomb a gement tu e zo ha ne ziforhamb ket mui er ré e darh dreist hor pen doh er ré e darh ar en doar. Biskoah n'en es kleuet hoah kementral ! Monet e hramb neoah a bakadigeu, édan er barrad potin, voellen a zeur, a fang, a dammeu koed, a dammeu hoarn, a zillad, a fuzillenneu. Ar en hent é huélamb un nebed ronsed diskaret ha divoelleut, get ou hiri bréuet étalté. N'hellamb araokat nameit get poén; ur hart lèu hon es d'obér ha ne harzamb ket mui. Stagein

KAMDRO EN ANKEU

e hra er fang, blaoh ! Haval e vehè é ma en doar é tennein ar-nomb de vonet énonn, èl a p'en dehè nan demb...

A pe ne harzér mui éh azéér, ne vern émen, ér fang. Harpet em es doh er viuennad doar e heli er fozel, hag a pe saùan, éh eùéhan em es azéet, hep gout dein, ar gory ur soudard lahet. Astenet é ér fang, é fas doh en doar, ha ken fangek-é ma n'em es ket éan diforhet doh er doar e zo éndro dehon.

Tennein e hrér arnomb get obuseu mougus hag é ma ret demb golein hor fas.

Arrestet omb. Aman éh oè Massiges, guéharal ! É touleu don, tri trohad koèd, hoarn ha doar arnehè, é lakér en dud.

De 9 eur ½ noz é ma daù dein monet endro de 180, get un nebed tud, de glah bouid eit en dé arlerh. Bihanbeit en des en tenneu ha guélet e hramb hor hanoneu éh araokat ataù.

Monet e hra hénoah hon tud de zarbar kartoucheu d'er ré iou-ank e zo é kann diragomb, hag eùé de cherreh ré lahet. Deu zén ag hor ré e zo goalaozet hiziù.

30. — Bamnoz é vo daù dein monet de gemér er biùans de dal troed torgen 180. Trugéré Doué é vè d'en noz éh amb. Elsé é hel-lamb kerhet ar en hent-pras. Divourus eroalh-é ur sord, rak m'é ma ret tremen étal korveu 15 jao lahet ha foëuet dija. Liés é ma daù demb em bladein édan en tenneu, rak ne zéhan ket er Germaned a skoein arnomb.

Ian Heneoal. — Saütet em es mé me loj é kaù un ti diskaret. Adâl dein é huélan damorant iliz Massiges. Tostoh, er vèred, lèh man dé eilpennet er bieu. Ar lein en doar é huélér eskern tud, tammeu charké, teñnet ha stréuet got tarh er potarneau. Ha just étal toul dor me haù, ar vlein er hilé doar saütet doh er fozel, deu droed ur soudard german, bannet ar é huénégrann, boteu lér ihuél neué flam doh é dreid. Sel guéh mah an ér mez, é huélan en diù votéz-sé dirak men deulagad.

Étal trezeu me haù é kavan tammeu a gloh Massiges, quintet du man get ur potarn. Èr blé 1870, blé er brezél aral, éh oè badéet. Ha chetu éan torret épäd er brezél-man. Un tam e lakan a kosté avec kas d'er gér.

Un tammiig pellikok, ér fozel, é ma loj me hapitén e ian de uélet dré bap diù uéh, rak éan ne ven ket lakat é fri ér mez, a oudé mah omb aman. Nen da ket memp ér mez avert obér ar é gory : kahat e hra én ur hazeten hag é tavé é « ordonnance » de gas é gaoch ér mez, get eun a vont labet... Chetu en huil e laré demb ne talvè ket plégein er pen a pe huitellé er boledu ! O Buonaparte ! pr uélech hou kenvroad...

El mah on me unan aman, éh obér papérieu ms hompagnoneh, em es keméret un tam kig hag avaleu-doar, en em es fintet ém

KAMDRO EN ANKEU

Er péh e chom a Massiges.

asiet hoarn, ar un tammig tan e hran get brocheu koed sap, trohet tenaù, avert perrat dohèt a zivogedein; rak dihuennet é dohemb a obér moged.

Em liorh é kavan un aval ! Ha chetu-mé éh obér ur pred tuem, sord n'em es ket bet guerso.

Epäd me fred, avert kavet berroh me amzér, é lènnan ur pennad diar koantiz er Joconde, ar er Revue hebdomadaire, e gas er renour dein.

2. — Er mitin-man, ne oen ket hoah saütet, éh es deit un obus de goéh doh mangoér me haù. Dihunnein e hran get en horos ha trouz er mein é rudellat. Diskaret é er vangoér ar me sapérieu. A pe veheñ bet un dister dra tostoh, é koéhè er vangoér arnomb.

Arriù-é er vrud é ma lahet er homendant Guillemot, épäd ma oè é valé ar zorn Massiges.

3. — Sul trist. Overen erbet. Rain e hrér demb ui lanjér ohpen, rak ieinat e hra d'en noz.

6. — Epäd en déieu n'en des ket arsabet en obuseu a goéh. De 3 eur er mitin-man é mant kroget de viañhal. Fal seblant ! Un herrat goudé é téz de laret demb anel hag en zerhel prest.

Chomel e hramb elzé, ar saù, get hol léraj hag hon armaj, beta 8 eur de vitin, hep gout petra e zo én tural d'en dorgen, lèh ne zéhan ket en tenneu.

KAMDRO EN ANKEU

D'en noz é houiam, get er ré iouank, deit de glah er biùans, en devoù ar arokeit hoah hor soudarded, hag é ma bet ret dehè tennein ardran goudé; rak hor péhieu 75 e dennè én ou hein. En oisour eùchour eit er 75, e oè degoéhet dehon bout lahet hep gout de hañni, hag elsé ne oè ket gellet laret d'en dennerion asten ou zemereh.

Diar 200 dén ur gompagnoneh, hag en doè groeit en taol, gozik hep kaout hañni goalaozet, 25 hepkén e zo devalet, divahagn. Er réral e zo bet goalaozet pé lahet dreistol get hon tenneu-ni.

7. — Kehiér e zo chomet aman ur ioh. Oeit é en dud kuit pelzo, met er hah e zo chomet staget, èl bêpred, doh é di, épâd man dë oeit er hi de heul é dud. Kavet e hrant de zèbrein ou goahl get hor restajeu, hag aveit hon trugérékat é voutan huén genemb.

8. — Hiziù é ten er Germaned doh troed 180, léh m'ê ma hor beginerion. Ur soudard, Goelleu a Blafioer, eunus bras, é léh em bladein léh ma oè, e réd doh tor en dosten, é voud geton én é zorn, hag embér é koéh, feutet é ben get un tam potin. Un nebed vat a ronsed hag a soudarded e zo lahet pé goalet ar un dro geton !

10. — Gellout e hramb hiziù kaout un overen. Hag é kañin arré é brehoneg. A pe zamb ér méz, é splann ker brau en héol. Tremen e hra dreist hor penneu 24 neijér, ag hor ré, é monet de stréuein er marù ar el linenneu german. Ken ihuél int, ma vehe laret un nasad fubu.

11. — Ataù é talh er potarneu de goéh. Trugérék Doué, ne lahant ket tud sel taol !

Kas e hrér kemen demb é hellamb monet arré de Sainte-Meneould « Saint-Menou », èl ma lar tud er vro — de glah légumaj ha boud aral aveit hor soudarded. Skuiñ omb get souben ha kig berù sel pred.

N'hellan ket m'ê mui ataù dèbrein kig, a oudé ma vè ret dein tremen, hammoz, étal korveu er pemzek jao lahet-hont hag e vlez brema goah eget kant bosen. Daù vè demb lakat hor mouched ar hor fri aveit tremen étañt, ha redesk. Riolennein e hra er breinadur anehè ar en hent. N'en des ket mui a harz. Aben a pe uélan un tam kig, é ta chonj dein anehè hag é saù me halon. Un dra vat é dein kaout ur vouistad amonén...

Arlher bout bet é klah boud er gompagnoneh, ardro kreisnoz hénnoah, éh an get kiri er « Ravitailement » betta Maffrécourt, léh m'ê ma kiri me hompagnoneh.

Em asten e hran ar ur bern sehiér goulé, é kastol er har, hag éh amb, a dréz dré en doareuiér; rak, dré en henteu, n'en des mui a zarempréd, toulet men dint ol get er potarneu. Met ér parkeulier cùt éh es touleu hag ou guélet ne hrér ket, é kreiz en tioélded. Ha

KAMDRO EN ANKEU

dihuennet é kaout gouleu. Guéh é ruedellan d'un tu; guéh d'en tural a pe zegoéh d'er rodeu monet én touleu-sé. Guéh é riskl er jao hag é koéh ar é zeulin, én un toul deur, é fri én doar. Guéh aral é ma ret arrest : orsal téléfond, trohet get un obus ha koéhet é kreiz hon hent, e lui doh diùhar er ronsed, doh er rodeu kar.

En tioélded dal, é ma ret d'er chartour klask pen dehè hag ou dilibouein. Konnarein e hra ha toujet, ken ne dag !

Hag épâd mah omb arrestet, ag er bodeu koed e zo én dro demb, é stimp luher ha kentih éh omb boaret de denneu hor hanoneu.

A bark de bark, a doul de doul, a skosel de skosel; guïntet d'un tu, ruellet d'en tu ral; hep droug erbet (tra souéhus !) éh arriuamb alkent é Maffrécourt.

Ur hart lèu e chom genein d'obér ar droed aveit monet beta me hiri. Gladaj e hra arré. Em voutein e hran édan kar me hompagnoneh, ar un dornad foén, groñnet ém lanjér em es groeit mât kas genein, hag é hran un hunig ber d'hortoz en dé.

12. — Dihun e hramb get huderien er potarneu bras é monet trema Maffrécourt ha La Neuville. Pep mitin, e larér demb, é vér dihunet elsé. É ma er hiri aman én ur fangigel. Er chartizion e gousk én ou hiri.

Goudé bout keméret un tasad kafé, hag e zo oejet aben de vout iein get er glaù e goéh abarh, éh amb én hent dré Neuville-au-Pont ha Chaudefontaine.

Nag ur misi e gavan bout pelleit dôh en trouz ! Plijadur em es é seùl me fen dreist men diskoré hep doujein a gleuet un tam potin é tonet d'en diskar ar en doar. Haval é genein éh es lammet diar me fen ur sam ponner blaoad.

Na vâd e hra deval en deulagad ar zoar biù, ar hiazadur ! Pindik é er hornadig-ma. Éh omb ar ribl en Aisne. Gué e zo, fréh, légumaj, pradeuiér, treu un tammig bourusoh d'en deulagad éget doar, guen èl erh, kosté Massiges, ha dismant er brezél.

Santéz-Menou e zo ur gérig e zeliè bout guìù guéharal. Breman é ma lar a soudarded hag a « iondred ». N'int ket rë fal neoah; met poén e zo é kavet nitra ama. Chistr neué é uélan én tavarnieu!

Monet e hramb ar en dosten e zo é kreiz kér, èl ur pikol bern doar-go. Azé éh oè guéharal — chetu pelzo — neved Isis, er gor-gañnen, troetie de vout buoh ! Breman éh es é léh en neved paian un ilizig kristén groñnet a ué.

Ama é ma en treu àl é Fismes. È kement ti é vè guerhet kement tra, er hiran ma hellér. Pézin e hran 12 blank er vouistad keuz (pé fromaj leah); 14 bl. er vouteillad guin; 11 l. er hant avaleadoar; 8 bl. er hilo karot; 9 real meit ur blank en dousén uieu !

Aveit predein, é ma ret demb-ni prenein houid ha dèbrein ér ru, én ur gerhet, rak léh n'en des ket én tavarnieu.

Un dachen vras, léh ma huélér tiér minet mat, é gavamb hepkné é kér; en tiér aral e zo groeit get pri séhet én héol pé get brik. Dré Minaucourt ha flagen er « Gué Sapin » é tamb d'er « gér ». Noz é pe zegoéhamb. Hag é kleuan éh es lahet hoah unan a me zud. Aveit éleih, siouah ! aman é ma Kamdro en Ankeu !

13. — Tarhal e hra ataù en tenneu. Stankeit en des zoken er Germaned de dennein, ne vern émen, a strèu, èl a pe dennehent aveit hoari, èl bugalé é turel mein.

14. — Mor seùel é hrér ahanema alkent ! De Courtémont éh amb. En eil bataillon e za én hol léh. Mâl e oë, rak ne harzé ket mui hon tud keh. Deu arnuigent anehè e zo bet er mitin-man é kas ou hanù dein aveit monet de uélet er mèdesinour. Ne zalhant ket mui. Epad en noz ha bamnoz é labourant, étré en diù linen liés, de grouizein en doar. Aveit boulhein ou labour é ma daù dehè labourat ar ou hraboneu ér fang, melleu-dir é koéh én dro dehè hag er boleteu é skuermal doh ou diskoharn. Epad ou labour é tarh en hui-zén arnehè, liés é vent glubet get ur barrad benak hag a pe zis-troant de Massiges é ma aveit em-asten ar en doar de gousket. Penaos e vehè dehè chomel iah ? Souéhet on mé kentoh m'é harzant.

De 11 eur éh an-mé kuit de glah léh d'em zud. Hed ha hed get en hent, doh kement torgen e zo, é kavan soudarded, krouizet dehè ou zouleu én doar. A bel, é vehè laret melionagi vras, loñned é verù énné; lod e zo éh obér bouid, lod é kampen ou dillad, doh ou golhein, pé é lénn, é skriù d'er gér. Unan e uélan é valein kafé én é asiet hoarn get troed é fuzilien !

É Courtémont, é keméramb léh er 7 vet K. É ma hoah ama. Hir gortaden hor bo enta, pen dé guir nen dei ket hor ré-ni kuit aroak ma vo arriù er ré-ma é Massiges.

15. — 5 eur de vitin. — Chetu en dervet kuéh éh an ar en hent, én arben d'em hompagnoneh. Arriù é alkent, nameit rann en adjudant hag en des em gollet get é dud, deusto d'er spleiten-kompas en des prénet n'en des ket pelzo. Hoah é vo groeit geton alkent !

De 6 eur é tegohag é hel en dud monet d'en em asten. N'es ket mui liù tud arnehè.

16. — Ataù é koéh obuseu ama. Un douséniad benak, bep mitin, étré 5 ha 7 eur. Er mitin-ma p'ou des arsañet, é tremen unan a me zud étal me loj : « Achiù int kohléiat, fourrier, emé ean ! »

17. — Epad en déieu é laoskér er soudarded de ziskuih ha de gampen ou dillad. Kentih eùé ou des em lakeit ar er bizeuiér ! Kavet ou des danùé duhont hag er ré kleian e za de ben a obér

labour souéhus. Ne zéhañnant ket a déein, a heskennat, a rahein... Kenùerh e vè getè cùé : lod e uerh bizeuiér; lod aral penneu obus. Er goahan-zo, goaleu e arriù : déh ur pen obus en des tarhet étré dehorn unan ha finfondet é zehorn hag é fas. Er mitin-ma é ma marù.

Arriù é er gemen genemb e teli bout lamet er ré iouank ag er burèueu ha lakeit én ou léh soudarded koh ha tadeu a famill. È Frans é rekér pél avait guélet en treu direih...

Ur vén e oè guélet tuchentiligeu iouank flam, kuhet ardran, ér burèueu, a pe zo guélet kement a dud oèdet é koéhel ama.

Hiziù é ta soudarded ag er 62 vet ag en Orient d'hor guélet. Ur ioh anehè e zo kansorted demb, chomet ar hol lerb én Orient get er chonj de dennein ardran. Boutet int bet goudé émesk er ré iouank. Ha souéhet getè !

Ol en treu-sé e zisko pegen goann é er garanté-vro é kaloneu en darn muian, deusto d'er péh e gan bamdé er gazeteu.

Kenevè ma kenigér kol d'er soudarded eit ou derhel ama, chetu pelzo é vehè achiù er brezél...

Peb unan e laka bék de barrat a zonet duma pé d'achap én ur mod benak. Guir eroalh e lar er hrenlavavar : « Ne gasér ket er chas de jiboés a daoleu bah ! »

En taol-ma eùé éh es guélet petra e talv en dud. Ret é bet arré kaout Breihiz de dâlein d'er Germaned. N'en des er penneu brezél fians erbet é pileu-beg er Hreisté. A pe vè muian dobér anehè é troant kein.

20. — Er mitin-man é kafinér ur chervijeu aveit hor hansorted koéhet é Massiges. Goudé, d'un eur arlerh kreisté, éh amb endro de Massiges. En adjudant e zo doh hon ambroug, hol lak d'obér tri hart lèu r. Fari e hra sel taol get é henteu, deusto d'é garten en des disket lénn e lar éan, ér skol-ofisicerion !

Ar en hent é kavamb soudarded koh, ag er « Génie », karget de dorrein mein aveit kampen en hent. È mant azéet ar ou ioheu mein, ou marhol étré ou diùhar ha bék arnehè éh obér bizeuiér !

Marteloded e gavamb eùé é Minaucourt.

Doh tor tosten 180 é ma hol léh, en tu doh er hreisté. Braù e vo demb ama, é kreiz en héol, mar ne zegoéh nitra meit mât.

Kavet e hran un toul aveidonn me unan. Krouizet é édan en doar, èl néh ul logoden. Strih é un tammig, met bë ! kaeroù e vo.

21. — D'un eur, goudé kreisnoz, éh arriù er gompagnoneh hag é hellamb monet de repos.

Ne bad ket pel : dihun e hramb get safar potarneu bras é koéh, un tammig izélikoh égedomb. En dason e hra trouz blaouah, é monet ag un dosten d'en aral, épàd hir amzér.

KAMDRO EN ANKEU

Chetu en dé. Kaer é en amzér ha plommein e hra en héol ar-nomb. Vâd e hrei d'hon dillac glup.

26. — Hiziù é koéh ur potarn ar ronsed en eil komp. Unan anehè e zo trohet dré en hantér ha quintet a dammeu d'er seiñ aùél. Kavet é é lost 200 m. benak pelloh.

27. — Deit omb arré de Courtémont déh.

Souren e hra er papérieu arnonn. Kén meit kemenneu, digemenneu ha kemenneu aral. Nag ur hlenñed !

31. — Skornein e hra. Hiziù éh omb kaset d'en em holheini get er brelinser keniget demb get « Conseil général » er Mor bihan. Vâd en dehè bet groeit er golh-sé d'en ol, a pe ne vehemb ket é krénein get en aneouid, én ur hoh kardi toul.

Ian dé a viz Hénoal. — De 180 arré ! Glau ha noz-dal. Én tioélded é ma ret demb klask hol léhieu. Lous int biskoah. Er ré e oè én hor raok en des kahet ha rah ar er plouz..

Rudellat e hramb ér fang é monet én arben d'er gompagnoneh. Hernet é hon tud, skuih, glup teil : un druhé-é ou guélet. Ër stad-sé é vo daù dehè kusket neoah.

N'en des nameit er ré en des groeit hent elsé, épàd er brezél, é kreiz en tioélded mahus, sammet goah eget loñined, ar henteu goleit a fang, stagus èl toéz bara, huiz brein, édan er glau iein, e santeit é redék ar hou krohen tuem, èl barùen un aoten, hag e hel kompreñ donded diskonfort er heh soudard ar droed é monet d'er boellenneu...

2. — *Dé er Ré treménet.* — Amzér du-du; amzér drist, blaoh. Groñnet omb get ur vrumen diù, e laka hor flagen de vout haval doh ur bé brâs-brâs lêh ma vehemb interret é biù, korv hag inéan...

3. — Splanneit en des en amzér.

En un toul, doh 180, é ma daù demb dèbrein hor predeu, ar hor saù; ha kén nameit bouid iein. Er bêgeu moén a gér e zo genemb, akourset ma oent de vout chervijet doh taol ha doh tuel, er réman e sel rous...

4. — D'anderù-noz, trema *Maison de Champagne*, e saù, en un taol, ur vogeden hag e holo tostennet ha flagenneu. È ma er Germaned é klask hoari un dro dal benak demb.

Kentih é tarh en tenneu doh en deu du. Nitra ne zisoh.

Ne arsaù ket neoah er Germaned a fardein bamnoz er méz ag ouzouleu, aveit asé lemel genemb er péh ou des kollet. Sel guéh é koéh un nébedad hag é kresk nivér er hroézieu é flagen « Dorn » Massiges.

KAMDRO EN ANKEU

5. — Hénoah, goudé bout stleijet ar ou hein bouistadeu grenad betag el linen getan, e teli hon tud monet de Courtémont da ziskuih.

6. — D'un eur de vitin éh an araoak, ar un dro get er gegin, 4 eur ½ é a pe zegoéh er gompagnoneh à Courtémont. Un nozeh kousked armerhet hoah !

Nen dé ket mui haval er soudarded doh tud, get ou barù hir, ou dillac renget ha goleit a drohadeu fang guen, ou deulagad diavarhet d'er spont ha oetit don én ou fenneu get en diovér a gousked. Nag ur vuhé...

Kavet e hramb aman en 35°. Ur ioh Breihiz a Dregér, a Gernèu, a Léon e zo abarh. Brema é kavér Breihiz é kement lêh e zo.

Deit zo kemen demb né vo mui gellet lézel monet é permission de gosté harzeu er Spagn, nameit er soudarded otréet get Jénéral ou hornad. Achapet e zo un nebedad anehè d'er Spagn, épàd ma oent ér gér. Doh en tu-sé hoah éh es ur ioh jourdoul de vonet de gann...

Dillac hon es de holhein, met hañni ne ti krog énnè; rak konz e hrér a zigérein.

11. — Er mitin-man éh omb kaset de dennein get er fuzilien, é sigur diskein d'er ré ne ouiant ket hag é guirioné, aveit hoari; rak peb unan é den hep sellet doh er guén, aveit bout dijap fonaploch de dih a zidan er glau e goéh arré.

En ur arriù, é larér demb éh amb en anderù-ma de gemér hol lêh endro de 180, glup teil ha lous...

Ardro 7 eur ½ éh arriù me zud, straket. Lod kaer e zo bet é rudellat ohpen ur uéh get ou sam. Hag én ur zegoéh, é ma é lêh de beb unan de gampen; rak, tra souéhus, ne vemb ket lakeit guéh erbet én tachad lêh mafh oemb kont. Ha neoah d'obér en hevelep labour é tamb.

12. — Un nozeh glau hag aùél golern. Deur e goéh ar hon tud én ou zouleu. El lién em boë-mé skouret dirak me zoul e zo skrapet get en aùel hag a pe zihunan éh ou glubet betag en hantér.

Aveit rein kalon d'er soudarded é ma bet kreskeit ou dehè hag ou des ur miziad ardrafinet de douch. Ha bêh ar er guin, kentih !

Er uéh-ma é kargér d'er guin boutaill : ésoh é kaout anhonor. Er guin ordinér e zo merket er briz d'er guerhein ha ne hel ket en davarnizion gounid arnehou èl ma karant. En hani boutaill nen dé ket ur sord : 14 real e uerhant en tri-hart ha ne gouast meit 4 real dehè. Adal ma pado pel er brezél !...

13. — Glañaj ataù. Distranpet é en dosten é kement léh e zo ha derhel ar er saù n'hellér mui hep ur pen-bah. Er uéh-man éh a bamnoz en hantér ag er gompagnoneh de gas koed d'el linennet ketan aveit obér lojeu. Rak arrestet é hor ré duzé. Nen dé ket hoah « toulet » en talben èl ma oér chonjet.

En hantér aral e chom de ziskuih. Betag unek eur hantér, kreisnoz, é ma hor hansorted é trapikellat én ur gaotegell stagus ha sklasus, blonset ou skoéieu get er sammeu. Ouilein e hra lod éh obér ou labour.

14. — Sul. Chetu erh ! Met técin e hra a geteh hag é ta hor fangigel de vout druoh eget biskoah. Overennein e hra en E. Moigneu édan un doen parlak, dalhet ar drojad koed. Diar 500 soudard e zo ama, hag e ia el lod muian anehè d'en overen, pe vent ér gér, n'en des ket 12 hag e zo deit. Guir-é é ma diharak en amzér ha iein. Neoah, émen kén kaout konfort ér vuhé-man ?...

15. — Skornet en des, hag erh e hra. Aùél e zo. Aneouid e za dein. Klask e hran ur goh seil hoarn avsit obér tan abarh, rak donet e hra en ivin-rêu dein é skriù ém zoûl, durheit d'en aùél.

Distafinet en des eùé en amzér-ma d'er vrezélerion. Nebetoh a drouz e zo. Ne gleuan mui d'en noz nameit boéh hor péhieu bras hag e dén ur uéh benak. Nezé é horos en doar hag é hran un tam krén dré me housked; met abrest é vorennañ arré doh ou hleuet é harhal én tioëded.

17. — Doh chernoz éh arriùan é Courtemont aveit klask lojeris. Degoéhel e hran ar soudarded aral hag e zo é laereh er plouz mist e oè én tachadeu e zeljamb kemér. Elsé é ma er brezél : deit é en dud de vout èl loñned en eil doh égilé. Er pén e hret aveit guellat hou stad, un aral e za hag en dismant, meur a uéh hep rézon erbet, kén meit aveit obér en dal.

18. — De greisnoz hantér é tegoéh er gompagnoneh. Iein é ha tarhal e hra men dent ar en hent-pras é hortoz me zud. Kenig e hra dein er hapitén un tasad kaff berluidant e duem un tammig dein, met hag e barrei dohein a gousket betag er mitin.

21. — Sul. — Er mitin-ma é lammér ag er 88 "er ré iouankan ahanomb, betag er blé 1899, eit où lakat é lèh er ré ag er sklaceu 1893-94 ag er « Coloniale » hag e zei d'er 88. Just é en dra-sé; met un tarh-kalon é, aveit er ré e ia kuit, bout dispariet azoh ou hansorted, arlerh bout biütet pemzek miziad én ul lod. Ouilein e hra el lod muian anehè; hag en em daolant ar er guin aveit ankoéhat ou halonad !

38 a me hompagnoneh e ia kuit : 400 aveit er 88 abéh.

Er horonel ou zolp én dro dehon aveit laret kenevo dehè. « Groeit em es, emé éan, er péh em es gellet aveit parrat doh kement-ma, met respontet e zo dein éh oè un dra ret e oè.

« Engorto on é veet gél d'obér hou tevér ér « Coloniale » èl ma hues éan groeit ama, hag é vo koutant hou mistr ahanoh èl mah on-mé me unan... »

Pep soudard em laka én é léh, goudé bout stardet doh er ganted.

Ha chetu-ni dispartiet !

Un herradic arlerh e tegoéh er ré goh ag en 35 vet. Breihiz e zo éléih anehè, a vro Tregér.

Araok en noz é huélamb endro hor hansorted, ocit ér « Coloniale », get en nivéren 35 ar ou dillad é lèh 88. Lod anehè en des léhieu mat : chartizion, keginerion, skrivagnerion...

22. — Derhel e hra en amzér iein. Aveit gellout harz doh me zaol labour, é ma ret dein obér tan én ur brazouér — rak n'en des uèled erbet — ha gronnein me zreid ém lanjér. Met embér éh on dallet d'er moged !

23. — De 180 arré. Akoursat e hramb doh en hoari. Én ur vrumen tiù ha iein e kerham. Ne uélamb ket deu gant paz én hor raok. Éraok degoeùh get Pont-Jacquin, étal Minaucourt, én ur malézad doar nuah, lèh n'en des nameit ur sapinen krazet benak, é treménamb étal un arhul, torret é har klei ardran. Ét ma én é sau ar dri paù, pléget é ben geton, é ziskoharn hir hantér diskaret d'en deu du.

Étalton, tri soudard e grouiz un toul e vo tuchant é uélé devéhan, ha léh ma vo taolet marsé é biù... Ne fitch ket el lon peur, ne hra esmei erbet; èl a pe vehè obeit lod ag é vuhé er méz anehon. Hag é sel doh en toul, hep kompreñ é ma aveiton en er hrouizér.

Derhel e hramb get hon hent, pléget hor souk genemb, chonj er peurkeñ arhul a skeij doh hor spered, émesk taolenneu eahus er brezél-ma.

Esat e hra klask léh d'er gompagnoneh, Breman éh amb, beb eil guéh, én touleu kampennet doh tor er « Promontoire ». Ardor 7 eur é tegoth me zud hag aben é mant lakeit dein én ou léhieu. Kousket e hran-mé én un toul fonduet rah, ha ne chom mui nameit en doen arnehon. Béh em es é tihuen doh en aneouid; rak n'en des nameit ur pen lanjér goh genein. Lakeit em boë me hani ral ér har ha chetu éan chomet ar en hent, torret unan ag er rodeu. En ofisition hag e oè ou bouid abarh eùs, e zo daù dehò obér boelleu moén...

24. — A tro en noz é vér ar me zro diar ben en tam rod-sé, èl a pe vehè ar men goal é é ma torret. Araok en dé, er mitin-man, é ma obeit er hapitén, get er *haporal-fourrier* hag un nebed tud de glask en treu e zo abarh.

25. — Kampennet é me loj dein; groeit em es un daol get un tam tostadenn sañet ar bear pilot koed boutet én doar.

Reseuet em es gazeteu ag er vro, *Kroaz Ar Vretoned* ha dastumadenneu : berroh e kavein me filajeu.

27. — Peb eil pen é kerh el labour en taol-man : tri pé pear mestri e zo de ben ha ne hrant nameit em zislaret. Breman é larér kas 100 dén de labourat hénolah; aben ur hardeur, é ma 50 e faot hag un eur arlerh é houlemér er gompagnoneh abéh aveit dougein treu d'en « Index ». Obeit int, hag embér é tant endro hep bout groeit nitra : ne oè ket dobér anehè !

28. — Iéneit mat en des en amzér. Hiziù e ma skornet er bara, skornet en deur é seilleu, el liù de skriù. Ret é dein, dré bap diù uéh, diskornein beg me fluen get me hanal.

Splanneit en des en amzér eùs ha balé e hra en aerlestri, hep déhan erbet. Ar en èbr glas é huélér ou horveu é luhein é kreiz moged guen en obuseu tennet arnehè, ha ranket mat èl a pe vehè un dorn, ne uélér ket, doh ou skourein én ér ag en amzér, unan arlerh en aral.

29. — Hiziù éh oè hon dé de guitat; met dalhet omb aman aveit kas, d'er getan linen, podou hoarn lan a èben klor. Arlerh koén, ardro 6 eur éh a hon tud d'ou labour. Tioél é en amzér ha fang e

zo, ha glaù éh obér arré. Abad en dé éh oè hor soudarded é labourat édanton. Breman éh ant deu ha deu, ur pod a 75 kilo a skour doh un dreujen-koed diazéet ar ou skoé, dré boellenneu lan a zeur, léh ma plantant betag en deulin.

Epad en amzér-sé, revé en akustumans, en ofisour e zo getè en des fardet én un toul de guhet, de hortoz ma vo achiù el labour...

Ré iouank e zo eùs é sekour getè ha ne hellant ket parrat a ouilein édan ou sam. Er geih !

A tro en noz éh es tud éh arriù ag el labour. De 4 eur é tegoth er ré zevéhan.

30. — Deit ér de laret dein, é kreiz en noz, éh amb kuit er hendañoù-man, kentih arlerh er souben. Hag er glaù ne arsaù ket a goéh.

Mâl é demb monet araoak ag en toul-man, rak estroh eget er fang e zo ar hon tro; er potarneu ne zéhañinat ket mui a goéh doh troed 180. Bamdé éh es ur soudard benak diskaret. A du Ville-sur-Tourbe ha koed Hauzy é skoant arnomb. Hor guélet e hrant mat azoh duzé.

A dréz dré en henteu berran éh amb-ni de gampen lojeris. Heli e hramb el linen hent hoarn e ia a Massiges beta Maisons de Champagne. Nag ur vro nuah ha distu ! Ur bodadig koed benak e ué-lamb, krazet, ha krignet d'er potarneu ha d'er ronsed. Guen é en ol dostenneu get en doar-rad tourhellet d'en dud ha d'er potarneu. Pèl duhont, 6 lièu benak azohemb, tioél èl ur sted berneu gleu, koëdeuiér en Argonne, léh ma vourbouf nos-dé boéh diskonfortus er hanon.

Arriù e hramb é kreiz en dé; met hernet, bréuet, én ur stad truhék. Lan é mem boteu a zeur, diséliet me loreu ! Hag, én ur arriù, glaù papér, aveit chanj...

Ketan dé a Gerzu. — Skorn ha diskorn; glaù ha bouillen... ha papér !

6. — Epad en déieu éh on mouget d'er papérieu : soudarded é monet d'er gér, ré é tegoth a « bermision », un dé, deu, rè zevéhat ha ret boutein prizon getè. Ol éh arriuant sanson pé gourvèu, guin ardant getè, e genigant d'en ol de dañoot.

Soudarded neùé e zegoén eùs de gemér léh er ré goalaozet pé lahet. Unan anehè e zo a Bariz, ur marhadour treu koh. É Troyes éh oè kuhet a oudé pen ketan er brezél. Hennek e vo souñh geton breman a pe vo ret kapein doh « dorn » Massiges !

Ur hapitén neùé e zo arriù eùs de gemér pen er « bataillon » : un dra divalaù alkent ! divag, hir, moén; divréh dehon ne oui ket anehon petra obér getè ken hir èl m'é mant. Ul lavreg ru en des, ur sé ag en mod koh hag ur bonet lién lous, get tri pen « galon »

merglet arnehon. Kavet e zo dohtu ur morhanù dehon : *Fil-de-Fer* !

De 180 arré ! Tèr eur e lakamb de drapikellat er fang e zo étré Courtemont ha 180. Na fang ! na fang ! Fang Breih e stagè eùé doh en dén met fang er vro-man hou lonk.

De 8 eur $\frac{1}{2}$ é tegoén er gompagnoneh ha de 11 eur nen dé ket hoah arsaüet er papérieu a arriù.

7. — 6 eur de vitin. N'on ket hoah diblouzet hag é koéh arré papérieu : Arsaüet en des alkent er glaù; met ne arsaù ket r brezél : doh tu Tahure ha Maisons-de-Champagne é ruel en treu blaooah. Ret é bet d'er Fransizion tennein ardran éno.

8. — Labour dé e zo er uéh-man eit me zud. Bouraploh e vo. Un dra neoah e zisplij dehé : m'ou kasér 100 dén d'obér labour 20, riskl dehè de vont lahet hep dobér.

9. — Glaù arré !

Hiziù er « homandan » neué e gas kemen ne ven ket ma vo mui kaset dehon un État Néant, a pe ne vo nitra de laret. Rak beta bremen éh oè daù demb bamdé kas deu pé tri tam papér sord-sé, rannet a vanneu, get linenneu éann, eit disparti en hanueu doh er leshanueu, et hlas, en nivéren, h. h. ha sinet doh en dias get er hapitén. Hag, é kreiz er folenneu gouli-sé, é laken er gir NÉANT diazéet én un hantér kerlen distfur !

Tri zra ag er brezél e chom staget doh me chonj, èl er vernigen doh er roh : er glaù, èl leu, hag er stadeu Néant-sé.

Kas e hramb kuit hiziù er soudarded ag er bléieu 1890-91-92 deit duman é geu, ag en « Dépôt ».

Arhoah vitin de 5 eur é teli er Fransizion fardein ar er Germaned adal demb. Eit obér nitra hoah merhat ?

12. — Epad en déieu n'en des ket déhafinet er hogus a ouil arnomb guéh-der-uéh : glaù, brum, erh. Kement e goéh, man dé goalhet en doar, distrampet rah hon touleu. Daù é dein-mé strimpein a me hani; rak, épàd en noz treménet, éh on bet dihunet, spontet, get ur pikol tam doar distaget azoh el blein ha deit de bladein ar me hov. En taol ketan n'hellen ket kompreñ petra oè degóéhet. Guel é dein achap; rak gellout e hrehen bout interret é biù.

Dèbrein e hramb édan diù pé tèr folien parlak lakeit ar bosteü.

Met ar saù é ma ret dèbrein : n'en des ket a harz get en aneoud hag en tapenneu glaù e goéh dré gement toul e zo. Ama ne chomér ket pel doh taol !

En tachad-man eùé é lar en E. Moigneu é overen pep mitin. Hé respont e hran dehon ur uéh benak hag é ta chonj dein a groh Bethléem, léh ma hañnas er peurkeh kroédur-Doué.

Ur paléz en doè duzé étal er péh en des aman ! En aotér nen dé nameit ur hoh pen planken tachet ar bear pilot. Er vouist-aotér e hra en armel santél; ur linsel soudard fangek e chervij de duel aotér. Ur pod kig-miret « singe », get suèu abarh, e zo grocit ul lampr anehon hag ur ouleuennig koér e salh léh er piletou. Meur a uéh éh a er gouleu get en aùél hag é ma ret dein lakat fonapl me lévr-overen de barrat dohtè a veruel.

Er bëleg e drapikel én ur fangigel guen, é orlemanteu skand é flanketat a glei hag a zeheu get en aùél hag en tapenneu deur é strimpein én é zeulagad. Deulinein ne hel ket.

M'em es mé glinet liepkén at ur maen bihan em es kavet ér méz. Krénein é hra get en aneoud, er bëleg hag é guréu báruck, ha nou des ket bihan labour é séchein en deur e zivér hep arsaù doh pen ou fri, èl ma tapen er hoér doh er ouleuennig édan huéh en aùél huerù.

Nag un druhé, Salvér er bed ! Na bras é enta en délé hon es de békéin d'hou Tad, a p'en déz hon dískaret ken izéi ha grocit dooh donet de zerhel mât demb-ér purgatoér fang-man.

Mar talv un dra benak, arlerh houh aberh meur, truhégeh hou pèleg hag hou predér, stouiet aman ar hent fangek ou halvar, Salvér Jézuz, goulenet distaqel aveitè, rak dihuiget int.. kol e hrant kalon.

O overenneu hep ou far, tosten fangek 180, a pena da chonj dein ahanoh, é tar men deulagad hag é stard me halon !

Hiziù é ma hon dé d'achap; met konz e hrér ma chomeemb deuzek dé muioh aman.

Hag én un taol, de 3 eur $\frac{1}{2}$, éh arriù er gemen genein de vont prest aben ur hardeur de vonet araoek. Tolpein e hran a her me faptieu, obér e hran me sah, skapein e hran m'armaj ha mé araoek èl un téen. Nen dé ket prest en deu zén e za genein, met gohazé, ind'me zapo ar en hent, mar gallant !

Un tammig é ma diboéniosoh kerhet er uéh-man : lakeit e zo pontigeu koed ar er boellennu hag é hellamb monet diar el blein; rak ne dalv ket chonjal a zisken énné : lan int a zeur hag a fang.

18. — Epad en déieu éh es bet chanjemant amzér sel taol : skorn, glaù, skorn. Konz e hrér ag hor has kuit ag er hornad-man. A pe vèh guir ahoel !

19. — Met n'é ket aveit hiziù é hoah. Distroein e hramb d'er « Promontoire ». Skornet é en doar hag ésoh é kerhet.

Fal lojet omb er taol-man. Gozik éh on mé ér méz. Aneoud em es ha koh-fal on get er red-kov, reboursereh. Tro en noz éh on ar valé.

20. — Hag er mitin-man ne choman ket ar saù, ker goann èl mah on.

KAMDRO EN ANKEU

D'anderù é larèr demb é kuitamb er hornad; er 111e e za de gemér hol léh.

Nag ul leuiné 'aveit en ol dilézel en tachad-man, léh mah omb bet goasket kement ! 32 ahanomb e laoskamb ou horveu én doar miliget-man ha 98 e zo bet ka'et ardran, goalaozet.

21. — Er mitin-man, a pe saùamb, é ma guen-kann en treu ha iein en amzér. Erh en des groeit ha bepred é koéh. De 11 eur e teliér monet arook. Er ré e za én hol léh e sel rous doh en tostenneu fangek-man. Kerhet e hramb én erh, pléget hor souk genemb hag ur guenhoarh ar hon divéz, é hunvréal ér broieu kaer ha boursus e hellgemb koéhel énnè. Rak, sel mui m'éma truhék stad mabdén, sel mui é kav plijadur é seùel kastelleu él loér...

De 3 eur é tegóeh me hompagnoneh é Courtemont.
Arhoah vitin éh amb pelloh.

VI

Pellamb doh en ihuern, hoah ur uéh

22. — 5 eur de vitin. Araok ! Naù hart lèu d'obér. Ét tachen La Planche é ta tankiri d'hor hemér. Dré Braux St Cohière, Ste Menehould ha Vieil-Dampierre, éh amb, beta Neuville-au-bois, léh ma tegóehamb de 11 eur.

Pinùikoh é hag un tammig boursoh alkent er hornad-man eget en hani e zamb anehon : fréhegl, flagenneu géotek, doar hadet... En tiér neoah, e zo groeit ataù get koed ha pri. Léh mah omb-ni éh oè péchans tud pinùik é chom; rak chomet e zo ar ou lerh glustraj kizellec, lestri kouivr, hag én ur horn ag en uéled é ma hoah er bir, get é bouizeu, preest de rostein ur iar; met iér n'en des ket !

Béh e saù, doh en noz, étré me zud. Mèu int hag èl ne gleuant ket kén trouz er potarneu, é ma ret dehè ind obér safar. Unan anchè e goéh én ur poulad deur, ér vorh, ha burhud ne chom abar !

23. — De greisnoz hénoah é keméramb en trein é Givry-en-Argonne eit monet én tiocided, ne ouiam ket de veban.

De hortoz diblas é sellan doh un *Dictionnaire universel*, ag er blé 1842, léh ma kavan étal er gir *Lorient*, en dra-man : *on y fabrique du sucre de betterave...* Er hetan kleuet dein !

Aben a pe iamb én hent é krog glaù bras de goéh. A biom arnehon é kerhamb ha dallet omb dehon. Trugéré Doué, é ma ber en hent d'obér.

D'un eur hantér, éh omb én trein é kerhet dré Chalons, Epernay. É Mézy é chomamb un eur. Ér gar éh es soudarded éldomb. Unan anchè e uélan é tariù kafé. Mâlein e hra er gran get troed é fuzilién, hag é vouchéd — ha nen dé ket ag er ré mistan — e chervij dehon de sil ! Ér vuhé-man é têr de vont grantapl.

24. — È Trilport, araok Meaux, é ma en arrest. Son e hrér d'er « fourriers » de zisken, ha chetu-ni é monet ar hent Meaux. D'Iverny éh amb. 15 kilom. d'obér, e larér demb. Hag, èl bepred, glaù arré, glaù bras.

Trugéré Doué, hoah, braù é en hent ha plén. Gouldronet é hag a bep tu dehon, gué olm vras ha digor e asten ou bareu kroéz. digroéz. Aman éh es doar mat.

Tremen e hramb dré Meaux lén mah arrestamb étal en iliz. En XVIe Kantved éh oè bet saüt lod anehi ha nen dé bet achiù araok en XVIe K. Hoar de vonet abarh n'hon es ket. En dianvér nen dé ket drouk, deusto d'er mein bout dèbret d'en amzér ha fonduet d'en dispaherion. Delùenneu ou des dibennet, rahet skouedeu. Èh oér é kampen en tour a pen dé deit er brezél : éma hoah er hoëdaj dohton.

Ul lèuig doh Meaux é kavamb er hetan trechad ag er brezél. Èm ur ueniheg éh es ur vinotet e ia d'ur bë e zo é kreiz en doareu, goleit a vokedeu.

Dré Chauconin é treménamb. Aman é huélér malézadeu doar bras-bras, ed énnè rah. Ha doh en deu du ag en hent, bëieu stank, get kuruneneu arnehè baniéleu tri liù.

Aman éh oè bet ur hrogad eit arrest er Germaned, hag é mant koéhet, er geih, aveit distroein en houlen diar kér ben Frans...

Aben en noz éh omb è Iverny, skuih ha glup. Tost de 5 lèu hon en groeit. Èr vorh-man, hañni ne oè éngorto ahanomb. Ret é demb seùel lén d'hon tud. Kavet e hran më lojeris d'em ré é estaj un ti-tachen. Plouz e zo a drohad. Gellout e hrei me zud diskuih. Gué-lieu e zo eit en ofiserion hag eit lod ag en eil-ofiserion. Hénoah é vo me zud én imur, alkent !

25. — *Gouil en Nedeleg*. — A skrap é hellan kaout un overen. Ur burèu em es hoah de glask ha bouid eit er gompagnoneh.

Èti deu zén koh, breur ha hoér, intanv ou deu ha deit de viùein én ul lod én ou hohoni, é kavar ur gambr eit obér mem burèu. Er guellan dégemér em es getè. Obér e hrant tan ér burèu ha rein e hrant goleu dein a vad. Ur fenestr e zo doh tu er hreisté ha drézi é ta heol goann miz kerzu de vinglein me papérieu ar me zaol labour.

Kavet e hran eùé ur guélé aveidonn é vorh, é ti ur voéz vat e zo hé goaz ér brezél. Gouliet é bet é pen ketan er brezél hag é ma a oudé ér hlanudi. Tri a vuglé hé des, met hé merh gohan e zo klanù a oudé tost d'ur blé.

Ur voéz sontil é er vestréz. Bet é bet matéh get tuchentil piñuk hag e bieu tachenneu dré-man. Baléet hé des dré Frans ha guélet ur ioh treu e gonz anhè get plijadur.

Laret e hra dein penaos en dud ag er bobl e viù aman doh el labour doar, èl gounidion. Huéh real, 7 real, hep bout maget, en

des er merhed ha 8 real, 10 real es oazed. N'em glemmer ket neoah rak marhadmat é er biùans.

A pe ian eit monet de gousket hénoah é choman èl ur begeg doh troed men guélé : ne ouian mui dré beh pén krog eit en em ziuiskein. A oudé en amzér n'em es ket lammet men dillad, em es ankoéheit... Hag é voushoarhan ar me houst me unan. Met dam ! a pen don oeit étré el linsélieu, ne hran nameit un hun. Biskoah hoah n'em boë komprennet èl er uéh-man pegement a vad e-hra ur guélé d'un dén skuih !

26. — *Sul*. — Chistr e zo dré-man; goann é un tammig. Neoah é kargér dehon, rak er guin e zo kir : 15 ha 16 blank el litrad. Ha bihannat e hra argant en dud.

Èti ur reseuour taoseu é tébramb. È voéz e zo ag er hreisté hag é ma kuit demb konz épard mah omb doh taol. Nag ur pil-beg a voéz, me heh tud !...

28. — Didroux omb aman. Met ne ársadér ket a oulen papérieu genein ha r' em es ket gelfet hoah monet d'obér ur gué d'er vro.

Unan a m'ofiserion em es lojet é ti ur bourhiz lén mah es ur pikol ki sord ne vè ket guélet kalz : a pe dostet d'en nor, éan e saill dohti én ur harhal hag en em den ardran aveit obér trejou dohoh a pe iet abarh. Met ur uéh mah oh én ti ne jaoj ket deoh assé donet er méz. Nezé é vè ret d'é vestr donet get ur foet d'el lakat de vonet én é loj !

Get me ostizés é kleuan doére a gustumeu er vro-man. Eit er bara béniget, pep tiegeh er ra d'é dro, èl é lén aral. Ur « gurun » bara e vè provet ha d'er fons a vadéent é vè kaset. Araok en overen bred, bugalé en hani e ra er bara, pé deu gurèu, e za get ur hravah goleit get un duel fresk, de glask er bara. Hag er provour e gerh én ou raok eit en ambroug betag en daol-vask lén ma vè beniget. Er boulh anehon e vè reit d'en hani e zeli kenig er bara er sul arlerh.

A pe vè intermanteu, meit ha bugalé e vèhè marù, tud en hani treménet e genig d'er person bara hag ur voutaillad guin : *Kant bro, kant kiz...*

Ketan dé er blé 1916. — Er mitin-man é hrér « Réveil en Campagne » hag éh a peb unan de uélet é gomper, revè mod hor bro. Banduzé e vo er hreisté-man; reit e zo ur voutaillad champagne étré pear, konfitur, morhed hoh, avaleu hag avaleu oranj, ur sigaren. Èsoh é teemb de ben ag er ré-man eget a souarded Guilleu !

Er bë e oè eùé, met kredet en des er hapitén éh oè guel gortoz de rein en argant d'en dud. Dija é mant guìù. Goulenet ou des genin er bombard hag er binieu; ha korol get me zud. Bourapet eit ankoéhat er vizér !

De noz a pe ian de gousket, é kavan paréadeu, kemenéret ar er plouz, é hoari karteu pé é kañnal soñnenneu brehonek, én dro d'ur voutaillad chistr.

2. — Atab éh es tud vieu hag en cil ofiserion n'int ket furoh eget ou zud. Seuél e hra taoleu dorn doh en daol hiziù !

4. — Furat e hra d'en dud. Er ré finan e brén kounifled hag e oulen get gounidion ou hampen dehè.

Hiziù é ma arriù er hapitén endro. Oeit e oè de lakat dent, é chonjal pourfitein ag er brezel ayeut kaout é gastellen ayeut nitra. N'en des keméret nitra geton eit é zent, guir é, met èl m'en débet 26 dé ér mez a dachen er brezel, éh es diskaret pear lur bamdé diar é zeñeh, hep konz ag é voud e zo bet ret dehon péein. Osit èl é drew dehon de 78 skoued, de laret é kiroh eleih eget n'en dehè koustet dehon a p'en dehè pét er « gastellen ». Hag é ma kouaret-tré bout « skaotet », éan hag e oè chonjet mat de « skoatein ».

Hiziù eue é ma oeit er horonel kuit. Er bearvet é e skuihamb a oudé Miz est 1914. Ne vo ket ké de hennen muioh eget ne zo bet d'er reral : n'hon es ket gouiet goal liés hor boë ur horonel a pe oemb duzé ér vouullen hag édan er potarneu.

5. — Monet e hramp kuit embér, de St Mard.

6. — Pedet on de goénien get me ostizéz, kent monet kuit. Ur predig « mod-kér » e campen. Dèbrein e hramp én hé hegin, er vu-galé genemb. Hag é ta chonj er gér de dremen ém spered èl ul luheden a pe azéan, hoah ur uéh, doh un daol get bugalé étaldein...

7. — A vitin éh omb ar vouij. Diù lèu hantér hon es d'obér; met braù è en hent hâ piñuk er vro.

De 10 eur éh arridamb é Sant-Mard. Fonapl é seuél lèh d'en dud ha hoar hon es de zèbrein ur bégad kent ma tegoéh er gompagnoneh. Lojet mat é pèb unan, karadek é, er vroiz, plouz e zo, ha chistr, ha guin. Met èl sel guéh, dihuennet é monet de dennein évaj ag en tavarneu. Hag é huélér ur ioh ré vieu énnè épàd ma chom hep ket er ré ne vourant ket monet de skopet édan en taolieu.

Kavet em es ur guélé é ti tud n'int ket a zréman. A vro Saoz é er mestr, hag er vestréz a Helvetia.

Bep mintin, get en trein a 6 eur ½, éh a er mestr de labourat de Bariz, hag é tistro, d'en noz, get en trein a nau eur. Er vestréz e hra skol, héh unan, d'hé bugalé. Tud desaùet mat int hag amipl tré. Me lakat e hrant arlerh koén én ou sal-degemér, lèh ma filajamb én ur gonz a lennegah hag a drew aral. Goarniset é er mangoérieu get taolenneu liuet, delùenneu ha kant tra.

A pe grapan d'em hambr é kavan abarh skritelleu e lennan arnehè : Que ta bonté soit sur nous, o Eternel. Hag é ta chonj dein

en em es guélet en dra-sé hoah é Breih-Veur. È ti hugenaoded éh on.

8. — Didrous omb aman. Kas e hrér er soudarded de gerhet, bep mitin, aveit ma kaveint berroh ou amzér. Ne gavamb ket-ni hir hon hani get er papérieu e goéh genemb hep arsaù.

9. — Sul. — Dillad e zo degoëhet hag éh a hon deñeh d'ou lendennei étré en dud. De 8 eur neoah é hellan tapout un overen. N'en des nitra én iliz hag e den er sellou, kin nameit er uéren vras e zo adreist en aotér hag e zo kaer hé liuaj. Buhé sant Médard e zo displéget arnehi; rak sant Médard é patrom er barréz. Met dréman, èl é kosté Guéné, en dud ne garant ket en d : laosket é dehè de goéh hag é larant « Saint-Mar ».

Soudarded koh e zegoéh genemb hiziù, ag er bléieu 1894-1890. Mahagnet lod anchè ha sellet èl « inapte à faire campagne ». Bi-hannat e hra en dud péchans ?

10. — Gellout e hran monet d'obér ur valéaden trema Dam-pierre. A glei hag a zehu d'en hent é huélan ur ioh gué fréh. Chom e hra hoah avaleu édanté. Kleuet e hran get tud er vro é ma avaleu-mir e estér eleih dré-man. Argant mat e hrant anchè doh ou has de Bariz. Seih real bamdé e rér d'er merhed, adal 15-16 vléieu, aveit ou dibennein. Ol en dud e labour ha ne uélér dén peur erbet ér vorh.

14. — Rè eurus e oemb ama : d'en 16 é ma ret monet de bostal arré.

16. — 6 eur. Araok ! Ha harz pé krev èl bepred. Trezein e hramp ur vro dru ha boursus. Chetu koed Chantilly. È Coye é ma en arrest. Stréuet é er gérig a glei hag a zehu d'en hent, get ur liorh doh pep ti, ha kentih arlerh el liorheu é ma er hoëdeg, get gué plom hag ihuel e seblant redék duzé trema tor en dorgen. N'hon es ket hoah kavet, é nep tu, tud ken karadek èl tud Coye. Burhud d'en degemér e hrant demb ! Aben é ma lojet hon tud ha kentih eue é ta er vroiz de oulen genemb rein soudarded dehè de gousket ha de zèbrein. Deu de nebetan e oulennér é pep tiegeh.

Monet e hran-mé get kaporal er bouid, de di ur goarnour-koe-deu, lèh ma chervijer demb ur goén sord n'hor bë ket bamdé : Konifl, kig karùéz, formaj gad, saladen, keneu, avaleu, kafé, guin koh. Ha bokedeu ar en daol, mar plij genoh !

D'en ol soudarded é hrant elsé, ha merh iouank en ti e zisko-dein ur bern postkartenneu kaset dehi get soudarded aveit hé zru-rérékat. hi hag hé zud, ag ou degemér karantéus.

Guin é ne goust ket kir ou hig dehè Jibér e lahant péh e garant en déieu treménet ou doë diskare, 70 heiéz !

« Mon poilu » e hrant ahanomb. Sellec omb èl ré kar ha boket e hrér demb kent hon ambroug d'hor guélé. Biskoah kementral ! Diés e vo demb ankoéhat en dud vat-man.

17. — De 7 eur er mitin-man é ma ret arré monet araok. Klou-hafinek omb : rè ver e vè en déieu eurusted ! Skornet en des un tammig épard en noz.

Trézein e hramb koëdeù ataù ha meur a uéh é huélamb, én un taol, sternet get gué kaer, ur manér benak goleit a zeliaù, get glazennou flour ha bokedeu dirakzon ha minotenneu guen e gamdro ken braù émesk er glazadur. Epad un euriad vat é pad er blijadur-sé ayeit en deulagad. Un heiéz e uélamb é trezein, skanù, un treskoed. Obér e hra un arrest ayeit sellec dohemb hag éh a, en ur gorol, d'en em gol étré er gué mañnek. Hag é hoantamb hé frankiz hag hé digasted...

Pelloh é kavamb ronsed-rédereh, diùeskér moén ha gougeu hir dehè, é pérat én ur prad géotek. Ha pellikoh un iliz hugenaod, tiér paket braù, get fenestri liuet é guerh doh mangoérieu guen kann. Laret vehè ur skeuden benak distaget a lèvr ur hroëdor.

Diskuih e hramb étal ur hoed gronnet a orsal kroézet-digroézet, lèh ma verù er jibér. Ha ni de zèbrein un tam de hortoz ma vo gouiet reih pé hent kemér; rak laret e zo demb é ma torret pont St Leu.

Guir eroalh é ! Gellout e hreemb neoah trézein er oah é bag un trèhour. Met er réjimant e vo daù dehon monet dré Creil : 32 kilom, d'obér.

Er « Holonial » e oè arriù ur sord geti en déieu paset, met er jénéral n'en doù ket vennet lakat é dud d'obér kement-sé a hent Obér e hrs déhè mónet diar pont en hent-hoarn e zo izellikoh, deusto ma oè « dihuennet ».

Ardro 10 eur, éh omb-ni é St Leu d'Esserent. Kér e zo lédet doh tor un dorgennig durheit d'ur oah. Ataù hon degemérér mat.. Revendaill éh omb é bro en dud vat ! Neoah, ama é ma diésoh dein kavet lèh d'em zud. Kousket e hran mé, get me « haporal-fourrier » éti ur voéz hag e zo hé goaz ér brezél, éldomb-ni eùé. Hag é ma kounaret bras a gaost de zé. Donet e hramb de ben a obér dehi dèbrein genemb ha d'hé lakat de zigounarein un tammig, ha de hoarhet.

É St Leu éh oè guéharal ur menati e uélér hoah restajeu anehon. Un iliz vraù e chom hoah eùé, met nen dé ket bet biskoah achiù. Nuah é en diabarh ha n'en des nameit guér guen ar er fenestri. Mein bé koh e zo lakeit d'hé faùein ha doh en deu du ag en nor dal é huélér deu vé ag er 17e K. hag e zo rahet arnehè er girieu : *Dieu, roi, seigneur, souverain.* Labour amoet ur baltek benak a amzér en Dispah.

Meingléieu e zo stank aman ha mein mat enne É. ré goulé anehè e chervij de haden kabellou roseg ayeit Pariz

Rein e hra er vestréz hé guéle-kreiz d'em hansort ha dein de gousket. Doñniket é demb ! Hag é pakamb un hun ag er mod-koh deusto d'er papér e gasér demb é kreiz en noz de laret demb éh amb kuit arhoah.

18. — 6 eur. Kuit. 30 kilom. d'obér Vilat e hra er vro, tretat er gué. Stank é kavamb tiér dilaosket get ou zud ha hantér revinet. É kreiz er malézadeu doar labour é huélér koedigeu pearhornek eit darbar koed tan d'er beizanted. Hag er hoëdigeu-sé e zo lan a gonifled.

É Villers Saint-Sépulcre éh arrestamb, d'un eur hantér. Me zud e zo noz a pe zegoéhant. Bréuet int d'en hent, ha neoah, arhoah vigin é vo ret monet hoah.

Ama é ma strihol arnomb, hag ar er plouz é vo daù kousket. Kavet e hran ur gognel é kreu en deved ha kaer é dein étal el loñnedigeu gloaïnek. Skuih on ken n'liellan ket mui; kignet é lein mem bizied-treid.

Dèbrein e hramb é ti ul labourér, pemp a vugale dehon. Dornet mat e en ién ha trèset en des ur horn a Bariz koh : dei : é braùz geton. En dud-man e zisko bout én diañnez vrasan.

19. — De 7 eur éh amb araok trema Beauvais, get un hent e heli el linen hent-hoarn, hag e zo arnehon ur sted tankiri n'ou des ket fichef a oudé miziadeu. Chonjal e hramb é ma un druhé obér demb postal kement, a pe vehè bet ken és hor has get er ré-man... En amzér e zo biskoah kaer : laret e vehè en neué-amzér.

Ken fondef é me zreid, man dé ret dein monet ar jao-hoarn ur hansort ayeit gellout heli er réral.

Trezein e hramb Beauvais, doh en tu deheu, hep gellout guélet nitra a vad.

É Campdeville éh arrestamb. Lojet omb én ul labouradeg.

20. — En hent ataù ! Tretat e hra bepred er vro. Tachenneu dispak e gavamb ha nitra kén : na borh, nag iliz, na kanterh.

É Frestoy é ma en arrest. Fal lojeris. En ur hre, étal peder buoh hag ur hohlé é saûan guélé. Ag er seud é hrér Catherine, Perrot... ag er hohlé Pierrot ! N'en des diforh erbet ér vro-man étré hanueù el loñned ha ré en dud.

Seud bras e zo dré-ma. Huéh miz dohtu é vent laosket ér mezé hep bout kaset d'er hre, ha huéh miz aral é vent dalhet ér hre ha maget get foén ha pel guénih, keijet get betrav hachet.

Ér hornad e prezamb, éh es avaleu. Péhed é nen dé ket anauet er « perjus », éti ma larér. En dud e gred ne hellér ket tennein er chistr ag en avaleu hep lakat deur arnehè Hag en deur mammien ne

talv nitra de gement-se, én arben dehon bout karget a rad pé a hoarn. Deur glaù e gemérér d'obér chistr, deur ag er pouligeu e gavér é kement két e zo, ha léh m'éh a el loñned de évet, de... freget ha de gahat ! Éno é koéh eùé en dineu ag er penhérieu. Chistr dru, me zud vat, e zo dré-ma ! Hag é larér é ma lous er Vretoned !

Avaleu e chom hoah édan er gué, rak tud n'en des ket d'ou cherreh. Deu vlank e uerhér er vouteillad chistr d'er soudarded. N'em es ket bet hoant d'en tañoat !

23. — Didrous omb ama ha lézel e hrér en dud de ziskuih un tamzic.

Daù é dein mé obér me fapérieu ér hreu, ar en teil : goret é mem bizied treid ha kol e hrein ivineu men deu ved. N'on ket mui eit kerhet. Ér gérig-ma, en darn muijan ag en dud e labour d'obér broseu-dent askorn ha boutoneu askorn. É kement ti e zo é huélér un teurn bihan eit kement-sé.

En tachennou, é vè gopreit er hoskor dré viz. Ur meñvel duah de arat ha de gondui kiri, e ounid 55 pé 60 l. er miz; hag ur vatéh, é kreiz héh amptiz, 35 l. er miz d'er gouianù, 45 l. d'en hanù, lojet, golhet. Tammeu dillac ou devè ar en ol.

27. — Eh omb ama bepred, dizevar kaér. Hiziù neoah é ta demb er gemen de vonet de gemér léh er 88e rédour, trema Montdidier.

28. — N'hellein ket kerhet. Ret é de védesinour er « bataillon » donet d'em guélet. N'on ket me unan, e lar éan : pear kar e rekér avert dougein er ré e zo fondet ou zreid.

Krapein e hran-mé é kar me hompagnoneh; met ne dihan ket monet goai bel, ma kavan ar en hent er medesinour bras hag en em-laka ar me zro, rak n'on ket obeit koursoh d'er « visite ». Eih té prizon, emé ean, en devo er ré e zo obeit ér hiri ! Ha chetu er horonel é tonet d'é dro d'obér foér ha de demal d'en dud bout luréus.

A pe zegoén genein, éh aters de ouiet petra em es. Hag ean de laret : « Vous me dégoûtez ! »

Ha mé ar en tach en ur voushoarhet : « Quoiqu'il s'agisse de pieds, mon colonel, cela ne vous dispense pas d'être poli ! » Chomel e hra de sellet dohein hag é ta de vont kloar en un taol. M'er hleuas é laret d'er médesinour obér ar dro me zreid en anderù-ma.

De 2 eur 1/2 éh omb é Juvignies.

29. — Eh amb pelloh. Ivlen diù, henteu ten, bro kaer met tud dihaill !

De 3 eur é tegóéhamb é Campremy. Degeméret on ag er guellan é ti ur pobér a Bariz deit de vièlein ama get é filloréz, ur plah a 15 vié, paket èl ur voéz, kriù, koant, ur cher dous ha didrous dehi.

Poainein e hra uieu demb én deur hag é ra demb bara fesk d'ou dèbrein

En anderù-ma, épard ma hran me fapérieu, é ta er Horonel ama hag éh a kentih, revé é akustumans de dastornat plah en ti, rak gout e hra en ol é tosta muoh d'er merhed eget d'er Germaned. Fal gouchet é er uéh-ma ha pedet é de zistern !

30. — Kent monet kuit é ra er pobér demb un tasad kafé fesk get bara-amonen. Gouiet e hran geton penaos é ma person er barrez-ma genedik a Vreih. Oeit é d'er brezél eùé.

Un ivlen diù e zo hoah er smitin-ma ha stagein e hra. Er gué aval, a bep tu d'en hent, e zo haval doh pennadeu bléu pikol tud flutet ér grienneu, perlenneu argant é tivér ag ou bléu.

É Plainville é hramb en arrest bras avait predein.

De 2 eur ½ éh omb é Le Cardenois (Somme). É sel kér é kavamb en toul deur lous-hont e chervij d'obér chistr. Gréamat tu-deu ! Nag en tiér ! Leinnoh é énné eleih éget ér mész, get ou mangoférieu toulek. Er péh ne lam ket get en dud ahanema er chonj de lakat dorieu vrás ha tiù ar ou ziér, get eun ag el laer péchans ! Hag er mangoérieu pri-sé, en dén ou zrézeh forh ést get un taol pen. En hani en dehè hoant mat de vonet énné ne vehé ket ret dehon klask en nor.

31. — De 7 eur ½ éh omb é diblas. A geteh ma tostamb d'en talben é ta er vro de vont mañineckoh.

Tremen e hramb a zehe de Montdidier ha lézel e hramb en eil bataillon é Pierpont. De Davenescourt éh amb-ni. Ur péhig a vorh é honnen, lédet ar dor un dosten hag e zoug ur manér ar el lein anehi.

Kentih demb bout arriù, é koéh kemen ar gemen, distréhet un goudé get digemen ar zigemen.

Ketan dé a Huavrer. — De 10 eur er mitin-ma éh amb kuit arré, de Saulchoy, deu gart lèu pelloh.

Parréz Saulchoy ner dé ket forh bras anehi : 43 dén e oè abarh araoek er brezél ! Ha neoah hé des ur mér, ur hasour-lihérieu, ur pelgonzér, ur poul kaer avait er merhed, un ti-skol, henteu pras kroéz-dizroéz, ur chapélig hag e skarhér én ur arriù, avait geilout laret en overen.

Né ket é Breih é vehé guélet kementral, zoken é parrézieu dek kuéh brasoh. Ha ne vehé ket hon argant-ni e zehé d'obér en treu kaer-ma ?

Didrous é en tachad. Ur uéhig benak é kleuér boéh er hanon é torofinal, met boar Nag ur hem get er Champagne !

De grouizein en eil linen é tamb duma, e larér. Tud disoudard

KAMDRO EN ANKEU

e za cùé de labourat genemb : deu skoued hag 8 lur e rér dehè a zeùch. Ha laret éh es dré-sé, kuhet ardran, ur ioh soudarded dilabour e helleh obér er péh e hra er ré-ma aveit deu hantér nitra. Ha chetu-ni éh asé kompren perak éh es tud hag e ounid madeu doh er brezél ha réral èlomb-ni hag e gol geton ou argant, ou iehed, ou buhé. Er ré-sé ne garehent ket guélet er brezél éh arsaù !

En ur zegoéh ama éh es gaët un tam « jeu » étré ofisour-pen er bataillon hag er soudarded. Barh er vorhig, pep ti e zo un davarn ha de noz, hon tud e gav ur misi monet d'en tavarnieu-sé d'évet un tasad guin, de gonz ha de hoari karteu. Kaer e vè dehè ha gouleu ou dé. Ur hornad butum ar en treu-sé ha chetu ind efrus. Met get en eurusted é tilui ou zeadeu : konz e hrant émbér a bouiz ou fen, revé ou akustumans. En trouz e brant e zegas « Fil-de-Fer » de sellet petra zo, hag èl ne gompren ket ur gir brehonek ha ne anaù ket modeu Breihiz, é kred é mant mèu hag éh es béh getè. Hag ean én un ti de asé er skarhein. Fal gouchet é ! Kounarein e hra en dud hag ind de vleijal arnehon. En dé arlerh vitin, eit kastiein en nebed soudarded en doè huchet, é kas en 3e ha 4e kompagnonek d'obér ur gerhadan ar en hent pras, get ol ou sam ar ou hein ! Arlerh en 40 lèu benak é mant é tonet a obér, é kavant un tammig huerb en doétré.

N'es ket reit hoar dehè zoken de holhein ou dillad. En dé arlerh mah omb arrù, é kasér en dud aben de labourat. Neoah éh es lod kaer ahanomb hag e zo goleit a leu. Chetu tèr suhen é ma en hevelep kreizieu genemb.

Monet e hra er 88e Redour kuit ahanema; brema é vo groeit en 288e anchon, aveit en diforh azohemb. Hag é larant demb é ma didrous loden en talben, e iamb de gemér én ou lèh. Guel azé.

Sañet em es me lojeris én un tammig sulér, bras eroalh aveit kemér deu zén ahetet. Edandonn, éh es ur hlud-iér ha d'en noz, a pe ne gouskan ket, é kleuan er iér é laret kaer. De vitin, é ta « mab-er-iar » de laret dein pegours é vè mal diblouzein.

6. — Dizevar omb beta brema, nameit papérieu e goéh hep arsaù ! Groeit em es un tammig guél d'er vorh ha d'er flagen e zo izelikoh. Ahanesé é huélér ken braù Davenescourt é héolatat duzé émesk er gué. Brenni e bun, hep arsaù én ér ag en amzér; biskoah n'em es guélet kement anehè. Lan é en doareuiér getè ha lan er bodeu, er gué. Laret e vehè é ma goleit er ré-ma a fréh du.

Tremen e hran dirak ur park hep klé na garh hag e zo ur haer a zor aveit monet abarh. Farserion é tud er vro-ma, haval é ge-nein !

8. — Hiziù é lammér a vesk genemb en tadeu a bemp a vugalé eit ou has de gompagnoneheu labourizion-doar. Donet e hra én ou

KAMDRO EN ANKEU

lèh, tud iouankoh pé divugale, chomet ér gompagnoneheu-sé beta brema. Déreu e hrér de lakat peb unan én é lèh.

15. — Ataù éh omb ama, didrous, é krouizein fozelleu. Ha bihannat e hrehè er guin ? Kaset zo demb hiziù ur baneh goulion groeit get tri hart guin hag ur hart chistr, keijet. Hennen zo un dram !

Béh zo bet arnomb er mitin-ma ér burèu. Deit é er gemen de bécin d'er ré e zo bet é « permission » pemp plank bamdé, épard ma oent ér méz, hag ur blank arnuigent bamdé aveit en déieu é mant bet én hent. 1400 l, hon es de rannein étré tud er gompagnoneh. Hoah é vo guin alkant !

16. — En devéhan dé demb de chomel ama. Monet e hramb, er uéh-ma, de gemér lèh en 288e R. I. T. ér fozelleu. Hag aveit hon akoursein doh er vechér, er mitin-man é tro é chonj hor hapitén obér ur « Rang de taille », de laret, é rankein er soudarded revé ou brasted, er ré vrasan ketan. Hag hoï peurkeh kapitén, é zorn geton én é hrambouill, é drôed klei aroak, èl er « Horsad blèu distennet » e zispleg dein é ma talvoudus bras kement-sé ha penaos é ma ér blé 1801 éh oè groeit en dra-ma aveit er uéh ketan, get Napoléon !

Peurkeh Pasteur, petra e spir er péh e hues hui kavet étal en dra-sé !...

Displeg e hran d'em mestr penaos ne uélan ket mé é chervij en dra-sé de galz a dra ér brezél, nameit de lahein er ré vihan, a pe vér éh obér hent. Rak er ré vrasan e vè lakeit ketan, hag an diùhar hir, get ur bihan fourchad, e lak er ré vihan dalbéh de halipat.

VII

É kosté Andechy, Erches, Foucaucourt

17. — A vitin, de 4 eur, éh amb araok. Kollet é demb en akustumans de zifré ha lod kaer n'int ket prest d'en eur. Neoah a pe zegoéhamb é Guerbigny é ma ol en dud tolpet. Tri hart lèu hon es hoah d'obér aveit bout ér fozelleu, kent en dé.

Glaù en des groeit hag en despet d'en hanù reit d'en tachadma : *Le Ravin-Sec*, é trapikellamb én ur gaotegel stagus.

Un eur hantér arlerh é ma doaret peb unan. Kavet em es mé ur burèu adres, ér pen pellan ag er flagen, trema Andechy. É ma er Germaned just én tural d'en dorgennig léi m'é ma krouizet me zoul. Avot en em-gavan abarh : ur « gampr » em es eùé, stag doh mem burèu, get diù holhedad plouz, dizoaret ar ur guélé orsal. Adreist me fen éh es pear trohad guétiù ha doar opben : er péh e jaoj eit parrat ne vo feutet me « fotèu » !

Er burèu e zo arnehon ur fenestr goh lakeit ar hé hosté. Koton tenaù hag ivlet, é léh er haréieu guér. e laosk splanndér en dé de zonet beta me zaol labour. Krezolieu, bricheu, stalieu, h. h. nitra ne vank. Hag é kement koégnel é huélér linajeu a di Potin. Diés vehé bout guel.

20. — Chetu biuet demb pear deùch didrous. Er mitin-man é lar en E. Moigneu en overen ér *Poste de Secours*. Un douséniad omb, bêh eroalh demb kaout iéh. Éh omb ama é pedein, ur 100 m. bcnak doh er Germaned. Hag é chonjan éh es marsé én tural, just étal-domb, ur bélég aral é laret en overen eùé, ha kristénion aral, bre-dér demb revé er Hrist, é houlen ge: en hevelep Tad, n'é ket en treh, èl ma lar er gazeteu, met ma vo un distag benak d'er vuhe eahus ha didalvé-ma...

Disafar é ataù en tachad. Un tennig benak dré bep diù uéh, un obus benak ha ne hrant drôug de zén.

24. — Ataù éh omb erhat ama. Stankeit en des neoah er Germaned de dennein. Turel e hrant én hor fozelleu pikol « torpilleu » e uélabm é monet én ér ag en amzér, é teval ha kentih é vrämmet get un trouz spontus. Regein e hra me haréieu koton get en horos.

Met né chomeemb ket pél ama : en tachadigeu kloar èl hennen n'int ket groeit aveidomb-ni.

Deit é hiziù er horonel de glask trouz doh hor hapitén. Vennein e hra emzijabein anehon ha, dirak en ol, éh asé el lakat d'anañout é ma klanù ! Obér e hra dehon diskoein é dead ! Hag er soudarded de hoarhet. Met er boulom-ni e gav start kol é viziad hag emzihuen e hra par ma hel.

A oudé deu zé é koéh erh. Iein é. Divouraplat e hra.

Ur « sergeant-fourrier » nedé e zo arriù de sekour genein duein papér. Met n'é ket gourdon doh er yuhé-ma; er uéh ketan é dehon donet d'en talben ha kleuet tenneu. Béajour e oè aveit un ti suan frond huek. Ne hel ket kousket ér guélieu-ma. Bihan plu péchans ?

A pe gleu un tén, é saù diar é holhedad plouz aveit guélet ma nen dé ket arnomb é tennér. Hag can de grénein !

25. — De 6 eur é tegohé er hapitén de huchal demb saill er mèz ag hol loj.

De 7 eur éh amb kuit. Erh e hra. Monet e hramb de Erches dré Guerbigny, en ur heuli un hent goarnis et bep tu a lojeu soudarded kampennet biskoah brañoh. Mist é en diavéz anehè ha diraksé eh es liorhadeu bokedeu.

Krouizet é ol en torgenueu, hed ha hed get en hent, aveit lakat énné bouleteu, kartoucheu, h. h. hag ar bep toul ur skritel fentus benak : *Villa des Embusqués, Abri du Rouleau compresseur...* Adal déhè, ér flagen, é kamdro er oah *Avre*, émesk stedeu haleg-mor, aveit monet trema melin en *Echelle* iéh ma chervij hé deur eùé d'er Germaned.

A Guerbigny de Erches é ma daù demb monet get en hent-pras e zo ar er gampouizen. D'en dé, pe vè splann en amzér, é vér guélet get er Germaned ha tennein e hrant nezé; met hiziù, get en erh é koéh, ne uélier ket goal bël.

A bep tu demb n'en des meit fozelleu hag orsal dreinek, guen kann get en erh hag er trim hag ou laka de vont haval doh e guia-deu Guerhéz » divalaù, stennet dreist en erh get pikol kanived. Gozik é mant brañ èlma.

Spiein e hrèr iliz Erches disinv, tioél ha louet get er malüenneu erh é korol. Un ti benak e gavamb ar en hent, tachenueu, tavarnieu, digor frank ou dorieu hag ou fenestri getè, èl korveu marù, oëit

ou inéan anehé Embér chetu-ni étal er vorh Trohet é en hen pras ha sauet arnehon ur hlé get boutegi lan a zoar

Stréus bras é er vorh-ma. N'en des forh kaer tiér namest ar en hent, er péh e laka kér d'en em-asten ar ur hart lèu mat.

Ne chom mui nitra a feson abarh tiér diskaret, gué chaket, fozelleu biüennet get orsal merglet.

En iliz e zo just ken truhék. Get brik ha mein-rad é ma groeit. Hag é ma azé, ihuél adreist er vorh, skrignet hé hébrad geti trema en néan.

En ur haù mouist e sañamb hor burèu. N'en des mui anat erbet ag en ti e oè adreist : oëit é er mein anehon aroak, de gargein er skoselleu-kar. Un tammig uéled e zo abarh. Obér e hran ur gohad tan; met ne dén ket tam er cheminal hag embér ne harzamb ket mui get er moged.

Kousket e hramb é guéléieu orsal hop tam plouz na golhed. Hag a pe astennamb hor horv arnehé é santamb er skolmeu-orsal é plantein én hor skoë hag én hor hosté. Kousket e hramb neoah ha dirohal ha rah !

26-27. — Erh ataù !

Alézonour en 119e e lar en overen en ur gampr, kuhet el lous-teri anehi get bareu deliaù-réd, skouret doh en trestié. Léh e zo d'un douséniad ér « chapél »; met frank é arnomb, revé en akustumans.

Hénoah é sau kann get er hanoneu. É mant pardefi de ouiet più anché e hrei er muian a safar.

28. — De gas boud éh a hon tud d'er ré iouank e zo él linен getan ha de rahein er fang, de skarhein en erh ag er fozelleu.

29. — Ha chetu en dilorh ! Men Doué, nag un druhé ! En déieu treménet éh oemb ér guended, ér glanded ha chetu-ni brema ér gaotegel lousan ha spontusan e fehè bout : Un ihuern fang !

30. — Er mitin-man a pe zihunan éh on souéhet mat é huélet me haù lan a zeur, deit ag en erh téet. Tammeu planch hor boë lakeit étal hor guélé avenir dizoarein hor boteu-lér ha chervij demb de « zisken-guélé » : oëit é planch ha boteu-lér get en deur de dal toul en nor ! Hag en deur e zalh de grapein tremazomb ! Spontet é me feurkeh « fourrier » neùé. Seùel e hra ar é gañazé, é ben harpet ar é zorn, ar gorn é uélé hag é sel ken klouhañinek doh é voteu-lér é « hoari bag » ar ou zam planch ! Hag ean de ouial ha de laret : « Quelle pitié ! Si ma pauvre femme me voyait dans ce triste état ! »

Iliz Erches.

Peurkeh Parizian ! Deusto d'hor « stad trist » gozik é ta hoant hoarhet dein ken fentus èl ma seblant me hansom : én é druhé geh ha nen dé ket forh dishaval doh me hani...

Hag a pen dé saüt, én ur vonet én deur sklasel beta penneu é zeulin, é ven dohtu obér é destamant hag ul lihér d'ur « pen-bras » benak aveit en tennein ag er vizér vras-man léh m'é ma a oudé eih dé hepkén.

Na ni nezé, petra larehemb ?

2 a viz meurh. — E kreiz en hent, étal en iliz, é koéh un obus hep ober droug de zén.

Kaset e zo gourhemen demb ne iemb ket mui d'er « Ravin Sec ». Reit é hol léh d'en 288e koh ha ni iei-ni kuit. De bë tachad ? D'obér petra ? El bepred, kant doérre e gleuamb. P'arriueemb ni e uélo.

3. — 5 eur. Kuit a Erches. Dré Hangest-en-Santerre e treméamb eit monet de Mézières léh ma tegóeh er gompagnoneh ardro 2 eur d'anderù.

Ar en hent hon es kroézet tèr pé peder kompongnoneh labourizion é monet de grouizein fozelieu. Tud a bep sord e zo anehè : ré du, ré melén, ré melén-du ha ré du-ar-velén : estrén ol. Kerhet e hrant èl soudarded, get archerion doh ou ambroug. Péet int 7 pé 8 lur bamdé eit obér labourieu e hrehè, aveit pemp plank, er soudarded kuñet ardran.

Tolpet em es me zud én un dachen. Éno eùé é hran men e burèu ».

É kreiz er penhér, èl bepred, éh es ur pikol toul, hantér deur, hantér hanvor, de zeurat el loñined. É ma a dal d'em fenestr, hag embér é huélan tud é trapikellat abarh ha doh « embokein » : soudarded mèu e zo saüt bél étrézé; ré Breih doh ré er Hreisnoz ! Ha ne uélan ket anehè, kement a vél èl ma zo arnehè, é mant obeit betag en deulin én toul deur lous-hont.

Unan a me zud en des keméret é dokarn én é zorn, ha geton é sko, èl un dal, ar bén un aral. Huchal e hrant, touiet e hrant, tarhal e hra tokarneu ha penneu, redek e hra er goëd. Hag er ré dichonj, é sellet dohtè, e hoarh a végad.

Er hapitén doh ou guélet e lar dein : « Tenez, fourrier, voyez vos Bretons ! Ils sont propres... Allez-donc les séparer ! » Ha mé dehè, get me fen-bah. Un tam gourdrouz ha peb unan d'é du, én ur rekinal start. É guirioné, ne hrant ket kalz a inour dein na d'ou bro...

Met estroh eget er Vretoned e laka touladeu; kanonerion iouank e zegoéh ar un dro genemb aman hag é mant gozik ol mèu èlé, kan getè hag ardeu fol.

En ur hreu é kouskan, é al ter anoér Ur meni guélé koed e zo édandon. met get ur fréuennadig plouz hepkén. Iein é ha ne har-

zan ket get me hostéieu ar er planch. Ataù n'en des ket tu de gousket get er ré vèu. De greisnoz é vleijant hoah soñinenneu brehonek. Ha ken truhék e hrant ma ankoéh en anoérzi a zaskenéat...

Er péh e zo goahan, arhoah vitin, de bemp eur, é vo daù deimé strimpein.

4. — Erh e hra endro. Aùél fol. Iein é !

Mopet e hran ar hent Proyart de hortoz me hansomert ag er gompagnoneheu aral hag e za ar un dro genein de seùel lojeris. Pél è ma ret demb gortoz édan en erh. Guen kann é er mézeu; met-doh er gué n'en des erh nameit doh en tu durheit d'en aùél. Splannédér en dé, bihanneit get en erh é koéh, e za de vout haval doh hani un nozeh loér gann gâr. Hag en dud é kerhet ér splannédér tañouézeit-sé e seblant jígantid divalaù.

Monet e hramb araok elkent. Diès bras é kerbet. Téein e hra embér en erh trapikellet hag abret é ma glup-teil hor boteu lér. Diésat e hra bepred er herhed. N'omb ket hoah neoah é pen er peder lèu hon en d'obér.

10 eur à é a pe ziboukambé Proyart, émesk stedeu orsal dreinck ha béien a stréu hag e zo merket hepkén arnehè : *Soldat français*.

D'un eur éh arriu me zud. N'em es kavet dehè nameit tiér lous ha mouist ha kardieu digor d'en aùél ha lan a askorn, bouisteu goulé, pillot. Hoah hor bo aneoud alkent !

De hortoz skornein, é kavamb-ni ur voéz ér vorh de gampen demb ur goén tuem hag e hra vâd demb.

5-Sul. — Overen én iliz parréz, léh ma huélan skouret Krist Foucaourt, hag e oè chomet abéh, doh mangoér en iliz diskaret d'en tenneu.

Hénoah de 7 eur éh amb de Foucaucourt de gémér léh soudarded iouank hag e gasér merhat de Verdun; rak, duhont, e larér, é tarh en treu.

En hantér ag er gompagnoneh e zo mèu arré; ken mèu mah a en deu du ag en hent getè. Béh e saù étré en eil-ofiserion hag ou soudarded ha ret mat é lakat ur haporal genein, ardran er gompagnoneh, aveit obér dehè heli hag ou sèuel, a pe goéhan én touleu boleuteu-tarhet. Ha me respont deoh é kavamb traolah d'obér. Burhud ne oè torret me fen-bah é skoein ar lod anehè aveit ou lakat de gerhet.

Pemp kart lèu benak e hramb elst. Tostat e hramb d'el linenneu ha laret e hrér déhan a drouzal hag a vutumat.

Met kerklos e vélè konz doh tud bouar. D'er « Boched » e fal dehè monet, e larant ! Nag ur vuhé...

Kaer hon es obér, chom e hra tud ar hol lerh doh kostéieu en hent.

Loér gann e zo hag é huélab en tiér fondet, en iliz saüt hé

diù mangoér trema el loér, él ur horv diskaret chomet digor é zivéz geton, én é harm devéhan.

Skuih on, skuih brein. Koéhet é me ivin med troed deheu hag a oudé em es mil boén éh obér hent.

Hon ambroug e hrér én un ti hanter fonde, hag e zo édanton ur haù a 5 m. a zonded, krouizet én doar hep masonereh. Dalhet é el lein anehon get pikol treuzad koed sintet get treid gué. Ar er plouz mouist éh omb, met dergèr, én doar ne vo na ken iein na ken danjerus.

6. — Kousket mat hon es deusto d'er plouz lous. Erh e hra bepred ha ne gaera ket.

Labour hon tud e zo darbar bouid de ré el linen getan ha skarhein en nerh e garg hep arsaù er boellenneu.

Hiziù é voutér prizon get er ré en des groeit er muian a safar en nihour. Ohpen kement-sé, monet e hreint de labourat é léh ou hantored.

Unan ag er ré chomet ar en hent en des emgollet hag é ma oeit de vesk er soudarded iouank e zo a zeheu demb.

É kreiz anderù éh arriù, en dé arlerh.

7. — Douseit en dés en amzér. Hag éh amb d'obér un dro de uélet ha ni gavo huerùzion-tud aveit obér saladen. Met divourus é balé. Plén-ha-plén é er vro ha guélet e vér get er Germaned doh tu er hreisté. Bout ou des ur « velin-kafé » é Soyécourt hag e skop aben a pe uélant unan benak é fical. Ret é demb monet harp en tiér ha redek a p' hor guélér. Hag er boleteu nezé de huitellat doh hon diskoharn. Epad mah omb é troein, é koéh ur 77 just étal hor haù.

8. — En nihour éh oè kaset er vëuerion de labourat hag éh es goal arriù get tri anehé. Unan a Bleubihan (Tregér) e zo tapet mat ha bék e vo geton emdennein.

Pad en dé hiziù é tarh en treu. Ne zéhan ket er potarneu, en obuseu a goéh. Unan anehé e sko korn hon ti, e darh hag e ziskar unan a me zud get un tam potin én é gein.

10. — Hénoah éh on galüt de vuréu er Horonel de chervij de jubennour d'ur soudard a Neulieg hag e garéer obér er hlanù aveit bout kaset ardran. Vennein e hra er horonel er has d'er « Section spéciale ». Bout e zo ém hompagnoneh faloh eget er heh dén-man hag e zisko dreistol bout un tammig goann a spered.

Hénoah éh a me fourrier parizian kuit. Deit é de ben a dennein ardran un tammig.

11. — Ne zéhan ket en hoarnaj a valé adreist hor penneu ha lod anehé e hra ou arrest en hon toueh.

12. — 4 eur de vitin. Arriù é hon tro de gemér er getan linen. Monet e hramb dré fozelou krouizet édan en tiér, er gué diskaret. Tost mat e veemb d'er Germaned, peguir n'es ket ohpen deu gart lèu étré Foucaucourt hag Estrées hag e zo d'er Germaned. É ma hol linenneu hag ou ré hantér hent étré en diù vorh, é kreiz ur malézad doar labour.

Doaret omb. Dré un toulig e zo é loj elùèhour er hanonerion é huélan forh és Estrées hag el linenneu german é kosté ur bluhen drein. Met fri dén ne uélér. Neoah, dré bep diù uéh e spian ul los-tad moged é tonet ag en doar ha doh emstrœucin én ér ag er amzér: tan e zo geté én ou zouleu.

A pe zisken tioélded ha peah én noz ar en doar, ni ou hieu é skoein ar bosteau hag é lakat orsal dohté. Meuriù uéh é vè kan geté. Kentih ma kleuér ou zaoliou orh, é krap hor ré-ni eùé d'obér elte. Hañni ne den ar en aral.

Elsé, doh en deu du, é labourér é peah de stankein en hent doh en « énebour ».

Hag én noz peahus é saù trouz er vuhé kuhet doh en deu du. Ar en henteu é ruel kiri é tostat pé é pellat, aveit darbar bouid hag armaj d'en dud goué e zo doaret aman bout zo ur blé hantér...

16. — Er mitin-man, é doustér hag é splannédier iouank tarh en dé, é huélan un huidér é seùel én ér ag en amzér, én ur gafinal té-r-tér, étré orsal merglet en diù linen. Hag é chonjan :

« Huidérig, me mignon, hoantat e hran te eurusted !

É te galon bihan, léh n'en des ket d'er Hâs e lan hon hani-ni. Epad mah omb stumet de zistruj a zifch, sauet e tes un néh, eit er vuhé karantéus ha disoursi, émesk laseu treisus stennet d'hor hâsoni.

Met goap e hres ag en hoarnaj govellet de vabdén én é araj.

Adreist é botarneu hag é orsal, te saù diflaù, é glasdér en èbr glan, én ur gafinal, hep déhan, te bozieu bresk, te soñen skanù.

Te bousined bihan, én ou néh nifl, ou selleu d'el lué, tréhiet d'az ihuelded; bamet d'az leuiné, e hoanta en dé, ma helleint eùé, parein, get ou eskel, dumed flour er hogus ha flourikat ou flu doh flam en héol loskus; seùel ihuel, pèl doh en doar, pèl doh mabdén hag é safar, doh é randon ha fallanté.

O huidérig eurus !

Perak n'em es ket mé aveld ^{out}, diùaskel ? Ma hellehen neijal, él ma hra me spered, de vro klet el lanneu, hanù ha gouiañù é bleu, em es laosket abarh, chetu pelzo, siouah ! ar drezeu er mor bras, un néh à ^{le} hani, karantéus eùé, e hirvoudan dehon, a zonded me halon, noz-dé, get melkon... »

18. — De 4 eur é saù boulj. Deit é er getan kompagnoneh de gemér hol léh. Monet e hramb d'er vorh, dré boellen er Percepteur.

KAMDRO EN ANKEU

Met er Germaned, péchanj, en des kleuet trouz; rak torpilleu e daolant arnomb hag e hra ur safar spontus.

20. — Amzér gaer bepred. Monet é hran d'en overen én arben a ouil sant Jojob, patrom me farréz. Én un estdi bras é ma en « iliz ». Groeit e zo touleu ér mangoérieu aveit tennein get er fuzilien. Édanton éh es ur haù don aveit lakat soudarded.

Éh è er beleg doh en aotér a pe goéh ur 77 doh pen hon iliz. Fardéin e hramb ér haù a her. A pe zamb tré, é ma lan en iliz a voged blazus.

D'anderù noz, épad ma oemb doh taol, é krog arré et melleudir dé huitellat. Donet e hra unan de skoein doh pen hon ti. Ha ni én doar, èl góed !

21. — É klask téein ar en tan, ar pen obus, d'obér bizeüiér, é laka e soudard Tressard er pen de saill. Feutet é é vuzel, losket é vlèu, toulet é har. Mât é de gas ardran...

22. — Glauaj. Hénoah é tegoëh genemb ur serjant, ur haporal hag 8 soudard é tonet ag en Oriant. Souéh e vo getè !

23. — Oeit é en aùél d'el lein. Iein é arré.

24. — 4 eur $\frac{1}{2}$ mitin. Monet e hramb endro d'er fozelleu. Erh e hra.

Hénoah éh oen kousket dous ar me flouz a pe zér de laret dein monet de gonz doh er hapitén. Kerdelhué, a Blañoer, hag e oè, get é gansorted é lakat orsal dirak hol linenneu, en des tapet un tén én é galon, hag é ma majù ar en tach.

Chonjal e hra peb unan é yehé gellet gloéuat goaleurieu sordman é hortoz noziéheu tioél d'obér el labour.

27. — Ataù fal amzér. Ardro kreisnoz en nihour, tré ma oè hon tud é plantein posteù, é ta tri German dré kosté er « sape 4 » ardro ur gedour ag er 7e Colonial e zo a gostéiad demb. Saill e hra unan anehé arnehon, met hoar en des hennem de huchal « au secours ». Deu zén demb-ni e oè éh cùéhat eùé étalton, met é lèh monet de rein dorn d'ou hansort éh achapant trema hol linen ! Neoah er ré e oè én toul tostan, a pe gleuant huchal, e fard ér méz hag e laka huén é chaocheu en tri German. Ur guentl de drohein orsal e chom ar ou lerh. Get hennet ou des groeit ou hent, hag é bet dehè, rak kuhet e oè el loér ha gouleuen erbet ne saùè na doh ou zu na doh hon hani.

28. — En nihour, unan ag hor soudarded, Iehanneu é hanù, e dap ur boled én e veg, un aral én é skoé hag er serjant Prudhomme,

Un ti é Foucaucourt.

deit en déieu-man ag en Orient, e zo toulet é dokarn ha krafignet é ben. Tro en noz é ma bet er Germaned é tenniein émesk hon orsal.

29. — Hénoah en em-lakant hoah de dennein goah eget biskoah. Koéh e hra er 77 èl glaù ha huitellat e hra er bouleteu dré er vorh. Just ar en tarhad éh on galüt de vonet de vurèu er horonel e zo ér pen aral ag er vorh. Béh em es éh arriù betag éno hep bout skoeit. Hag el letenant Alioux, segretour er horonel, de oulen genein, én ur hoarhet blèch, mar n'em es bet eun ! A pe ou-lennan geton perak en en des me galüt, é respont dein é ma aveit laret dein éh es reit permission de zeu soudard a me hompagnoneh hag e zo marù tud kar dehè.

Ret é dein laret éh es ur pelgonzér étré é vurèu hag el linen lèh mah omb.

Groeit en des kement-sé aveit hoari un dro dein. Hoari ha hoari e vè !

A pe oen é tonet endro en doë stankeit hoah en tenneu. Daù é dein fardein én ur haù. Béh mah arriùan én dan, ma tarh ur potarn dék paz benak doh en ti. Horosein e hra en doar ha diskén e hra betaggouen tivl, tammeù koed ha doar. Mâl e oè dein !

A nebedigeu neoah é tistan en dennereh hag é hellan distroein d'em loj. Étré Estrées ha Soyécourt ne arsaù ket er gouleu-red a seuel; met ten erbet ne gleuér kén.

30. — 4 eur. Ar voulj ! De 5 eur éh amb kuit. Guen é er mézeu met splann é en amzér ha kaer e vo.

Ketan dé a imbril. — Kaer é bepred. Goahan, breman a pe n'hor bo ket mui de vrezélat doh en amzér éh ei hor chonj trema, er gér... Gouzanù a gory, gouzanù a spered, n'en des ket kén aveidomb !

De 9 eur henoah é strak er « velin kafé », hep déhan, hag émber é ma er hanofineu én hoari. Mechal petra zo ? Ne arsaù ket er gouleu-red a seuel d'el lué.

Obér e hra er haptén d'er gompagnoneh kemér hé lèh ér fozel ketan. Hag éh an d'er guélet aveit gout ha dobér en des ahanonn. Met ooit é de Foucaucourt. Er réderion e zo chomet én é loj neoah. hag épad ma tarh goahan en treu, é mant é hoari karteu, digâs kaer.

Beta gout é tistroan d'em zoul. A nebedigeu é hoanna er gohad. En noz neoah é saù atañ gouleuennue ha kleuet e hrér Germaned é huchal én ou linен : « Fransouz kapout ! »

2. — Er mitin man é houiam pen de safar en nihour. A zeheu demb é ma er 134e koh. Unan benak anehè en des fariet é huintein ur ouleuen ru én ér ag en amzér é lèh unan guen. Ha get en hani ru é houllennér un « tir de barrage » aveit parrat doh er Germaned a zonet arnomb.

Groeit e zo vil enta aveit ket !

8. — Nitra a vad épard en déieu, nameit er vuhe didalvè pamalek, é tuein papér a tro en dé

A oudé deu zé é sko er Germaned arnomb peb anderù. Kaer e zo laret dioal a durel doar ér mez ag er fozelleu, ar greiz en dé, bout e zo ré ha ne vennant ket sentein. Aben a pe uél er Germaned un dra benak é fical, é skoant arnomb. Tr 77 e za de vrammet étal me loj. Droug erbet.

9. — Overen er Basion é loj en E. Moigneu. Poén en des éh overenennet get é zehorn renget rah ardro en orsal. Ha bout e zo ré hag e lar n'es ket béléan aman !

Deit e zo demb ur papér ag en « Division » e lénnan arnehon é ma er « 8e R. Bavarois de réserve » diragomb ér holern a Soyécourt. Er réjimant-sé e zo ul loden ag en 10e « Division » (6e Corps). Er jénéral Roch e zo ér pen anehi hag é manér Fresne é ma é chom.

Étré 260 ha 280 dén e zo é pep kompagnoneh, 3 ofisour ha 16 pé 18 eil ofisour. Kriùoh é enta ou hompagnoneheu ind eget hor ré-ni.

10. — Er mitin-man éh es ur vrumen tiù. È huélet kement-sé, chetu er serjant Gaudin ha 5 soudard é krapein ar en dachen de stagein orsal. Réral e ia de cherrein penneu obus d'obér bizeuiér. Kleuet int embér hag ur German benak e dosta merhat de uélet é pè tachad just é mant. Ha tenneu arnehè er soudard Bomy e dap ur boled én é voelleu. Daù é er has ardran.

Hénoah é ta er 134e én hol lèh.

15. — Didrous é en treu. Goarekeit en des en tenneu.

Ur soudard german e zo deit én hol linen. Skuib é get er brezél, e lar demb. Tapet en doë 7 dé « arrêts de rigueur » ha ret dehon bout ou groeit én ur haù tioél, get bara séh ha deur skier. Kement-sé ne blije ket tam erbet dehon, arlerh m'en doë bet er groéz hoarn eit un taol souéhus benak. Chetu perak en des téhet.

È Péronne, e lar ean, éh es prizonerion ag er Rusi é tiskarg bagadeu koed ha hoarn aveit er fozelleu. Hag é Estrées, a dál demb, éh es atañ Franszion disoudard ha merhed.

Ul linen hoarn vihan e red hed ha hed get ou zalben aman, beta koed Estrées, hag édanti é tremen ur voellen e zo kampennet aveit bout lakeit de saill mar damb énni.

Doh tu er « Bois Touffu » é ma tostik tra ou linен d'hon hani ha toulet ou des édan hon hani ni aveit hé lakat de saill un dé benak.

Kuhet int é touleu 3 m 50 pé 4 m a zonded, lèh énné de 4 soudard. Tostik tra d'hor fozel ketan ou des ur pelgonzér get soudar

KAMDRO EN ANKEU

ded hag e oui galleg. Get ur linen doar é tant de ben a gleuet éleih ag er géh larér demb-ni. Gout e hrant elsé pegours éh a hor hanonierion de denneih.

15. — Fal amzér : iein, grezil. Hénoah éh amb kuit. Er 134e e gemér hol lén.

De Chuignes éh a me hompagnoneh, dré Proyart ha Chuignolles. Unek kart lèu benak e hramb hag éh omb skuih-brein. Poénus é obér hent én noz, én ur vro n'anaùer ket ha lan a douleu. Kreisnoz é a p'arriùamb.

16. — *Sul el Loré.* — Overen én iliz, hoah én hé saù. Éh a er beleg doh en aotér a pe goéh un uigent potarn benak én dro demb. Unan anehè e lah deu zén hag e oal pear aral. Goudé hol laoskant alkent de gleuet en overen.

Ér vèred éh es bieu krouizet d'er Germaned a pe oent aman. Lénn e hrér ar unan : *I soldat français brave et 7 soldats allemands bravés.*

20. — Epad en déieu éh es bet fal amzér.

Hiziu éh amb de Proyart de asé hor maskleu ér gampr kloret. P'hor guélehè moh Breih-Izél, é skròejehent get er souéh !

Guénér èr Groéz. — Chetu 1900 vlé, tost de vad, é tas en Dén de gas er peah d'en dud e oè ar en doar ha de laret dehè karout ou éneberion hag obér yad dehè. Hag én arben a gement-sé éh oè bet skouret doh ur groéz.

A pe zéh endro hiziu de brodeg en hevelep Lézen aman, é vehè dalhet aben, karéet a dreisoni énep de Frans ha boutet deuzek tén énon...

N'en des guelleit kals en dud a oudé, kén nameit lahein fona-phoh e dirant.

22. — *Glaù ha fal amzér.*

Monet e hra-hon tud d'obér touleu avait soudarded iouank er getan linen. Èt tri rumad é labourant, adal un eur de vitin. N'int ket mui haval doh tud, goleit men dint a fang ag er pen d'en treid.

N'hellér ket kompreñ, hep bout bet én hor stad truhék, en dis-konfortans ankinus e zo staget doh er girieu : *Glaù e hra !...* Liés mat é vehè quel genemb kleuet : *Ur potarn !*

Sul Fask. — *Deet Pask a pé garou*
En amzér vat e zei getou...

Ha guir e vehè cùé hor hrenlavar ér vro-man ? Un deùh hanù e hra demb atañ. Kan e hra en éned, sapein e hra er gué, glasat e hra

KAMDRO EN ANKEU

er pradeu. Buhé ha leuiné get en natur hag atañ lahoreh hag ankin get mabden, ar é oal.

Dreist *Le Bois des Cuisines* ha Capy éh es hiziu ur sted « silzigenneu » doh hor spiein : tuchant e tarho en treu péchans ?

En anderù-man, bep 20 minut pé hantér-eur, é koéh un nebed potarneu bras ar er vorhig-man.

Unan anehè e za de darhal just étaldomb, én ur hreul lén mah es lakeit aben deu jao ofisour. Finfondet é en deu lon peur. En « adjudant » e achiù unan anehè get un tén é kosté é ben.

25. — Monet e hramb ardran de ziskuih. De Vaires-sous-Corbières.

De 6 eur éh an araok get deu zén, de seuel lojeris d'em zud. Larcin e hrér é veemb erhat éno : guélet e vo !

Openn 5 lèu hon es dobér. Tuem e vo stleijal, édan en héol, er sam e vè arnomb.

Dré er parkuiér éh amb. A geteh ma tostamb d'er « Somme » é vraùa er mézeu hag é seblantant bout druoh. Chetu Morcourt ha pelloh Gubares hag e zo lan a glanùdieu, merket get kroézieu ru ou zoenneu.

Soudarded Breih-Veur e gavamb ar hon hent, é tankiri. Tu iouank ol.

Ardro 11 eur éh omb é Vaires. Ne harzamb ket mui ! Penaos e hreli er geih aral.

Degeméret mat omb get en dud. Nen dé ket fondet er gérigan ha ne vè abarh, d'el liésan, nameit soudarded a Vreich-Veur. Kavet e hran unan anehè hag e gonz galleg. Skosiz e zo én ou mesk, stank.

Lojeris ar blouz e gavan eit me hansorted; difonnoh é kavet guélieu eit en ofiserion.

Ur virén vat e hramb de greisté én un davarn lén ma chervijér demb uieu frinet ha kestad hoh. Dèbrein e hramb hoantek, rak nan hor boë ha séhed.

27. — Ardro 11 eur éh arriù er gompagnoneheu. Huizein e hra en ol. Na skuih !

28. — Monet e hran d'obér ur balé ér méz ag er vorh, trema er oah Somme. Avelant é hé flagen étré Vaires ha Vaux, én arben ag en touleu deur stréuet én ur uern goleit a haleg, haleg-mor, aozill. Bronsein e hra lod ag er gué, hag avalenneu e uélan stank, tarhet ou bleu getè : deulagad en neué-hanù é tigor !

Doh tu er hreisté ag er vorh é ma soudarded Breih-Veur. Staget é ou ronsed doh er gué hag ind e loj ind édan kobaïneu lién, ar er plouz. Eleih eurusoh int egédomb-ni, guel vaget hag ou ofiserion n'int ket ker rok na ker fal dohtè èl man dé lod ag hor ré-ni. Elsé e lar dein unan anehè. « ur Skosad » hag e gonz galleg.

KAMDRO EN ANKEU

Emglem e hra ma hramb-ni « des Anglais » anehè. Embannet e zo ur garten postal é Bro Skos avait dispeleg er uirioné d'er Fransizion. Lénn e hrér'en dra-man arnehi : *Dis donc le Poilu, pour « quel appelles-tu notre armée « anglaise » ? Tu ne sais donc pas « que depuis 1707 elle est « britannique ». Voir « chiffon de papier » au verso.*

Hag ar én tural é lennér :

« UN CHIFFON DE PAPIER 1706-7.

« Après trois cents ans de combats pour notre Indépendance, l'Ecosse et l'Angleterre se sont entendues pour former entre elles deux une Union d'égal à égal.

« La toute première clause du Traité d'Union est ainsi conçue : « Art. I. — Que les deux Royaumes d'Ecosse et d'Angleterre seront, à partir du premier jour du mois de mai qui suivra la date du présent traité — et pour toujours dans la suite, unies en un seul Royaume, sous le nom de Grande-Bretagne... »

« Français ! nos alliés de longue date, nous vous adjurons de défendre la sainteté de ce traité dont ne tiennent aucun compte les Allemands, beaucoup d'Anglais, et quelques espèces — écossais anglicisés ».

« Voyez Lord Kitchener et Mr Asquith et suivez leur exemple, eux qui sont d'une exactitude scrupuleuse quand à l'emploi d'un terme correct et qui n'offense pas. En parlant de notre armée et de notre flotte, en parlant du Royaume-Uni, ils se servent des termes « the British Army and Navy and Great Britain. »

Chetu ahoel tud ha ne zoujant ket laret er péh e chonjant ! Deusto d'en amzér bout freskik hoah, é ma Breihiz-Veur é horonkat ér Somme, nuah pill èl buhiged. Bourus é getè ha hoarhet e hrant, èl bugalé, é nanual aîlerh heudi.

Er gazeteu hizù é konzér ag en Iùerhon. Béh e zo duhont hag é larér kant amoedaj diar Iùerhoniz : *Sinn Fein e senefi Pensez à nous ! ; Casement e zo mestr ar en Iùerhon hag é ma er bobl hag er vélénan parréz a du geton !..*

Ha gazeterion Frans de durel temalasion ar en dud-sé, ha de laret é mant treiterion, a pe ne hrant nameit asé emzijabein ag er iaù ponér taolet arnehi a oudé huéh kant vlé.

Er uéh-man nén dé ket dihuennet doh hon tud a vonet de brenin guin d'en tavarnieu. N'en des ket muioh a ré vèu; met kement e zo. Un druhé ! Na petra e chonjo ahanomb soudarded Breih Veur, ind hag e oui mol ?

29. — Ber é bet hon diskuih. En déieu-man é tosteemb arré d'en trouz. Staget é er 88e doh en eil « Division Coloniale » ha de gosté Proyart ha Fontaines-les-Cappy eh es kemenet demb monet.

Groëit hor bo un tam mat a hent eit donet duma ha skuihet omb

KAMDRO EN ANKEU

bet aveit nitra. A pe vehè er ré e ra kemenneu é sentein dohtè, koustelé n'arriùchè ket en dra-man.

30. — Kreisnoz hantér : dihouskamb ha damb arack ! De ziù eur é tei er gompagnoneh ar hol lerh.

Goudé Hamelet éh amb dré en henteu bihan get er chonj de armerh hor pazeu. Met én « adjudant » e zo genemb, deusto dehon bout bet é skol er « Chefs de section » n'en des ket hoah disket lénn ur garten. En ur zegoéh é kreiz ur malézad doar labour, é hra un arrest, é splann é garten get é ouleu-fiched hag é klask é hent.

Troein ha distroein e hra hag embér ne oui ket mui a beh tu é tamb na de beh tu éh amb. Hag èl n'hon es ket kement a halonieu éton ne hel ket cheleu doh hon alieu.

Egad mah omb é kreiz en doareu é trapikellat, én ur hoëdig e zo izélikoh egédomb, en estiged e gan a bouiz ou fen.

Dré forh monet neoah é koéhamb ar hent pras Lamotte-en-Santerre hop chonjal.

Get saù-héol é tiboukamb é Proyart. Hag é huélamb arré en héol èl n'er guélér nameit dré-man : en taol ketan é ta er méz ag é uélé, èl ur porkleu pearhornek ru tan hag e vehè krennet en deu gorn d'el lué anhon. A nebedigeu ér guélamb é hirat hag é rontat aveit kemér très ur pikol ui ru ar velén.

En ur zegoéh, aveit dihernein men diùhar, éh an de gemér ur verlinsaden deur tuem hag e hra kant vâd dein.

Kavet e hramb aman en 282e gozik abéh a gosté en Orient.

Ketan dé a Vé 1916. — Kaer é en amzér. Digor e hra stankoh-stank er gué, er boketeu. Ur blijadur é d'en deulagad !

2. — Oeit é er gompagnoneh, er mitin-man, de labourat de gosté er « Baraquettes », étré Foucaucourt ha Rainecourt.

A pe hellan disoh get me fapérieu, éh an un tammig de redék doh er huh-héol a Proyart hag é tegéohan get bieu soudarded.

Ar unan é lénnan :

Ici reposent 96 soldats du 60e R. I. tombés le 29 Août 1914, en couvrant la retraite de l'armée française.

Pelloh :

125 soldats et sous-officiers

Goudé :

Ici reposent soldats allemands et français.

Più int ? Pegement e zo anehè ? Hañni n'er gouï. Lakeit int én hevelep bé, keij-meij, tud iouank é kreiz ou nerh hag en des em lahet hep bout étrezé kás erbet peguir n'em-anaûent ket ha n'ou doë groëit droug erbet en eil d'égilé, betag en dé ma oér deit d'ou hésein unan ar en aral...

KAMDRO EN ANKEU

Épad en déieu é ma didrous en treu. Papérieu e goéh muioh eget biannah.

D'en noz é labour er gompagnoneh ha doh er mitin é kouskér devéhatoh. Un noz diar tèr e laoskér get en dud de ziskuih. Boellenneu e grouizant. Laret e hréz éh a Breihiz-Veur de skoein un taol bras eit monet trema Péronne. Aman ne vèh groeit nameit tennein aveit parrat doh er Germaned a lemel soudarded a ziragomb.

18. — Ér « Rapport » er mitin-man ne hoarhamb ket kalz ! Ur « Citation » e rér demb aveit un ofisour e anaùamb.

« Ayant pris le 20 octobre 1915, e lar hi, le commandement de... après la mort de son chef, a su maintenir ses territoriaux sous un feu violent qui bouleversa les tranchées où ils se tenaient et leur causa des pertes sensibles. »

Hag er ré e oè ar el lèh e lar ne oè ket tennet en dé-sé muioh eget en déieu aral; n'en doè en ofisour-sé groeit nameit èl en ol : chomel én é doul hep fical; ne oè ket bet ret derhel en dud én tachad-sé rak ma oent édan en doar, kuhet mat, ind eùé, ha hoant erbet dehè de zonet ér méz.

Get bihan dra é vè groeit gòuronod ér vechér-man !

Ur soudard a me hompagnoneh lahet dek dé arlerh ma oè degoéhet genemb e rér eùé er groéz brezél dehon, rak m'é ma lahet. Brema é vo saûtoto !

19. — Én ilizig e zo aman éh es ur uéren reit get er Hont Ker-gorlay. Ur Breihad suoalh. È kosté Fay é ma é vanér ha pieuein e hrè ur ioh tachenue ér vro-man.

23. — Kaer bras é bet épäd en déieu. È vonet de Proyart er mitin-man é kavan ur soudard é unan é valé é kreiz doareuier lan a voketeu melén. Cherrein e hra anehè a zornadeu aveit ou has ar vé ur heh soudard, tostik tra d'er gar vihan. Ur mignon dehon mar-sé ? Pô marsé unan kar ?...

È tonet endro é taolan ur sel ar véred Chuignolles. Nag a Vrenton e zo hoah astennet aman !

24. — Etal Proyart, er soudarded en des boutet un ahel kar én doar ha lakeit ur rod ar en pen anehon. Staget ou des ar er rod ur mindraillér. Elsé a pe uélant aerlestri é tostat nou des nameit troein er rod eit hé lakat a du de dennein arnehè. N'é ket ur fal chonj.

Chetu glaù ! Glubet e vo me zud oëit de fozellat doar trema sukrdi Dompierre.

Revé el libérieu e arriù genemb, é skuïh en dud « ardran » get er brezél. Ne uélant ket tam erbet en treu èl m'ou guélamb-ni ha

KAMDRO EN ANKEU

kol e hrant kalon, dreistol er merhed. Béh ou do é terhel bet er pen !

25. — Ur soudard goann a spered hon es hag e achap kuit dré bep diù uéh. Hiziù é ma degaset demb endro get deu archér : oëit e oè beta Villers-Bretonneux. Kaset hon es ean ohpen ur uéh d'er médesinour bras; met n'en des ket vennet hennen anzaù é ma amiot, deusto dehon bout bet « reformé pour troubles mentaux » épäd é chervij.

27. — Konz e hrér éh eemb kuit. Hiziù é « Rapport » éh omb bamet é lénn gourhemenneu er jeneral d'er 134e koh aveit bout kampennet mat el linenneu paraviz de Foucaucourt. Er 88e en des groeit el labour ha paotred er hreisté e skrap en inour...

31. — Deùchieu papér. Strihat e hra bamdé arnomb a fed el lojeris. N'arsaù ket soudarded a arriù-ha kanoneu, obuseu. En XXe C. A. e gemér ul loden ag en talva, én tural d'er Somme — er Blaioch, èl ma hra hor soudarded anchi. En hanù-sé e rant de gement goah e gavant ar ou hent.

Ketan dé a Véheuen 1916. — Chetu chanjemant get en amzér : freskeit en des, kement ma hor bë aneoud d'en noz.

Emesk er soudarded iouank ha kanonerion degoéhet aman éh es ur ioh Breihiz. Déh em boè bet er blijadur de dremen un herraad amzér get Al. Jaouen, ni me mignon L. E. Ber hag, eil-médesinour ér 24e Colonial.

Rein e hramb unan d'en aral en doéréieu hon es bet ag er vigned ha konz e hramb a drew en Iuerhon ha ne hellamb ket gouiet er uirioné diarnehè.

Displeg e hra dein eùé pénaos é kerh en treu get, ind tud iouank éh obér ou studi, ha kaset d'er brezél a oudé en déieu ketan. Kant lur hepken e rér dehè er mis ha tu erbet dehè de grapein ihueloh. Ou hansorted chomet ardran e zo pelzo handet ofiserion, én arben mah a ou fapérieu ind ag en « Dépôt » d'er Ministr. Aman, sél guéh ma houllennér obér ofiserion anehè, è chom er goullenné é burèu jénérail er C. A. Elsé é ma er ré e zo kuhet ardran e grap ar gelin er ré e zo deit duman.

5. — Arlerh koén é hellamb monet d'obér un droiad ér més ag er vorh. A gement tu é tegóéh bepred tud, armaj, koed. Doh kement tor torgen e zo éh es soudarded kuhet é touleu krouiset dehè, èl é 1915 ér Champagne.

Soudarded get palieu, pik-ha-trancheu, a vieu, e uélér é monet d'ou labour pé é tonet d'er gér.

KAMDRO EN ANKEU

N'en des ket ur hoed ha nen dé lan a dud, lan a loñned. Stank é krouizer léhieu eit kanoneu. Et vér heb arvar, é kampen ur hrogad benak.

8. — Fal zeùchieu : amzér sklasus, baradeu glaù. A pe za en dud ag ou labour é vent glup-teil, straket. Cherret en des el lod muian korvadeu ieindér.

Et ma er pas get éleih.

14. — Tro er suhun é pad er fal amzér hag heb arsaù neoah é tegoéh tud ha dasar. Breman é labour hor soudarded ar en dé. Di-véhusoh é dehè.

Borrig Chuignolles.

14. — Arlerh koén éh an d'obér un droiad ar en dosten e zo ihuéloch éget er vorh hag é huélan potarneu é koéh ar Chuignes. Deu pé tri e goéh ar un dro. Lod e darch én ér ag en amzér ha lod aral, én ur stokein, e saù d'el lein lostadeu moged du pé ru, revé m'ou dè tarhet én doar pé én un ti goleit a divl.

Tud e achap d'en doareuiér ha spurmantein e hran ur bëleg é redék de uélet er ré goalaozet.

Hag hor hanoneu de respont d'er Germaned, met goarek, rak ma vér é chanj lèh d'hor péhieu bras. N'en des forh kaer nameit er 75 hag e sko.

A glei demb é saill unan ag hor péhieu hag é huélan pear dén é tougein ur hanonér goalaozet. Er réral e achap de bep tu, goleit a oëd.

KAMDRO EN ANKEU

17. — Hénoah éh es ur hrogad trema Fay hag e bad un euriad benak, get er safar ordinér. Gout e hramb émbér en en des er Germaned aséet donet én hol linen hep gellout disoh.

18. — Derhel e hra er hanoneu de drouzal, dreistol doh Lihons.

19. — E monet d'er « Rapport » é kavan ar me hent ur ioh tud du ag er Sénégäl, kaset du-man aveit er hrogad. Lod anehè e zo koutellet rah ou bougennou ha goleit ou arzorn a askornigeu e gredant ou goaranto doh er marù ; er geih ! Kerhet e hrant digâs kaer, en ur vransellat ou horv divalaù, ou divréh hir a skrebill dohtè, èl a pe vehent diskoiét... Lod e zo kemenéret doh kosté en hent-pras, é héolata, ha ne uélér ér berneu du-sé nameit guen ou deulagad é monet hag é tonet hag ou dent guen, a pe hoarhant.

20. — Goulen e hrér arré genemb hanù er ré iouankan eit ou lakan é « active ». Selleu du, touierh, chetu respont en dud.

21. — Kaereit mat en des en amzér. Balé e hra en aeriestri hep déhan. Unan ag hor ré e zo daù dehon diskenn étaldomb.

22. — Monet e hramb de uélet er péhieu bras lakeit doh troed tosten Froissy. Ker frank é ou beg èl ur hart-barriken. Ul linen hent-hoarn e gas dehè potarneu hag e bouiz beta 600 kilo. Er hanoneron e lar é hellant monet 8 m. én doar, a pe goéhant. Kerhet hui de guhett araok trev sord-sé !

Ataù é tremen tud ha kiri aman, plén : tud a beg bro, a beg gouen. Ur serjant, épard en 12 eur é ma bet é hoarn pont Laneuville-les-Bray, en des kontet 6000 kar é tremen...

24. — Er freisté-man é tarh mat en treu. Péhieu bras Cappy e skop hep arsaù er melleu dir e gleuamb é tarhal, doh tu er Germaned, un tam mat goudé ma vè sahét én ér ag en amzér, er moged, en doar, er vein hag er hoed. Get larganté e respont er Germaned ha koéh e hra ur barrad hoarn trema Frise ha Cappy.

E loden er Saozon é ma ken diharak en treu.

Eh omb aman én un hanté kerlen, trouz é kement pleg e zo anchi : n'en des nameit un tachadig ardran hor hein hag e zo di-drou.

Ardro 2 eur ½ é larér dein é ven hor hanoneron diskar tour iliz Assevillers ha cheminal sukrdi Flaucourt, é sigur ma chervijant d'er Germaned de spiein er péh e hramb doh en tu-man. Get en hevelep abeg en doù hon eneberton intañnet iliz-veur Reims.

Ha mé de uélet el labour truhék-sé arlerh me hoén. Embér é ma deit en tour d'en dias. Ne uélér mui nameit toen en iliz hag en dias ag en tour. Dismantet é edè en tiér e oë ar dro. Ha ne arsaù ket en tenneu.

KAMDRO EN ANKEU

25. — *Gouil er Sakrement.* — Er mitin-man, a pe saùamb, ne chom ket mui anad erbet a iliz Assevillers.

Epad en dé, épàd en noz, hep un arrest, é koéh dir a varad, ken ne gorn fion diskoharn.

27. — Arhoah é ma délé demb monet kuit ahaneman.

Arlerh kreisté é tegoéh genemb ur gemen dré belgonzér ag en E. - M. Tétard de gas un ofisour, un « adjudant » hag er « sergeant-major » betag é loj pé P. C. (Poste de commandement). E ma er Sergeant-Major ardran èl bepred. Dein-mé e vo enta de vonet.

De greisté hantér éh amb kuit el letenant Petit, er serjant Ca-toire ha mé. Glaù en des groéit ha fang e zo. Monet e hramp dré ur voellen hir, lèh ma troamb, guéh a glei guéh a zehu, hag é aters liés er soudard eit gout dré bedré monet. Adreist hor penneu é tremen potarneu, a gement brasted, hag e drouz, e skuerm. e hud get ur safar ha ne hellér ket kompreñ hep bout bet édanté. A pe vêh gellet merkein, ar en èbr glas, henteu ol en hoarnaj e huitel, kroéz-digroéz, chetu pelzo ne vêh ket mui lèh gouli erbet ar er biliq.

Hag en em-oulenambah penaos ne stokant ket liésoh unan doh en aral !

Chetu-ni, hep hlausk, é P. C. er 4e Brigade, goudé bout herset hor goahl ér fang. Goulen e hramp é pè tachad é ma *Le bois de la Vierge*, lèh man dé er P. C. e zeliamb monet dehon. Hag éh amb arré, étré fang ha dir, a glei de zehu hag a zehu de glei, hep degohé étal en diaol a goed. Liés é tamb endro de dachaden éh oemb énné un tammeig kent, rak petra zo havaloh eget diù voellen krouizet édoar, a pe ne uélet nameit en néan d'el lein hag er fang d'en dias ?

Ar en hent é kavamb korveu deu vorian lahét. Lakeit int é deu sah, toul en deu ben anche. Ou fenneu e za er méz dré ur pen; ou zreib dré er pen aral. È mant é kosté er voellen, taolet éno èl treu a nitra.

Kavet e hramp alkent er *Boyau de la Vierge*, hag éh amb geton, get er chonj de ziboulein ér hoed-hont e glaskamb. Met embér n'en des mui boellenn erbet ! Fondet é ha diskrapet rah, lan a vodadeu seun du, é bleu, hag a luzern. Hag éh omb dirak Dompierre, lèh ma koéh er potarneu èl glaù.

È ma 6 eur ½ ha n'hon es ket déhañnet a glask er hoed burhudus, hep er havet. Met kavet hon es alkent, ben er fin, ur soudard karadek hag e za de ziskoein demb P. C. er jénérall Tétard.

A pe zegoéhamb étal en toul, é ma er jénérall ér méz, é zeu zorn geton ardran é gein, harpet doh kosté fangek er voellen, é laret kaer get deu soudard. Disken e hramp én toul don lèh m'é ma é ofiserion é labourat start ar ur garten, splanneit get deu pé tri pen gouleu.

KAMDRO EN ANKEU

Un ofisour e saù é ben de sellet dohemb hag e lar demb... é ma chanjet en treu ha n'en des nitra de laret demb. Ha kentih en em laka endro get é gansorted de studial er garten.

Breman n'hon es mui nameit fardein arré èl loden bed strih, laosket genemb étré doar ha dir, hag asé kavet en hent hor haso endro de gavet hen tud pé d'er bed aral !

Aben en noz éh oemb ér « gér » hep droug erbet. Met « poah » e oemb ha boar.

28. — De 7 eur ½ éh a er gompagnoneh kuit. De Cappy éh omb kaset. Daù é dein-mé chomel é Chugnolles eit kemér er « Rapport ». Goudé éh an de Cappy a dréz dré en doareuiér, diar en dosten 83. È kement kognel é huélan péhieu kanon. Tennein é hra er Germaned ar en tu-man ha donet e hra unan ag ou melleu-dir de darhal tost dein. Doh em-bladein ar en doar éh on kuit.

A pe zegoéhan é Cappy é koéhant stank én dro dein. Guélet e hran ur soudard é redek de glask sekour, er goëd é strimpein ag é vréh; ur jao é turel goëd dré é zifren : ru é en hent get er goëd Kamdro en Ankeu arré !

Get plijadur éh arriuán get en ti lèh m'é ma mem burèu. Kre-nein e hra er mangoérieu get horos er péhieu bras e zo aman é tennein hep arsù.

Tèr bag, get pikol kanoneu hir, e zo ar en deur, tost demb. Tennein e hran dreist hon ti. Sel guéh ma tenant, ne dalv ket asé skriù; haval-éh a hon ti get er pótarn ép ér ag en amzér. Ret mat é demb boutein oued én hon diskoharn, rak ne harz ket mui hor pen get en trouz blaocahuus-man.

29. — Hiziù en des goarekeit er gurun doh en deu du. Arlerh mérien é ta hoant demb de vonet d'obér ur valéaden doh tor er mañiné e ia trema Frise. Guélet e hramp Suzanne, én tural d'er Somme, ha hent-pras Albert e zisparti en eneberion. Koéh e hra potarneu stank duhont hag er gué ne chom ket mui nameit en treid anche, chakoniet d'en tammeu obus. Stanket é en dremùel get ur vogeden zu ha guen-ar-hlas saùet d'en tenneu.

30. — Goahat e hra endro en dennereh doh en deu du.

Er soudard Josse, a me hompagnoch, e zo skoëit d'un tam potin er mitin-man, ha d'anderù-noz é ma goalaoët er Letenant Petit hag er serjant Mougin, hag e oë é konz én nor-borh. Mougin e zo tapet mat. Tri tam e zo oëit énon. (1)

Arhoah e teliér fardein ar er Germaned.

(1) N'en doë ket biuet pel goudé. A gosté Pariz éh oë. N'em es ket kavet kalz a vrogarerion élton, douget aveit Frans.

VIII

Emgann er Somme
(1916)

Ketan dé a Ourhelen. — De 4 eur e saùamb a her, aveit monet trema l'arbre en boule. De seih eur é tarh en treu biskoah muioh. Chetu huéh dé ha huéh noz é pad er glaù dir-sé ar ben er Germaned. Penaos é harzant ind ? Boudal e hra hor penneu-ni get en trouz, èl a pe vəhent lan a huiled derù é verù.

Monet e hramb de gemér léh er ré iouank, a geteh mah ant aroak. A nebedigeu éh araokamb dré boellenneu, léh ne uélamb nitra nameit kein er hansort e gerh en hor raok, édan ur sam souéhus a sehiér, armaj, lérenneu...

Ardro 9 eur $\frac{1}{2}$ é koéh arnomb ur barrad obuseu ha potarneu sord n'hon es ket hoah guélet. Epad diù eur benak é pad; diù euriad hag e seblant demb-ni hep achimant erbet. Lakeit én hevelep ta-chad kihier a vileu de viafiúal, guénén a ruskennadeu de gounarein, trénieu a gandeu de rudellat ar ur pont hoarn, er gurun de strakal hep arsal, en aùel golern tollan de iudal en ur stlapein houlenneu er mor bras doh rehiér aodeu Breih, ha n'hous po ket hoah 'meit un darn ag er safar ihuern e holo hor penneu, èl ur linsel spontus guiadet get dir.

Ha petra e chonjamb-ni ér stad truhék-man ? Kuhet hor penneu hag asé chom biù... Lorhet omb; disliuet, divarhet hon deulagad èl ré loñned tréhiet. Monet e hramb hep gout demb, beudet, treméiet. Daù é demb deulinein ér voellen hag em-lakat fri-oh-rèvr, hor sehiér ar hor penneu, rak ne zéhan ket en tammeu potarn, er boleteu a goéh arnomb a dorimel, get doar ha mein strimpel dehè.

Biskoah hoah n'en domb ket bet édan ur barrad sord get hennet ha burhud é n'en des ket koéhet ur potarn ér voellen mah

omb. Deis hepken a me hompagnonech en des bet un tammig droug : Guérin ha Sassus.

A nebedigeu é hellamb araokat. Embér é huélamb er brizone-rion ketan é tonet. Iouank flam int : 17, 18, 20 vléieu; met paket mat. Laret e vehè é mant eurus bout bet keméret ha bout biù. Ré goalaozet e za goudé : n'en des ket kalz a Fransizion én ou mesk.

Araokat e hramb hoah trema Herbécourt ha Flaucourt. Chetu-ni é kreiz er malézad doar e zo en tu doh er hreisnoz a Dompierre. Guélet e hramb restaj diskaret er vorhig-man, ha pelloh, ur sted « silzigenneu » germanek hag e vout hor aerlestri en tan énnè.

Un aerlestr demb e zo touchet éùé, Ret é dehon disken étal Le Bois sans nom. É ma azé breman é fri én doar hag é lost tri liù én aùel.

Huéh kart lèu benak, e larér, hon es arokeit beta breman.

En tu doh er hreisnoz a Dompierre

2. — Sul. — Derhel e hra er Fransizion de vonet aroak. Er uéh-man é huélér pesord labour e hellér obér a pe vè emgleu étré kanonerion ha soudardet ar droed. En hantérbihannoh a dud e gollén hag en hantér muioh a hent e hrér.

Oeit é hor soudardet é Herbécourt e uélamb azé diragomb. Met hor hanoneu e dén ber arré hag e lah Fransizion. Gellout e hrér ou lakat de hirat ou zennereh hag é krog endro er gerhaden.

Arrest e hramb-ni é kreiz en doareu. Mem « burès » e lakan ar lein en dachen. Diù vouest koed tachet ar dri fost koed, boutet

KAMDRO EN ANKEU

én doar, e chervij de daol, ha bouesteu bihannoh de gadoér. Dis-troeit omb d'er saù-héol hag, azéet « doh taol », é huélan diragonn en emgannlhé abéh, lan a douleu bras groeit d'er potarneu, gué trohet pè dizouriennet ha chanjet pen dehè. Lan é en touleu tostan de Dompierre, a goed, a vein, saillet ag en tiér diskaret. Korveu Germaned e uélér stank ar en dachen.

Pelloh diragomb é ma Flaucourt léh ma talh ataù er Germaned hag Herbécourt tostoh d'er Somme. A zeheu é huélan koëdig Mé-réancourt ha pelloh duhont e spian, tioél, er gué e verk léh hent Cléry-sur-Somme. Tour Feuillères e zistag guen arnehè hag én dremüel chetu tourieu Maricourt ha Maurepas, èl deu vinaoud.

Tarhal e hra en treu doh en tu-sé étré Breihiz Veur, en 20e C. A. hag er Germaned ha ne vennant ket digrog. È kement léh e zo é ma kousiet en amzér get lostadeu moged a bep liù é seùel.

Aman breman é ma didrous, hag ur misi bras e gavamb arlerh bout bet é krabafineu en Ankeu. Tosteit en des hor hanoneu : deit int betag er Vieux-bois. D'en noz, é kouskamb én touleu groeit d'er Germaned, gronnet hepkén én hol lién-telt. Fresk é un tammig, met ne vern : biù omb peguir é santamb en aneoud ! Ha donet e hra kalon demb é huélet é kerh en treu.

3. — Oeit e oè avot get en emgann déh d'ahoé. Keméret é Her-bécourt abéh, deusto d'er mindraillére en oè kuhet abarh ha de zu böh 77 hag en des dalhet de dennein ar hor ré beta ken nen dé bet fastret en dennerion ar ou fêhiou get hon obuseu. Én tu ral d'er vorh é chomè hoah éneberion én ur voellen. Potarnet int bet kement man dé deit en ofisour d'en em-rantein ag é ben é unan. Met nen dé ket bet degeméret ha groeit e zo dehon distroein, édan en tenneu, de glah é soudarded. Embér éh oent deit ol geton. Nezé en doòd arsaüet en dennerch.

Souéhus é guélet adreist el laheréh, en trouz spontus hag er moged blazus-man, guegneli é neijal hag é riful joius hag en huidér é seùel ataù d'el lein én ur gañinal par ma hel. Ol fallanté mabden ne hel nitra énep de lézen divrel en natur.

4. — Ataù éh a hor ré araok: difonnoh neoah, léh nen dé ket bet « potarnet » a feson er vro. Oeit omb én tu ral de Flaucourt Péhieu 75 e dremen bepred é monet arlerh en éneberion.

Konz e hrér ag 'hoi has-ni eùé pelloh Labour e zo de dolpein en treu a bep sord chomet arlerh en éneberion. Beh e saù liés étré hon tud diarben et péh e vennant goarn èl « koun ». Ha goarn e hrant kement, ma vehé bihan ag ur har aveit ou doug a pe iehemb kuit. Ou dilézel e vo ret nezé.

Kreskat e hra er Germaned de dennein ar Cappy hag er vorheu aral léh ma kredant éh es soudarded. Doh tu Frise eùé é tarh en

KAMDRO EN ANKEU

treu; met n'hellamb ket gout a veban é ta en tenneu, kuhet-men dé flagen er Somme, get koëdigeu.

5. — Araokat e hrér ataù. Oeit e vér en tural de gamdroien Frise, en tural de Flaucourt ha d'Estrées, a zeheu demb. Péhed é ne zah ket en amzér gaer. Chetu arnan ha glaù. Diés e vo tra-pikellat én doar stagus-man.

6. — Kaerat e hra. Doh tu Cléry é tarh mat en treu er mitin-man. Un tammig tosten, ar ribl er stér, e zo ret kemér aveit gellout diskar er fozzelleu en des groeit er Germaned pelloh.

Skopein e hra dalbéh er hanon a glei hag a zeheu; rak vennein e hrér digor en toul hon es groeit ér linen german, aveit parrat dohtè a dennein én hor hein. Diragomb n'en des trouz erbet hag er soudarded e za ag el linen getan e lar ne uélangt mui enebour er bet a dal dehè tremma Peronne. Oeit int péchans én tu-ral d'er Somme.

Er hreisté-man éh amb de uélet er linen german e zo larkoh hag e zeliamb monet dehi goudé koén. Kant kuéh hon es kleuet éh oè tré er Germaned demb d'obér fozzelleu. Chetu er ré getan e ué-lamb a dost hag é guirioné guél é ma groeit hor ré-ni, strihoh ha mistoh. Guir-é é ma bet diskrapet mat er ré-man get en tenneu.

Dibab e hran tri toul eit en ofisior, er réderion hag er « bu-tèu ». Lan int a zillad, a armaj, a drew a bep sord. Adal demb éh es ur soudard german lahet, astennet ar é gosté. Nag a gansorted dehon e zeli bout chomet aman én doar ! Ur ioh touleu e zo bet fastret get hon tenneu.

A pe zan endro éh es ur gemen aral doh men gortoz : ardran, un tammig, éh amb-ni eit obér léh d'er 4e K. e ia én hor raok.

Kavet e hran P. C. Koronel en 8e Colonial goulé. Énon é hran mem burèu.

Trema Foucaucourt ha Soyécourt éh es ur hrogad rust doh pen ketan en noz, ha de vitin é huélan Breihiz-Veur é fardein ar er Germaned doh tosten Clery. Tarhal e hra en obuseu adreist ou fenneu, stank èl grezill.

7. — Chetu-ni én hol loj neùé. Nen domb ket drouk, nameit icin é. Hag èl mah omb én doar, ne uélangt nitra kén nameit er parkad leahégéz hag orsal dreinek ar saù dirak hon deulegad.

Arlerh kreisté é tan a me zoul aveit monet ar lein tosten Dompierre.

Ahanesé é huélan Foucaucourt ha « Ti er Reseuour » hag a glei soudarded é tennein get er fuziliens. Trema Estrées é kil ataù en énebour.

D'anderù-noz é kasér kemen demb de vonet ur hart lèu araok, tremma Herbécourt.

KAMDRO EN ANKEU

Ha chetu glau arré. Aben é tistramp er blénen . hag el loñned hag er hiri de blantein abarh dohtu. Ret é diblas neoah. A bakadi-geu éh amb de gemér hol lêh é boellen *Hélène*. É diù voellen é ma rei d'ém soudarded em-lakat. É mant éno hep distaù erbet, é touleu glup, get dillad brein-teil ar ou hein. Chetu deu zézo é mant épàd en deùeh é cherrein korveu ré lahet ar dachen en emgann. Mechér divourus mar en des, dreistol a pen dé bet ken pel er horveu ar en doar, golhet d'er glau, goleit a gerhon, foëuet ha du, get ur vlez donjérus é seùel diarnéhè. *Er Bois de la Vache*, adreist er Somme, é kavan, er muian anehè. Obér e hrér ur vèred get korveu er Fransizion hag un aral get ré er Germaned.

8. — Bourapleit en des en amzér ha ne hra ket mui kement a drouz er hanoneu : deu dra ha ne hrant nameit plijadur d'er soudard.

Gellet em es kampen un tachad aveit kousket, é beg un toul flastret d'ur potarn. Chomet e zo tud lahet abarh; rak kleuet e hran er vlez anehè. Hag er helion bras e dremen dreist me fas a vitin aveit monet de lipat er horveu-sé. Donjér e hrant dein; met 'men monet i

9. — Kaereit mat en des. Er mitin-man a pe sañan, ardro 5 eur, eit monet d'en overen, é ma fresk en aùel. Dizolo é neoah en amzér ha rezi ag amzér gaer e zo.

Doh kosté ur har-kegin, ar ur vouist, é ma groeit en « aotér ». Ul lién telt e zo lakeit de guhet er vouist. Tri lién aral staget adreist ha doh en deu du, e barra doh er gouleu a vonet get en aùel. El kroéz aotér, kroézig ur chapelei : chetu en iliz; un douséniad tud : chetu er barréziad. Nag un druhégeh !..

Epad e noz en des ruellet er potarneu ha ruddellat e hreint hoah épàd en dé. Laret e zo demb dioal ataù. Nen dant ket betagomb neoah.

A zrebi Maricourt betag Assevillers n'en des arsaù erbet d'en dennerreh. Un trouz spontus e saù diar en andrénad-sé, un trouz hag e hra d'en ér krénein, ha d'en doar, ha d'hor halon én hor hreiz.

D'anderù é huélamb un nebed Germaned prizonour é tisken de Cappy : merhat é ma oëit mat en treu.

D'anderù-noz é ta un aerlestr german de fardein, èl ur spalouér, ar unan ag hor « silzigenneu ». Boutein e hra en tan énni. Hag ean dohtu d'un aral. Met guélet é bet get en eùéhour e zo énni ha hennen de dennein arnehon. N'en doè ket plijet en degemér dehon. Hag ean araoak.

Ardro 10 eur noz éh on dihunet d'en tenneu. Saill e hran a me zoul de uélet petra zo. En tural d'er Somme é ma er hrogad. Kri-gnet é biùen en èbr du get splaïndér luher er hanoneu ha hani er gouleu red. Duhont é tor potarneu hoah ha penneu tud eùé siouah !

10. — Er mitin-man é tihunan get me zud é huchal : un aerlestr

KAMDRO EN ANKEU

demb e zo é teval. Koéh e hra en hon doareu, èl un én marù, ha ne gavér abarh nameit deu gory bréuet ha divuhé.

11. — Deit zo prizonerion de rein dorn de zoarein ou hansorted. Mal e vo monet ar ou zro : blazein e hrant. Bout e zo un toul hag e zo pear abarh én ur stad truhék. Ou guélet e hran ag er méz. Unan anehè e zo hantér digoret é gory bras hag un aral e zo flastret, dré en hantér, get un tres: koéhet-hag en des, pelloh, dalhet ur soudard aral dré en diuhar. Marù int ou fear.

Kroget en doè déh hon tud de dolpein en treu chomet ar en dachen, pé én touleu-goasket : fornèueu, grenadeu, obuseu, dillad, sihiér, trestier hoarn, armaj a gement sord. Kavet e zo zoken kanoneu bihan. Deu anehè hor souéh mat : get koed é mant groeit ha kerlennet int get hoarn hag orsal eit harz doh er peudr intañnet. Groeit int aveit turel potarneu digor èl podeu-leah a 20 litrad, sord e vè é kas leah de gér.

Bouisteu a bep ment e gavér eùé. Goulen e hran huéh kar bras aveit seùel ol en treu-man.

Lakat e hramb er brizonerion de gonz, er ré anehè e oui galleg. A bemp pé huéh réjimant é mant. Keméret int bet é Dompierre, lod anehè. Bihan int kentoh, distér ha divak. Labourat e hrant ar ou goarigueu, taolig hag aùel : elsé n'helleint ket atañ em-glem a vout bet goalgaset genemb !

12. — Derhel e hra hon tud de zastum ha de dolpein. Un daol-noz hag ur votéz lér plah e za getè hiziù...

13. — Freskeit mat en des en amzér : un dra ha ne gompreñamb ket d'er hours-man ag er blé. Ha kleuet e hramb en ancoïd, dré ne hellamb ket kousket a fèson get er safar e vè barnnoz get er hanoneu. En nihouz é tarhè en treu doh tu Estrées ha doh tu Breinzh-Veur, de laret é én deu gorn.

Deit é de ben er brizonerion a zizolein en toul tostian demb. Abarh, én ur goégnel, éh es ur heh dén e oè ar ur guélé planch a pen dé koéhet en doen koed ha doar arnehon, édan hor « potarne-reh ». Un trest e zo deit d'er flastrein dré en hantér. Sañet é é ziùhar geton d'el lein, édan er böh, hag é ben e zo plegel ar é skoé, é veg digor geton hag er goed koh é tivér anehon. Skarhet é zeulagad d'er gerhon e verù énni. Du-kel é ha blazein e hra blaoh. Diés e vehé kavet guiroh ha spontusoh taolen aveit diskoein pegen eahus é er brezé... Unan ag er brizonerion e oui un tammig galleg : deviz hra demb é ma bet keméret à Herbécourt. En tachad-man éh oè can ér fozelleu, 500 m. benak tostoh de goëdig Méréancourt Paoù ag é gansorted e zo chomet én doar, flastret. En ofiserion n'en des ket tapet kalz anehè, rak oëit e oent de guhet pelloh trema Herbécourt, a p'en doè hor hanoneu tennet kement.

KAMDRO EN ANKEU

Hoah éh oè tud disoudard é Herbécourt hag é Flaucourt; met groeit e oè bet dehè skarhein, dek dé benak kent en tarhad. Gout e hrè enta en éneberion éh oemb édan chonj kargein arnehè. É Péronne éh oè hoah muioh a Fransizion.

14. — *Gouil er Républik.* — Hiziù, èl arlaïnne, é rér demb katèu, champagn, sigarenneu, h. h. Didrous é en deùeh. Haval e vehè é ven er Germaned rein peah demb d'obér er gouil.

Dèbrein e hramb mérien ar lein en dachen, doh un daol groeit demb get koh planch. Gazeteu koh e lakamb arnehi de chervij de duel, hep chonjal én dro e hoarieint tuchant d'ur hansort ag er « Bataillon » hon es kouviet de vérennein.

A pen'domb doh taol, hag é kemér peb unan souben, en eil-ofisour-man ne daol ket mé betag émen éh a planch en daol édan er gazeteu ha chetu ean é lakat é asietad souben rë dost d'er viñen. Kentih é chanj tu é souben ar é varlen.. Traoalh eit lakat skrign ha hoarh emesk er vugalé koh mah omb !

En anderù-man é kasér en dud de holhein ou dillad d'er Somme, étal en Eclusier. Kleuet e hrant duhont é ma oet Breihiz-Veur pemp kar lèu benak aroak.

Hénoah é tarh arré en tenneu kement èl biskoah.

15. — Derhel e hra er brizonerion de skarhein en touladeu tud. Kavet e hrant, é unan, soudarded ar ou saù, ré astennet, ol mouget get en doar koéhet arnehè.

Redek e hra er vrud éh a er Médesinour bras Lestang kuit hag eurus é en ol ag en doéré, rak ne vougè ket get en druhé é kevér er rë klanù !

Un doéré mat aral : 6 kart lèu en des araokeit Breihiz-Veur, a oudé déh, dirak Bazaïtin-le-Petit ha Longueval.

16. — *Sul.* — Overen doh kosté er har èl disul.

Habaskeit en des en amzér : er brezél ne laran ket : kentih arleh kreisté é krog en tenneu de gornal kriù ha kalet, doh tu Barleux hag Estrées. Asé e hramb frankat en toul pé nezé é ma er Germaned é lakat böh d'er strihat; rak elsé é vè bepred a pe arao-kér en un tachad benak.

D'anderù é ta glaù : adal ne bado ket !

17-18. — Lous é ataù en amzér ha fresk. Diés é obér en distéran labour. Brezéliat ne hellér ket muioh : rè dioél é en amzér. Er Germaned neoaoh e zo deit de ben ag em-silein, hed ha hed get er hanol, beta kérig Biaches, hep gout d'er Fransizion, hag é ma ret d'er ré-man kilein un tammig. Met embér é fardant ar ou éneberion hag é ma daù d'er ré-man, d'ou zro, distroein d'ou lèh ketan. Eh omb get en hoari-sé a oudé deu vlé ha rezi erbet n'en des dehon d'achiù !

KAMDRO EN ANKEU

Breihiz-Veur ne zéhañiant ket a skocin abad en dé.

Épad el labour hiziù é tap unan a me zud, Boheg é hanù, un tam potin én é dal.

19. — Deùeh tioél. Doh goubaññuel-noz é koéh un obus ar Herbécourt just ar un toul hag e zo lan a gartoucheu de dennein ha ré gouleu-réd. Krog e hra en tan é bern hag épàd tèr pé peder eur ag en noz é huélamb er souéhusan tan artifis e fehè bout guélet, get mil gouleuen guen, ru, guer, é saill én ér ag en amzér hag é tisken, èl pe hrehè glaù stired.

Arhoah é teli hoah bout ur hrogad bras. Aveit er hampen ne zéhan ket er gurun. Ne dalv ket asé kousket : n'en des distag erbet étré en tenneu. Heijal e hra me lién telt adreiston, krénein e hra en doar édandon ken é tizoaran, sel taol, get en horoz.

20. — Un tammig en des kunateit en amzér.

Épad en dé é pad er safar, hag ér péh e hra goahan demb e zo bout én arvar penaos é kerh en treu diragomb. Doéré erbet !

Er mitin-man é kavamb er « Citation »-man ar er « Rapport » aveit hor horonel :

Beaux services antérieurs. Nombreuses campagnes. Chef de corps animé du plus haut sentiment du devoir et qui a su faire de son régiment une unité bien tenue et animée du meilleur esprit. S'est distingué aux affaires de Champagne en septembre 1915.

Koutant eroall omb de gredein é ma bet soudard mat é amzér é iouankiz; met a oudé men dé genemb-ni é ma daù laret er uirionné, deusto pegen divourus é : n'en des groeit, kerklois é el laret, nitra. Epad krogad er Champagne, e gonzér anehon, é ma chomet é Courtemont, diù lèu benak azoh é soudarded, ha nen dé ket deit ur uéh de uélet é pè stad éh oemb. Biskoah, zoken n'en des kaset, dré skriù, ur gir a gonfort demb én hon truhégeh. N'er guélemb nameit a pe vezemb éh obér hent, ardran el linenneu. Nezé erhat é tè hardihted dehon, dreist pep tra dirak er merhed...

Kompreñ e hrér dré-zé péh talvedige en des en darn muian ag er « Citations » -sé e zo bet strèuet get kement a larganté épàd er brezél. Geuiér ha foeuaj : ne oent nitra kén, d'el liéstan.

D'anderù-noz é ta splann. Guélet e hramb pel dirakzomb : Barleux, ha memb Mesnil-Bruntel, én tural d'er Somme. Hag en aerlestri de voudal, er « silzig » de seùel kentih. Trémen e hra pakadeu aerlestri dreist hor pen, haval doh taoleu guénén é tiruskennéin. Embér é ta er vrud éh es keméret 2000 prizonour.

Épad en noz é tarh en tenneu arré ha ret é d'er gompagnonech chomel hep monet de labourat : ne oè ket a dostañ get en obuseu é koéh.

KAMDRO EN ANKEU

21. — Kaer é a vitin ha splann. Balé hra er « pousined brezél ». Tennein e hrér arnehè, met hep ou spontein tam erbet. En un taol, chetu tri ag hor ré é fardein ar unan german. Em-lezel e hra hennen de zisken a blom, èl a pe vehè diskaret. Kentih é neij a zeheu; goudé a glei; en tri aral bepred doh en heli. Breman é teval a dro, èl un délen é punein get en aùel, hag é hel tih, hep kalz a zroug péchans. Chomet omb ol beg de sellet doh en hoari.

Monet e hra hénolah hon tud de seùel obuseu pelloh eget Flau-court, hag é mant édan tenneu en énebour. Burhud é ne goéh ket muioh a dud.

Doh tu Breihiz-Veur éh es gurunaj arré. Kousket n'hellan ket hag é saùan aveit kraptein ar lein ur bern doar de sellet doh luhed er brezél. Deusto ma houian reih é koéh tud èldonn duhont, n'hellan ket parrat a gavet kaer ol er gouleuenneu a bep liù, e grap hag e zisken; ol er luhed e rebours er hanoneu hag e roeg hep arsaù, tioéded en noz. Neoah é hirisan doh horos er péhieu bras e skop ken don, èl pe vehent reuet, hag e red en dasson anehè dré flagen er Somme, én ur greskat spontus é stokein doh kement tosten e gav ar é hent.

22. — Monet e hran de uélet un toul don, dizolet d'er brizoneiron, hag e zo abarh ur hefluskér e chervijè de blommein deur eit er fozelleu-dihuen e oè aman. Né oè ket forh goleit pendeguir é ma oœit en doen abarh get er hetan potarn koéhet arnehon.

23. — Degoéh e hra soudarded genemb ag en Oriant : huéh dén hag ur « haporal » èl ma larér ér vechér-man. Deu anehè hepkén e zo bet hoah ar en talben. Er reral e zigor deulagad divarhet doh el labour groeit aman get er hanoneu.

Obér e hrant chonjeu...

24. — Er mitin-man éh amb kuit, aveit diskuih pear deùch, e larér. Dreist en Eclusien, doh tor en dosten troeit d'er hreisté éh amb. N'en des lojeris erbet. Obér e hran, doh en devalien, un tammig toul én doar, ledan eroalh aveit m'interrein. Get deu pé tri sah koh, roget dré en hantér ha stennet ar hantér kerlad koed glas é hran me zoen. Géaot ha lezeu e lakan ar er blein; un dornadig foén séh édannonn, aveit men dizoarein.

Gozik é plij dein me « zi » ha hireih em es d'en noz aveit monet d'en asé. Siouah ! a pe ian abarh de cher-noz, ar me hrabafineu, é ma lan a gelion ! Pemp kant jao benak e zo staget izellikoh, ér Vallée du 120, hag a p'en des freskeit en amzér, doh goubaññuel-noz, é mant deit de guhet én touleu krouizet demb. Ret e vo demb enta golein hor penneu hag hon dehorn get hol lanjér aveit gellout kousket. Aveit « asé » kousket, kentoh; rak éh omb just édan hent er potarneu bras. Hag ér flagenneu-man, a pe den ur péh, é kleuér trouz kant get en dasson.

KAMDRO EN ANKEU

En déieu treménet éh es koéhet ur potarn ar er ronsed e zo aman. Uigent anehè e zo bet diskaret. Mechal eùé perak é vent ind tolpet elsé a pe zo frankiz eroalh d'ou disparti ? Elsé é lar er vistr ou lakat...

25. — Diskuih.

26. — Gouil Santez Anna. — Overen de vitin én ur chapélig krouizet én doar étaldomb.

27. — A vitin éh amb de anaùout en tachad léh men dé delé demb monet hénolah. Kerhet e hramb hed ha hed get hent Cappy de Herbécourt, beta kroéz-hent Dompierre de Frise. Met kroéz-hent nén dé ket mui. Epad deu gant mètr benak é ma trohet ha finfondet d'er fozelleu ha d'en touleu obus. Brehofinet é en doar ha mesket kant ha kant kuéh d'er Germaned ha d'er Fransizion. N'hellér mui derhel en doar ar er palieu : achap e hra èl ludu.

Arlerh koén é ta er gompagnonek du-man. Pep dén e stleij geton é votellig plouz; rak n'en des na ti, na loj aveit hafini. En ur voellen fondet rah é ma me zud. Me hra mé me lojeris én un toui potarn.

Fonapl éh on lojet : em-vouchennein e hran ém lanjér, me lién telt édandonn hag un tam mantel ar men diskóé. Hag é ta chonj dein, é sellet doh er stired é splannein adreist me fen, a boz soñinen me mignon Erwan Berthou, hon es kañnet kel liés én Ti Kaniri Breiz :

*Ni hon eus savet an Ti-man
E kreiz an dachenn
N'eus moger 'bet en dro dezan
Hag evit toenn
En deus bolz sklerius an nenvou...*

28. — Kampen e hramb hol léhieu. En ofiserion, ou divréh kroézet getè, e sel doh er soudarded é krouizein dehè ou zoul; rak ér 88e é ma un dizinour aveit un ofisour krog en ur benueg ha kampen é voteo...

Nen don ket mé pel get me loj : diù dreujen-koed boutet én doar ha me lién arnehè : chetu, men guélé. Dreist men guélé ul lién aral, dalhet get orsal ha brinsad : chetu en doen. Er mangoérieu e zo doar biùen en toul. Aman é ma marhadmat seùel lojeris !

29. — Epad en noz en des huitellet er potin adreist me fen : goann mat é me zoen. Damb pelloh ! Ur voellen goh e gavan, don ag ur mètr hantér benak. Chetu me zrès ! Azé é vo ret d'en obus koéh arnonn aveit me lahein.

Nen dé ket droug me zreu, hag em-gavet e hran hoah eurusoh eget me hansorted hag e ia bammoz de grouizein léhieu d'er bennoneu trema Biaches. Epad ou labour ne goéh ket obuseu arnehè,

KAMDRO EN ANKEU

met aveit donet d'er gér é ma daù dehè trezein un tachad hag e zo « potarnet » plén.

30. — Derhel e hramb de uellat hoi lojeris; met poénus é labourat ar greiz en dé. Tuem é en héol ha poahein e hrér én touleuman. Ivaj n'en des ket ! De dal er Somme é rekér monet de glah deur, 500 m. benak ahaneman, ha hoah ne talv ket kalz a dra. Guen é en deur, goust rad dehon. Ur hartad anehon hon es aveit emholhein de vitin : un druhégeh !

È tonet ag el labour henoah éh es goalaozet ur soudard a me hompagnoneh, Tressard é hanù. Un tam potin en des plantet en é vorhed. Éh oè éh arriù ag er hlanùdi goudé bout goalaozet é Foucaourt.

31. — Tuem é ataù. D'anderù noz neoah é vè distañusoh, met guélet nitra ne hellamb get er vogeden e saù ar en amzér, groeit a voged en tenneu keijet get er vureh e saù ag en doar.

Ketan dé a viz Est. — Doh tu Cléry, Monacu (1) éh oè gurun en nihour. Hiziù hoah é koéh hoarnaj én devalen léh ma tremen en hent-hoarn bihan e iè de Péronne.

Araokeit en des éno er Franszion; met get éleih a boén. Mar kil en éneberion, negilant ket hep diskoein demb nen dé ket hesket ou dafar brezél. Koéh e hra en obuseu én dro demb, noz ha dé, èl grezill. Ne ouiamb ket mui forh kaer a veban é tant, kement èl m'en des anehè.

2. — Ardro kreisnoz, épàd ma labourè hon tud é koéh arnehè ur mel-dir hag e lah en adjudant Rousseau hag er soudard Er Brazideg.

Rousseau — ur Parizian — e oè dèle dehon bout hanuet ofisour en déieu-man. Pelzo éh oè é hortoz kement-sé ha hireih dehon er haeh déni ! Ha chetu distrèhet e hunvré get en Ankeu, a pe oè tost de zisoh...

3. — Bamnoz é saù kann étré Breihiz-Veur ha Germaned hag étré er ré-man hag er Franszion, ardro de dachen Monacu. En nihour, goudé bout dornet hor fozelieu get ou hoarnaj, en des tosteit er Germaned, doh chernoz, beta pemp paz benak doh hor ré. Kentih é krap er gouleu-red d'el lein, aveit goulen get er hanoneu trohein en hent dohtè. Hag é koéh aben arnehè seih kuéh muioh eget n'ou des quintet arnomb.

Téchet e vehè, er ré nen dint ket bet ér brezél, de gredein ne chomehè mui déni biù léh men dé koéhet ur barrad obuseu sord-sé : liés ne vè ket lahet ur leuen !

(1) Monacu, guéharal Maulx-nacu pé mal nacquit.

KAMDRO EN ANKEU

Un tammig goudé ma oè distrooit er Germaned d'ou zouleu, er Légion Etrangère hag e zo a zeheu demb, en des fardet arnehè, hep sannein grik. Éh oè er Germaned é tèbrein ou hoén. En devéhan pred é bet aveit el lod muian anehè. Ter sted fozelieu e zo chomet get er Franszion.

4. — Hiziù é kasér de vèred Cappy korveu Rousseau hag Er Brazideg. Monet e hramb un nebed soudard, ofiserion hag eil-ofiserion d'en intermant. En E. Moigneu e ambroug kory Er Brazideg, met hani Rousseau hag e oè protestant, e zo ur pastor geton.

Er uéh ketan é dein guélet a dost intermant un hugenaod. Lénn e hra er pastor é galleg un nebed treu tennet ag er Skritur hag é ten ardran. Nag a gem étré el lennerch-sé ha pédenneu kafinet en Iliz katolik ! Aveit un déni zoken hag e zo hep kreden, erhat-éh es muioh a vraitié é dareu en toñnieu, é karanté er honzeu laret get er bélég katolik.

5. — Goalaozet e zo uman a me zùd arré. Én é zorn hag én é vorhed é ma kignet. Merhat ne vo ket ret er has d'er hlanùdi. Breman éh ei hon tud de labourat ar en dé.

6. — *Sul.* De 4 eur er mitin-man é lar en E. Moigneu en overen, én diabarh ag un toul-min. Rak én un toul éh omb, krouizet d'ur min é saill. Hag un toul é hennen ! Bout en des ur hant paz benak a zigorded ha 15 pé 20 m. benak a zonded. Monet e hra ar strihat trema en dan, èl un avouillet, ha, doh er bièmneu anehon, éh es krouizet touleu, traolah aveit lakat 800 déni benak. Nag a sahadou peudr e zo reket aveit obér un toul ker bras ! Nag a geih soudarded en des saillit én ér ag en amzér, dispennet ou horveu peur a dammeu, en dé en doù saillet en taol-min !...

7. — Ne oanna ket tam en argad. Bamnoz é fardér ér méz ag er fozelieu doh un tu pé en al. Bamnoz é saill kartoucheu, obuseu, péhieu kanon doh en deu du. Bamnoz é tihunamb, en un taol, get en trouz. Ha ne vern de bed eur é lakei hou fri ér méz, doh tu tosteneu en hanter-noz èl doh tu er hreisté, ne uélet nameit teadeu tan é lipat en tioélded pé gouleu-red é krapein hag é tisken, pé berneu obuseu é saill get un trouz blaouahus.

Haval e vehè eùé é klaskér en tachadeu splannan de lakat en obuseu. Én « hent krouiz » étaldomb, éh es ur bern bras anehè; ha chetu tèr guéh é sailliant, hep ne za chonj d'er vistr d'ou huhet doh kosté *Le bois de la Vierge* hag e zo tostik; nag ou lakat a verneu bihan, dispartiet get speurenneu doar. Elsé ahoel ne saillechè na-méit un toulad ar un dro. Met pèl é vo ret hoah obér brezél arak ma vo komprennet e teliehemb amerh. Penaos é téz de béein ol en treu kalavet épàd er brezél-man ?

8-9-10. — Goulen e hrér genein papérieu muioh eit biskoah :

KAMDRO EN ANKEU

Rolleu en tadeu, 4 a vugalé dehè; en int'anued tad de 3 a vugalé; er soudarded ag er hlas 1890 ha kohoh; er voserion, mechérouzion ar en hoarn, h. h. aveit ou has ardran péchans. Goulen e hrér eùé hanieu soudarded aveit rein er groéz brezél dehè.

Hag ol el labour-sé e zéléan obér azéet ar en doar, ur pen planken ar me barlen, de chervij dein de daol de skriù.

A pe ne hra ket glaù hoah, pé a pe ne vè ket ret dein turel me fapérieu a her kuit aveit tih araok ur potarn benak, é kavan erhat me loden !

10. — Galuet é er serjant Moigneu de vout « Sergent-Infirmier » ér C. H. R. Karget e oen bet de oulen geton bout ofisour, N'en des ket vennet a du erbet ha laret en des dein : « Mar karér obér plijadur dein, n'en des nameit me lakat ér C. H. R. (Kompagnoneh ér méz ag er rank). Me chomo get er hetan bataillon, a pe vo ér linenneu, hag a pe ziskenno de ziskuih, me chomo get en eil. Else é vein bepred prest de chervij ol er ré en devo dobér ahanonn. »

Else enta é lèh inour, é ma labour e oulen; labour hep diskuih erbet. Ur hol é aveit hor hompagnoneh-ni; rak karet e oè get en ol, hag ur hol eùé aveit taol en eil-ofiserion, lèh ma lakè liés er peah, a pe saùé böh étré er vèuerion. Rak siouah ! nen domb ket ni furoh eget hor soudarded... Mèuein e hra lod, hag em-bokein goudé, er soudarded é hoarhet ar ou houst...

Ur braù a skuir e gavant get er ré e zo karget d'ou hondui !

18. — En déieu treménet é ma bet didrous genemb.

Monet e hra hon tud de labourat de noz, édan en tenneu. Trugér Doué, n'ariù droug get hañni.

Doh tu Belloy-en-Santerre, Maurepas ha Cléry ne zéhan ket kalz er safar, a oudé deu zé. Kement é tennér man dé lan flagen er Somme a voged. Ne uélér nitra kén nameit luher tan é rogein stank er vogeden. Er Saozon n'en des par dehè de dennein. Genemb-ni é vè un arsaù ur uéh benak : noz ha dé, ha sul ha gouil é ma ou hanoneu ind é rebours. Ur spont é !

Konz e hrér a vonet de ziskuih. Hireih en des el lod muian de bellat azoh en tachad-man; rak torret é hor penneu get en trouz. Droug e hra d'en déin bout horoset else, plén, ha bout dalhmat é toujein a vout kartériet é biù, én un taol.

Soudarded en 8e Colonial, hag e zo étaldomb, ne bliij ket kén er vuhé-man dehè naket. Penneu fal e zo en ou zoueh ha n'ou des ket vennet kerhet, é sigur ou doè dobér a ziskuih. Oeit int ardran, ag ou fen ou unan, Met degaset int endro fonapl get en archerion hag e zo chomet de oarn beg er boellenneu, prest de ziskar en nep e glaskehè tihein.

Ne ouian ket petra e oal doh er hanoneu hiziu, en tu doh Mau-repas, met a oudé er mitin n'arsaùant ket a hudal.

KAMDRO EN ANKEU

19. — Diloi e bran. Groest em es men gueie ha mem bureu ar leu en dichen en ui voellen goh ha stennet ieu adreist Gaufriaud, me aporal-fourrier e zo genein abar.

Éj ma oe paperieu arré ie zuelu en es eaïkase d'er « rapport » ém' eh Arlerh mérien éh an d'obér un droiad beta toul en ofiserion, hag, épard man don éno, é koéh ur 77, just étal me zoul. A pe zan endro é kavan ol me zreu eipennet, me lién roeget, me sah gouliet...

Nag ur chonj mat e zo deit dein de bellat : a pe vehen bet aman éh oen pariù !

Gout e hramb pen d'en trouz e oè déh : Er Germaned en doë fardet pemp kuéh dohtu ar en tachadeu skrapet azohté ha pemp kuéh é ma bet ret dehè tennein ardran, er ré biù atau; rak chomet e zo anehè, a drohad, ar en dachen.

20. — Hénoah é la er gemen demb d'en em-zerhel prest de vonet araok arhoah vitin de 3 eur ½. Hag é ma oeit lod a me zud d'el labour ! Daù é dein davé ur redour de gas gourhemen dehè de zonet endro.

Ha chetu de betra e ten kemenneu reit rè zevéhat : deu botarn, koéhet ar me zud é labourat, e lah Mevel, a Lannédig, hag e oalaoz tri aral.

Ardro kreisnoz éh arriuant, spontet d'er goaleur, ha souhéth mat eùé n'en des ket lahet muioh anehè, tolpet èl ma oent é labourat.

En nozech abéh e dreménamb éh obér ardro er ré goalaozet, é kampen er sehiér, é tastum er benuegér.

21. — Ardro tèr eur er mitin-man éh a Conan, Huet, deu serjant, hag un nebed soudarded de rantein ou benuegér. Ha just a pe oent én tachad hanuet *La Caponnière*, chetu un obus é tarhal adreist ou fen hag é flemmein a zarneu potin er soudarded Proyau, Houarner, Jacob, Burban, Gaston. Chetu goaleurie e vehè bet gellet parrat azohté, a pe vehè bei laret demb kours eroalh, déh de noz, éh emb kuit er mitin-man. Chetu kollet demb, én un noz, eih dén aveit nitra.

De 3 eur ½ éh amb kuit alkent ha hireih demb !

Kavet e hramb ar en hent tankiri hag e hellamb lakat énné beta Cappy hor soudarded goalaozet.

Trema Froissy é kerhamb, hag é kavamb ar hon hent « Tadeu », èldomb eùé, é monet de gemér hol lèh. Ha kalz a jourdoul n'ou des ket, a pe gleuant genemb pegement a dud hon es kollet. Gloëu int er ré e ia rema er marù get plijadur...

Heli e hramb er oah, betag en tu-ral de bont Froissy. Ar hlan er uern vrás e zo aman é ma er Camp 4 lèh ma teliamb arrest.

En un ta had izél ha mouist é ma ret demb kéréin. Edan ei lién, ar un dornad plouz e vo hor guélé. Ha chetu arré un arméiad kelion é kargein demb aveit asé dioëdein er ré ahanomb e zo bet armerhet duhont.

KAMDRO EN ANKEU

D'anderù-noz éh es endro un nebed ré vèu éh obér en amoeded. Nen dint ket bet pèl é kavet guin. Haval int doh chas jiboés : gout e hrant aben a pe' arrestant, é pè tachad é vè kavet guin. Hag ind arnehon a zevri !

Chetu deit un ofisour neûé demb, Faucheux é hanù, a gosté Ancenis. Nen dé ket bet hoah ér brezél. Mestr-skol kristén e oè ér broieu tuem.

22. — Fal nozech ! Start e oè er guélé ha trouz e zo bet get er soudarded é tremen.

23. — En 2e Colonial e zo aman eûé. Eleih anehè e zo a vro Guénéed. Guélet e hran en abad Gentil, kuré me farréz hag en abad Coguic, kuré Pleugnér, ou deu é chervij é Klanudi Proyart. Tremen e hramb en anderù-noz azéet ar er géot, doh tosten Froissy, adal d'en talva. Ha kaer d'hor chonj balé duhont é Breih-Izél; kaer demb mérat én hor halon ol er péh hé stag doh hor bro ha doh hon tud; kaer demb konz ag er péh éh omb chonjet d'obér a pe zis-troemb d'er gér (rak kredein e hramb éh eemb endro !); n'hellamb ket parrat a uélet én dremuel, er gouleu-red é seüel hag é teval, nag a gleuet boéh er péhieu bras é skopet hep arsaù er marù hag er spont.

Mechal ha distroein e hreemb un dé benak arré d'hor bro di-drouss ha kloar, pé ma chomo eûé hor horveu peur de gardellat doar ur vro ha nen dé ket hon hani, kaer e vo laret...

Flagen er « Somme » adal de dosten Froissy

(Revé un daolen Jivet de E. Gauffraud)

KAMDRO EN ANKEU

IX

De ziskuih ! Erquery.

25. — Er mitin-man de bemp eur, é ma en dihun. Monet e hran, get en « Etat-Major », araok er gompagnoneh aveit klask lojeris d'em zud; rak pellat e hramb doh er brezél.

Pouk é en amzér a vitin ha heuen e zo ar en henteu. Poénius bras é kerhet get er sam e zo ar hor hein.

Dré Villers-Bretonneux e treménamb hag, en ur zegoéh étal er gérig-man, é larér demb hon es tèr eur d'hortoz ! Arrest e hramb én un doareu, é kreiz ur parkad ed trohet a neûé ha lakeit a goucheu. Ha ni d'en em-asten doh kosté er ioheu guinib. Un hun huick e hramb hag e hra vad demb arlerh er peder lèu hon es groeit.

Hent Villers-Bretonneux e vè bepred goleit a soudarded, a giri, a ronsed. Brih é er gué, er gerhiér hag er parkeu, doh en deu du, ha guen er bléad get en heuen.

Ardro pemp eur d'anderù é keméramb en trein é gar Villers ha de 6 eur éh amb araok. 70 kilomètr e zo d'obér. Arrest e hra en trein sel kardeur, eii lezel treiniou aral de dremen. Guélet e hramb elisé un treiniad soudarded a Vreih-Veur, guisket ha dreket mat. Tud kriù, é kreiz ou ampertiz. Na trushek omb ni étalte ! Guir é e tamb-ni ag en ihuern hag é ma ag er baradouiz e tant ind...

26. — Goudé bout arrestet ne ouian pet kuéh, é tegoéham. ardro 3 eur de vitin é gar La Rue St Pierre. Diù lèu en des groeit hon trein én eur !

Ag er gar én amb ar droed, trema Clermont, dré ur hoed tioél-tioél, ken tioél ma ne uélamb ket en hent én hor raok. Aveit gou ha héliat e hramb en hent, é ma ret demb seüel hor fri d'el lein, ha kerhet doh er seien èbr e uélamb adreist d'hor pen. Liés é ma

ret alum el lampreu tredan aveit parra: a vonet de stokein doh er ré e gerh en hor raok. Degoéh e hramb mitin mat, é Clermont. Braïuk é kér get hé ziér kohet, el lod muian anehè, émesk er glazadur, doh tor un dosten. Goudé é treménamb é Fitz-James dré un hen! boursus hag é dréz ur vro lan a vodeu koed hag a zoareuiér dré, es'eu trohet énné.

Diskocin e hra en dud bout karadek eroalh. Konz e hrér dohemb, hag hon degemér e hrér hep jourdoul, guir é; met hep selleu du nakek.

Ardro 8 eur ½ én omb é Erquery. Aman e teliam chom. Gellout e hran lojein ol me zud, doh ou disparti a nebedigeu, é kreuiér, kili, kardieu. Plouz n'en des ket kalz ha hoah é ma lous. Soudarded du e zo bet aman en déieu paset ha laosket ou des « héritaj » ar ou lerh !

Er vestréz-skol hag hé bugalé e zo karadek tré aveidonn. É kreiz er vorh é kavan un ti hag e zo abarh en ol drou : butum, évaj, tempereh, h. h. Asantein e hra er vestréz obér bouid demb.

Ha ni doh taol ! Plijadur hon es é tèbrein é asieteu pri, get guér dirakzomb, servietenne...

Legestr é bouisteu e chervijér demb hag uieu frintet; piz rom ha bara fresk.. Bara fresk ! Kateù eit er soudard... Ur banùez, bugalé beur !

Ofiserion neùé e zo arriu genemb ag en « Dépôt ». Ne sel ket forh braù dohtè er serjanted koh ag er gompagnoneh; rak donet e hrant aman de drohein foén én ou raok. A oudé un herraad-zo é hrér elsé : er ré e oè chomet ardran e zo bet kaset d'er skol ofiserion ha reit galonieu dehè. Nezé é vent kaset duman de gemér léhieu hag e zeliehè bout reit d'er ré e zo ér brezél a zrebi er pen ketan; de laret é, d'er ré en des ou gounidet.

Ur horonel neùé e zo kaset demb eùé hag ur homendant, aveit er bataillon. Ha kentih chetu kreskeit terhien er papérieu ! De nau eur noz éh on ataù é tuein papér. Dobér em behè neoad a ziskuih él en dud aral. Met ne vo ket hoah aben; rak a pen don é tonet a di en ofiserion, é huélan en tan ér porh léh m'é ma er hetan rann a me hompagnoneh. Er soudard Jan, mèu, èl rézon, en des boutet en tan, get é ouleuen, ér hel-moh léh m'é ma lojet. Embér éh es losket deu ge! hag ur hreuz. Em-stréuein e hra en tan fonapl, a pe n'en des ket deur de durel arnehon. Aman é ma don er punsie: 20 pé 30 m. Pèl e vér é hortoz ur seillad deur. Bout e zo eroalh ur poul deur glaù ér porh; met deur n'en des ket kalz abarh ha bihan a seilleu e zo eùé. Dré forh trohein ha diskar éraok en tan é téz neoad de ben a barrat dohton a vonet pelloh.

27. — Sul. — Allas ! Aveidomb-ni n'en des sul erbet. Nag a bapérieu de skriù ! Nag albèhen get amoëdaj ha treu diben. Ne laoskér ket un tam peah get er soudarded. Dobér ou des neoah d'en

em-holhein, d'en em-leua, de holhein ou dillad ha d'ou aozein. Nitra ! Abad en dé é vér ar ou zro : ekselsiz, kerhed, atersereh... Gozik é ta ké dehè d'er fozelleu !

28. — Nag un doéré ! Er hapitén Maratray, morhanuet *Fil-de-Fer*, hag e oè de ben ér Bataillon, e za de vout kapitén ém hompagnoneh, é léh Césari. Er gurun é koéh ar en ti, nen dehè ket hon treboulet muioh. Anaüet é get en ol aveit bout brih-fol. Chetu-ni braù geton !

29-30. — Amzér truhék e hra demb, ken truhék èl er vuhé e viùamb, ken truhék èl en dud e zo de ben arnomb.

Bamdé é hrér d'hon tud obér en ekselsiz, èl a pe vehent én ur soudardi. Met diskein nitra vat dehè ne hrér ket, pas memp obér brezél.

Ret é guélet aman ol en ofiserion-sé hag e guhè avel gadon, a pe oemb é beg er blei, éh obér ur ioh ardeu hag e konz rok doh er soudarded.

Guir é nen dé ket forh souéhus kement-sé : koh tuchentiled int, tud é karg, deit de vout ofiserion èl ma saù er stronk ar el leah, ha hep diskemant. Lod anehè e zo « adjudanted » koh, berüt ou melenpen get héol er broieu tuem.

Bourbotal e hra er soudarded énep dehè ha mèuein e hrant, par ma hellant, aveit gellout diskarg ou halonadeu.

31. — Epad ma tuan papér aman ha ma lakér er soudarded de sammein ar un dro ou fuzilién, é laoskér er bléad de vreinein én doareuiér.

Pear dén e brestamb d'ur beizantéz deit de oulen sekour.

Ketan déieu Guengolo 1916. — Get amoëdaj, sotoni ha papér é ma karget ataù hon deùchieu.

Degoéhet é *Fil-de-fer* genemb. N'em es biskoah guélet dén ha valoh doh skeudenneu *Don Quichotte* ! Ur paotr iouank koh é: ivour guin-ardrant. Ur pohon ha n'en des istim erbet aveit Breizh nag aveit en tadeu a famill.

Ne gav mat nameit é chonjenneu ean, nameit é feson de labourat. Ol er péh e hramb e zo fal hroëit : « Ret e vo chanj », emé ean dein ! Un tammig éh on souehet doh er hleuet é chakein me ol labourieu, mé hag en des groeit pemp plé chervij é burèu er Prefet mor én Oriant, léh ma vezé ret d'el labour bout difisstur neoad. Eno éh oen sellet get me ofiserion, ihuél hag izél, èl ur mignon. Diés e vo dein breman em-akoursat doh hennen, ken rust ha ken fal zesaüet. Hafni ag en ofiserion aral ag er rejiman ne hra vad dehon er guélet; ha bamdé é klask ean trouz doh unan pé en al. A p'en des gellet spontein unan benak, é ta d'er burèu, a baseu bras meurbet, é ziùhar moén hag é zivréh hir é labourat doh en deu ben

KAMDRO EN ANKEU

anehon, èl paüeu ur ganiveden. Hag ean nezé de hoarhet, koutant ag é daol.

7. — Nag ur jilori ! Er soudard Michaud, én ur rahein ur strakér fulminat get é goutel, el laka de saill. Tri biz dehon e stimp; é fas hag é zorn deheu e zo roeget.

Aben é saill er hapitén ar gaporal en dénsé. Eih té prizon e vout geton ha dihuen e hra doh é serjant, Vigneau é hanù, a zonet de zèbrein mui doh taol en eil-ofisierion.

Neoah nen dé ket ar ou goal ind é mar dé degoéhet kement-sé. Obér e hrant trouz ha goullennet ou des konz doh er horonel. Hennen e hra de *Fil-de-Fer* lemel é brizon.

Met arajet é klask kastiein unan benak. Chetu deit er chonj dehon de lakat kansorted Michaud de ziovér ag ur hartad guin, é sigur n'ou des ket parreit azohton a hoari get er strakér-sé.

Ur fal hent en des keméret azé. Ne vo ket distaolet en tazeu er hartad guin-sé dehon.

9. — Deit é en dro er pear dén hor boë prestet d'er beizantéz-hont. En em-glem e hrant ag en degemér grooit dehè. Ar er plouz, get en deved, é mant bet lakeit de gousket. De vitin, aveit ou lein, n'ou dezé nameit un tam bara séh ha chistr kri. De greisté, é vezé guel er bouid, met ret e oè dehè predein én un tachad ker lous ha ker lan a gelion, ma kavent guel dèbrein ér méz. Epad en amzér-sé é vezé er vestréz hag hé mateh doh taol ha doh tuel.

Abad en dé é vezé er vestréz ar ou zro, é temal dehè ne labourent ket traooalh.

Donet e hré chonj d'hor pear dén a dachenue didrous Breih-Izél, lénh ma viù er viñt hag er hoskor, èl bredér.

Chistr e hrér, ér vro-man; met goann-é, goann èl er chistr bihan genemb-ni. Grooit e vè hani get deur, goannoh hoah. Deur glaù e lakant d'en obér, deur ag en touleu-hont e zo é kreiz er penhérieu, lénh ma tineu er porh. Eno eùé éh a el loñned de évet, de freget ha de gahat ! Na lous é er Vretoned hag e laka deur mammen d'obér chistr !...

Guir é en en des tud er vro-man un digaré; unan bihan neoah : en deur mammen e zo rad abarh hag e barra doh er chistr a verù. Met alkent !...

12. — Nitra a neùé nameit papérieu !

13. — Chetu arré lammet genemb er ré iouankan ahanombe aveit ou lakat ér *Coloniale*. Pemp a me hompagnoneh e ia kuit elsé.

Kavet e hrant fal hor huitat ha toujet e hrant. Ne gredan ket neoah é vo falloch ou zreu; rak lakeit e veint de gondui kiri pé d'obér bouid. Falloch é stad er ré e za devadomb-ni ag er *Coloniale*;

KAMDRO EN ANKEU

rak genemb-ni ou lakér émesk en ol. Er miz treménet, unan deit elsé en des tapet un tam potin én é hlin ha bremen é vo mahagnet hed é vuhé.

Monet e hrant d'obér ur guél d'ilizig Erquery. Nen dé ket droug aveit un tachadig bihan sord-man. Ag er 17e Kantved é ma; trestiér e uélén é diabarh, lonket en deu ben anehè get géoleu loñned spon-tus, skriguet no dent getè, ha kizellet barh er hoed. Degas e hra chonj dein en trestiér-sé a ré haval dohtè em es guélet duhont, pèl, é chapélieu kloar mem bro genedik.

15. — Kas e hrér 1 serjant, 1 haporal ha soudarded de valé dré er parkeu aveit parrat doh hon tud a jiboésat. Neoah é ma brein er hornad get er jibér, hag er beizanted, ind ou unan, en em-glem éh a ol ou légumaj get er hounified.

17. — Guél doérieu e za demb ag el linenneu : Chom e hra er meud get er Fransizion ha Breihiz-Veur ha kilein e hra er Ger-manned. A pe vehé en distag e vehé, ahoel, ahoel !

19. — Freskeit en des en amzér ha kroget er glaù de goéh. Amzér vat eidomb-ni, peguir é parra dohemb a vonet d'obér en amoet ér parkeu; amzér fal eit hor hansorted e zo duhont édan en amzér.

Er homandant neùé e zo deit demb e zo un tammig a Vreich. Fontaine de Bonnerive e hrér anehon hag anaüet é èl skrivagnour. Skriù e hra lévreu aveit *La Croix*, Pariz, get er morhanù « Georges de Lys ». Temalet e zo bet dehon bout saütet guerzieu gueharal hag e oè pèl doh kafinenneu; met get en oed é ma distañnet dehon merhat. Atau bremen é ma ur mest mat. Asé e hra, er muian ma hel distroein diar é soudarded el labourieu didalvè hag en ekselsiz. Ha ne vour ket é kastiein a dréz hag a hed.

20. — Arhoah éh es manœuvre de Brigade. Ni zeli-ni chom « én amerh ». Ol é pedamb Doué ma hrei glaù a boulad ! Met n'en des ket rezi...

21. — Oeit é « Fil-de-Fer » é permission. Nag un dijab ! Kañnal e hramp get er leuiné !...

De 11 eur meit ur hart, kentih débret er souben, é kuitamb Erquery aveit monet diù lèu benak ahaneman, izéloch eget koed Trois-Etots. Ar hor goarigueu éh amb, én ur gonz pé en ur lénn. Trezein e hramp diù vorhig, St Aubin ha Cernoy, saütet get pri ha plouz é kreiz ur gonstellad glazadur. Goudé é kerhamb dré en doareuiér, én ur blégein édan hon treid ur ripennad melchon glas ha luxern e uélamb èl ur seien vrih é redek ardran hor hein. Trezein e hramp ur péhad doar troeit fresk hag éh amb d'en em-asten é kreiz en

KAMDRO EN ANKEU

aùel, en un devalennig doh tal ur hoed. Beta 3 eur é hortamb kemennou.

Borh Lieuvillers e zo lakeit de vout « keméret ». Ne uélamb na ne gleuamb tra. Guir é h omb diù lèu benak azoh er « hrogad ». Tos'at e hramb d'er hoed, ar viùen en hent-pras, de hortoz ma vo laret demb petra obér. Met nistra ne za. Devéhatoh é hrér demb tostat hoah de goed Trois Etots, hag é trezamb er vorbig-man, lèh ma huélamb ur chapélig saüt get brik ha mein guen keijet, é kreiz un dachen goleit a géot dru. Krapein e hra zoken er glazadur ar bazenneu en iliz. Anat é nen dé ket darempredet kalz get tud er vro-man.

Un 300 m, benak ag er vorh é tegohamb get hon eil « bataillon ». È mant èl domb é hortoz !

Trezein e hramb ur seuleg. È ma ataù er bléad a goucheu, du get er glaù, hag en tolhiad é hlazein doh en doar... Èmant eùé é hortoz...

Hag en ol beizanted e zo en hon mesk de laret, ha rézon, é vehè bet guel ou implé de dolpein er bléad kentoh eget ou lakat de ziskein kerhet d'er paz.

Kentih nezé é tegoh genemb un ofisour, kaset de laret demb é ma achiù en « hoari-koukou ». Geillout e hramb distroein de Erquery. È ma 4 eur §.

Dré Rémeucourt é tamb d'er gér, a dréz diar en doar labour; ha trapikellet é, me respont deoh ! Ardro goubafinél-noz éh omb é Erquery, groeit demb, aveit ket, 6 lèu benak diar en doar blot, hep tam boudi én hor sah-kov a oudé er mitin. Met skuih omb ha kement-sé e talv !

Beta breman ne ouien ket petra e oè ur « manœuvre de Brigade », breman é houian erhat.

28. — A oudé er « manœuvre » -sé é tiskuihamb é guirioné; rak é ma en « Oarsal » pèl azohomb. Papérieu e zo ataù de zuein neoah, met gourdon omb. Hanùeu tud e ouennér genemb aveit rein er Groéz brezél dehè. Rak, dré bep diù uéh éh arriu genemb kemen de rein er Groéz d'unan benak. Chetu penaos é hrér bremen : Er horonel e lénou demb ér « Rapport » un noten, un dra benak èl kement-man : *La X... Division ayant reçu un contingent de Croix de guerre, dont X... sont réservées au Régiment, le Colonel invite les Commandants de Compagnie à lui adresser pour demain un état nominatif de X..., militaires de leur unité susceptibles de recevoir cette distinction.*

Ha ne gaset ket, mar kanet, un Etat Néant, ma ne uélet hañni én hou kompagnoneh hag en dehè groeit un dra benak dreistordinér; respontet e vehè deoh aben : « Conformez-vous aux prescriptions du Rapport ». Koutant pé ne veet enta, daù vo deoh kavet dané deu, pé tri, pé pear gouron én hou kompagnoneh.

KAMDRO EN ANKEU

El ne uélan ket forh kaer ar vruch più é vehè gellet stagein er Groéz a inour, é konzan ag en doéré get el letenant Petit : « Dijapoh ! emé ean, ramb unan d'em « ordonnance ». Met gortoit, ni ia de hoarhet ! »

— Hirgair ! emé ean d'er soudard a Gervignag e zo genein él rédour, kerhet le laret de P. donet d'er burèu. »

Ha Hirgair ha monet.

Embér é ma endro get P. Er guélet e hran dirak en nor, lakeit a blat ar biloteu, hag e chervij dein de vurèu, é zeulagad diwarhet geton, é seulieu treid touch unan doh en aral, é zeu viz bihan astennet doh gourieu é lavreg, é fri saüt d'el lué ha glup hoah é varbistel get er guin é ma é tonet a ivet.

« Chetu P., « emé el Letenant, » petra zo : deit zo hoant demb de rein did er Groéz brezél. Deu zé permission e zo staget dohti; met ne vo reit did nameit ma hrates ama dirak er « fourrier » ha mé ne vèueet ket kén ?

— Mar ret er groéz dein, emé P. ne vèuein ket kén. »

Ne oemb ket én arvar n'en dehè dalhet d'é gonz. Deval blaoh e zo get é houg, hag ésoh e vehè el lakat d'obér hent, é dreid én aùel, eget parrat dohton a ivet. Petra vern ? Kerkloas hennen èl un aral ha nen do ket groeit muioh egeton,

Ha mé nezé de glah ér *Bulletin des Armées de la République* — « le petit menteur » èl ma hra er soudardé anehon — ur « citation » hag en dehè kouchet doh men dén. Èl hennec hennec é kavér de choéj !

Ha kent pèl goudé é huélamb ar er « Rapport » hanù P. get ur sted linennou hag e vrud é gadarnded ! *Soldat dévoué et courageux, toujours volontaire pour les missions difficiles, h. h.* Er péh nen dé ket geu pen-der-ben; rak diés e vehè kavet guel egeton aveit monet de glah bidonadeu guin d'é gansorted, pel ardran hag édan en dennereh vrasan... Aveit guin, monet e hrehé d'en ihuern !

Braùoh ! En déieu arlerh é ta é dro de votet é permission ha joéj geton.

Kleuet em boë doéré er bermision-sé kent pel arlerh : nen dé ket pohonein e hrè er minour met ohpen, dirak é voéz hag é amizion : « Chetu ur groéz azé, e lare ean, én ur skoein ar é galon, ha ne zeli nitra de zén ! Gounidet em es hé get men goed hag en huiz a me zal... N'en des ket kalz hag en des groeit er péh em es mé groeit... »

Hag en devéhan dé treménet dehon ér gér, a pe oè konz a zistroein tremazomb, éh oè bet ret d'é voéz ha d'é amizion en dougein d'er gar hag el lakat ér wagon, èl ur sam teil, ken mèu èl ma oè...

Ne dalv ket laret en des dalhet de douladein èl araok !

Ketan dé a Hénoal. — Deit é er hapitén endro hag en amzégaer geton. Er peah, siouah ! en des hor huiteit !

3. — Un diskôéh taolenneu liuet, groeit get er soudarded, e zo é Compiègne. Rein e hrér otré de vonet de uélet d'er ré e gar, adal ma reint ou hanù ér burèu de lakat ar un *Etat nominatif des militaires désireux de se rendre à l'Exposition de Compiègne*, éh on mè karget de seùel, get hanù, leshanù, nivéren, sklas, h. h. peb unan. Un « adjudant » e geméro er billetteun hent-hoarn, e ambrougo er sellerion hag e eùchei dohtë betag en distro. Bout e zo un nebedig ér gompagnoneh hag e iehè get plijadur de uélet kement-sé met kén nameit é kleuet konz a vonet elisé édan goard un adjudant, é mant stamouzet ! Tri e laka ou hanù neoah, nen dé ket aveit monet de uélet liüaj en taolenneu é : ar liüaj er guin é mant kriouh ! Get er chonj de redék en tavarneu é rant ou hanù.

5. — Kleuet e hran get tud er vorhig-man, é ma bet huéh dé er Germaned aman, doh er pen ketan ag er brezél. N'ou doè ket groeit droug de zén, nameit ul lé ou doè klommet é dreid, araok monet kuit, ha lakeit en ur guélé, édan el linsélieu, goleit mat, é ben ar er pensouk ! ...

Souéhet mat e oè bet en dud, un herrad goudé ma oent oeit araok, é kleuet, er hroëdur « pañek » hont é vleijal ér guélé !

12. — Chetu bet demb ur suhuniad didrous. Reihat e hra de « Fil-de-Fer ».

Merhat é ma bet kampennet get er homandant. Bet é bet ataù er haporal Passard doh em-glem bout bet hujaoted a gement hanù e zo get er hapitén.

Goulennet en des er homandant get er horonel ma vehè bet lakeit Passard en ur gompagnoneh aral, aveit parrat doh er hapitén a durel é gas arnehon. Met er horonel n'en des ket vennet. Laret en des d'er homandant : « Hama, ne hues nameit boutein er hapitén abarh, ma ne hel ket em-gomandein é unan ! » Merhat en des kleuet Maratray en doéré; douseit é dehon ataù.

Déh d'anderù hag épäd en noz en des tarhet er hanon trema er Somme. Doh en noz é kasér gourhemen demb de vonet araok.

13. — De 8 eur ½ éh omb ar en hent, é kontein er borneu. É kérig Therdonne, kent arriù get Beauvais, é ma en arrest.

Un nozech hepkén e chomamb aman, Fal lojet é en dud. Seùel e hran lojeris aveidonn ha me « haporal-fourrier » étal dor ur foénneg. Met deusto demb bout didrous, n'hellamb ket kousket get en huiledigeu foén é valé diar hor fas.

Ken truhék è stad en ofiserion : en deu eil-letenant e zo ar er plouz, éti ur voéz mèuáz ha ne hra nameit kañnal ha dizatein a tro en noz.

14. — De 5 eur ½ ér araok. Trezein e hramb Beauvais doh tu er hreisnoz. N'en des ket kalz a dud ar saù hoah; kén nameit mer-

hedigeu moén ha séh è tammeu koed, mèlen è bokedeu benal, gouïuet èl avaleu koéhet araok ou hourz, hantér guisket, e gavamb é monet a her d'ur labourdi benak merhat.

Chetu ni é « Notre-Dame-du-Thil », lèh ma kavamb kanonerion er C. A. C. (Corps d'Armée Coloniale). Tolpein e hrér, e gleuamb, ol er C. A. C. én hevelep kornad.

É Rothois éh arrestamb. Skuih brein omb. 27 kilom, hon es groeit a oudé er mitin.

Aman é ma ésoh em-lojein. Kavet em es guéléieu aveit en ofiserion. En adjudant Conan ha mé e gav eùé beb a uéié. Deu zé e chomamb aman.

Obér e hran mem burèu éti ur flamank, Van der Caveye. Degeimé mat e hrant demb. Débrein e hramb én ou zi d'en noz. Ur verhig dek vlé e chervij de liam étré hé zud ha ni. Gout e hra hi flamankeg ha galleg.

En ti lén ma kouskan e zo fermet de beizanted é terhel tachen. Ne vennant ket pécin ferm erbet d'ou ferhemnéz, e lar honnen dein, deusto d'er voéz touch « allocations ». Ha hi, penheréz, ne douch nitra. Em-glem e hra start dohein. Hé leah é zo ret dehi pécin d'hé meitouréz, pé diovér, rak n'en des nameiti hag en des seud.

16. — Araok ! 6 eur. 21 kilom, hon es d'obér. De Romescamps éh amb. Kerhet e hrér tonapl, ne ouian ket perak ? Hag ember é ma « poah » en ol.

Guélet e hramb chanjemant bro. Gué e zo. Chetu raden ha lann ! Raden ha lann... Ha ni boemet mat ! Deu vlé-zo n'em es ket devalet me selleu ar er sord plant-sé hag e gresk ken stank ém bro. Hag é ma haval genein bout tosteit de Vreh. Siouah !...

Kavet e hramb ar en hent soudarded aral éh obér hent eldomb, én ou mesk « Fransizion » du. Er ré-man e gerh landrennek, en ur gañial un ton e seblant dein bout hep konzeu, hag e réd ar eih noten hepkén. Digor e hrant ou beg hag é huélér ou zead brih ru é valé én dro d'ou dent guen kann, en ur zistag ou zon klemmus, hag e zisko bout lan a gé d'er vro gouïù lèh ma viuent didrous araok bout anaüet er Seüennedigéh !

De 3 eur ½ éh omb én hor hér neué. El ér lod muian ag er vorheu dré-man, é ma ol en tiér a bep tu d'en hent, stréuet ar un hantér-léu benak. Kavet e hramb forh és lojeris. Mist é er vorh, ar en hent, met lous ardran en tiér. É kement tachen é kavamb arré en touleu deur-chistr hont.

17. — Diskuih eit er soudarded; papérieu aveidomb-ni.

18. — Chetu glaù arré, ha kentih é ma freskeit mat en amzer. N'en dé ket goal jalet tud er vorh-man de uélet soudarded. Frans Breiz-Veur e zo aman ha soudarded é karg. Ur gar v 70 ené

KAMDRO EN ANKEU

Ofiserion saoz e uélér stank. Ol en duchentil-sé e bé ou guéléieu hag e brén kement tra, hep sellet doh er briz. Diés e vo demb-ni, leuigaj, tâlein dehè !

Kavet e hran repu é ti ur goh intron, tiù èl ur variken ha goann a spered un nebed. Er guellan degemér e gavan geti neoah; met nen dé ket bours chomel rè bel étalti : ne arsaù ket a gonz ! Kentih arriù, é tispleg dein en en des hé boulom groeit er brezél ag er blé 1870.

Boar é er boulom ha guelazé aveiton ! Elsé ahoel ne gleu ket ol en amoëdaj e lar é voéz...

Lan é er gampr, léh mah on, a drew koh. Laret vehè ti ur marhadour dihaolaj. Goleit é kement tra a heuen hag a uiad kained. En ou mesk, éh es treuigeu hag e talv : ur Hrist labouret braù hag ur hiféan, get un dorn olifant kizellet dohton.

Albèhen er vommé e zo kemér hanieu er soudarded e za de lojein d'hé zi, hag ou lakat de sin ar un tam kaiér e genig dein eùé. Lan é, pédost, a frazenneu, sinaturieu ha chomléhieu er soudarded en des kousket aman, a oudé pen ketan er brezél. Groamb plijadur enta d'er voéz geh-man !

Tostik tra omb d'en iliz parréz. Ag er 17e Kantvléad é ma. Chomet é er person ama : un dén karadek ha gredus é.

Klehiér en iliz e vè ur blijadur ou hleuet é son.

19. — Hiziù é flemmér en dud énep d'en derhien tifoid. 80 benak a me hompagnoneh e zo ret dehè andur; énep d'ou halon, suroalh; rak gout e hrant é veint klasfiù bras. Ha n'en des dén d'obér ar ou zro, na nitra de rein dehè. Neoah arlerh er flemmehréssé, e teliehè en dud chomel kousket, en un tachad kloz ha tuem. Ivaj tuem eùé e zeliaghé bout reit dehè.

Aman ou des plouz lous, aùél sklasus doh sour ha guin iein, eit distan d'en derhien. Burhud é ne skosant ket !

22. — Chetu en drivet dé é vè skorn de vitin. Iein é, ha neoah, atañ é flem er helion !

Ur péh e zegemér en des bet en E. Moigneau, tuchant, get er horonel neué !

Pelzo éh oè en E. Moigneau é klask en tu de vout anaüet geton. Hiziù er guéi é tremen, é unan, ar é oar, adal d'en dachen léh mah omb. Hag ean dehon ! Lakat e hra é seulieu boteu de darhal, revé er mod, chom e hra plom en é saù, é zivréh geton ahetet doh é gesteieu. Ét ma er horonel adal dehon, é zeu zorn arlerh é gein, disprizans ar é zivéz aveit er hoh serjant-sé hag en des en hardiñet de gredein e hellér konz doh ur horonel de bep kours.

En E. Moigneau e saù é zorn d'er saludein.

« Qu'est-ce que vous voulez ? » emé er mestr, rok.

— Le sergeant Moigno, aumônier bénévole du 88e, mon Colonel » emé er beleg-soudard...

KAMDRO EN ANKEU

N'el laosk ket de vonet pelloh :

« Je ne connais que le sergeant Moigno »; emé ean, rok bepred, én ur bellat. « Rompez ! »

Chomet é me heh kanderù beziüt de rogoni disprizus en ofisour fal zesaüet-sé.

28. — Epad en déieu é hra glaù, ha glaù iein ! Kavet e hra hon tud en tu de ziskuih, un tammig, ha de gampen ou dillad.

Kaset é ardran, aveit seih dé, en noterion e zo genemb, aveit dastum argant d'er Goarnement de genderhel get er brezél. Reven-daiil é ma berrek en treu geton ?

En anderù-man éh es arriù genemb unan ag hor soudarded, deit ag ur hlañudi, arlerh klenied. Deit é d'er burèu épàd men dé Fil-de-Fer abarh. Ha hennen de demal é glenied dehon : « Vous êtes un mauvais Français », emé ean. Revézon, ur soudard mat ne zeli ket bout klañu...

Er soudard en distro ar en tach. Grogit é er vedesinerion eit gout ha klañu e vè en dud pé ne vent ket, e lar ean. Hag er hapitén de vonet ar é gonz ha de huchal kounaret : « Taisez-vous ! ou je vous fous dedans ! » Goulen e hra é bapér geton, hag é ta de ben a uélet é ma chomet un dé rè ér gér : « Vous aurez 8 jours de prison », emé ean dehon.

Ha Fil-de-Fer de azé doh me zaol ha de seuel ur « motif » dehon. Diù uéh éh oè bet ret dehon monet arnehon, ha chetu petra e zovas en eil guéh :

Le soldat K... est le type parfait du soldat peu dévoué aux devoirs envers son Pays.

Ouvrier agricole il reconnaît qu'il n'a jamais été malade avant la mobilisation mais maintenant c'est plus la même chose et qu'il n'entend pas recevoir d'observations sur ce qu'il doit faire « Il y a des docteurs au Régiment pour les malades. »

Il n'est arrivé à la C^e que que le 9 janvier 1916 et a été évacué pour maladie à Erquery sur l'hôpital de Breuil-le-Sec.

Sans énergie — d'une constitution peu robuste ne fera rien pour reprendre sa place à la C^e. N'a pu expliquer le retard dans sa rentrée. (Elsé !)

Poén em es é kredein eh oè en hani e skriù en dra-sé, unan a benneu ur Bank bras a Bariz : ne vern penaos, haval é genein ne hrehè ket droug dehon ur bléad skol benak !

N'en des ket bet boneur get é bajennad. Hé distrocin e hra dehon er Homandant, get ur pen papér e lar nen dé ket jaçjapl en noten-sé, hag éh es lèh d'obér guèl !

Nezé é saù hon dén, é ten ar é varbistel, é voushoarh glas hag éh a pelloh, a fourchadeu hir, én un doroñnal.

Chetu un ofisour hag e oè buhé mil dén étré é zehorn, n'en des ket hoah guers...

31. — Ne arsaù ket er glaù, aveit en déieu. Lan é en touleu, gourlan kentoh; rak dihlannein e hrant. Redek e hra en deur ag un toul d'en aral hag er sili e valé ér riolenneu e zo étrézè.

Ian a viz Du 1916. — Degoéhet e zo genemb dillad gouiañu hag e zo ret rannein étré en dud dohtu : gloaïnaj, sokeu, boteu-koed, chaocoñneu, h. h. En déieu paset éh oè deit krohen deved. Ne ouïer ket mui émen monet get ol en treu e gasér demb. Nag ou dougein ! Just ma tihan monet d'en overen, er vitin-man, get el labour em es.

2. — Disken e hra ar er vorh gobeu glaharus er hlehiér é heruel er gristenion de zonet de bedein eit ou ré dreménet. Met gloëu é er ré e gompren ou boéh klemmus. Tud er vro ne ziskoant ket en ou dehè ur ioh karanté kevér ou ré varù ha guélet e hrér eùé é ma torret el liam étré Breihiz hag ou ré. Pel é duhont, er vèredeu e oarn relegeu er ré hon es karet. Santein e hramb éh omb aman én ur vro nen dé ket hon hani, émesk dianvézerion. Ne zasson ket hor halon get taoleu er hlehiér, ha chonj er marù hol laosk digâs, èl a pe n'en dehè ket mui perñ erbet arnomb, pen-dé-guir en hé des treménet kel liés étaldomb hep hon diskar.

Ha neoah, duhont, trema er saú-héol é vourbout ataù er hanon... Duhont é varù tud, aroak ou hours, tud éldomb hag eiei ou goed de lardein er Lé Eur; duhont en dén e lam é vuhé get é vreur, get eun ne zehè hennen de lemel é hani gatton. Rak n'ou des kén digaré d'en em-lahein. Ha laret ou des kant d'en em-garein...

7. — Dré en *Union Agricole* é houian hiziù é ma marù me heneil mat Jos Parker, kañour flour bro Foesn. Marù é hep guélet devé er brezel spontus-man. Elsé, ardran, èl aman, é koéh guellan bugalé Breih. Più e chomo de genderhel el labour boulhet ? Doué e oér...

Hag é stard me halon é chonjal én deùehieu boursus treménet é Kergoadig, ér Goh-Kér; ér valéaden blé e hreemb ér « Fort-Bloqué », ar aod Plancoet. Éno en em-dolpemb, bep plé, un nasad Breihiz vat, lan a hred hag a garanté-bro, aveit em-uélet hag em-gueuet.

8. — Gellout e hran obér ur guél de diér Romescamps hag aters en dud diarben ou buhégeh. Glustraj e uélan stank, é meur a di, hag e zo kizellet braù, lod anché. Tud koh e lar dein éh oè glustraj sord-sé én ol diér guéharal; met nen dé ket mui er mod anché. Lakeit int a kosté, én tachadeu tioél, ér hardieu liés, ha glustraj plén ha melén en des keméret ou léh. Nen dé ket hepkén é Breih enta é ma dihentet er bobl.

9. — 10. — Amzér divalaù ha truhék. Ataù é tegohé dillad gouiañu genemb Mat eroalh, pe ne veñent de zougein.

11. — Marù e zo un dén'ag er vorh. Son e hrér en dremen-varù, èl é Breih; met nag a glohadeu, tud keh ! D'anderù-noz, é krog er hlehiér get ou begin. Un euriad hantér benak é koéh kanveu a zarneu ar er vorh. En dé arlerh vitin, abret mat, é tereuant endro; de greisté ur stregennad aral, ha d'en noz arré. En drivet dé, de vitin, kementral, hag aveit en intermant klohadeu aral ! A pe vehè stank er merlent, ne vehè ket rè ag ur hloher, plén, a skrebill doh er gorden-gloh.

14. — Kroget é *Fil-de-Fer* de chomel de gonz ér burèu. Dobér en des a gonz, deusto ma vehè guel dehon teùel. Hiziù é tispleg demb n'en des dén ar en doar hag e hra un dra benak hep ne vè groeit dehon en obér dré vil ! !... È kement dén e zo éh es un treitor hag e zelli bout dioallet dohton, hag ul laer, a pe gav en tu ! Met ar en dachen-sé, e lar ean, é hra mat, mar gel ataù laereh kalz a argant; rak laereh un nebed argant a pe hellér skrapain ur ioh, e zo labourat èl un amoed ! ! !... Beta 10.000 lur é hellér sellet ul laeronsi èl un dra ha nén dé ket inourapl, met goudé n'en des dizinour erbet, h. h...

P'em behè argant, nen dé ket sur étré dehorn en huil-man ou lakehen !

Epad men dé ér burèu, é laran dehon é ma bihanneit mat me fapér guen, hag é vehè fur goulen un « dorn » benak.

Hag ean de oulen aben dek « rames ». Aveit ohpen 120 lur e vo anehè. Guélet e hran erhat ne oui ket difor rame doh main.

Dré voneur ne veint ket kaset dehon; rak émén ou lakehen mé ?

15 d'en 20. — Nitra a vad, nameit é talhamb de zibun déieu voér ha didalvé ur vuhé kousiet.

21. — Hoari soudard ! A vitin éh omb én hent. Skorn e zo : sonnog e vo édan hon treid. Epad peder lèu é stlejamb hor sam, én un doronal énep d'hor mistr hag e zalh, deusto de gemenneu penneu en armé, d'hol lakat d'obér « brezél uen », èl ma vezé groeit épad en amzér a beah.

En ur prad éh omb tolpet. Ur harh spern e zo én dro dehon. Lakeit omb, revé en akustumans, de barrat en aùel doh er harh ! En ur arriu, dohtu, é tèbramb er souben. Fonapl é ma distañnet demb, én aùel iein, hag é huélér en ol ar ou saù, é tèbrein, ru pen ou fri, en ur grénein, hag en ur drapikellat get ou zreid. Ber oè bet pred !

Émbér éh on davéet de gavet Komandant er Bataillon hag e zo en ur park aral, pelloh, léh mah es diù gompagnoneh ahanomb. Aveit em-duemmet, é ma er soudarded é redek èl bugalé, é houren, pé é hoari de darhein avaleu, doh ou guintein ar dokeu-boarn en eil hag égilé. Bourapl é getè !

KAMDRO EN ANKEU

Un herrat mat e chomamb éno, én aùél, de hortoz kemenneu ! Degoéh e hrant alkent ur uéh benak : d'ur gérig e zo pelloh é larér demb ol monet. Éno e rér kemen demb de... zistroein de Romescamps, hep bout groeit nitra, na guélet tra !

Get pedér lèu aral é tegoéhamb get hor plouzeg, léh ma koéhamb èl loñined mut..

22. — Diskuih.

23. — Er mitin-man éh es *Manœuvre de Cadres*, avait kampenn un deùch haval doh en dé kent aveit déh. Ofiserion hag eil-ofiserion e ia hepkén én hent. Met, béh men dint arriù, man dé daù monet d'ou lhal a her : deit zo kemen demb de ziloj. D'émen ? Konz e hrér ag er Sommes.

24. — Breskennamb a vitin ! É Mesnil-Contereux é ma délé demb kousket. 25 pé 26 kilom. enta d'obér.

Degemér mat e gavamb get tud er vorhig-man, en ur arriù; met na fal lojeris hon es, én tiér pri-man, toul rah.

25. — Abret éh amb én hent, trema Hardevillers. Glaù e hra hag é ma poéniosoh demb kerhet. Kanonerion, get ou 75, e ia ar un dro genemb, hag é kavan en tu de grapout ar ur hanon, aveit obér lod a me hent.

Nen dé ket forh boursus er vro-man e prezamb. Ol en doareuiér e zo haval; en dud eùé. Haval ol en tiér. Skuihein e hra deulagad en dén dré forh sellet dohté.

Guéharal éh oè pinik er hornad-man; met divroet en des en dud. Er ré e chom, é viù éh obér broseu-dent ha boutoneu dillad get askorn ha kregad mor.

Degeméret on é ti ur voéz goh, kollet hé mab dehi ér brezél. Obér e hra er péh e hel, er geh voéz, aveit obér plijadur demb.

Goudé méren é ma ret monet pelloh.

Tremen e hramb é Fontaine-Bonne-l'Eau, ur vorhig dispak, lédet én un devalien goant, léh ma red, de gement tu, deur kaer ha skler èl guér, Biskoah n'em es guélet deur ken splann. Istimet bras é, e larér, doh er guendr. Huek é d'évet hag obér e hra mel ér uéren. Ne vern penaos, plijadur hon es doh er guélet é redék, en ur vourbouyal, hed ha hed get er ru e heuliam.

26. — Araok ! eit Wavignies, léh ma kouskamb é tachen Caron, er mab. Én dachen-man é lakér ur ioh betrav d'obér sukr. Soudard é er mestr, é Verdun, met er vestréz e zo moéz a ben, er péh ne barra ket dohti a vont karadek. Rein e hra dein un alhué aveit monet én un tiig e zo pear guélé plouz abarh. Met ne gouskamb ket forh dous get en aneoud. Dréman, pe ne vè ket glaù é vè iein :

KAMDRO EN ANKEU

nen dé ket anaüt en deùchieu « kloar », èl ma vè stank é Breih, épàd er gouiañù.

27. — Dalhamb ! Skornet é en henteu hag ésoh é er herhed. Beta Sains-Morainvillers éh amb.

28-29. — Chomet omb é Sains de ziskuih. Gout e hramb hiziù é tistroamb d'er fozelleu, dek kart lèu benak doh Montdidier.

Déh éh oè bet en ofiserion é huélet en tachad : kant vad e larant anchon. Didrous é; kampennet mat. En eneberion ne skoant ket rè arnehon hag, a oudé pen ketan er brezél, n'en des bet krogad erbet ér hornad. Traoalh aveit obér leuiné ur soudard !

chom mui meit darneu anehi, deit de vout guer get er glaùaj. Groñnet é er vorh get orsal 'dreinek ha boellenneu, kement ma ne vehè tu d'en eneberion tremen hep fondein ol er uiad-sé get portaneu. Ha labour ou dehè !

Skritelleu e lar d'er soudarded eùchhat doh en eahenneu mougas. Revendaill éh omb deit aman én ou hornad. Eit kuhet en henteu, éh es sahet, adreist dehè hag a gostéiad, gerhér faos grocit get orsal kroézet ha géot staget dohtè, pé get lien sah liuet el liù get géot.

Boellenneu er hornad-man e zo reit dehè ol hanèu brûdet Hellaz : *Esculape, Eschyle, Mercure, Vulcain, Minerve*, h. h.

5. — Papérieu bepred ! Hiziù é ma splann en amzér hag éh es muioh a vegon get en dennereh. Hoari e hra er hanoneu trema Saint-Aurin-sur-Avre ha Beuvraignes. Er Germaned e uint « torpilleu » ar er Fransizion hag er ré-man e respont dehè get larganté. Pad en anderù ha devéhat én noz é tasson hag é krén er vro get trouz spontus en hoarnaj é tarhal.

Kas e hrér ataù tud kuit, a glei hag a zeheu. Hiziù é ma tro er ré en des 46 vlé de vonet ér méz a zanjér — e larér — rak, en hani e gasan e ia, justeroalh, de labourat tostoh d'el linen eget nen domb-ni !

6. — Amzér kastrouillek, hag é ma didrousor genomb.

10. — Nitra a vad eit en déieu. Bepred é ma didrous hor hor nadig.

Éh omb aman é bro er parrézieu bihan. Guélet e hran, ar zéiadur er post, parrézieu hag e zo énnè 13, 20, 25, 27, 28, 44, 47, a dud ! N'en des nameit un douseniad benak hag en des ohpen deu vil a dud hag éh es 836 parréz én « département » ha 520.000 a dud. Er Morbihan éh es 540.000 benak ha 261 parréz hepkén. Hag ér parrézieu bihan-man, léh men dé tolpet ol en dud en ur gér, éh es en ol ézemanteu : skolioe, pouleu, iliz, pelgonzer, sklerdér, henteu braù. Mechal ha ne vehè ket argant er Vretoned e chervijehè hoah de blijadur en 13 a dud-sé, épard ma huélér, é Breih, parrézieu à 13 kant dén é trapikellat ér fank hag én tioelded ? Ne vehè ket souéhus...

11. — Pad en anderù ha hénoah é tarh en treu trema Thilolloy. Doh en noz é térr de laret demb lakat hor maskieu : é ma er Germaned é turel ou ampouizon. En aùél en distro diarnomb.

Epad en noz é larér demb emuiskein, rak rezi e zo ag ur hrogad. Gout e hramb embér petra zo bet. Finfondet en doù er Germaned hor fozel ketan get ou fotarneu, met hep obéti droug d'er Fransizion; rak kentih m'où doù kroget de dennein éh où grocit d'hor soudarded kilein un tammig.

X

Tostamb arré ! Conchy-les Pots

30. — Er mitin-man, tro une k eur, éh omb arré é pazein en hent pras. Pemp lèu benak e hramb; met séh é en hent ha nen domb ket forh skuih, deusto d'er vro bout un tammig tostennec. E Fescamps é hramb un arrest, aveit dèbrein un tam; ha, kentih goudé pred, doh chernozi, éh amb un nebedad, get er hapitén, d'anzaù ha de uélet hol léh neué. Grivillers é larér demb é teliamb bertimein, ér hoed 105, étré Fescamp ha Grivillers. Krouizet é ol er hoedigman ha kampennet avot eit lojein ur gompagnoneh. En touleu e zo mist, hag énnè é kavamb guéléieu orsal get golhedeu ran-gué. Er gompagnoneh e zegoéh un herradig arlerh. Kentih é ma lojet en ol, rak léh e zo. Un hantér eur goudé é tirohè er hoed...

Ian a viz Kerzu 1926. — Skorn e zo. Iein é. Guélet e hramb, doh er splann, nen domb ket droug aman. N'en des ket anat a douleu potarn; nen dé ket chakognet er gué. Mat enta.

Breman duamb papér goahoh eget biskoah !

3. — *Sul.* — Monet e hran beta Grivillers de glah en overen. En 365e R. I. e zo aman. Ur chapél ou des grocit, édan en doar, get tolennneu hoarn kerlennet. Er chapél e chervij, ar un dro, de sal de hoari, de skriù, de lenn, de vutumat. Bout e zo abarh ul lévreg ha gazeteu, dastumadenneu.

Goal fondet é er vorh. Met guerso zo a oudeveh. Kommans e hra er géot kreskat ar en tiér diskaret d'en tenneu. En iliz, ne

KAMDRO EN ANKEU

A pe oè achiù d'en éneberion tennein ou doè fardet ér fozel-sé, get er chonj de chom abarh. Met daù oè bet dehè skarhein fonapl get en obuseu, ag hon tu ni, é koéhel arnehè a dorimel.

12. — De 7 eur é ma ret demb dilézel hor hoed, aveit rein hol léh d'er 45". Glau e hra arnomb, ken éaïñ, hag, un tammig goudé, erh teuet. Get en dinneu ag hon dillad, embér chetu lan hor boteu a zeur : ribotat e hra me zreid ém ré hag é kleuan en deur éh achap, édan kalon me zreid, hag étré mem bizied, sel paz e hran. Ber é en hent, trugéré Doué.

Arlerh un euriadig kerhed, éh omb é Remaugies. N'em es nameit un hantér eur aveit klaskein léhieu d'em zud. Er soudarded, e gavan forh ésh déhè : aveit en ofiserion é ma goah.

Un dén koh e ra ur sal iein hag un daol vihan dein, eit obér mem burieu. Ur hel-moh hag e zo abarh ur guélé orsal, e vo me hambr. Adal ne vein ket troeit de glér, arhoah vitin !...

13. — Dillad em es de rannein étré me zud. Er capitén ne arsaù ket a oulen dillad neùé, deusto d'en dud bout guisket mat eroall avert labourat. Ret é dein dakor dillad gozik neùé. N'en des alkent pen erbet d'er peurkeh « Fil-de-Fer » ! En dé aral ofisour er boudi e genig piz-rom dehon, eit 17 blank er hilo. « Mat, emé-ean, kelement-sé e hrei 17 lur er 100 kilo. Kaset ur sahad dein ! »

14. — Konz e hra er Germaned a beah, e larér... A pe vehè guir ahoel !

17. — Didrous omb aveit en déieu. Hiziù é red er vrud é ma lahet Briand; hag cùé éh omb édan monet tostoh d'el linen.

Ieinat e hra bepred en amzér ha start é kavan chomel doh un daol, épadien dé, hep fical, get peder dor é tigor, beb eil tro, a pe n'en des, ar en uéled, nameit ur bégañ tan distérit.

18. — Er mitin-man é kasan araoak er varteloded e oè « prestet » d'en armé-doar. Na joudoul zo geté de vonet kuit ! Mé hag e zo bet martelod, kompreñ e hran dehè...

22. — Ataù éh omb aman. Un tammig é ma start en amzér ha divourus; rak glau e hra un dé, en dé arlerh skorn, hag é ta erh goudé, hag ar el lein glauaj arré. Trapikellat e hramb nezé én ur gaotigel sklasus ha stagus, e ieina hon diùhar betag en deulin.

Chetu degóhet genemb fuzilienneu-mindraillén ha pistolenneu-tennataer Mechal petra e vér chonjet d'obér genemb ? Biskoah eil-ofisour ha deu soudard hepkén e oui em-chervij ag er benuegér-sé ér gompagnoneh.

KAMDRO EN ANKEU

24. — Dillad neùé arré ! Kement en des goulenet er hapitén, man dé ret diùiskein er soudarded a zillad neùé hoah, aveit ou dakor.

25. — Nedelec. — Monet e hran d'en overen d'iliz Remaugies. Soudarded e zo énni; tud er vro ne uélér ket. Hag é pedamb ataù eit ma vo fin d'er vuhé-man. Met kol e hramb kalon é houlen, hep guélet hor peden bout cheleuet. Hag én hon diañnez, é saù ag hor halon, er garm-sé e zè a hani er Hrist, é liorh en Olived : « Revo groeit, o men Doué, revé hou volonté... »

Arhoah vitin éh amb araoak.

26. — Dré Boulogne-la-Grasse é treménamb. Ur vorhig dru é hag e zeli bout bourus d'em neùé-hanù. En dud eùé e zisko bout karadek lia koaill èl ou bro.

É Conchy-les-Pots é ma en arrest. Padet é el loden vrasan ag er vorhig-man ha nen dé ket fondet, aveit laret. Pemzek miz-zo n'en des ket tennet er Germaned arnehi. É ma en darn vuian ag en dud aman : ou guélet e hrér é labourat, én doareuiér, tri hart ieu benak doh el linen. Met merhat n'ou des ket guelleit kalz é tarem-predein er soudarded, er merhed dreistol hag er vugalé. Er ré-man ne iant ket mui d'er skol. Gét er soudarded é chomant, a tro en dé, hag é gout nen dé ket katekiz e ziskant !

Er voéz, e zébramb én hé zi, e lar demb pesord buhé e zo bet get er soudarded aman. Ré ag er Hreisnoz e zo bet goahan. A pe vezent mèu, é fardent én tiér, d'en noz, ar èr merhed. Mèñein e hrent er vugalé. Ur vén !

Merh en ti léh mah omb, nem dé ket diméet, met stropet doh ur soudard e za duman é permission. Ur mitin, a pe dosamb de glask hor hafé, é kavamb en deu bousin én ou guélé, én hevelep kambi get er vam, e gav erhat en dra-sé. Ur hroëdur en des bet er plah. Aveit réin dein de ouiet é ma divergont hé merh, er vam e lar dein : « Al a été, toujou « intrépide » ! N'em es ket poén é krédein ! Na lousteri gaffinet ag er brezél !

En iliz parréz, gloestret d'er Uerhéz, e zo ag er 17e Kantved, e lod anehi. Delüennneu kol e uélér stank abarh ha dalhet mat é. É ma bepred er person aman.

27. — A dammigeu é kampennamb hol lojeris neùé. Met diés é bout erhat én tiér-man groeit get doar ha koed. Hor soudarded e gousk, e lod brasan, én ur hardi frank léh mah es 120 guélé orsal, met hep tam plouz erbet. El men dé digor hag ihuél er hardi, ou dè aneouid ou goahl. Ret é dein klask guel lojeris dehè, trema en iliz.

Bammoz é tarh er hanoneu en tu doh er Somme. Met ne ouiamb ket petra e zo duhont : er gazeteu ne gonzant a nitra.

31. — Epad en déieu-man éh omb bet didrous ha disoursi. Hiziù éh a hon tud de labourat aveit er uéh getan, a oudé men dint arriù aman. É kampen léhieu d'er hanoneu é mant. Nen dé ket start bras ou labour. Er goahan zo, hent ou des d'obér eit monet dehon : diù lèu, meur a zé.

Ketan idé er blé 1917. — Bléad... mat pé bléad fal ?... N'en des ket kalz a rezi get hennen de vont guél eit er réral. Chetu boulhet en drivet blé ha ne uélamb ket é vehé lusk get er Germaned plégein, na genemb-ni muioh. Deu vléiad hantér é ma dismantet hon tiegheu; tregont miz zo é red goed guellan bugalé Breih; Doué e oér aveit petra ? R'en do truhé dohem...

Él pep plé, é rér demb guin champagne, katèu, sigarenneu, morhad hoh mogedet. Met é ma en ol él labour; ret vo gortoz en noz aveit lipat en treuigeu mat-sé.

2. — Eh on me unan, adal er mitin-man. Oeit é « serjant-major » ha « kaporal-fourier » é « permission ». Chetu-mé dijap kaer.

Arlerh mérien, é tro ém fen monet de uélet er vèred. Revé m'akustumans, éh an d'aters et ré dreménet ar goust er ré viù. Peuret un dra ! Na dilézet !

3. — Na dizevar ha didrous en em-gavan me unan ! Haval e vchê en dehè distaffinet d'er hapitén, a oudé men dé oeit er réral d'er gér, Kunikeit en des én é barlant, èl a pe glaskehé me lakat d'ankoéhat é gonzeu divalaù ag en déieu ketan. Guir é é huél en en des souret el labour arnonn.

13. — A oudé dek dé n'em es ket sauet kalz a zoh me zaol, kén nameit aveit predein ha monet de gousket. 160 idén ag en A. L. (artillerie lourde) e zo deit, ar en ol, de viuein ar un dro get me hompagnoneh, hag é ma ret dein darbar bouid dehè.

14. — *Sul.* — Er mitin-man é tegoth d'em guélet Al. Jaouen, médesinour er 24e, ar un dro get ur médesinour iouank aral, genedik a Vreich. Ne fal ket muioh aveit lakat er brehoneg de strimpein ér mezé ! Plijadur e hra demb bepred em-gavet, étré Bretoned.

D'anderù, é ma tro Arthur en Dréu a Lanndaol. Bout en des deu pé tri kantsort geton hag e glask papérieu brehonek de lénn. Siouah ! gloëu int brem...

15. — Hiziù é teli bout un tarhadig, a dal demb; hag éh omb belzet de zial. Donet e hra en noz ha ne gleuamb nameit ur hant « potarn » benak ag hor ré é monet de darhal duhont, trema *Le Bois des Loges*.

16. — Kann e zo bet trema Roye. Met nitra, de baravizein doh er péh hon es kleuet é lèh aral.

17. — Erh 'Guen kann é kér a pe saúamb. Douseit en des en amzér Arlerh kreisté, aveit digros hor hor éh amb de gann get bouleu erh, èl bugalé !

19. — Arsauet en des en erh a goéh. Met iéneit mat é en amzér kentih. Skorn e zo, ha riskein e hra en henteu. Trema Lassigny é vér, péchans, é kampen ur hrogad. Pad en dé é tarh en hoarnaj duhont.

20. — Iénoh ién s ta. Noz ha dé é skorn. Hon tud, kaer dehè labourat, nen dant ket de ben ag em-duemmet. Skornein e hra ou guin én ou bidoneu, hag ou bara liés. Aveit gellout ivet ou guin, é ma dàu dehè lakat ou bidon én ou hrambouill. Fal labcur ou des, ohpen, d'obér : én ur malézad doar dizolo, durheit d'er seih aùel, é mant, épad en dé, é krouizein doar lan a zeur. De greisté, n'ou des nameit bouid ién, ha, de noz, é tant de gousket é tier finfondet d'en tennet ha toul èl sileu. A pe saúant, é kavant ou boteu-lér skornet. Ou distak doh en doar e vè diés ha diésoh hoah lakat en treid énné.

Obér e hramb neoah er péh e hellamb aveit em-zihuenn doh er gouiafiù : stanket hon es en touleu get plouz, kch dillad, gazeteu.

Nen donib ket-ni rè zrouk. Lakeit em es men dornadig plouz én dias ag un armenér ha, de noz, me cher arnonn en diù bastellen !

Staget em es papér é lèh er harléu guér, hag obér e hran tan én ur hoh fornèu, em es kavet, hag e zivoget dré un toul ér fenestr.

21. — É kosté Lassigny ha Roye é klaske er Germaned fardein ar er Fransizion. Harzet int bet get ur barrad 75 en des astennet lod kaer anehè ar er rampèu.

22. — Labourat e hrér start de gampen er hrogad... « devéhan », èl ma larér sel guéh. Aben en neué-amzér e teli bout groeit.

Get er skorn-man é ma ésoh monet, dré en doareui, get er hargeu dafar. Mct, anat é é labourér diben kaer. Kaz ha digas e hrér er parfadeu labourizion. Léhieu kanoncu e grouizéti; met èl ne zegoéh ket, kurs eroaih, er hoed aveit ou harpein, é risk en doar énné hag é mant de skaihein endro. Guélet e hrér é ma er burèueu e ra kemenneu, a pen dé tud a veché e vehé ret, é pen el labourizion. Guir é é ma bourusoh rein kemenneu a dal d'ur gohad mat a dan, éget é kreiz en aùel huerù e huéh ar er mézeu.

25. — Start é harz doh en anoued ! Ha ne gloareka ket, tam erbet, en amzér

26. — Kroget é en éneberion de uintein potarneu ar bon tud Pemp ag en eil kon.pagnoneh e zo gcalaozeti hag unan anehè e varù hiziù.

KAMDRO EN ANKEU

27. — Diloj e hramb aveit monet de ru en iliz, de di ur mestr-kantonér. En ur gambr d'el lein éh omb, ha n'en des arnehi guéren erbet doh tu er saù-héol, tu en aùél sklasus.

29. — Deit omb de ben a gampen un tammig hon ti. Met kaer obér tan, n'hellamb ket em-duemmet.

Ha chetu er hapitén é rein kemen de gas me hoh fornèu d'é gambr ! Guir é en en des muioh a halonieu egedomb ha dré-sé, marsé, muioh a anoued...

30. — Guelazé, alkent, ne chomamb ket aman. Ne oè ket a harz ! De Rollot éh amb, de labourat ar en henteu pras. Déh d'anderù-noz, éh es groeit d'hon tud donet ag ou labour d'en em-gampen, hag er mitin-man, de 7 eur, éh an mé kuit. De 8 eur ½ éta er gompagnoneh ar me lerh. Erh e goéh ataù, strimpel én hon deulagad get un aùél fol hag e hesken hor faseu, ken ne ouilamb épàd en huéh kart lèu hon es d'obér.

Fonapl em es saùet lojeris d'ol me zud, pen dé guir é keméramb léh er 4e K. ag er 100e R. I. T. Met er ré-man n'ou des kemen erbet de fical ! Hag é ma ret d'em zud chomel én hent, é kreiz en aùél, de hortoz ma vo goulé en tiér. Er ru é tébrér, ha fonapl, me gonz deoh ! ...

Rollot e zo bro genedik Galland, en hani en des lakeit é gallek *Les Mille et une Nuits*. Saùet e zo un delùen dehon é kreiz kér, doh kosté en hent, pen-dé-guir é ma ol er vorh doh en deu gosté ag en hent, èl ol borheu er vro-man.

Paùet é en hent, ha lod ag en tiér e zo saùet get brik; guélet e hrér zoken unañigeu groeit get mein. Degeméret omb mat eroalh get en dud. Bóut e zo aman ur ioh divroidi é hortoz er brezél d'achiù avait monet endro d'ou bro.

En ur bugadlé é hran mem burèu, hag én ur marchaosi toulek me hambr. Nen dé ket hoah enta er baradoéz hon es kavet.

31. — Ret é demb chanj léh d'hor burèu. N'en des ket tu de harz, *Fil de fer* e hra skarhein ur gamprig aveit hol lakat abarh. Choul é ha splann. Chetu ni eurus a hantér.

Ketan dé a Huèvrer 1917. — Kampen e hramb bepred hol lojig. Groeit hon es tan; pasedeu get koh tammeu planch; dañinet hon es ur gadoér goh benak. Ur haré koed hag orsal, chetu ur guéle. Groñnet em es me hani get lién, eit dihuen doh en aùél; hag éh on èl ma vezè er « surveillant » a pe oen ér skol !

4. — Krog e hra goah-ter-oah er skorn. A pe saùamb é vè guen kann Galland. Er ré en des barbistel ou hav staget doh ou lanjél, hag er ré en des barù, e vranskkel hikinenneu argant doh ou balog !

KAMDRO EN ANKEU

Doh en noz éh arriù en doéré genemb é ma bet kaset kanadour en Alemagn de « foér en huitelleu » get goarnement er Stadeu Unañnet. Chetu enta ur hi muioh doh chaocheu er Germaned !

5. — Kleuet e hra hon tud doh en anoued. Jal e za én ou dehorn, én ou zreid. Chifernet int, choberdet; pasat e hrant. Pemp pé huéh e oulen guélet er médesinour, ha chetu *Fil de Fer* é lakat é vonet ru ! Tremen e hra é zeùeh doh ou jiboésat, hag é parrat dohtè a chomel én tachadeu kaer. D'er médesinour é lar é mant é klask tenneih ardran. Aveiton éan, ne vè klanñ nameit en hani e gar !

6. — Chetu breman er hapitén é klask kapail doh er voéz e chom én ti-man, rak ma laosk er soudarded de dostat d'hé zan, de ziskornein ou guin hag ou bara ha lod de zébrein ou boud. Ne ven ket a gement-sé. Er vestréz, hag e zo a Beuvraignes, ne blij ket dehi bout garchennet elsé. Er has e hra de valé, én ul laret dehon é ma ur *Boche*, pen-dé-guir é ma ken didruhé é kevér é dud. Er gir *Boche* e laka en dén de chanj liù. Skriù e hra aben ul lihér d'er « iondred » énep d'é hujaoteréz, Enklask, trouz. Ne ouian ket penaos é tisoho en treu !

7. — Kavet em es ur holheréz de vugadein men dillac lous. Dobér ou des ! Pemp plank e gemér aveit ur roched; 2 vlank, hag ur blank, aveit treu distéroh, mouchoérieu.

8. — Arriù zo genemb ur serjant deit ag en Orient. È ma é Porh-Loeiz a oudé pen ketan er brezél, hag ean genedik a Rocroi ! Éh oè é Breih get é voéz hag é vugale épàd ma oemb-ni, Breihiz, é tihuen doar ha madeu er ré e zo kuhet én hor bro.

9. — Labourat e hrér a zevri aveit en taolad bras. Henteu-hoarn e zo groeit de zegas potarneu ha dafar. Kalonein e hrér en henteu; péhieu kanon, a gement brasted e zo, e dremen dé ha noz. Lan é er hoëdeu a obuseu hag a hoarnaj brezél. Truhé em es doh er soudard e vo édan ol en treu-sé un dé benak !

12. — Kenderhel e hra er gouiañù. Klujeri e uélér lan dré-ma, ha tapout e hrér anehè forh é. Dihuennet é jiboésat neoah. Kement-sé ne barra ket dohemb a zébrein anehè de véren ha de goén !

13. — È ma en trouz é anien er peurkeh *Fil-de-Fer*. Hiziù chetu ean ardro er serjant Corre (a Bont-Aùen), rak ne gay ket geton é ma kampennet eroalh en hent d'er soudarded. Tuemmet e hra étrézé ! hag er serjant e dap 8 dé « arrêts de rigueur ». Hennen e oulen monet de gonz doh er horonel Petra vè saùetoh er pod-doar monet de gann doh er pod-hoarn, nameit bout oah ? Pear dé muioh e goéh get Corre !

23. — Bamdé é ma haval hon deùhieus hag haval hol labour. Kunikeit en des en amzér. Met arlerh er skorn, chetu glaù ! Lan é en henteu a vouillen hag hon tud nen dint mui haval nameit doh boulomed fang, straket men dint, pen-kil-ha-troed, get en tankiri é tremen étalté, ér fangigel.

Péhieu kanon bras, liù er géot, e dremen. Hadet int duhont tou-chik-touch, ér malézieu, étré Conchy-les-Pots ha *Le Bois des Loges*.

Hon ofiserion en em-glem ag er vechér e hant. Ne gavant ket inourapi eroalh aveitè, bout é pen tud hag e labour ar en henteu. Nen dé ket er péh e chonj en dud hag e zo guèl getè bout aman éget édan en obuseu.

Diskoein e hra en ofiserion ou fal imur é klasck trouz doh er serjanted, hag é vleiat er soudarded.

Laret e hrér, ér gazeteu, en em-gar, èl bredér, er soudarded hag ou misstr. Deint de uélet ! Er péh zo guir, aman éma en dén ur blei aveit en dén, dreist pep tra en hani en des perh ar er réral. Rak gout e hra é hel bout fal hep doujein a vout discoreit. Tenaù int en ofiserion ne hant nitra diavéz d'er rézon d'ou soudarded, èl m'é ma tenaù cùe er soudarded ha ne glaskant ket obér en dal en eil d'é gilé pé d'ou ofiserion. En eskem e vehè souéhus, rak, ret è el laret, nen dé ket ér brezél é ta en dén de vout un oén..

Hénoah éh es *Cinema-Concert* eit er soudarded. Met nen dein ket, get eun ne vehè ur mestr benak karget de laret pegours strakal en dehorn. A pe n'hellamb ket bout digabestr, chomamb kuhet ! Furoh e vo.

24. — Dereuet é er Saozon de skoein start trema er Hreisnoz ag er Somme, Hag éh achap er Germaned dirakzè, gozik hep dihueu, e larér. Mechal petra hoal dohtè ?

Aman é ma bepred-didrous en treu ha kloar en amzér.

28. — Épad, en déieu é kleuamb éh ia atau er Saozon araok. Souéhet omb, un nebed, é huélet er Germaned é kilein ken és. Ha ne vephent ket é kampen un dro kam benak ?

Ketan dé a Veurh 1917. — Ur blé-zo éh oemb hoah ér hornadman : de ouiet ha ne veemb ket arré aman aben ur blé ?

4. — Nitra a vad. Soudarded e uélamb, a tro en dé, ar en henteu. Darn é vonet treman en trouz; réral é pellat azohton. Ne fichamb ket-ni.

5. — Er mitin-man, a pe sañamb, é ma arré guen kann en treu. Erh en des groeit. Met kloareit en des ar un dro. Get en héol éta en diskorn, hag é vér ér fang betag en ibil-troed.

Arriù e hra papér, a vitin, get hon ostizéz de vonet de Mont-didier de vout barnet.

En déieu-man é ma douseit arré d'hon « huil ». Ne vleij ket

kement hag asé e hra memp moushoarhet. Met ne oui ket obér : griseu e za ar é fas é léh ér guenhoarh. Nen dé ket gourdon !

En dé aral, é sigur obér en dal d'en dud e ra lojeris dehon, é ma tapet braù. Vennein e hrè lakat en dud-sé d'obér tan én é gambr; ha uéled erbet ne oè ket. Eit kement-sé é vehè bet ret toulein er vagoér, lakat mizeu ar en ti ha prenein ur fornèu.

Hag ean de skriù, get ur hraion, ar viùen uen un daolen strebillot doh speuren é gambr, é ma lézet hep tan ha — 16° a ién-dér !

En dé arlerh, a pe saù, é ma beziùet mat é huélet en daolen goleit a riolenneu glas ag el lein d'en dias ! Get ur hraion-ankr en doè skriùet, hag èl ma oè mouist en amzér, er vrumen en doè groeit d'el lettrad oulein dareu glas.

Eit ne vehè ket bet guélet é labour, en des boutet en daolen ardran en arménér, de guhet.

É guirioné, hon ofiserion ne hant ket kalz a inour demb, na ne hant !

En Ofisour eit er bouid e lar deim hiziù en en des gouléet, aveit gout petra e oè abarh, sah un ofisour kaset d'er gér rak ma oè skuïh. Ur sah bara e oè, de laret é bras eroalh eit kemér ur hulas gran Lan e oè a voteu-lér, a zillad soudard, neùé-flam, laeret get en ofisour-sé, a pe vezér é rein dillad d'é dud, hag e gasè geton d'er gér aveit em-uiskine, goudé er brezél ! Eleih a soudarded e hra ur sord guir é; met ahoel bout ou des un digaré : peur int ha n'ou des ket deùh ur hapitén.

6. — Galvèt é me « haporal-fourrier » Gauffriaud de vonet de vout trésour d'en 2e D.I.C. Kavet en des éno, ér burieu, un nasad tud iouank-flam, mabed « Penneu bras », didrous kaer, lojet mat ha maget dru, épàd ma laoskér ar el linen tadeu a famill koh hag e zo tré d'obér el labour.

Keu em bo d'em hilé Gauffriaud, liùour ampert ha kenlabourér duah : Geton ahoel é kaven un tammig konfort, ér vuhe truhék-

7. — Kaset e zo kemen d'ur bataillon ag er 24e R.I.C. e zo é Rollot, é télifiant fardein hénoah ar ur hoed, trema Lassigny. Tra-oalh aveit ou lakat de rédek, a vostad, de uélet er médesinour, eit bout lakeit kiañù ! Fal zegémér e gavant ! D'anderù-noz é strak er hanon, diharak : é ma merhat er ré « glafñù » -hont é veruel...

13. — Eit en déieu : Erh, glaù skorn; héol, diskorn ha skorn arré...

14. — Ur bord é ! ur bord hag ur véh. N'em es ket biskoah guélet kement a dud é vonet de gavet er védesinourion, èl a oudé

KAMDRO EN ANKEU

un dé benak : soudarded, eil-ofiserion, ofiserion. Ur ioh anehè e zo tapet ha tapet vil ! Un ti e zo ér vorh, diù hoér — diù hast — é chom abarh. A tro en dé, hag a tro en noz, é vè ostizion étal ou dor é hortoz « ou zzo », èl chas étal loj ur giéz. Er ré en des « galonieu » e dremen ketan, revé er mod, hag er ré-zé eùé e za getè, ketan, er « vérereh » hag ou lakei de bredérein ohpen ur uéh, ar er geu en des mabdén é sentein doh é gorr.

Ampouizonet é en diù « giéz » -hont, ha lodennein e hrant, aveit argant, ou hlenied, get larganté !

Hénoah, éh oen get koén, a pe za meñel en ofiserion de laret dein monet de gonz dohtè. Goudé bout predet éh an. Un ti arhl e zo ret dein klask dehè, aveit dèbrein. Ne blii ket mui ou hani dehè.

Me has e hrant én noz, ur hart lèu benak ag er vorh, de laret d'ur voéz éh int d'hé zi; ha d'un ti aral de uélet pesord tud e zo énonn !

Monet e hran én tioëlded, dré un hent akosellek ha fangek. Ohpen pemp kuéh é nekan digor dorieu ha gouien get en dud ma nen dé ket ind e glaskan. A pen dé kavet en ti dein, hag é tan endro, é kavan er letenant Faucheux ha me has geton de uélet un ti aral. Éno n'en des ket léh aveitè. Arlerh éh amb de di en adjudant Konan. Aman éh où léh bout zo eih dé; hiziù hor boutér ér méz, pé gozik. Èti un aral é ma kousket en oheh :

Hug ean e lar ne saùo ket...

Èl ma lar er soñinen. Monet e hramb pelloh, de di el Letenant Petit : obeit é en dud ar neij !

Chomet d'ou gortoz, mar karet !...

Skuih alkent, dré forh pilat fang, Faucheux e lar dein monet, aveit klozein me rédaden, de uélet en ti ketan, aveit laret d'er voéz pas ou gortoz hénoah ! Ur hart lèu aral ér fang, ha chetu mé dijap; dijap ha hernet. Met nen don ket fal-goutant m'en des guélet un ofisour, get peh jourdoul é vent degeméret. Skuih é en ol getè. Biskoah ne blii ou lojeris dehè. Er bedervet guéh é, a oudé men domb é Rollot, é klaskant chanj ti. Un dé éh oent obeit, ag on fen ou unan, én un ti pitaoded. Degoéhet ur horonel de glask ti eùé hag ou boutet ér méz èl leuigaj !

15. — Er mitin-man é tant arré de laret dein monet de glask ti dehè. Fal gouchet int : labour em es, un digaré mat d'ou lezel d'en em-bisketa ou unan.

En anderiu-man é tarh blaooah en tenneu treman el linen.

16. — Degoéhet é er 57e R. I. de gemér hol léh. Hag, èl rézon, n'hon es ket ni kemen erbet de ziloz !

17. — A vitin é ta demb en doéré de vonet de Conchy-les-Pots. Achap e hra er Germaned a dâl demb...

XI

Er Germaned é-kilein

18. — Dilojamb ! D'er Bois-des-Loges hor'hasér de labourat get er Génie. Abret é ma obeit me zud d'el labour. Doh en noz, é téz de laret dein monet d'ou havet get en dud, er hiri, en treu chomet aman édan mem bili. Noz dal é. Hag éh amb, hep gout penaos é kaveemb hor hompagnoneh én ur hoed, karget a dud, ha ne ouiamh hent erbet de vonet dehon. Damb atau !

Béh mah omb ur hart lèu a Conchy, men dé daù demb arrest. Ur sted kiri e zo én hor raok, ha ne fichant ket. Ur sted kiri aral e zo doh en tu ral ag en hent, é tonet ardran, Doublein e zo dihuennet. Kerhet e hran un herrat, de uélet perak n'araoka ket mui er marsé. En dud e vutum, pé e zèbr, d'hortoz diblas.

È tonet endro, é kavan un nebed kiri karget a obuseu, ha obeit ér fozel, betag en ahel. Ur tank e zo doh ou stlejal ér méz ag en doar blot.

A p'arriùan get me hiri, é hramb er chonj de vonet a dreuz dré ur hoed, de asé doublein. Réral e zo obeit, e larér. Fai chonj ! Embér éh omb én un tachad izél, lan a zeur ha finfondet d'er hiri. Ne uélamb tra, èl rézon, nameit get hon treid, hag hor penneubah, é vonet ér vouillen. A pe ia me ronsed én toul, é chomant abarh. Ne vennant ket mui tennein, pé, mar ten unan araok, en aral e den ardran. Ha béh arnomb nezé, ar er rodeu, ar rère er

KAMDRO EN ANKEU

har, ha huch, ha mil mallèheu, hep konz ag en taoleu e goéh ar ziardran er ronsed. Torrein e hran elsé mem bah-krom, ken és, e harpè me ierhed á oudé pen ketan er brezéi. Nag ur vuhé ! get hou pen én tioéded, hou tiúhar én deur, betag en deulin.

Dré forh hersal, ur sord, é tegoéhamb get er gompagnoneh, ardro kreisnoz, ha ni skuih, tud ha loñned, ken ne viazamb !

19. — Tèr eur : ar saù ! Hor goulen e hrér é Campagne, de gampen en henteu, lakeit de saill get er Germaned; rak derhel e hran de bostal én hor raok, ken fonapl, ma ne dihér ket ou havet.

Dré Fresnières éh amb, dré ardran *Le Bois des Loges*, hon es kleuet ker liés konz anehon. Doh er huh-héol ag er vorhig-man, éh oë linen getan er Germaned. Kampennet mat é dehè ha goarantet get stedeu orsal dreinek. Ur hanol bihan ou doë groeit aveit degas deur fresk betag ou linen.

Pelloh eget Fresnières é kavamb ur hoëdig e guhè ou fèhieu kanon.

Ar léhieu simant-hoarnet éh oent. Groeit en des hor potarneu labour truhék ér hoed-sé, hag én hent don e za dehon.

Goudé é treméamb é tachen Haussu, ur pikol meitei vrás, groeit en tiér anehi get brik. Taolet int a blat d'hor tenneu. Ul linen hent-hoarn Decauville, e zarbarè en dachen, e zo oeit get er Germaned.

Arlerh éh omb é Candor, lèh ma huélan er getan moéz « diliammet ». Lézet en des en éneberion ar ou lerh, er moézi, er ré goh hag er vugalé. Er merhed hag er baotred iouank, er oazed én ou ampertiz, er véléan zoken, e zo oeit geté.

Chetu ur voéz aral hag e huch, a p'hor guél é tonet : « *Enfin nous voila débarrassés de ces sales Boches !* » Met nag é pè stad ou des lakeit er vorh, araok pellat ! Ol en tiér sauet a bep tu d'en hent, e zo diskaret arnehon aveit er stankein.

É kreiz er vorh, é hran un arrest, hag é kavan ur voéz aral, e choman de gonz geti un herradig. Huéh vlé arnuigent hé des, tri a vugalé dehi. Soudard é hé goaz, é Frans. Laret e hra dein é hrè er Germaned, d'er merhed hag d'er vugalé, labourat aveit, hep bout na maget na péet. Eurus hoah a pe ne vezent ket boutet ér prizon, pé groeit dehè péein un amand a pe vezè kavet n'ou dezè ket groeit eroalh ! Ou guéléieu e oë bet ret dehè rein ol d'er soudarded, hag ind kousket ar er plouz, en ur gognel benak.

En déieu devéhan-man ou doë groeit d'er vroiz monet ér haïeu de guhet, ha dihuennet azohtè a lakat ou fri ér méz : éh oent é kargein ar ou hiri er glustraj ha kement tra e blije dehè, aveit ou has geté.

Hed ha hed get en hent, ou des heskennet er gué ar ou lerh hag ou diskaret ar greiz en hent. Lod, n'ou des ket tihet ou harponat tré, hag é mant ataù ar ou saù, prest de goéh get er hetan taol aùel, ha de flastrein marsé, unan benak.

En avalenneu iouank heskennet...

Dré Catigny éh amb nezé, beta Campagne, lèh ma tegoéhamb ardro 9 eur ½. Aman é ma délé demb kousket; met kent monet ér vorh, é ma ret kavet er vinoten e gas d'er pont koed taolet ar er hanol. Noz é, ha ne uélamk ket reih de veban éh amb. Skuïh omb ohpen : groeit hon es tost de bemp lèu, gozik ar iun, pen dé guir ne arriù ket mui bouid genemb.

De unek eur noz é tamb de ben a arrest én ur marchaosi. Koéh e hramb ar en teil tuem, hernet ha mut, èl loñned.

20. — De 6 eur éh amb araok, édan er glaù, tremu Guiscard. Hed ha hed é huélér ataù gué heskennet, diskaret adrész ar en hent: avalenneu trohet; henteu ha henteu-hoarn elpennet. Én driste-digeh e saù diar ol en treu dismantet-sé, nitra ne bik kalon er Vretoned e zo genein èl men dé guélet en avalenneu iouank heskennet hep dobén erbet, ken nameit aveit obér droug. Ha neoah, deusto d'er péh e gred me zud, nen dé ket, siouah ! er Germaned é en en des, er ré getan kavet er mod-sé de gastiein en éneberion. Chetu mil ha mil vlé, revé en Testament koh éh oë reit de bobl Doué er ourhemen-man : « Kement guéen fréh e uéleet, trohet hé dré en troed, ha stanket kement mammen deur. Kement malézad doar dru e gaveet, goleit can a vein... (1) »

É Guiscard é tamb de ben ag en em-lojein ol én un dachen frank. Hor burèu e hramb én tu ral d'er ru, é ti ur Reseuour taoseu, hag e zo penderèret ol é drew hag é bapérieu.

(1) Rouañné, IV, 111-19.

Araok kuitat, er Germaned en des lakeit de saill kement kroéz-hent ha kement pont e zo, aveit arrestel er Franszion. E kreiz kér, éh es un toul'hag e gemér er ru ag un tu d'en tu-ral. En toul-sé e zo demb de gargein, e larér, met ne gavarnib ket aman er gom-pagnoneh 22.51 ag er Génie hag e zéléamb labourat geti. Oeit é pelloh, arlerh er Germaned. Guir é n'en des ket kalz a galon hon tud de labourat. Boelleu moén ou des ! Ar ou goal, un tammig, ret é en anzaù ; rak pet kueh em es mé laret dehè goarn mat ou bouïmir. N'ou des ket vennet cheleu dohein ; débret ind bet pé taolet dehè.

Ret é dein eùé klask lojeris d'em ofiserion. En un ti bourhizion éh on degeméret ag er guellan. Ur voéz goh hag hé morh, chomet aman épard er brezél, e hra dein azéet, hag e dap ur vouteillad guin koh, unan kuhet dehè én doar, én ou haù, e larant dein. Kennig e hrant dein eué goastel bihan, groeit dehè get bled segal ! én diout d'en eneberion.

Hag é konzamb ag ou buhégeh, édan damani er « Boched ». Tri dézo éh oent ama hoah. Goulen e hrant genein doéréieu diar er péh e dremen é Frans, hag er soudarded hon es kavet ar hon henteu. Mab en ti e zo ofisour, un tu benak é Frans, met ne ouiant ket é pé tachad, rak gloëu é er guéhieu ou des bet doéré anehon.

Donet e hra en dareu é deulagad en diù geh voéz-man é konz ag ou glahar, hag ankin e za dein doh ou guélet. Hag é trinkamb get er guin koh-sé ha n'en des ket tañoit er Germaned.

Just a pe oemb éh ivet, chetu en nor é tigor hag un ofisour é tonet én ti a her. Ean e saill é divréh er voéz goh, én ur ouilein, ha goudé é divréh en hani iouank, hep distag ur gir, na ean, nag en diù voéz, taget men dint get el leuiné hag er glahar e lan ou haloneu. Mab en ti é. Eh oè é tremen én hent, un tammig ar hol lerh.

Séuel e hran fonapl, én ur drugérék, aveit lezel en dud vat-sé étrézé. Tri blé zo n'ou des ket en em-uélet..

Monet e hran d'em buréu de gampen un tam bouid. Kavet em es, én un daol kegin, un nebed penneu ouignon, pibr ha halen. Hag, él em es amonen ag er gér, én ur vouist, é hran souben rous aveidonn nag en adjudant Konan. Deu restad bara séh hon es elsé é tamb de ben ag ou implé hag a vérennein

Goudé, e kampennamb un tammig er buréu U1 tornéu e zo abarh hag ui guéle bras, gei ur holhedad mat a blouz hon très aveit henoah ! Mei ne oe kei achiù mat demb skarhein el louster chomet arlerh er Germaned, ma tegohé Fil-de-Fer. Hoantat e hra aben en tañad - *Vous avez un fourneau emé ean, je coucherais ce soir* - Hag ean de gas e veuei de glask e dieu d'é gambr aveit ou degas ama

Ne bliñ ket kalz en hoar se dein. Nen dé kei ry uèh getan éh on

É kreiz kér éh es un toul...

skarhet elzé d'en andel, goudé bout bet kavet ur gambr klos dehon
Er uéh-man sur ne hre: ket deñ skarhein

Ne laran ket gir épard m'é ma ama, met kentih men dé oest kuit
é laran de Gonan. « Éh an de zizofinein Fil-de-Fer, er uéh-man
— Ia, emé ean ' Petra iet d'obér dehon ?
— Gortoit... »

Ha mé de zibéhein korzen er fornèu ha de voutein abarh, start,
ur roitad pilleu. Goudé é lakan pep tra én é léh. Araok chernoaz, a
pe freska en amzér, é hran tan ér fornèu. Hag er moged de gargein
er gambr ken n'en em-uélamb ket mui ! Digor e hran dor ha fenestr

Nezé é tegoz Fil-de-Fer de sin me fapérieu : « Qu'est-ce qu'y
ia ? » emé ean, én un dennein ar benneu é varbistel. « il fume, ce
fourneau ! Conan, allez dire à mon ordonnance de reprendre mes
affaires, j'étais mieux là-haut ! » Hag ean de achap én un dorchein
é zeulagad...

Nag un hun vat hor boë groeit Konan ha mé, en noz-sé, goudé
bout distanket er fornèu ha tuemmet a feson er gambr, araok
monet de gousket...

21. — De 6 eur éh amb kuit trema Cugny. Adreist hor pen,
goudé Villeselve, e spiamb é tonet tremazomb un aerlestr hag e
zeval, èl ur spalouér é fardein ar ur én. Araok en devout bet hoar
de uélet a bëh bro é, é ma tostik demb hag é ten arnomb get
er mindraillér. Un « taube » en hani oè. Redek e hramb a glei hag
a zeheu, peb unan d'é du, èl un nebed poussin spontet... Trugère
Doué, hañini ahanomb n'en doë cherret nitra.

9 eur é a pe arriùamb. Éma er gompagnoneh 22/51 doh hor
gortoz ha d'anderù, aben, éh a hon tud de labourat geti, de durel ur
pont ar er hanol, é léh en hani en des er Germaned lakeit de saill,
goudé men dint oëit d'en tural. Ol er borheu, ar ribl er hanol e zo
dizalbadet dehè. En dud anehè ou des boutet d'hor havet.

Epad ou labour, én es tennet ar me zud. Unan anehè, Haye é
hani, e zo diskaret get un tam potarn ha lahet.

Degaset é de Cugny de vout interret.

Hiziù é kasér kemen demb de zial doh en ol dreu chomet
arlerh er Germaned é tihein. Bouid pusuniet ou des lézet ar ou lerh
aveit hon ampcuizonein, ni hag hor ronsed. Ér foén, ér plouz é
kavér obuscu prest de saill a pe douchér dohtè, én tiér eùé. Étal en
norieu, er hadoérieu, h. h.

En anderù-man éh an get er har de glask, de Conchy-les-Pots,
er bouid ne zegoéh ket ataù ha treuigeu chomet ar hol lerh. Kous-
ket e hran é Conchy aveit monet endro, a vitin, en dé arlerh.

22. — É monet de gavet me hompagnoneh, er m.tin-man é kavan
er ganonerion é kuitat er hornad Pelloh é n.a er 22° ha 24° Colo-
nial e gavan ar en hent Saüet é er Corps Colonial, e larant dein

Er guélet e hran doh er sted kiri ha kanoneu, ha n'en des distag
erbet dehè épard ur pemp lèu benak. Heb arsaù é ma ret deñ arrest.
Deit on neoah de ben a vonet beta Beaulieu. Adal ér vorh-man é
tenaùa er hiri. Étré Beaulieu hag Ecuilly é tegozéhan get me hom-
pagnoneh é tonet ardran, hi eùé. Nezé é ma ret deñ postal arré
aveit klask lèh d'em zud ha d'en ofiserion. Ha nen dé ket é s'kavet;
rak ne vern émen éh an, é ma lan en tiér. Degoéh e hran, neoah,
get un dachen vras, é kreiz ur malézad douar, tachen « Aubert,
Désiré » èl ma larant dré-man, hag e zo lèh abarh hag... anoued
aveit en ol. Rak ataù é ma iein en amzér.

É tourhellat hag é konz get en dud é ta deñ anaout penaos en
en des labouret qr Germaned, a p'ou des gouiet éh emb de fardein
arnehè : kaset ou des getè er merhed iouank adalek 15 vlé, er
hrenn-baozed, adalek 16, er merhed dizimé, er oazed tré de
labourat. Tolpet int bet ar dachen kér, èl losined, doh ou hein ur
sah ha boûid abarh aveit deu-zé. Lod e zo bet boutet én trein, lod
e zo oëit ar droed trema er saù-héol. A oudé é ma ou zud hep doére
erbet anehè.

Éh omb aman é ti ur voéz hag e zalhè tachen é Lassigny gué-
haral. Ret é bet dehi achap d'Ecuilly, get hé fear a vugalé, de di
tud kar dehi. Er Germaned hé hasas arlañmè de labourat d'en Aisne,
de Berlancourt, léh ma oè fal viñet, fal lojet, ha ret dehi labourat
harz pé krev, hep pé erbet. Ohpen kement-sé, tud en Aisne e oè
hoah fal é kevér er ré oënt ket ag ou hornad. Breman é ma
chomet ama get hé deu groëdour iouankan. Hé goaz, hag en deu a ré
gohan ag hé bugalé, e zo oëit get er « Boched ».

É kement tachad ma treménamb é kavamb koh baniélu tri liù
doh en tiér. Baniélu kuhet d'er gach tud-man, de hortoz dé en
Dijap ! Un dra aral e eùchamb : dastumet é perùeh mat en tammeu
kouivr, er holhedeu, er haoneu azoh en toenneu, hag ol er péh e
hellehè chervij d'er Germaned. Hag er gué n'ou des ket tihet
trohein, diskrohennet ou des ind.

Un dra tristoh e zo : merhed ha moézi é tougein, ha réral bet
bugalé dehè ag er Germaned ! Revé er merhed onest, é ma ar ou
goal-é man dint tapet. Vennet ou des bout deit mat get er
Germaned !

23. — Hol lezel e hrér aman aveit en deùeh. Vad e hreï un tam
diskuih demb. Met nag anoued hon es bet épard en noz ! Skornet
en des, ha start, hag un trohad rêu e zo, ken guen, a pe zihunamb.

24. — A vitin éh amb araok de Orvillers, dré Avricourt, Amy,
Beuvraignes. Hag é huélamb hoah doar er spont. Beuvraignes n'en
des mui anat anchi : Touleu, touleu ha touleu; tammeu koed torret,
tammeu hoarn trohet ha kammet, choucheu gué chaket, dispennet,
malet...

KAMDRO EN ANKEU

Ardro 2 eur éh omb é Orvillers. Ha böh de gavet löh. Lan é en henteu, er parken, en tiér a soudarded. Daù é dein monet de oulen get er Homandant donet de lakat er réral d'en em-stardein aveit rein löh demb.

25. — *Sul.* — Diskuih. En anderù-man é tegeméramb soudarded er 4e Kompagnoneh. Fondet é ha rannet étré en tèr kompagnoneh aral. 39 anchè e za devadomb hag e daol genein un tam labour aveit ou dougein ar me fapérieu.

27. — Kemennet e zo demb monet de Laneuville-Roy. De dèr eur é vo ret seùel.

28. — Araok ! Skornet en des hoah; met iein bras nen dé ket. Brai é en henteu. Aveit arriu koursoh de glask lojeris, é trézambi dré Moyenneville. Er gompagnoneh e ia dré en hent hiran (6 lèu) : Hénevillers, Granvillers, Cressonsacq. Ohpen, ar en diskorn e kerheint. De 2 eur é mant é Laneuville, skuih' brein.

En em-gleuet em es get ur hroah eit ma hrei koén dein ha de zeu gansort; ur guélé e gavan geti eùé eit en adjudant ha mé. Ur pred boursus e hramp get er boufam fentus-man. Hon ohéhéz n'en des ket koed : get plous é hra tan ! Dispieg e hra demb en hé des prénut un dousén uieu get un amezégéz, pear blank el lon; er péh e hra, hervézi, 18 real ha deu vlang en dousén ! Peder kesten hoh hé des prénut eùé, ataù en hevelep priz. Huéh blank e gemér genemb aveit hé labour. Huerlizion-tud hé doë klasket eùé aveit obé saladen; met ankoéheit hé doë ne oè nag ivi na guinègr én hé zi... .

A pe iamb de gousket, é kavamb ur guélé groeit get pel koh, oœit a vouleu ha start èl ur roh, linsélieu énonn hag en des gronnet ohpen deuzek rè diùhar soudard én hor raok. Ha mé de stréuein kanfr drézon araok monet abarh. Goarn e hramp genemb lod ag hon dillad, get eun a oah !

29. — Tèr eur. Tioél dal é. Glaù e hra. Chetu-ni ar en hent, é kerhet skosellek, er housked én hon deulagad, hep gout de veban éh amb. Heli e hramp er réral, èl deved, hep chonjal, hag er ré e zo ketan e gerh, hep chonjal eùé, hep kén rak ma iamb ar ou lerh...

Dré Braine, Blaincourt e treménamb. Un eur arlerh kreisté é a pe zegoéhamb é Pont St Maxence. Kaer tourhellat, ne gavan ket löh d'em zud. Ret é dein monet ér méz ag er vorh eit gellout ou lojein.

Hiziù em es bet lihér a F. Vallée, hag e gas dein doéré marù me mignon ha kenlabourér, en E. Person Falkerheu, treménét d'en 6 ag er miz-man. Chetu hoah ur hol bras aveit er brehoneg; rak ne oè ket kalz hag e ouiè elton skriù brehoneg huck ha flour. Hag é ta chonj dein ag er valéaden em boë groeit ar un dro get Blei

KAMDRO EN ANKEU

Lann Vaus, é Plérén, löh ma oè person, hag ag en euriadeu boursus hor boë treménét geton éno. Nag a vrogarerion e vo gouiet diañnez dehà, goudé er brezél miliget-man !...

Ian Imbril 1917. — Chetu-ni chomet ama pelloh eget ne oemb éngorto. Arhoah éh amb araok.

3. — De 5 eur é tèr d'em dihun : de Veiberie éh ér. Nen dé ket hir er rédaden.

Ar en hent é kavamb un davarn e hrér *A la Vieille bouteille* anchi. Adreist en nor, barh er maen bén, éh es kizellet ur péh bouteill. Ur uénnel e zo deit, ker braù, de bakein hé néh ar veg er vouteill, hag è seblant brem an guintein er méz un tarhad skumen !

De 10 eur éh omb én hol löh.

Ur vorhig vraù é honnen, cher karadek d'hé zud. Degemér ma e hrant demb ha gellout e hran kavet guéléieu avecit en ofisision hag en eil-ofisision. Èti goulé ur liitor a Bariz éh omb-ni. Guerhet hag en des e klustraj, ha délé e oè 'dehon guerhein eùé é di, a lar er oarneréz dein; met a oudé ma kil' er Germaned, en des chanjet chonj.

Ne chomamb ket ama ha hoar n'en es ket de vonet d'obér ur guélé d'en iliz e larér e zo kurius.

Guélet e hran ar zor un hoarnajour un hanù ag hor bro : Caradec Kavet e hrér Breihiz é kement korn e zo.

3. — Ardro 8 eur éh omb én hent. Erh e hra ha iein é. Dré Bethisy e treménamb, kent trézein er oah vihan Authonne. Goudé é kavamb Orrouy, Elincourt, Mortenval. Aman éh arrestamb, é tachen Friry, ar hent Soissons. Löh e zo ha plous : mât é hon treu

4. — Chomet omb ama ha guelazé, rak glaù e hra a skudellad. chanj e hran löh d'em buréu. Kavet em es un tachad kloar, én ul labouradeg, löh ma hellan obér tan. Tri guélé orsal get plous e zo abarh eùé. Ne oulenamb nameit poz ama !

Kavet e hran en tu de vonet de uélet en iliz, restaj un abati goh. Kurius é get hé zèr tour roman. Én diabarh éh es kabellou-pilér ag en XIe K. Neoah korv en iliz e zo bet groeit devéhatoh, epad er XVIIe Kantved. Nezé é ma bet sautet eùé, én dro dehon, ur pondalé strih gotek, hag e zo unan ag er ré gohan e anaúer, revé ma lar en dud.

Tost d'en iliz é huélér hoah restajeu en abati goh.

5. — Er mintin-man é kuitamb, de 8 eur ha kart, eit Haute-Fontaine. Aman eùé é ma braù en iliz; met en dud ne talvant ket ! A geteh ma tostamb d'el linen brezél, nen dé ket mui ken karadek er vroiz.

Lan é er hornad-man a vammenné. En hani kaeran e réd doh tor er mañiné. Ar en garten é huélan hanieu borth : Taillefontaine, Mortefontaine hag é zisko éh omb en ur vro deurek.

6. — Araok i hoah ur uéh. Tri hart ieu hepkén hon es d'obér. De 5 eur + éh amb kuit eit Montigny-L'Engrain. Amzér gaer e vo; met skornet é er mitin-ma. Esoh e vo kerhet.

Il groheu, haval doh ré en Aisne, é ma rei demb monet, rak tiér n'en des ket aveidomb. Soudarded du e zo ama ha miret é en tiér aveit, én arben m'ê mant tenéroh egédomb doh er gouiafiù.

En tachad-man éh es bet guéharal ur haer a dachen. Brema ne zesañer abarh nameit chas.

Er vestrez ag en ti e lar demb é ma deu argantour, unan a Bariz en aral a Château-Thierry, e biou en treu-man. Fermet ou des ou doar d'ur pastellec hag e zo èl roué er hornad. 600 deñeharad doar e zo édan é zamani. Ol en dud ag er hornad e labour geton hag e zo sujet dehon. Ha n'en des nameiton hag e hel jibosat ar en doareuié-bras ha hantér nuah e zo tro hra tro.

Doh chernez e tegozh genemb er gemen de vonet pelloh arhoah, mitin mat. Pemp lèu hor bo d'obér eit degozh é kartér sant Médard, én tural de Soissons.

7. — De dér eur é ma en dihun. Erh e hra; aùél e zo. Ha n'en des ket skornet. Goleit é en hent a fang keijet get erh é teuein. Embér é ma distrampet hor boteu ha karget a zeur erh. Hon dillad ar hon hein e zo ur sord.

Goudé bout heuleit henteu kamdroick, é tegozhamb ar hent-pras Soissons, éafin èl un tén. Met n'en des ket « monet » genemb er mitin-man. Lein erbet n'hon es d'ebret hag ohpen é ma poénies kerhet. Dré hir ruzein éh arriùamb get el linenneu koh e zé betag ama hag e drohè en hent-pras. El linen hent-hoarn hag e ia a skoéans get en hent-pras e cherwijiè de fozel-brezel d'er soudarded. Nen dé ket goal fondet er gué doh en tu-man; met en tiér, èl é pep lèh, e zo kreskeit er fenestri arnehè !

Chetu-ni dirak er stér Aisne, ken didrous breman hag en des ruddellet kement a gorveu lahet hag a oëd er bléieu treménet. Guélet e hramb tourieu Soissons. Embér éh omb get tiér ketan kér. N'ou des ket bet rà e zroug, deusto dehè bout tapet un obus nemak. Gallet e vo ou hampon.

Min vat en des kér. Kalz a dud disoudart ne uélér ket ér ruieu, met soudarded e zo doh sour. Tremen e hramb diar ur pont hoarn e hrér Pont er « Saozon » anehon. Merhat rak men dé bet groeit get Breiz-Veur. Goudé un ten hanal, éh amb d'er gar vihan, é kartér Sant-Médard, de zistaù doh er erh e goéh ataù. Eno é predér. Epad ma tèbr me zud, éh an de glah lojeris dehè én Institut St-Médard. Èn un tiig pelloh é lakan mem burèu.

Ér hartér-man, merhat, éh oë en abati vrás bet losket d'er Germaned én IXe Kantved.

Ne veemb ket droug ama. Guéléieu e zo, met ne chom anehè nameit er hoed hag er holhed-orsal. Goarn e hran aveidonn ur gredans diskaret ar hé huéfi ha lammet er pastellenneu anchi. Lan é a blouz. Adal ne veint ket lous ?

Goudé bout d'ebret ur bégad, éh an de chétre huerùzion-tud d'obér saladen. Bout e zo ama parkadeu anehè, ré dru, hadet aveit guerhein. Kant vad e hra demb hor pred getè hénolah.

Doar er hartér-man e zo doar ag en dibab eit el légumaj. Ag er vro-man é ta er piz bras hont e hrér « Soissons » anehè.

8. — Sul Pask. — Monet e hramb d'en overen d'iliz-veur Soissons, un iliz kromvegek ag er ré kaeran. Fondet mat é d'en tenneu, pas kement neolah èl hani Reims. Èr vestial vrás é vè laret en overen a oudé er brezél; met hiziù, alézonour en « Division » en des goulennet get er person oyetennein é korr en iliz. Deit é muzik en « Division » de son épad en overen. Gozik é ma lan en iliz a soudarded. Arlerh en overen, er person-arhvèleg e za d'hou trugérékat bout deit ken stank d'en iliz : « Urgent vlé-zo, » emé ean, « éh on é Soissons, ha biskoah n'em es guélet kement a oazed èm iliz ». Degas e hra chonj demb en en des sant Loëz pédet én iliz-man ha Janned Ark reseuet énni hor Salvér kent monet de gann.

Chomel e hra kaer bras abad en dé, hag erhat en em-gavamb ama.

12. — A oudé dilun é ma hon tud é Park er « Génie », just étal-domb é tiskarg koed a dankiri bras. Nen dé ket goal start ou labour; met amzér fal e vè plén arnehè. Lein é, èl é kreiz er gouiafiù ha stank é koéh erh, glaù, grezill. Aveit ur uéh ne ouian ket mé é ma iein; un oaled em es ér burèu hag ur gohad tan abarh é loskein dé ha noz. Rien goudé penijen !

Doh cher-noz é tegozh genemb en doéré éh omb prestet d'er gompagnone 29/3 ag er « Génie », aveit monet de gampen en henteu ha d'obér ponteu... mar araokér !

Krogad Laffaux

13. — De 5 eur éh on ar en hent get tri dén. Dré Crouy éh an ha Bray. A pe zegoéhamb é tachen Montgarni, étré Margival ha Terny, é kavamb ur ioh péhieu kanon : Breiz-Veur e seblant kaout anehè muioù eget er Fransizion.

Ama, èl ér Somme, é ma diskaret ol en tiér, ha trohet er gué fréh. Lakeit é en henteu hag er groheu de saill eit parrat dohemb a gerhet hag a gavet lojeris. Donet e hran de ben, neosh, a gavet touleu édan magoérieu diskaret eit lakat me zud, a bakadigeu.

Ur gérig didrous e oè ama bout zo tri blé; brema n'en des mui nameit touleu, berneu mein-bén quintet de bep tu, trestiér saùet trema en néan ha berjéieu abéh diskaret ar en doar... Folleh mabden!

14. — En un toul, krouizet doh kosté ur morgleu, éh omb. Nen dé ket er brañan léh hon es bet beta bremen, nag en truhekan naket. Get doar, plouz ha koed é ma goleit hol loj, ha didanomb, n'en des nameit ur frèuennadig géot séin dastumet demb é liorheu. Ihuél omb ahoel hag é huélamb en emgann. Ne arsaù ket er hanon, ha koéh e hra ur barrad glaù dir ar Laffaux hag ar en dorgen e zo ihuéloù egez kér. Ur aerlestr e uélamb é tisken : bebeilpennein e hra, èl un délen distaget azoh er bar, d'en diskar-amzér. Ken ihuéi e oè ma chom pel eroalh de bunein én ér ag en amzér kent donet d'en em-flastrein étré en diù linen. Péchanj é ma lahet en hani e oè abarh get un tén benak.

TERNY-SORNY : Ur gérig didrous e oè aman...

15. — Kenderhel e hra en dénnereh doh en deu du, goah eget biskoah.

16. — De ziù eur er mitin-man éh omb dihunet, én un taol, get ur pikol potarn deit de darhal tregont paz benak azoh hol loj. D'hon tro é de zegémér hoarnaj bremen. Ohpen ur hant e goéh én dro demb, én ur berrig amzér. Touleu mat e hrant én doar, met arnombini ne hrant ket kalz a spleit : Hañni n'en des droug.

Er mitin-man éh es un taol bras. N'en des mui distag erbet d'en tennue. De 8 eur e teliambr bout prest. Goulenet omb aveit monet de stankein en touleu groeit d'en éneberion ar en henteu, a geteh ma gilint. Aveit bout dijapoh, é tébrér mérien kentih arlerh lein.

Chom e hran-mé aman, get er hapitén, beta gout. De Vauxaillon é ma délé demb monet, mar kerh mat en treu. Met embér é ta en doéré demb ne gerhant ket. Doh en tu deheu, hon es araokeit; met é Laffaux, goudé d'hor soudarded bout oeil én tu ral d'er vorh, éh es deit Germaned ag er hañeu, léh ma oent kuhet, de dennein é kein er Fransizion. Daù é bet d'er ré-man donet ardran, er ré anehè ahoel ne oent ket bet diskaret. Doh en tu deheu eùé, dré ziù pé tèr guéh é karg er Germaned ar hor ré, hag é tant de ben ag ou lakat de vonet ardran. Revé ma larér, é ma soudarded du, lakeit é kreiz,

en en des kilet ketan ha lakeit elsé en deu gosté én danjér. Etré er ré goalaozet, lahet pé keméret get en éneberion, éh es kollet 5000 a dud en hon Divizion; ha nitra ne zo groeit.

Oeit é hor hompagnoneh get er Génie 19/3, betag el linen hentoarn didan en doar, de râhein fang ar en hent. Burhud é n'en des lahet hañni anehè; rak revé péh e lar er ré goh ag er gompagnoneh, biskoah hoah n'ou des guélet kement a obuseu é koéh én dro dehè. Guir é éh oent édan selleu er Germaned, hep toul erbet de vermein.

Deuzeuk dén en des kollet hiziù er Génie épadi labour : 1 lahet, 11 goalaozet.

Doh en noz é ta glaù, ha n'en des mui un neden séh ar hon tud a pe zegoéhant. Arnomb-ni eùé é koéh deur ha didanomb é red èl ur vammen !

17. — A pe zihunan, er mitin-man, éh on ret get en anoued. Strakal e hra men dent ha n'hellan ket parrat a grénein.

Rein e hrér kemen demb de ziloj. Kavet e zo ur haù séh, ankoéheit d'er Germaned.

18. — Chetu-ni én hol lojeris neùé. Guel é hon treu. Doérieu mat e za eùé d'hor lakat de ankoéhat er fal zeùeh aral. Araokeit e zo izélohedomb, treman Bourg-et-Comin.

Ha chetu erh é koéh a dorimel !

19. — Kaereit en des. Monet e hra er Génie ardran ha ni chomni ama de gampen henteu ha lojeris.

20. — Er mitin-man é térr de laret demb lakat en dud a vichér de imboudein er gué hag er plant aval diouget d'er Germaned. Eurus é me « éverion chistr » bout karget ag ul labour èl henneh. Monet e hraint a zevri dehon. Lod e gampen pri, lod e roeg pililot, rerral e heskenna er gué pé e saù boutad diar er bégeu-gué diskaret.

Aben en noz é ma imboudet ol er parkad.

Chomet é kaer bras abad en dé ha hoari e hra er hanoneu.

21. — Bleuein e hra er pradeuiér hag en éned e richan. Kleuet em es er goukou; koukou er brezél atañ... ha lahoreh bepred.

22. — Hiziù éh a hon « Divizion » ardran; met hol lezel e hrénni aman de gampen en henteu. Doh en noz, é krog arré er hanoneu de rebours. Hep déhan é koéh potarneu ar hor hérig : a glei, a zehou, araok, ardran. N'en des ket un tachad ma hellér bout didrouz abarh. Ronsed e zo diskaret hag unan anehè lahet ar en taol.

23. — A vitin, get en dé, é krog en hoari bouleu arré. Dizolo é en amzér ha splann. Balé e hra en éned brezél. Guel e vo demb chanj lèh, pé tuchant é koého un dra benak arnomb ! Goulenet e

zo hol lezel de grouizein toulez doh tor kreisté torgen Terny. Obér e hran unan aveidonin ha réral e grouiz unan frankoh eit lakat er burèu. Ama n'hor bo nitra de zoujein.

É sigur ma oè délé demb monet de bostal arlerh er Germaned, chetu diskaret hor « popote » eil-ofiserion d'er peurkeh *Fil-de-Fer*. Ret é de beb unan ahanomb monet de zébrein get é dud. Obér e hramb-ni hor heusteuren ér burèu. Falloh é hon treu...

24. — Kousket hon es huick én hon toul neùé. Kaer é abarh ha séh.

Kaset zo gourhemen dein monet de glah plouz avait me zud. Deu ugent fesken e za demb. Hag a pe iam get me zud avait ou hemér, e chomamb bezit : feskad hep bout dormet e rér demb !... Nag a vara kalavet !

Splann é en amzér ha böh e saù étré en aerlestri. Unan anehè e za de goéti étal Leuilly. Toulet é pen en hani e oè abarh, get un tén, hag é ma deit beb eil pen d'en doar. Adreist Laffaux é koéh un aral, étré en diù linen. É ma en tan abarh. N'ém es ket guélet biskoah, beta bréman, kement a aerlestri é koéh.

25. — Chetu freskeit endro en amzér. Iein é memp er mitin-man. Fentuset ur vro ha n'en des énni dalhedighe erbet d'en amzér !

Doh en noz é tarh er hanon, doh tu Vailly ha kriùlh Condé. Chetu un herraad-zo n'hon es ket kleuet kement a safar.

26. — Fresk mat é atañ. Arlerh er hush-héol neoah é kaera. Ha gurun aben get er hanoneu, doh en deu du. Laret e hrér, ér gazeteu e za duman, é ma ur spont en emganneau dirak Breihiz-Veur.

Doh en tu-man ne vent ket forth bourus naket !

27. — Er uéh-man, marsé, é ma achiù er gouiañiù. Douseit en des, ur bam, en amzér. Nag ur misi aveidomb ol !

Hiziù é tegóéh gencin un doéré glaharus : lahet é me heneil ha kenlabourér J. P. Kallo, a Hroé, un tu benak doh en tachad lèh mal oemb er suhunieu treménet. Bet omb bet tostik tra unan d'en aral hep gouiet demb.

Peurkeh Bleimor ! Drouksantein e hré merhat berded é vuhé ar en doar-man, a pe skriùe avait *Dihunamb*, er guerzenneu-sé karget idalbhé a velkoni hag a chonj er marù. Guir-é é ma bet diskonfortus é vuhé pen-der-ben. Ha ne uéle nameit poén ar é hent. Chetu ean disammet ag é groéz ! Met, nag ur hol avait Breih ! Più e gavo, kerkious elton, er girieu e laka er galou de hirisein, hag er houg d'en em-stardein ? Più, kerkious elton, e hrei ag hor brehoneg, ieh er chonjeu ihuél ? Nen dé ket aben, merhat, é vo kavet un aral de gemér é lèh...

Doué de rein dehon ér bed aral er peah n'en des ket gellet tañoat ar en doar-man.

29. — Didrous é bet eit en déieu, nameit a pe dosta d'en noz. Nezé é saù bamdé « hoari bouleu » get er hanonerion.

Hénoah doh gourbañuel-noz, é ta un aerlestr german de asé disken er « silzigen » e zo ardran hor hein. Deval e hra tostik tra dehi; hag en tenneu de hoari étrézé ! Disoh erbet de getan. Met, en un taol, é tegoeñh un « én » demb-ni. El ur spalouér é koéh arnehon, én un dennein start. Guélet e hrér er german é vranskellat, truhék, hag é tisken, é tisken !... betag er gué izélan. Just é hel monet de zoarein én é linenneu. Met ne gredan ket é ma divahagn en dén e oè abarh .

30. — Arsauet en des er hann un nebed. Eleih a ganonerion neoah e za d'er P. S. goalaozet lod anehè d'er potarneu, lod aral d'en ahenneu fal. Un dristé é ou guélet.

D'anderù-noz, é sko er Germaned arnomb a dorimel. Guélet ou des un dén benak é fical merhat. Met, bertimet doh tor er mañné aman, é hellamb obér goap ag ou hoarnaj.

Ketan dé a viz Mé 1917. — Er mitin-man éh es gurunaj arré. Laret e hrér é teli er Fransizion kargein ar en éneberion, izeloh eget Laffaux. Soudarded ar varh, divarhet, e ia d'er hrogad, kannkiri é vonet én ou raok.

2. — E vér, heb arvar, é kampen ur hrogad bras aral. Noz ha dé é strak er hanoneu. Merhat zoken, ou lakér de skopet rë, rak doh tu Breihiz-Veur é saill unan. Deu ganonour e zo lahet get ou fêh ha seih pé eih aral goalaozet.

Hénoah é kasér kemen diemb de vonet arhoah vitin, abret mat, de Crouy, trema Soissons.

3. — De beder eur éh omb én hent. Noz é hoah. Ur fal nozeh kousked hon es bet : hed en noz é ma er hanoneu é kornal hag er potarneu é tarhal d'en dias ag hon tosten.

Aveit berrat me hent, é krapan diar torgen Terny, get me fear soudard. Tremen e hramb étal er groheu « Les Creutes », lèh mah oè kuhet er Germaned a oudé pen ketan er brezél. Gellout e hremb tennein arnehè !

Hag é trezamb Clamecy, diskaret ol hé ziér. Taolet int bet a blat d'er Germaned, kent kuitat. Dismantet é pep tra, nameit er vuhe lakeit én natur get dorn Doué, hag e zihun, èl bep plé, d'er sasun-man, hep bout arrestet, memp un dé, get ol fallanté mabden. Sapein e hra pep planten, kan e hra pep én, ha boéh en estig, ken tuem, e saù a zan er flagenneu labouret d'en obuseu. Er gué, trohet d'er Germaned, e vout hoah bronsad, hag ér bégeu diskaret ar en

doar ha dispartiet azoh ouz zreid, é ta eùé, aveit er uéh devéhan, déli bleu, stankoh eget biskoah, èl aveit diskoein, dré ou braùité dibadus pegen lous é labour en dud.

Arriù e hramb é Crouy ar dro 6 eur de vitin. N'en des ket hoah kalz a dud ar valé.

Kemennet zo dein monet de gavet er hapitén Raskol. Met chetu, èl bepred ér vechér amoet-man, éh es dioaliet a laret dein é pe tachad em behè kavet men déni.

É Crouy hafni n'en anan ! Ha, péti zo goahan, lan é er vorh a soudard, kement ma ne gavan ket léh d'em zud.

Redek e hramb a glei hag a zeheu; aters e hran kement soudard e gavan ar saù : nitra !

Ardro 8 eur hepkn é kleuan é ma en eutru-sé é chom é ... Soissons, tri hart lèu benak ahaneman ! Gallet em behè bet er hlañk pél aman...

Dré forh fetekal, é tan de ben neoah a seùel léh d'em hompagnonech é tiér hep toen. Ma ne hra ket gleiù, e helleint harz, én ur obér tan d'en noz.

Ne vo ket droug hon tréu aman, mar chomamb. De dorrein mein ha de gampen henteu é ma goulennet me zud.

Doh en anderù, é tegooù genemb un doére hag e laka joé vras ér gompagnonech : Monet e hra *Fil-de-fer* araok ! Nag un dijab...

Lan é er vorh-man a gannkiri, ré vras ha ré vihan, hag e vè abad en dé é ruddelat ér ruieu, aveit obér ou asé.

Unan anehè e hrér Bretagne anhon, hag ar é grohen divalaù éh es liñet erminigued én dro d'é hanh.

Get dir kalet é mant paket, dir trohet a skelp, aveit lakat er boleteu du risklein diarnéhon, hep en toulein. Un nor e zo ar beg kar, met cherrein e hra klos. Ar el lein, éh es touleu tud ha feunteun strih aveit guélet ér méz. Ur péh kanon 75 ha pear min-draillér e chervij abarh de gas en dud de roanteleh er goëd !

4. — Er mitin-man éh a er « fol » araok.

Nag a andeu e glask aveit rein karg er gompagnonech d'el letenant Dupoux, deit én é léh ! Hennoc ne cheleu ket forh kaer doh é zevizeu diben.

Ne hel ket parrat Maratray a zikri d'é arlerhiad, ol eil-ofiserion ha kapored er gompagnonech; met hennen e hra èl a pe n'er hleue-hé ket. Merhat é ma bet belzet énep d'en huil !

Goudé mérien éh a araok, hep laret kenevo na d'é gompagnonech, na d'é eil-ofiserion, na d'é vurèu. Stardein e hra ou dorn d'en ofiserion, nen dint ket ag er gompagnonech met d'hor ré-ni ne hra nameit ur « salud » soudard bresk. Hag éh achap, a bazeu hir meurbet, é zivréh é labourat en aùel, épäd ma komz ean dohton é unan.

Ha doh er guélet é pellat, en em-ouïennan pegen diboéil e hel

bout er ré en des reit galonicu d'ur bardéhoi èl hennen hag er ré en des lakeit hor buhé étré é zehorn, kehed amzér ?

Alben a p'en des skarhet, é houïennan, get er mestr neùé, adsevel hor hegin pé « popot » eil-ofiserion. Asantein e hra alben, èl rézon, ha ne gompreñ ket perak é ma bet diskaret d'en aral, hep abeg erbet.

5. — En em akoursat e hra hor mestr neùé dohemb ha ni dohton. Letenant-maltotér e oè é Plounéour-Tréz. Ijinour ar ei labourdoar é. É Roahon en des groeit é studi.

Pél é ma bet é koëdeg Kamorh get er soudarded koëderion. Un dién douz é hag e dro liés é dead en é veg araok en em-chervij anhon. Nag ur blijadur e gavamb-ni geton !

6. — Ataù é kargér d'el Germaned, ha ne gompreñnan ket perak pen dé guir n'en des ket a zistag dehè. Epad en dé hag ul loden ag en noz é kerh er hanoneu. Noz ha dé eùé é koéh potarnen aman. N'hon es ket ni d'en em-glem neoah, beta breman, rak hafni ne za d'hon tu-ni.

7. — Bepred é pad en trouz. Met start e vo dignog en enebrierion. Bet é bet neoah er hiri-hont ar ou zro, ha labour vat e hra, revé en dud ou heuli.

Unan anehè, tosteit rè d'ur fozel-dihuen e goéh abarh, ar é gosté. Deu zé dohtu é ma ret dehon chom éno. Dré forh tennein arnehon neoah, get ur har aral, é téz de ben d'el stiéjal ér méz. Hag é ma aman, kousiet ol é sé, ha briñ get léh er boleteu tennet arnehon. N'en des nameit en tachadeu tinéran, èl el leterneu, er barennneu distér hag e zo bet trezet. A hendaral, ma ne goéh ket arnehon ur potarn benaks é ma é dud én distab.

Unan aral ag er hiri e zo bet gronnet d'el Germaned. Krapet ou des rah dohton hag arnehon. Jabet mat e oè getè ré en diabarh. Met unan anehè donet chonj dehon é hellé er har troc'h grons ar é léh, en ul lakat ur ré rodeu de vonet araok hag er réral ardian.

Get un hantér tro herrus é ma distaget ha diskaret ar er bratel er Germaned skribillet dohton, ha nezé, bêh ar ou chaocheu get en tenneu.

Er 17e « chasseurs » en des kerhet ar ou lerh er uéh-man ha koutant int; rak n'ou des ket kollet kalz a dud, kuhet ma oent ardian er hiri; ha neoah é mant oït tré bet el léh merket dehè.

Hoant en des arré en amzér de chanj. Arnañù e zo en anderù-noz-man ha merhat é tei glaù.

8. — Dihun e hran é kreiz en noz get en deur é redrek édandon. Toen erbet n'en des ket ar me xi, hag en deur e zeval ém guélet, dré er blancheris, a riolenneu. Asé e hran 'n em-zihuen doh en deur; met poén gollet ! Gloep teil on.

A pe za en dé, é ma daù dein klask un tachad aral d'obér mem burèu. Kavet e hran alkent un ti get un doen; met guéren erbet n'en des mui ar er fenestri ! Duhont éh oè en deur enep dein; aman é ma doh en aüel iein é vo ret dein brezélat. Ha bêh arnonn, tro er mitin, é stankein er fenestr get papér gazeteu koh, hag e vo roeget get er hetan obus e darho én amén ! Nag ur vuhé...

9. — Bouraploù é bout biù ! É ma en amzér vat é tonet :bihannoh hor bo d'andur. Ar greiz en dé, é vè tuem en héol; ur barrad glaù douz benak e za de droein bamdé, ha kaer bras goudé. Glasat e hra er mézeu, ha, diarnéh, é saù frond huck en doar é tivorennein.

12. — Didrous kaer é bet en déieu, hep téan erbet, èl pe vehé achiù er brezél.

13. — Hénoah é kasér doéré demb de vonet ardran arhoah vitin. Koutant omb ag en doéré hag er soudardé iouank koutantoh hoah, ind hag e drouz a oudé ker guerso aveit kaout diskuih. Ha dobér ou des, er geih !

14. — De bemp eur er mitin-man éh an anaok, get me fear soudard. Trézein e hramb kér Soissons arré. Deit e zo dehi endro tud disoudard, merhed dreistol ha hoah nen dé ket en dibab anehd int. Gisti !

Heuli e hramb, ur chéchad amzér, en hent hor boë groeit é tonet du-man. Chanjemant e zo. Meur a liorh e uélamb get treu hadet énnè. Tud e labour a zevri de gampen ou zreui fondet : kriüh é er vuhé eget er marù !

É borbig Mercin-et-Vaux é ma hon arrest, doh tor un dosten koëdele durheit d'er hu-héol. Ne veemb ket drouk aman. Diamén omb doh er rejiment aral ha n'en des nameidomb én hon tachen. Kentih lakeit me zud én ou léhieu, é saù bêh arnonn get er bê neué e rér demb. É ma ol me honteu de eillpennin. N'hellein ket guélet er vorh.

Kabelleu toseg, « mortified », e gav hon tud ér hoed, ha get è truant un tammeig ou brifen. Péhed éh es èl bepred émeesk me zud, mèuerion hag e zo ou flijadur trouzal ha safarein.

16. — Noz. — Bier e vo hon arrest, aman. Arhoah éh amb én hent endro.

17. — Dré Longpont e treménamb; met rè abret é — 3 eur de vitin — aveit guélet nitra. Un abati reuiniet e zo aman, e larér; nen dé ket hiziù hé guélemb.

Derhel e hramb de vonet, dré er hoed glass ha braù, un tammeig hernet d'en hent groeit én tioelded.

Abret é tegozéamb é Corcy, kérig kloar ha bokelek, karget a lenneu, a vanérieu, a diér kaer gronnet a goed hag a ué fréh é bleu. Ur misi d'hor sellu skuih get treu dizalbadet !

Monet e hramb d'en overen-bred; rak ieu en Emsaù-é. Hag e kieuamb, get person er barréz, ur predeg huel ha degaset fiskai. Ar en Emsaù é tiazé é bredeg aveit diskoein demb penaos Lezen er Hrist e zo bet a viskoah ur lézen a emsaù aveit er speredeu, aveit buhegezh maibden hag eùé aveit treu er horv.

Vad e hra demb-ni, hag e zo koéhet izéloù eget en doar, pen d'é guir éh omb diskenniet avarh d'en em-guhet, èl lofined goué, kieuet kozueu hag e zegas chonj demb éh omb atañ tud, hag é hellamb em-sédel beta divréh madeléhus er Groéz.

Goudé en overen, é saù bêh arré d'en em-gampen aveit monet pelloh arhoah d'anderù.

18. — Ardø un eur éh amb trema gar Longpont. Nen dé ket bir en hient, trugèré Doué. Kem pouk é en amzér, ma teñh demb dihuijein édan hor sam, a phor behè pél de vonet.

De beder eur éh omb én hor bagonieu-lofined goarniset a bhouz freesk. Un taol huitel hag é rudellamb trema « Gouriz bras Pariz » en diaol a « ouriz » hont é ma bepred ret tremen énnal, a pe iér d'er Hreisté, d'er Hreihoz, d'er Hu-héol pé d'er Sù-Héol a Frans !

19. — A tro en noz é horellamb, horos rust er rodeu é luskelellat buneu kousked torret get sel arrest. Dré Troyes, Bar-sur-Aube, Chaumont... e treménamb hag é Vesoul é tiskennamb aveit débrein. Kavet hon es étal er gar, un ti lêh ma chervijer demb, aveit seih real, ur préd roial : souben, piz-Rom, deu ui, keuz, bara moén, guin tiù...

Ardø 8 eur, é tegozé un trén arsj eit hor has pelloh, trema Belfort. De greinoz é tiskennamb éno. D'ur soudardé hor hasér. Plouz e zo; skuih omb : traoc'h aveit obér ur guélé flour d'ur soudard. Betag en tremoz é tirohamb hep distag.

20. — Rezi e zo a amzér gaer, a pe salamb. É soudardi e des Barres » hon es kousket. Ne bliy ket kalc demb er sord lojerisman. A pe vemb énnè é ta hon ofiserton endro de vout « adjudicated », sal respect dehè ! Klask e hrant leu lêh ne vè ket né. Met ne chomeemb ket pél aman. Arlerh mèren, de ziù eur, é laresemb keneve de Belfort. Araok kuitat éh an d'obér ur valéaden dré gér. Tiér mist ha sañet mat e zo abarth. Ruiou ledan ha durbet d'er guellan. Laret vehé ur gér nedé-flam. Karadek é en dud dohembs, hag a respont vat.

Er hriùléh, sañet a zebiou de gér, e seblant goarn, èt ur pikoliar, kériz tolpet édan é askel. Degas e hra chonj dein a gastel ker

Dinedin, forhet a liùaj burhudus splanndér bro Alban ha brañité díbar kér.

Tuem ha pouk é en amzér a pe iamb én hent. Ér méz ag er magoérieu neoah é ma un tammig distañusoh. Tremén e hramb dirak « Léon » Belfort, pikol delùen kizellet ér roh, aveit degas chonj a gadarnded Denfert-Rochereau, épaz brezel er blé dek. Kentih goudé éh omb ér rakér, brañik eroalh get é diér groñnet a vokedeu, en dud azéet ar drezeu ou dor, é kemér en ér, ken amiapl ou cher èl hani ou ziér.

De Vézelois éh amb, édan un héol ponnér ha lahus. Trezein e hramb mæzieu lodennet a blanchadeu foén glas, boutonet ou sé get bokeden aleunet er pañiar. Adal demb, treman er Hreisnoz, é saù mañineie, kabellet ou hribien get koñdeu du, e za tammeiu kogus guen, ar hir, de harponat guéh-ter-uéh.

A pe zegoéhamb é Vézelois éh omb skuih brein ha dihel. Neoah é ma ret dein klask lojeris d'em zud. Aveit er soudarded, é kavan fonapl; met a pe gomzan ag en ofisiorion, hañni ne ven anehè. Fal vrud ou des, é guirioné.

É klask guélé dehè é tegóhan get porh er person. Er havet e hran én é brad, tronset é vancheu geton, ha chenret é vroh en é fourch get stagelleu, ha éan é falhat é foén a zevri, deusto d'en tuemdér.

Goudé bout lojet en ol, é ma ret dein kol amzér get er vèuerion. Chomet zo unan ar hol lerh é Belfort, réral ar en hent. Un hantér dousén e zo anehè. Nen dint ket er ré uellan a me soudarded, suroall; met Breihiz int, ha chetu traoalh aveit obér méh ha poén dein.

21. — Na vad en des groeit demb hon nozeh kousked ! Er mitin-mam, a vitin éh an de gampen me mèuerion. Un nebed deñie-hieu prizon em es de ramnein étrézé.

22. — Béh ma oemb aman, ma komzè er Horonel a gas er gom-pagnoneheu d'obér er « Jak » én doareuiér. Arhoah vitin e teliér komans.

23. — Un doéré aral : Ne chomamb ket ama. Arhoah vitin, de 3 eur ½, éh an araok, de seùel léh d'em zud, de Ballersdorff, én Elzas. Huéh lèu benak e zo doh hor gortoz.

XIII

En Elzas

24. — Chetu-ni én hent. Bourus é kerhet arack er houréz. Dis-tañus é en amzér, hag er mæzeu e zo ker kaer, d'er hours-man ag er blé ; hag en éned e gan ken douz !

Ur vrumen denau e hron lod ag er mæzeu, ha térenneu en héol, a pe saù, e zu de fourbouchat énni ha de liùein hé zapenneu deur get liùajeu soñhus ha ne badant nameit en amzér d'ou guélet. Meur a uéh, ur hloñdi, pé ur mañine, e douz er vrumen, en un taol, hag e seblant bout skouriet én ari ou blein, ihuél-ihuél én ér.

Ar er ganteu é huélan, tostik aman, ur vorh e hré Bretagne amehi. Ha deit e vêhè bet, un amzér benak, tud ag hor gouen de señez ti aman ?

De 5 eur 20 é treménamb én tachad e oè, arack er brezel-man, en disparti étré Frans hag en Allemagn. Un davarn a zo just étal, er pont taolet ar er oah e hrè en disparti, hag en tavarnour sontil, é chonjal én é jah merhat, en des diverket en alemaneg e oè ar é di ha lakeit breman : *Café des Deux-Frontières* !

Plíjadur e bra demb kerbet ar zoar hag e zo bet staget doh Frans kent er blé 1870. Ha randon e zo un tammig genemé e tremen dirak tud er vro, èl a pe vêhè-ni en dehè groeit el labour... Met un tammig pelloh, sioush ! é ta méh de gemér léh er randon : Degoéhet omb ar en hent-pras, hag, én ur hroéz-hent, é kavamb ur post-hoarn de ziskoein en hent, hag e zo galleg armelhon, teuet ér potin. È ma éno a oudé gré Napoléon, hag er Germaned en des

KAMDRO EN ANKEU

can lézet èl mah oè, épad 44 blé : *Haut-Rhin, Route impériale n°...*

Ret é bet d'un amoed a Frans degooch éno aveit obér er péh n'en doè ket grooit en éneberion. Get é spered strih ha blazus n'hellè ket guélet er gir *impériale* dirak é zeulagad, er gir-sé hag e zegasè chonj d'en ol éh oè bet hoah er vro-man doh Frans. Hag ean get ur gizel, lakan de saill en naù lettron ha de liucin én ou léh er gir *Nationale*. Azen kornek !

Tremen e hramb é Petit-Croix, ur vorhig didrous, ha goudé é Montreux-Vieux. Un hantér-eur arlerh éh omb én ur flagen boursus, karget a vorheu; hag embér é tegoochamb é Dammerkirch (iliz en Intron) pé èl ma lar en Azen-hont hag é vredér : Dannemarie !!

Lakeit en des er Germaned de sailli et pont bent-hoarn e ia trema Altkirch. Aséet e zo bet en adseüel, goudé men dint oeit arook; met poén gollet : kentih sauet è vezè diskaret get ou zenneu.

Lan é er vro-man a dud disoudart, èl a pe ne vehè ket brezél. Ou havet e hramb ar en hent, é vonet d'ou labour, kiri getè, arèreu, ronsed dohtè, iod; met liésoh ehen ha seud. Er seud e stagér dréma, èl er ronsed, get ur holiér.

À Dammerkirch éh an én ur lévrdi de brennen ur garten trèset de Waltz (Hansi), de gas d'er gér. Mestr en ti e gomz galleg un tammig. Elzasieg e gomzér neoah er stankan. Gout e hrér eùé alemaneg ha galleg. En hanneu tud èl en hanneu kér e zo gozik ol-germanek.

Splann é die uélet é hoarn er vro-man hé spered diliam, ha digor ar ur dro; rak, en ur chom Elsasiz pen-kil-ha-troed, èl ma larér, é tiskant ieh ou amezigion. Souéhus à zoken kleuet er vugalé, bihannek tra, é komz alemaneg, elzaseg ha galleg.

N'en des ket koéhet iale a hoarnaj dré-man. Un ti hepkén e uélan hag e zo diskaret en diaraog anehon.

Met mât e vo tostat : tuemmet e hra en héol muioh-mui. Berreit mat é hon hent neoah : Guélet e hramb duhont, kousket doh kosté ur hoed, Ballersdorff, er vorh e iamb dehi.

Kaer hon es tostat d'el linen, atañ é kavamb kement a dud én doareuiér. En dra-sé hol laka de chonjal ne denmér ket kaiz ar er hornad.

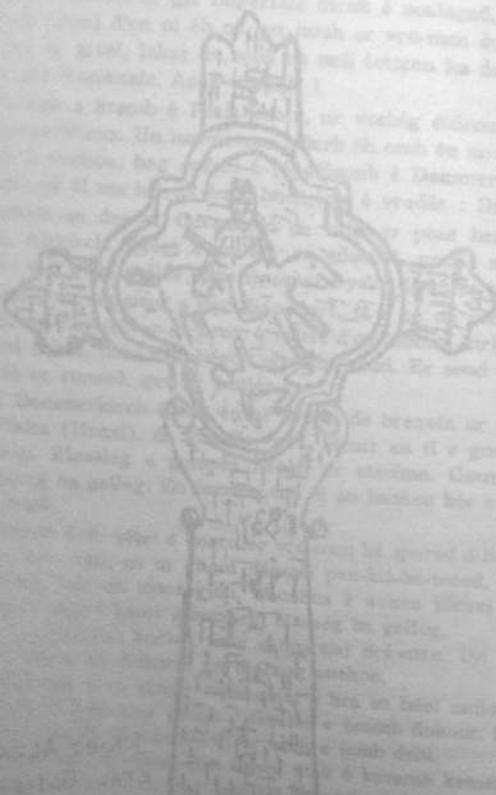
Un degemér ag er guellan e hra demb tud er vorh. Met haval e vehè en en des er Germaned gouiet éh oemb éh arriù : bêh men domb ér vorh, ma kasant un obus ar en iliz hag ur hant benak a glei hag a zeheu d'er vorh. Ret é demb monet de guhet én un toul grooit é kreiz kér: rak ama n'en des kaù na boellen.

Souéhet é er vorhiz d'en dennerch: gloéù-é ma ten en éneberion ar er vro-man, e sellant atañ èl ou hani. Marsé ou des hor guélet é tostat ?

Kavet e hramb un davarn aveit débrein un tam harzel hag évet ur uéh bier. évaj er vro.

KLOÉZ ALZASIAN
ET AL BALLERSDORFF
MENGEN 1917

Goudé pred, é ma bet forh és dein kavet lêh d'em hompagmonech. De greisté é tegoéh, Poah é en ol. Embér é ma peb unan én é lêh. Lojet mat omb ol ha plouz e zo. Evaj cùé avait er gougeu séh !

Ken skuilh é en dud ma 'n em daolant de gousket, kentih dijabet ag ou léraj.

25. — Diskuihet mat omb. Kloar é en amzér er mitin-man hag é hran me fapérieu ér méz, édan gué kistén-spagn ha kignéz, é bleu. Éh on é kreiz me flجادur !

D'obér fozelieu é tamb duman. Labour dizanjerus ha ne ziaplîj ket d'en dud. Dré varhad é mant, ha de 7 eur de vitin, més, é ma achiù ou deùeh.

« Miz Mari » e vè bammoz én illiz parréz. Monet e hran hemoch. Goudé er blé dek é ma bet sauet en illiz-man. Mîst é ha kampennet mat én diabarh.

Haval é en iliziad tud-man doh iliziaude mem bro, ér parrézieu kristén : a glei er merhed, er merhied iouank ér blein; a zehu er oazé. Lan é en iliz. Grik ne gleuér, nameit er pedenneu e saù gredus treman deluen er Uerhéz, grôfnet a vokedeu guen. È galleg é pardant. Ur gafinen e larant d'er Uerhéz, eillonniet get en orglézeu. Un tammiig éh omb souéhet de zistili gallak en dud, ma ne zalhamb ket chonj é komzant elzaseg hepkné étrézé.

26. — Èl é pep tachad — a p'em bê hoar atañ — éh an d'obér un dro dré er vorh, goudé koén. Mînet mat é en ol diér ha sauet revè mod er vro, get koëdaj kroézet, toennu korneu trohet, hag e za pél dreist er magoérieu, de zistaù troien en ti doh en erh hag er glaù. Un dra e gavamb souéhus : guélet er haréieu guér, ar gement ti e zo, mîst ha splann, èl a pe vehent kampennet dià uñh én dé.

Dirak en ti, liésan, é huélér ul liorhig karget a vokedeu.

Er baotred e zo paket mat, hep bout bras-bras. Nerhus ha koant é er merhed; braù ha iah er vugalé.

È pep tiegeh, dré en nor pé er fenestr, é huélér ur Hrist.

Doh en noz, en em dolp en ol dud avait monet de viz Mari. Hag éh ant get ou chapelet én ou 'dorn, pé get ul lévr édan ou bréh, hep foëuaj, met eùh hep méh, èl kristénion didro hag e oui petra e hrant. Arlerh mîz Mari, paotred ha merhed, ré iouank ha ré goh e azé ar ou zrezeuier, pé ar vrîcheu lakeit étal en nor, de laret kaer ha de riotal get mad hag onestiz.

Hag é ta chonj dein, doh ou guélet, ag amzér me iouankiz, a pe vezemb é vonet a vanden de viz Mari de chapél Lokunel Koadann, hag é teverral goudé èl en dud vat-man. Doh en tu-sé, é ma haval Elzasiz doh Breihiz; met ret é dein anzaù é houiant en em-zerhel guel egedomb.

Er vuhé divlam ha seùennet-sé nen dé ket avait plijout d'er

Barizianed hag en duchentiligeu leu e zo genemb aman, ha ne gom-prennant ket ind, é liel bout plijadur ar en doar, nameit hani er chas ! Ha bél genemb doh taol diarben en doéré !

27. — *Sul er Pantekost.* — Bet on bet én overen-bred. Ataù éh oè lan en iliz. Er merhed ne zoungant ket mui guiskemant er vro, ha get er oazed n'en des nameit en tok hag ur meni kramaillon hag e zegas chanj ag ou dillad koh.

Kan e zo get er ré iouank hiziù. Er baotred, tolpet étal en orglézeu, e gam en overen get tèr boéh dishaval. Diskan e hra er merhed dehè, get boéhieu flour ha tuem. Kaer é en ofis.

É eizaseg é predeg er person, er péh e souéh arré er Fransizion e zo aman, ha ne hellant ket kompreñ ur ieh aral, estroh eget er galleg, ér bed abéh ! Get tud sord-sé é ma bet divadéet en hanieu kér dré-man.

Haval é genein nen dé ket elsé é vo donikeit tud er vro-man hag e zo skuih pelzo é chanj ieh ha broadeleh, a pe n'oulennant nameit biuein é peah.

28. — Deùeh didrous. Dré-man é vezè diskuihet de lun er Pantekost. En dud, ne labourant ket ataù ér parkeu; obér e hrant ar dro ou lofined, kampen e hrant ou ziér hag én dro dehè, ha d'an-derù éh ant d'obér ur balé.

29. — Braù a zoéré ! Chetu reit demb pear real bamdé *Indem-nité de Combat* adul er lan betag er 14 a viz Mé, èl a pe vêhemb bet é kann; hag éh oemb é Crouy ! Papérieu arré aveit obér ur uirioné get er geu-sé.

2 a viz Meheuen. — Aveit en défeu, n'en des bet nitra displateit. Ber e kavamb ér vro-man. Péhed é ne léz lidet me labour skritur un tammiig amzér vat genein de vonet de redek dré er vro, e veheken eurus d'anadout gueil.

3. — En overen hiziù é huélan un akustumans goh ha kaer, goarnet bepred get Elzasiz. Araok men da er bëleg doh en aotér, é huélan bugalé é tostat get podigue lan a haleñ, ur boked piket énnè. Ou jakat e hrant ar en aotér vihan, a zehou d'er heur. D'en *Nobis quoque peccatoribus*, er bëleg e venig er henigeu, ha, goudé en overen, peb unan e gemér endro é bodig hag er has geton d'er gér. Keméret e vè ur gran benak ag en halen béniget-sé de geijein get en hani e cherwij de Dempsein bouid en dud, hag er seuld fresh allet.

Guéh é vè bled, guéh guin, guéh bara h. h., e zegasér elsé de vout béniget.

Monet e hrant, doh goubañuel-noz, tré betag ur chapéi e zo en tu doh er Holern a gér. Azé, revé en dud, éh oè Ballersdorff guéharal. Met en Normaned e das de zizalbadein er vorh ha de lahein en dud. Ne chomas nameit un tiegeh hag e saúas é idi liéh m'é ma bremen er vorh. Un eutru deit goudé de chom eûé d'en tachad-sé

Autor du droit de la guerre aux armes de l'artillerie et de l'infanterie à l'heure de la Révolution. Il fut nommé au sein de l'Assemblée nationale comme membre de l'Assemblée constituante pour élire le décret de l'Assemblée nationale. Il fut nommé au sein de l'Assemblée nationale comme membre de l'Assemblée constituante pour élire le décret de l'Assemblée nationale.

e lakan scuel ur porh, e oë reit é hanù dehon : *Ballersdorf pô Porh Baoldry.*

É diù loden é ma bet sauet er chapél. Pen er heur e zo roman; met el lost e zo bet groeit pô goudé. Taolennu liuet, ré goh ha kaer e oë éh obér Hient er Groéz. Ne chom mui nameit tèr anehè. Laeret int bet, pé renget, e lar en dud dein, get soudardied Frans. Ur Hrist bras, er brasted get un dén, ha kizellat ér hoed, e usian hoah é chapél; met ur soudard amoet en des dahuat deu daol bohall geton. Unan anehè en des lakeit um tam a glipen é har de strimpein; en aral un tam ag el linséil e zo én dro d'é groézadur. Hag er « Français » sperded ha scennet-sé, en des kavet ker kaer é daol mah es deit hoant dehon de sin é labour : lakeit en des é hanù én troh groeit é gar er Hrist !

Delüenneu aral e zo bet skoet get en hevelep andel, pé get bêdér dehon.

A ziar lein en dosten-man, é huclér maflinieie Thann. Spiein e hrér éué linenneu er Germaned. Ur guél kaer en des en dén ahane man. A glei maflinieeu en Elzas, kuhet ou beg ér hogus; a zeheu, ré er Jura hag e saù ihuéloh hosh. Dirakzomb, tro ha tro demb, gué glas, berjieu, pradeuiér braieit get ou bokedeu a bep liù. En ur flagen é ma er vorh, kuhet rah get er gué, nameit en toennu ru hag e zibouk ér glazadur, ël pikol kabelleu-toseg hantér digoret. Ha trouz erbet ar beah douéel et mézeu, er peah-sé hag e hoanta hor haloneu-ni peizanted, a oudé ken guerso.

4. — Groeit hon es hor « hegim » é ti deu zen ionank ag er vorh, ue hroëdur bihan dehè. Peizanted a vechér int; tud vat, prest bepred d'obér plijadur. Gué-ter-uéh é ra er vestréz demb ur podad ma vè groeit éué & Breih. Met aman é venudant kignén de strimpain ar el fein. Er guéhiu ketan é ma souéhet un tamig hor stan;

Er gambr e bredamb énni, éh ca, doh er magoërieu, portoledeu mestr en ti, é soudard aleman, ël ma vè guélet éhé & Breih; hanne oent ket goaleurus édan damani er Germaned, nameit éh oë é er Prusianed. A hendaral é vezent lëzet digabestr aveit ou selljion ha melestradur ou farréz. Ne oë nameit er skol e oë ret d'en ol bugalé disakein abarh er alemaneg. Guélet e hrér non dé ket ol er jakobined é Frans !

Aveit ou stad éh oë guel ou aren get er Germaned. Nebetoh a daoseu e bément. Bout ou doë koédeu, lennes piakid, gué fréh ar en henteu e vezé er uerh anehè d'er barréz, d'obér labourieu oit mod en ol. Elsé ou derz pouilleu goleit, aveit er morché, henteu kampennet, gouleu, deus ha kant ézemant, ne goustent blank erbet dehon.

Breman é vo souéh getè !

5. — Dêh éh oè foér é Dammerkirch hag éh es deit, get er vestréz, den berhel, bras èl ur hañ mat, 64 lur er péh hé des ou frénet. Guéharal é koustant 20 real el lon, e lar demb.

Guélet e hramp ér gazeteu éh a fal en treu ér Rusia. Lusk e zo getè de droein sein demb, breman a pen dé oëit hon argant getè...

6. — Ol er oazed deit én oed, pé gozik, e zo chomet ér gér aman. Én arben men dint soudardé alleman, n'ou hiemeré ket é Frans, rak a pe vehent dalhet prizonour sur é velhent distaget.

Er ré iouankan anehè e zo bet cherret d'er Germaned, hag é mant breman én tu-rail, duhont, é tenneih ar ou zud doh en tu-man. Ou merhed hag e zo aman, e douch 50 lur, pep miz, kaset dehè get Goarnement en Alemagn, dré en Helvétia. Grañigeu ag er soudardé iouank-sé, oëit get er Germaned, e za de ben ag en em-silein d'hol linenneu, eit donet devat ou zud.

9. — Padein e hra en amzér gaer hag eurus omb aveit ur uéh. Er choéj ag en dud é hor mestr neué : deit é de ben a lakat er fall-benneu de blegein ha de hoanekat d'obér en dal. Gouiet e hra en tu ag en dud. Hor sellat e hra-ni èl keneiled. Hag ur misi e gavam̄ arlerh ardeu fol *Fil-de-Fer*.

È ma tud er vro bél ardro ou foén. Get felhér é trohant. Labourat e hrant gozik tré betag el linenneu, hep ne vè tennet arnebè. Met difon é foénn; baradeu arnan e za de droein bamdé. Dré ziré ha bernein éh a en deùch. Abret e trohant : glas-teur é er géot hoah. Guir é è vè huékoh er foén éleih.

Hiziù éh es koéhet' genein ul labour ankenus : me henell koh J. Lecuyer, a Gerforn, kaporal ém hompagnoneh, e zo chanjet arnehon hag é ma ret idein obér en derhel hag er has d'ur hlañudi. Just é bet n'en des plantet arnonn, get fuzilien kléafinet er soudard e hré goard, a pen don oëit d'er has d'er « Poste de Police ». Beta nezé en doè kerhet braù eroalh genein. Kenevé, d'er serjant en doè staget énonn kurs eroalh éh oen ivéret dehon. Hirisein e hran hoah !

Guélet e hran tiadeu abéh é vonet d'er pradeutier hag, en ou zouch, koantenned, ur meni kapot guen ar ou fen, ur forh koed ar ou skoñ ha manegeu lér ar ou dehorn, aveit armerh ou hrohen flour...

10. — Goarniset é en iliz abéh get bareu kiriz, keneu garh ha sapin kroéz. Gouil er Sakremant e zo hiziù. Get eun nen debh d'er Germaned tennlein, nen dei ket er prehésion ér méz.

Lakeit en des en dud ou brageu. Kerhet e hré ar er bokedeu, én dro d'en iliz. Fé gredus diavézat ur bobl sonn én hé hreden. hag e luka Jeuiné é kaloneu er gristénion estren mah omb.

12. — Arlerh koen éh amb beta Dammerkirch. Ur gér peahus é mar des. È ma 7 eur j a pe zegoéhamb. hag, a pe ne vehé ket sou-

darded ar valé, é kreidelhemb é ma kousket kériz. Guir é é mant dreistroñ peizanted ha nen dé ket hoah achiù ou deùch.

Ar dachen kér, hepkén diù gress blash é hoari get ur gerlen e uintant d'el lué hag e dapant ar ziù vrisen.

Ou mam, merhat, e sel dohté diar hé dor, bag e zisko kaout lement a blijadur, èl en diù blash, get ou sailleu a blom hag ou rédereh.

Ar en hevellep tachen é huélan ur maen hir get ur hog aleuret dihaill ar er beg anehon. Merhat é ma lakeit é lèh en erer german e hré suoalh poén d'un amoed benak hoah.

Ar un tu anehon é lennér 1812 hag ar en aral 1914. Met 1914 e zo bet lakeit é lèh 1870 pêchans. Kentoh é ma truhék er maen get en trohad liù melén-louet lédet anehon. Lièein ur maen, nag ur chonj !

Guélet e hran ama, stank ar en tiér-kanñerh, hantereud tud gallek. *Centlivre* e zo er stankan. En darn vrasson ag en tiér e zo groëit atañ revé mod er vro, ha kement-sé e ra d'er gérig-man un drem digumum.

En un davarn, tost d'en iliz, é keméramb un droiad. Tud a Altkirch e zo doh hé derhel. Deit e oënt ama tré miz kent er brezé. Er plahig ag en ti e gomz galleg, gozik difistur, gouiet e hramp getè é ma Zislis aman èl oñsour ha renou ur hazeten elzasek.

En iliz e zo hep braüité ha fal sauet.

Ne goéh ket katz a botarneu ar gér. En dé kent ma tenant, é ta er Germaned de durel papérieu de velzein en dud de zioù.

13. — Tarhal e hra er gurun ha dassonein e hra blaoh er mañéieu ag en dro get en trouz. Her e saù ar er vroiz de iohein ou foen. Embér è koéti glaù a skudellad.

14. — Monet e hran d'ur predeg e zo én iliz én arben a ouil K. S. Jézus. Ur bèle-soudard e laka poén de zispleg d'é cheleuerion penaos é ma sauet ér Frans er garanté doh er G. S. Siouah ! deusto d'é volanté vat ha d'en tam papér e zall én é zorn, ne zisoh ket ! Biskoañ n'em es kleuet hoah ur predegour ken truhék !.

D'anderù éh es bet ur ioh merhed è kovèsat: goazed éh, unañinigeu.

Ardro 9 eur 1/2 é tegoéh genemb en doér é kemérér en 20 soudard iouankan ag hor hompagnoneh de lakat er « Colonial », é lèh 20 aral e zegasér demb. Tud koh int, genedik ag er Hreisté, revé ma huélan doh ou hanter. Èh a er 38° de gol agren.

Emesk er ré e ia arak éh es unañineu hag e oè bet tennet ag en « Active », ér pen ketan ag er brezé, rak mah oen; né goh. Ha breman, arlerh tri blé brezé, ou hasér éndro aharh rak m'ê mant è houanek ! Haval é genemb é kol ou fen er ré e zo à Paris èh obér lezenneu. Kounaret é er ré e ia huit hag er ré e arris; ne vourré

ket kalz, chanj kansorted ér vuhé-man. Met merhat é ma a geteh kaer é hrér er héjaj-sé. Redesk e hra ataù er vrud éh es élleih a réjimanteu — ur handad e larér ? hag en des troeit kein, én arben ag er hrogad dévahan e zo bet duhont étré Soissons ha Reims. Lod anehè en dehè zoken klasket monet ar Bariz de gastiein er Goarnement ! Skuihein e hrér, anat é, é vonet d'el lahoreh aveit ket.

22. — Ur suhuniad didrous é bet honnen, a fet er brezél ataù. A fet en arnaa ne laran ket. Bamdé ha stank én dé, éh es bet glaù. Difon bras é d'en dud obér ar dro ou foén, ha foén du e cherrant.

Ataù é kemérér tud genemb. Hiziù éh a hoah serjanted ha kapored d'er Holonial. Gouélein e hra lod anehè doh hor huitat.

23. — Braüeit en des en amzér. Ne gleuér mui tén erbet nag aerlestr erbet é valé. Didrous on ér burèu : obeit é ol me zud d'er gér.

24. — Komz e zo ag hor has izéloch, trema Helvétia.
Deit er handerù beleg J. Moignau de gas doérdein a me zud.

É ma é tonet a « bermision ». Laret e hra-dein é ma marù me mingnon koh en Eutru Kadig, person Bihi, obérour en Est. Aman é koéh brogarerion vat; ardran é koéh réral. Più e chomo enta, men Doué, de zerhel biù, goudé er brezél-man, er holeuen en e hues reit de Vreih de zougen ?

26. — Diloj arré ! De beder eur en anderù-man éh an araok get me fear soudard de seùel lojeris d'er gompagnoneh. N'hor bo ket koén erbet, meit hag é kaveemb un dra betak de lipat duhont, é Ueberstrasse.

Dré en henteu bihan é trghamb, a dréz dré er hoëdeg-parréz. Distainus é ha bourus kerhet abarh, met poénus ar un dro rak bolién é er minotenneu ha sammet omb.

É borhig Hindlingen é tiboukamb ar en hent-pras. Embér chetuni é Friessen, hag un hantér-lèu goudé é Ueberstrasse.

Ur haerig a vorh é, stréuet doh en dey du ag en hent, get tiér skouret doh tor er mañiné. Dispak é en tiér ha sauet ataù revé mod en Elzas. Ur blijadur é d'en deulagad en tiér-sé gourséet é kreis er glazadur, get ou liorhigeu bokedek pé karget a légumaj.

Un ugentad benak a dud disoudard e zo chomet aman, pe kentoh deit endro arlerh er hrágad e oè bet izéloch, é Seppois. Lod kaer a diér goulé e zo ha fonapl é kavan léh d'ol me zud.

27. — En anderù-man éh a hon tud d'el labour. De grouizein boellenneu ou hasér, hag èl m'é mant dré vathad, é ma achiù fonapl ou deùch dehè.

28. — Chetu arré er papérieu é kreskañ ha mé me unan !

29. — Hiziù é houlenner get el letenant Héron, hag e zaih léh en E. Dupoux épàd é bermision, obér ur « Rapport » aveit dispieg petra e gred e vehé mat de gampen ér « Fusil-Mitrailleur » hag er benuegéd e ia dohton.

Petra e respoto ean a pe n'hon es ket biskoah en em chervijet ag en treu-sé ? Respont e hra, e kredein bout dijas : « Pas d'observations à formuler ». Er gompagnoneheu aral e respont ur sord.

Hénoah arlerh koén, aveit dibapérein men deulagad ha me spred, éh an, get ur hansort, d'obér ur valéaden beta chapél Intron-Varia er Grunen-Wald (Koed glas). Aveit monet dehi é ma ret demb krapout de lein er mañiné e zo doh er hu-héol ag er voeh, dré un hent kamdroiek ha kloar. A p'arriamb ar er beg é chomamb souéhet : sklat é, ha kentoh krouiz ha guernek, lenneu stank armenhon ha koédeu glas. È kement léh é kavér mammen. Ardan hor hein, a pe zistroamb, é huélamb stedeu mañinieu Helvétia goleit a goed, ha ré er Vosges e zisko bout dibennet get er boumouli. Nag ur haer a dachad !

Péhed é éh es bet deit chonj d'er ganonerion de zoet aman get ou fé hiou, er bléieu kent. Ouëlet int bet get er Germaned hag en

des taolet arnehè un nebed obuset hag en des dizalbadet en tachad. Deu pé tri en des treuzet toen er chapél, deu e zo obeit ér vestial, hag en tiér ag en dro, en des bet eùé ou lod.

Er blé 1901 é ma bet adneùet diabarh er chapél, hag ar un maen a vagoér er hreisté é lennan éh oè bet adsauet ér blé 1705. Revé ma kleuan get tud er vro, koh é er chapel. Dismantet é bet ketan d'en Normaned. Er blé 1565, ur « Comtur von Friesen » revé ma huélan ar un daolem, punet, ar er mor, get un taol arnan, en emhloestras d'er Uerhéz hag e hratas dehi adseñel hé chapél. Dioallet e oè bet a vonet d'er sol ha dalhet en doè d'é gomz.

A oudé, é tè tud, a tro er blé, a gement kornad ag er vro, é perhindet d'er chapél-man. Pedet e vezè er Uerhéz aveit drougeur er horv ha madeu en doar. Ur grouiz, groeit get bréheu ha gareu koér, keniget get er gristénion, e hré en dro d'en iliz, hag e oè un testoni a nivér er burhudeu groeit get mam hor Salvér aveit tud er vro.

D'er Rogassioneu, é tè er préhésioneu betag er chapél, de oulen distroein er grezil diar er vro; rak ur blé, éh oè bet dornet dehon en est ér parkeu, ha flastret kement tra goann e oè édanton.

Er blé 1901 enta en doè en dud en em-gleuet aveit obér ur hampen de ziabarh er chapél. Groeit e oè aotérieu, bricheu, stalieu, get koed derù ag er sonnan hag er braùan. Ur gest, groeit é teusk er gristénion en doè péet er mizeu.

Ohpen kement-sé, pep tiad pinùik en doè reit un daolen liuet, hag er ré ne oent ket ken pinùik en doè en em-gleuet aveit péein unan étrézè. Elsé éh oent deit de holein en doublaj get taolenneu hag e laré litaniue er Uerhéz pen-derben. Hanù er proverion e vezè guélet en ur horn.

É kreiz en ol taolenneu éh oè unan brasoh hag e ziskoed lestr er hont Friesen é vonet d'en em-vréusin ar ur roñ. Adreiston, én ur gogusen tioël, é splannè er Uerhéz é tonet d'en diaol.

Tri ugent « mark » en doè keméret el lihour aveit obér pep taolen. Nen dint ket penobéreu, anat é, neoah liuet int braùik eroalh ha monet e hrant avot doh er chapél.

Groeit en des en obuseu éléih a zroug d'en taolenneu-sé ha d'er chapél. En hantér anehè e zo toulet pé roeget. Penneu magoér diskaret e zo ha lan é en aotérieu hag er hoëdaj a douleu groeit d'en tammeu potin.

Tro ha tro d'er chapél éh es ur verjé hag un dachen vihan, un davarndi dohti.

Ul léan en doè karg de gampen er chapél ha d'eehehat dohti. Biüein e hré doh en treugeu e brenn er berhinderion geton. Person Friesen hag e oè er chapél-man édan é vili, e laoskè eùé get er

(Anhant ar hantér ag ar folt. Dousig ar gantecat, koz a vez ar doh. Zouez dousig ar gantecat hantér da Université de Bruxelles, anhant et avel ar verjé.)

lén en hantér ag er fréh. Deusto de gement-sé, liés é vezé daù dehon diskem die gestal bouid de Ueberstrasse ha de Friesen, rak tret e vezé é vrifén !

Ur person koh hag é vateh, deit de chom aman, en doè groeit
un herrad eùé ardro er chapél, aroak el léan.

Er voéz a Ueberstrasse, hag e zispleg ol en treu-man dein, e
gomz galleg mat. Trizek vlé hé doë a pe oë disklérierit er brezél
1870. Ur mab dehi e zo soudard ér Germani ha n'hé dè Doûrseus-
hon nameit dré ur breur dehi hag e zo én « octroi » é Mulhausen.

Start é kav tud er vro-man kaout elsé lod ag ou hérentaj doh tu er Germaned ha lod aral doh en tu-man. É tachadeu sord get hennen é komprennér er guellan sotoni er stadeu hag e stag hag e zistag ne vent ket.

Ar en talben adal idemb é laka er Germaned Elzasiz. Grammigè anehè, hag e zo ou zud aman, e gav en tu d'achap. Più e helliehè kavet si delhè ?

30. — Aerlestri e za bamdé breman de gann adreist hor pen. Dre
bep diú uéh é tant de ben a ziskar unan benak doh un tu pé doh en
tural.

N'en doë ket plijet respont er gompagnoneheu diarben er « Fusil-Mitrailleur » d'en horonel. Er mitin-man é hra un tam kampen demb ! Ret é dehon ean, e lar, respont d'er jénéral. Petra laro ean mar ne respont dén dehon ? Peurkaeh !

Hiziù éh es ur oulen aral : « Petri vene mat de gant
« bidon » soudard aveit ma vêh-ésoh ha spleitusoh. »

A pe zegoéh er oulen-sé get el letenant Hégron, orlojour a
vechér, hag e oè serjant n'em des ket hoah pelzo, é chom bezüet.
Duahoh é sur de hoari-karteo eget de skriù. Ne oui ket mui de beh-
sant en em-hloestrein, a pe za d'er burdu get é dam papér. « Nem
det ket de gol er housked, emé-mé dehon, aveit ken nebed. Lézet-mé
de chonjal un herrad ha me bako deoh ur « rapport » hag e doore
hoant er horonel. »

D'anderu-noz, a pe za d'er burèu de sin me sapérieu, é ma prest
me « rapport ». Duet em es peder pajen papér « ministre » avoir dis-
pleg e telichè bout groet deu vidon gevel, plat un tu anehè, hag
e vèhè pareit get diù lèrecing doh er hosté. Unan anehè e chervijehè
de lakat er guin; en aral er hafé. Rak bremas, pe rôr demb kaït ha-
guin ar un dro, é ma ret ivet unan anehè pé un turel, pen dé guir-
n'hon es nameit ur bidon.

En dé aelerh en doë bet « pourglas » me letenant, aveit è « rapport » ! Mechal petra où er récal mazé ?...
... et le banch d'art à Ballersdorff Testoh

Ditross e vihamb aman, muoh boh égt e ballersdorn

KAMDRO EN ANKEU

omb d'er Germaned neoah. A mem burèu, ag er sal lèh ma tèbramb, é huélér ker splann el linen velen e red duzé étré Seppois hag er mañnéieu. Ne vehen ket souchet en hor guélant é fical dré en ti get ou hirguéleu.

4 a viz Gourhelen 1917. — Aveit en déieu é hra glaù bamdé, get arnan, gurun. Er oahig vihan e gamdro ér pradeuiér en des dihlanet hag é ma er pradadej foén é vonet get en deur.

É Ballersdorff, e larér demb, é ma bet hoah goaï en treu : ur chauchér en des talpet didan goask en deur hag e zo deit é vorh. Moh, iér, dillad, koed, foen e zo oeit geton bet en orsal dreinek hon es stennet en tural d'er pradeuiér. Kavet en des labour hor soudarded de soein ol en treu-sé.

Lod ag er soudarded, ind memb, e zo bet groñnet get en deur, épad en noz.

6. — Kerderhel e hra er fal amzér ha n'hellan mui monet de valé arlerh koén.

7. — Déhañuet en des en arnan alkent. Hag éh amb, a dreuz dré er parkeuiér chomet de bouéz, beta Seppois-d'er-Lein. Nen dé ket goaï fondet kér, deusto dehi bout tostik tra d'el linenneu. Guir é, é ma ar Seppois-d'en-Dias, ur vorh aral, e skoér dreistol. Trohet é tous en iliz a réz get en orloj, ha kory en iliz e zo hantér diskloset.

Ar en bent é huélamb labour divalaù en arnan. Fondet é er gerhiér, en henteu-pras. Oeit é er men anehet ar er pradeuiér.

8. — Arlerh koén éh amb beta Largitzen, ur hardeur kerhed doh or Germaned. Aman é ma fondetoh en tiér. Bet é bet sur divourus én tachad-man. Breman ne vè mui tén erbet. Soudarded koh e oarn er fozelleu doh hon tu-ni ha nen daint ket goaleurus.

9. — Arhoaï éh amb endro de Ballersdorff. Ké hor bo d'en tachadig-man, lèh hon es dèbnet kignéz hor goaïl !

10. — Glaù arré ! Ret é neoah monet didanton, a dreuz dré er hoëdeu, de glask lojeris. Degoëh e hramb araok men dé sauet en aus. Met ne vern, éa é demb klask lèh, pen-dé-guir e keméramb hol lèhieu koh.

11. — Hoariv e zo benoah. Hoarierion, sauet émesk soudarded en tèr division e zo dré-man, e hra un droiad ér hérieu tost d'en salben, aveit deveral un tammig er soudarded. Mat é er chonj, a pe veché mat ebé en hoarieu. Siouah ! mar lakant de hoarhet, é ma stank ar goust en onestiz-é. Ataù lousteri Pariz ! Hag oiferion ha soudarded en des kavet ur péh stléjal gett d'en hoari merhed iouank ag er vro. Lod ag er ré-man n'ou des mui nitra de gôl, suroalh; met bouj e zo én ou mesk merhed fur hag en des ké bout deit de gleuet en treu dijaoj e larér aman.

Goahoh zo : èl man dé tioél'er sal, ur vêh d'en tastorneret ha d'er skandal e zo abarh.

Ha chetu er skuir e gav merhed onest er vro kristén-man get armé er Frans er vro « seünet »; er Frans, merh henan en Iliz...

12. — È monet get en hent e grap doh er huh-héol ag er gérigan, é tegohan get ur groéz elzasek ag en 18e Kantved, bet adnùet éi blé 1837. Sauet é ar vlein ur hieu, èl é Breih, Deusto ne gavér ket stank dré-man ag er hroézieu-man, èl én hor bro-ni, guélet e hrér neoah anehè meur a uéh. Honnen é unan ag er ré vraüan em es kavet.

13. — Chetu deit kemen demb de vonet araok ag er vro gaer ha didrous-man. Droug-kalon hon es doh hé huitat.

XIV

En Aisne arré

En hent-hoarn e geméramb aveit monet de Chèvremont, tost de gér Belfort, de gampen lojeris d'em soudarded ha de douch biùans aveitè. Ar er géot e treménamb hon anderùiad, é hortoz un ofisour ha nen da ket araok 7 eur 1/2 noz. A pe iamb nezé de glask lojeris, é ma deit en noz. Skuih get ou deueh labour, er beizantjd e zo oet de gousket. Ne gavamb dén ar saù, ha daù é demb gortoz ar hoah. Obér e hran men guélé doh kosté ur puns. Ur vréhad plouz didan me fen. Un aral didanon hag ur bot a bep tu dein. Ar el lein, me hapot èl toen. Ha de zirohal a zevri !

14. — A vitin é ma ret demb fetekal eit klask léh d'er gompagnoneh. Degoéh e hra ha nen domb ket hoah prest. Er soudarded hon es lojet fomapl eroalh; met en ofiserion, dén ne vè jalet bras anehè.

Aben en noz, neoah, é ma peb unan én é léh.

« Gouil er Républik » e zo hiziù. Er hreisté-man hon es bet ur vouteillad champagn étré pear, ur sigaren, ul litrad guin ru. Get er péh e zo bet prénet ahendaral, é ma sanson el lod muian aben en noz. Kan e gleuér é kement kognel e zo... Ankoéhat e hrér, én évaj en déieu glaharus.

Ér vro léh mah oemb déh, ne oè ket un tiegeh ha n'en doë kampennet ur baniél tri liù aveit lakat hiziù doh em tién. Aman, é Frans, n'en des nameit en dud é karg hag en des bet chonj ag er « vuoh » ou mag !

A dural eh es ur hem aral, hag unam bras, étré tud er vro-man ha ré en Elzas. Fé goanneit, onestiz bihanneit. Eh omb aman é ti ur voéz hag e zisko bout é. Neoah ne glask nameit un "tad" aveit kousket geti, bamnoz, aveit argant. En em gennig e hra, er holmeh !...

Én tu-ral d'en hent, tèr damezel guisket mod Pariz, brehiér berr-berr, kalon dizolo, blèu stoubennek. ha divez liuet, e hra en hevelep mechér, met hepkn get er ré e blijs dehè !

Ha bout e zo tiér aral...

Er brezé, sur, en des kohonet er vro-man ; neoah, anat é huélet kement a histi, é ma er iouankiz ar hent en dirollereh.

Péhed é, rak kaer é er vro. En tu doh er kreisnoz, er mañnéieu e hra un hamp kun d'er selleu hag e denéra liüaj er pradeuiér, lan a héot dru ha glas.

15. — Sul. — Pacd mat a dud e zo én overen-bred : bugaie, mer-hed iouank, groagé; goazed eùé un nebed. Guir é é taol labour er foén, get en amzér glaùek-man. Laret e hra er person d'en dud monet d'ou foén arlerh en overen.

18. — Didroux e oemb aman. Met ne chomamb k-t. Arhoah é keméramb en hent-hoarn é Belfort.

19. — A vitin éh amb. Ar en hent é kavamb soudarded du hag e hra bord genemb, ne ouian ket perak.

Kousket é en darm-vuian ag en dud a pe zegoéhamb é Belfort. Embér en em-bakamb é wagonieu loñned. Gellout e hran mé monet get tri kansom ér wagon léh m'é ma sehiér er gompagnoneh. Fran-koh é arnomb ha nebetoù é vo torret hon diskarn.

Trezein e hramb arré ul loden vat ag er Frans. Ur uéh hoah e treménamb é Vitry-le-François hag Epernay.

20. — Er mitin-man é tiskennamb é Oeuilly, ar hent Epernay de Dormans. Tioél é hoah.

De Barsy-sur-Marne éh amb, e larér. Tremen e hramb ataù é Dormans, met arrest n'hellan ket. Karet em behè neoah guélet en iliz goh e zo aman hag e zo kaer, e larér.

Bet Jaulgoué é kerhamb, hag éno ne gavamb ket léh. Daù é demb distroein ar hor pazeu ha monet de Barsy. Huéh lèu hor bo grieut.

Hed ha hed get en hent, hon es heuliet flagen er Vesles. Er borheu e zo skribillet doh tor en tostenneu, ur hart-lèu benak étré peb unan. Poblet mat é er vro. Guélet e hrér éh omb endro é bro er guinieg. Marhadizion vrás e brén ou bléadeu rezin gét er vroiz

aveit obér champagn.

Degeméret mat omb get en dud.

Doh en noz é ta kemen demb de ziloj arré arhoah vitin. De Nesles, tost de Château-Thierry, éh amb.

21. — De dèr eur é saùan aveit monet araok er gompagnoneh, de glah lojeris, èl bepred. Pemp lèu hent e gontan ar er garten, Kampennamb hor rodeu !

Er vro-man é kavér stank en ilizieu romanek, koh ha kurius. Labouret mat é er vro hag, ar en henteu, é kavér éléih a ué fréh.

Ardro 10 eur é tegoéhamb én ur gamdroien léh ma huélér Château-Thierry paket doh tor un dosten ha stréuet ar er oah, héh iliz diazéet é kalon kér, èl ur boket é kreiz ur sklisennad hoarielleu. Divogedein e hra un nivér bras a chesimalieu, hag ou moged e ia d'en em skolmein adreist kér aveit obér étrézé hag en héol é seùel, ur gouel skanù ha brihennet.

Ha me spered e asé guélet éh anadein, émesk er moged skanù é hoari, drem goapus ha speredel er boulom La Fontaine, gañnet ér gér-man...

Monet e hramb goudé a dreuz dré er parkeu, aveit berrat hon hent un tammig.

É Nesles, n'en des ket léh aveit me hompagnoneh. Ma has e hrét ul lèu hantér pelloh, d'un dachen e hrén *Les Grandes Noues* anehi.

Poéniasat e hra kerhet didan er houréz. A p'arriùamb, éma en dihosteréz genemb ha ne harzamb ket mui, get ol en treu e zo arnomb. Trugéré Doué, frank é en dachen, léh e zo d'en ol ha deur pén e garér. Didrous e veemb ama. Kentih men dint degoéhet, é saill me zud de holhein ou dillad lous.

22. — Er sul é; met' hiziù n'hor bo ket overen erbet. N'en des na beleg, nag iliz tost.

Tud en ti léh mah omb ne hrant ket forh get kement-sé. Sul ha gouil é labourant hag unan ag ér merhed ne gred ket é Doué rak, emé hi, n'hé des ket ean guélef biskoah !

En anderù-man é tilojamb arré. De Nesles e teliam hooah monet; met' iéh n'en des ket atai hag é tamb endro de gavet tachenue Petré ha Lumeron. Éno é kouskamb. Kavet em es guéléieu stank aveit en ofiserion hag en eil ofiserion ha chetu eurus me zud !

Débrein e hramb én un ti e zo naù a vugalé abarh. Er vestréz e oè matéh é Pariz, pe oè iouank. Deu groëdur hé doè bet, kent diméein d'un dén é karg. Goudé marù hennen éh oè reit d'ur bugul (Aman é ma tud vras e vè bugullion). Hé diù verh gohan e zo oeit eùé de Bariz hag, èl ou mam, ou des bet beb a groëdur e zo kaset d'en han hoi de zessù. Nen dé ket ér vro-man hooah é kavér en tiegebeu sonn léh ma vles en onestiz.

Unan ag hor soudarded en des tapet ur sklisennad pisked-lén. Deit é d'ou bennig hemb avoir ugant real. Danbô ur pred mat e zo

anehè ha deurennein e hra hòn dent é chonjal énonn !

23. — De dèr eur hantér éh om dihunet. Ret é monet araok aben, de Jaulgone. Chetu kollet demb hor pred pisked, hag hon argant. Rak ou has genemb n'hellamb ket...

A dréz, get minotenner éh amb, hed ha hed get ur pont-deur e zarbar deur d'ol er hérieu ha borheu ag en dro.

Degoéh e hramb é Jaulgone araok en tuemdér. Hag ur misi hon es kavet ! D'er gompagnoneh é vo idivourusoh obér hent didan en héol.

Er parkeu, é huélamb éléih a verhed hag a vugale é cherreh bleu kaol-garù. Sahadeu e zo anehè, tolpet doh kosté en hent, èl ma vè er piz bihan genemb-ni.

24. — De 5 eur éh on én hent arré. Er uéh-man é ma berrôr et rédaden : ul lèu benak. É Charmel é ma en arrest. Ur gérig distér. Neoah héh iliz en des un nor-dal romanek kizellet ag er braùan. Korv en iliz e zo neùéoh.

Eléih a diér goulé e gavamb aman. Divroein e hrè en dud a vras, araok er brezél. A p'en des kilet er Germaned, goudé krogad er Marne, ou doè losket aman manér en E. de Rougé, e uélér é douleu fenestr du é vadaillein doh er mézeu é bleu.

25. — De 5 eur é kuitamb Charmel, aveit Fresnes. Diù lèu hent e zo étrézé. En ur zegoéh é kavan ér vèred, bé ur soudard ag er « mod koh ». Lénn e hran ar é vaen :

*A la mémoire
de M. Moittié, Jacques, ancien militaire, né à Fresnes le 11 Avril
1774, décédé au dit lieu, le 6 Mai 1862, dans sa 89e année.*

Etat de Services :

Dragon au 2e Régiment le 1er Ventose an II

Brigadier, le 20 Germinal an VII

Maréchal-des-logis, le 11 Germinal an XI

Sous-Lieutenant le 12 Novembre 1811

Lieutenant, le 2 Décembre 1813

Légionnaire, le 12 Juin 1813.

Il a fait les Campagnes des Années

II — III — des Armées de l'Ouest et du Nord

IV — V — VI — VII — VIII — IX de Sambre-et-Meuse, du Rhin et de l'Helvétie

XI — XII — XIII — XIV, Côtes de l'Occitanie

1806-1807, Grande Armée

1808, Espagne

1809, Autriche

1810-11-12, Portugal, Espagne

1811-1814, Allemagne

Blessé d'un coup de feu le 18 Juin 1815.
Admis, par suite, à la solde de retraite.

Priez pour lui.

Ha marù én é uélé, de naù vlé ha pear ugent ! Chetu ahoel ur « pout » !

Aman éh omb erhat, a pe hellehemb chom. Degeméret omb get ur voéz ag er ré karadekan, én un ti dalhet mat ha mist. Ur voéz adrèis ha fur e zisko bout. Prestein e hra demb hé zaol aveit pre-dsin, get asieteu pri. Get kement-sé éh ankoéhamb truhégeh hor buhé.

26. — A vitin, arack ! De St-Gilles, izéloh eget Fismes, éh amb. Tostat e hramb d'en ihuern...

Aman hol lakér én ur gobannenn Adrian lous ha lan a huén. En dé arlerh vitin é ma brih-ru er gompagnoneh abéh !

27. — De 4 eur é saùamb. Hag én hent abenn trema Romain. Met ne oér ket arré engorto ahanomb aman hag éh omb davéet d'er veingleieu e zo ihuéloh eget er vorh.

Chetu pellzo n'en des ket bet kenniget demb un tachad kel lous ha ken diharak. Ur vén é lakat kristénion é léhieu sord-man. Gloep teil é en doar ha tapennein e hra, hep ar-saù, en deur ag el lein. Fresk é en toul-man èl ur bê. Ul lon ne harzehé ket abarh.

Me zud ne vennant ket monet énon. Chomel e hrant ér méz, ha mé geté. Ha mi de drohein géot séh de lakat didanomb ha bareu glas d'obér dishéol demb.

28. — En anderù-man é hrér demb deval de Romain, aveit hor boutein é suléieu gourduemmet d'en héol. Fornieu ! N'en des ket a gousket. Guir é n'hor behè ket groeit hun hir énnè. De greisnoz é tére de laret dein éh amb kuit arack en dé.

29. — 4 eur de vitin. Araok, diar blein én dosten. Ahaneman é huélén en talva adal Berry-au-Bac tré beta kampouizen Paissy, léh mah oemb er blé ketan. N'hon es ket araket kalz a oudé tri blé...

Tarhal e hra en tenneu doh Craonne ha flagen Vassogne. Roeget é en dremùel get en tenneu kanon ha get er gouleu-red, a bap liù, e saù hep arsaù diar el linenneu ketan. Ledan é en taeh d; kaer ha spontus ar un dro er péh e uélamb.

Chetu-ni degéhet endro get Kamdro en Ankeu...

A mebedigen é ta en dé. Tér « silzigen » german e spi ar en tarhad. Mar da dehè hor guélet, tuchant é vo souéh genemb.

Tremén e hramb neoah hep droug erbet. Chetu Maizy, ataù èl ér blé 1914. Nen dé ket bet kánonet a oudé. Ihuéloh é huélamb Beaurieux, hor hér goh, kousket hoah doh tor hé zosten, didan goard tour héh iliz bepred ar saù.

Derhel e hramb de vonet get er flagen e zo doh er saù-héol de Beaurieux. Dré tal Cuiry-lès-Chaudardes e treménamb ha tachen La Fontaine-au-Vivier, Trezein e hramb *le bois des couleuvres*, léh izélo, tret, mouist, hep éeur mist, goleit a goed sapin ha tailleris, a vren hag a hesk.

É kobaïnneu éh omb lakeit, treu lous ou goahl. Labour hoah d'er 88 de néyat ! Skuih omb neoah é postal didan un tuemdér lahus. Mâl e vo hol lezel de bouiz un herrat. Chetu unek dé é kerhamb, gozik hep tam diskuih, hep kousked ha get bouid miret.

30. — Get un nozech vat a gousked éh on deit de blom, er mitinan. D'em zud é ma er goahan : kaset int kentih hénolah d'el labour.

31. — Goudé er rédadennue hon es groeit ha fal viüt èl mah oemb, chetu deit er réd-kov de lod kaer. Karéein e hrér er bara hag e zo fal bras, falloh eget men dé bet biskohah. Ne ouian ket petra lakér énon, met vil é de uélet ha donjér e hra d'en dé.

Er housked huiz-biù, é tachadeu mouist ha ien, n'en des ket groeit vad demb merhat.

Huéh dé é talh er hlenüed-sé dohein. Heb arsaù, dé ha noz, éh on é redek émesk er horz hag er bodeu, ar un dro get kant aral.

Goulen e hran ali get er médesinour Lemaire, e anaùan mat : en un dennein ar é gorn butum, é komz dein ag er remedeu e rè ean, arack er brezél aveit arrest er réd-kov. Met, èl rézon, n'ou havér nameit... ardran !

Ne choman ket mui ar men diùhar. Déhannet em es a zèbrein, de uélet, met « sah goulé ne chom ket pel ar é saù »...

Neoah é hrér demb chanj lojeris; tostat e hramb d'en hent, é kobaïnneu, léh men dé hoah falloh hor stad.

Îéneit en des en amzér én un taol. Mouist ha divourus é hol lojeris. Cherrein hon deulagad n'hellamb ket get en nivér a bêhieu kanon e zo én dro demb ha ne arsaùant ket a dennein tro en moz.

Hiziù é kavan en D'A. Jaouen. Monet e hran geton d'é loj de gomz un herraig a Vreih, ag en doéréieu hon es bet. Kol e hramb kalon é huélet n'en des distag erbet d'er vuhé drist-man.

4. — Aveit en déieu, n'en des arsaù erbet d'en dénnereh. Bamoz neoah, é ma ret d'hon tud monet de zarbar tarherézed, grenadeu, koed ha hoarn d'el linenneu getan. Fal vechér ha poénies ! Ér fang é labourant ; én deur éoget hag én tioélded éh ant, dré vinotonneu ha ne anaùant ket.

5. — En nihour é ma deit er potarneu de goéh just de dal dor hol lojeu. Toulet int get en tammeu potin. Dré voneur éh oemb astennet ar hon teil : hañni n'en des bet droug. Met mal e vo « obér boteu kazal » !

Doh tor en dosten, tostoh de Cuiry, é toulamb en doar aveit en

em-vouteim abarh. Aman é vo tiùoh en trohad arnomb.

7. — Akoursat e hramb doh hon touleu neûé hag ou hampen e hrér a nebedigeu.

Hénoah é krapan ar dosten Beaurieux aveit turel ur sel ar er hornad lêh m'hon es gouzañuet épadi er gouiañù 14-15. Ur vrumen diù e garg flagen Vassogne hag e barra dohemb a uélet nitra.

8. — Achap e hran, ar ur marh-hoarn, betag Oeuilly de uélet er vorhig-sé em boè biüt énai épadi gouiañù ketan er brezél. En hent e zo ataù èl mah oè nezé, nameit étal er hroéz-hent e zo izéloch eget Cuissy-Ferme : Ur gar vihan e zo saùet aman, aveit diskarg dafar brezél.

Ar er hanol éh es groeit ponteu. Komprennet en des er vistr pegeun danjérus e oè tolpein aman ur ioh soudarded, get ur oah ardran ou hein, ha tri pont hepkén aveit monet d'en tural, ha hoah pèl unan doh en aral.

9. Oeuilly é ma pep tra èl araok. Diskaret zo un ti benak muioh ha brezillet ol er harfieu guér. Oeit e zo tud kuit; met chom e hra hoah un nebed vat. Kavet e hran er ré em bezè lojeris getè, én ou haù. Laret e hrent en en des er Germaned taolet bombézenneu ha temmet meur a uéh ar er vorh. Goalaozet zo bet tud.

A pen don é tistroc'h d'er « gér » é koéhan just didan ur barrad arnan bras. Ret é dein disken hag en em-bladein doh troed ur uéen avert distaù er barrad.

10. — Bamdé breman é koéh barradeu glaù. Hor soudarded hag e ia de Craonne ha Craonnelle ne vent ket onest a pen dant endro : gloep, goleit a fang. Ha ret dehè nezé kousket é koh touleu, groeit a her. Arlerh tri bléad brezél é ma ur vêh guélet é pè stad é ma lojeris er soudarded.

11. — Fal amzér ataù !

14. — Guel éh a get én amzér; get er safar eùé ! Bamnoz é tarh en tenneu doh en deu du. Hag en hoarnaj de viaññal ha de strimpenn; hag en dud d'en em chourei pé de redek.

18. — Kaer é bet en déieu-man. Amzér adrès aveit er hiri-neij e vè kann getè moz ha dé. Hiziù, épadi ma vérennamb, é ta unan germanek de loskein ur silzigen demb. Hé guélet e hramb é tiskenn, haval doh ur forhad lann éntannet. Ne garehen ket bout é lêh en dud e oè a skour dohti.

20. — Tér silzigen losket doh hon tu-ni, diù doh tu er Germaned, chetu labouz en deueh a zéh.

Hénoah é téz de gas kemen d'er gompagnoneh de vonet de dañadeu e hrér anché « Camps Broussilof ha Monaco », de gemér lêh er 5e K. saùet. Me chomo-mé ér Champ d'Asile get er gegimerion.

21. — De 6 eur éh a me zud aqao. Beta diù eur de vitin, neoah, éh oent él labour. Peder eur kousked, d'un dén skuih, e zo berrik mat.

D'anderù éh an d'ou guélet, a dreuz dré er hoëdeg, hag en em-gavan get tachadeu brug é bleu, garhet get gué bêu ha bodeu haleg. Haval é genein, én un taol, bout é flagenneu koed Kamorh. Arrest e hran un heriadig de sellet doh er hlehérigeu ru dinivér-sé hag e son ém halon chonjeu mem buhé treménet duhont é Breih-Izél, ker kaer lêh lanneuier d'er hours-man ag er blé. Tostennu Kistinid ha glanneu er Blaueh ha bout em bo er joé d'hou kuélet hoah ur uéh ?

Eleih a gobañneu e uélér ér hoed-man, saùet aveit soudarded; met n'en des ket kalz anché hag e jaoj doh tud. Tri blé-zo é pad er brezél hag é ma en treu ken truhék èl d'er blé ketan.

É Monaco, un tachad é kreiz er hoed, éh es ur rann-soudarded a me hompagnoneh. És e vehe d'er Germaned lahein 50 anché ar un dro, get en hevelep potarn, rak distaù na toul'ebet d'en em-guhet n'en des tost dehè.

Er réral e zo é Broussilof, e ian dehon dré ur flagen mouist. Ur vinoton e heuli hed ha hed ur riolen, pañet get fagot lakeit a dreuz unan étal en aral, épadi ur hart lèu hantér. A dural ne vehé ket gellet tremen, ker blot èl m'é ma er vuillen.

É Broussilof é ma erhat me zud. Toulou ou des d'en em-guhet; mist int, ha nebetoù a gelion e zo eget én tachadeu lêh ma vè ronsed. Doh tor un dorgen é mant ol. Goleit é ou zouleu get koed, hoarn ha doar tré d'ou dioal doh obuseu bihan; rak a pe goéhèh ur 150 arnehé ne harzehent ket. Goal vrèuet é er hoed tro ha tro dehè get er potarneu bras.

Me zud e ia, a ajadigeu, de labourat get er Génie, de gampen boellenneu, de gas dafar, pé de ziskarg wagonie.

22. — Monet e hran hoah beta Broussilof. Hiziù é keméraun hent aral hag é kavan, é kreiz er hoëd, unan a me skolidi, a skolbrehonek en Oriant, letenant kanonour. Souéhet mat omb, en eil hag égilé ahanomb doh en em-gavet elsé, fri-oh-fri, ér hoëd-man. Me has e hra geton d'é goban hag én ur gomz a Vreih é trinkamb én inour dehi. Derhel e hra de labourat ar er brehoneg, e lar dein. É ma mem Breton Usuel geton ar é daol. Én ur zegoéh aman en des kavet, én é loj, el lévrig Soñinenneu Bretoned, embannet dein épadi er brezél, aveit er soudarded.

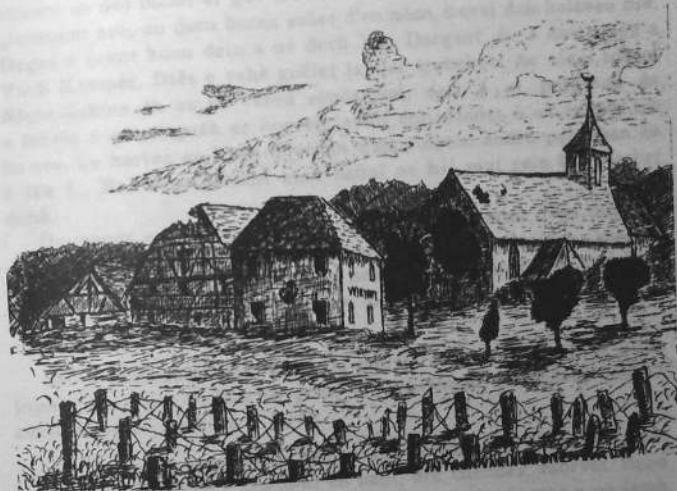
Ur Breihad benak e zo bet é chom én tachad-man én é raok. Kavet e vè anché é kement lêh e zo !

En ul laret kaer, éh amb dré er hoëd hag é tisko deim lêh péhieu kanon goalaozet mat get potarneu er Germaned. Unan anché zoken e zo bet losket kement tra én dro dehon.

KAMDRO EN ANKEU

KAMDRO EN ANKEU

Aveit distrocin d'er *Champ d'Asile*, éh an dré hent *Blanc-Sablon*. Kavet e hrant ur péh kanon a 210 hag en des er Germaned taolet arnehou kant ha kant potarn. Deit int de ben ag en dismant. Ur spont é guélet, én amén dehon, berneu obuseu saillet, bouisteu obus, peudr a bakadeu, hoarnaj, ha me oui mé petra rah. En ur saill, en obuseu en des malet er gué tro ha tro pé ou losket. É ma ou horveu gleuennet azé, ou darn bareu saùet d'en néan, haval doh kelaneu tud. Degas e hrant koun dein a ué derù Yan Dargent, én é daolenneu a Virdi Kempér. Diés e vehè guélet labour truhékoh. Ar vlein tosten *Blanc-Sablon* éh es ur vèred soudarded; oœit é er potarneu de « lahein » en eil guéh er horveu lakeit éno. Hadet é ou eskern tro ha tro, de hortoz er Varn devéhan d'ou zolpein endro peb unan én é léh !... Rak èl m'é mant ataù hañni ne hel mui rein hanù erbet dehè.

Ur manér e oè aman, én dro dehon ur hoëd braù. Nen dint ket mui. Touleu e zo bet krouizet ér hoed aveit er soudarded : skarhet int, digor kaer, en trestiér hag en hoarn é tonet anchè, èl arlerh ur hrén-doar. Ar en ti, luhus get en héol, é chom, goapér, ur plak « Assurance » énep d'en tan !

23. — Arhoah éh amb kuit. De greisté éh ein-mé arak de glask lojeris. De Mont St Martin, pemp lèu ahameman, éh amb de ziskuih aveit pemp pé huéh dé, e larér.

24. — En em-aprestamb. Aùél e zo. Bourusoh e vo kerhet. Met na huan e lonkeemb ! Chetu-ni én hent, dré Glennes, Morval. Épad ma heuliamb er minotenneu é ma bours er herhed; met a pe iamb dré en henteu pras éh omb, én ur berrig amzér, goleit a huam.

É tremen é Fismes é kavan en dud e zen de brénein marhadoureh d'ou zi ér blé 1914. É ti me marhadouréz légumaj é ma en hevelep tud, bepred karadec. Deu var rézin e ra er vestréz dein aveit dispelhein me séhed ha grad e ouian deihi, rak tagtein e hrant.

Goudé Fismes é krapamb, un herrad mat, doh un dosten, hag arlerh bout groeit huéh kart lèu benak é tegohamb é Mont-Saint-Martin. Ur vorhig vihan é, un dachen hepkén énni, 800 ekta dohti. En ol dud aman e viù doh en dachen-sé. Ur hant benak int, ret dehè plégein de velestrou en dachen hag ou sel un tammiq èl é sk' ved. É k bañneu e veemb lojet Fonin, é dein enta seul lèh d'em zud. Goahan zo, lejeun en ofiserion e zo bepred diés. Ur guélé e gavar hepkén aveit pear ofisour !

25. — De 7 eur é tegohamb er gompagnoneh. De 6 eur éh oemb ar en hent doh hé gortoz. Ataù ne vouremb ket kalz ar hor plouz lan a huén. A tro en noz éh oemb doh 'n em-graùat ! Fresk é er mitin-man. Bourusoh e oè obér hent. Neoah é ma

skuith me zud, sammet èl m'ê mant. De greisnoz é mant lammet a *Broussilof* hag é kerhant a oudé.

26. — *Sul*. — Overen én ur chapelig saütet ar rehiér e gavér é kreiz er vorh. Laret e hrér ér vro, éh es bet ur menati aman guéharal. Lod ag er chapél e zo koh. Etalti é huélan ur vèredig léh mah es dreistol ofiserion « neijerion » rak ur park bras kiri-neij e zo tost d'er vorh. Ihuél omb ar en dosten-man; guélet e vè diarnehi er hornad bro abéh, tré beta kornad el linenneu.

31. — Didrous é bet hon diskuih, deusto de stad truhék hol lojeris ha d'er glaù e goéh arnomb èl ér méz.

En dud disoudard e zo aman ne talvant ket uieu brein. Diù blah iouank, diù ganiterù, en des reit léh demb én ou zi, aveit obér hor bouid, sal m'ou mageemb. Hag é tant de zèbrein doh hon taol. Ur braù a brezant !

A Concevreux int; deueherion e oë ou zud. Er blé-man é ma bet lahet mam unan anehè, én hé divréh, get ur potarn. Aveit obér kanveu dehi é tiveg el lousteri brasan, a tro en dé. Displeg e hra, hep m'hé erbet, er vuhé digampen ou des biuet é Concevreux, get soudarded ken dirollet eltè. Buhé chas ! Ha klask e hrant saù, én hor mesk, get kement a hardihted.

Biskoah n'em es hoah kleuet merhed iouank ken divergont na ken divéh én ou komzeu. A pe vè er handerù Moigneu genemb, é talhant ar ou zead, én arben m'ê ma bèle, met a pe ne vè ket nezé é tigor er bal ! Frans ! Frans ! éh out ar en deval, hag ér flagen é huélan revineu Sodom ha Gomorh.

Hiziù éh an de Fère-en-Tardenois de gas hor har de gampen. Treuzein e hran ol er vro tostennek-man, dré Cherry-Chartreuse, Mareuil-en-Dole, diár plénennou dru doar labour. Er P. A. (Parc d'Artillerie) e zo én ur sapineg, araok degoéh é Fère. Bras èl un dachen vat. Kant ha kant kar, kant ha kant kegin ar rodeu; mil ha mil ahel ha rod e uélér paket ha stardet didan er gué.

Ur vechéreret vras e zo aman, lan a vechérerion é labourat er hoed hag en hoarn, ha hén getè obér ol er labour e gasér dehè.

Kampen e hrant dein me har, ar en tach, dré forh komz braù doh, hag aben en noz éh omb endro é Mont Saint-Martin.

Arhoah de vitin é tistroamb de vro en trouz.

I an dé a viz Guengolo 1917. — De 5 eur éh amb araok, beta Romain, léh ma kavamb, én ur zegoéh, prizonerion german éh arriu. Tapet int bet é kosté Heurtebise. Iouankik flam é el lod muian anehè. Fal vinet int ol, disliù ha fal uisket. Merhat nen dé ket rôzru en treu getè doh en tural.

2. — D'un eur de vitin éh on ar saù aveit monet trema Fontaineau-Vivier, dré Meurival, Concevreux, Cuiry-lez-Chaudardes. Glau en des groeit, distrampet é en henteu ha poénies er herbed ér vro

mañnéiek-man. Trugaré Doué éh es loér hag é huélamb émen lakat hon treid.

Noz é hoah a pe zegoéhamb é Cuiry. Kousket é en ol hag, én un dremen étal kardieu, é kleuamb sklaved èldomb é tirohal ar ou flouz.

3. — De lakat orsal dreinek é ta hon tud, étré er gué ag er hoëdeg, tost de *Broussilof*.

En nihour éh es bet ur hrogad benak, doh kosté Heutebise. N'en des ket arsaüt er gurun a tro en noz.

En anderù-man, ur har-neij german é troein, e éntan hoah diù « silzigen » demb.

7. — Aveit en déieu éh omb bet didrous eroalh.

Er mitin-man éh on kouivet de getan komunion el letenant R., bet serjant ém hompagnoneh, ha troeit d'hor relijion get en Etrru Moigneu.

A Bariz é ma R... Karadek, joubius, bepred prest d'obér plijadur ha direbrech én é vuhégeh. Liés é tè demb, doh taol, èl ma hramb ataù, komz a relijon. R. deusto ne oë na badéet, nag euredet én iliz, ne vezé biskoah kleuet geton komzeu dijaoj, sord e gleuemb meur a uéh, get ré badéet. Bourein e hrè deviz diar er relijon ha derhel pen d'er ré ne chonjent ket elton, met bepred é chomè déréat ha léal. En E. Moigneu er haré éléih diarben kement-sé hag can eué en doè aveit er bèle, en istim brasan. Elé éh oë saüt étrézé en darempred en doè reit en tu d'er beleg de ziskoein dehon er gounid en dehè bet, a fet é inéan, é tonet de vout kristén.

N'hellè ket can parrat, doh é du, a anaout é rôr er Fé d'er bèle, un nerh-kalon hep par hag ur garanté digumun é kevér é nésan; karanté hag e oë és de uélet, aveit en ol, a pe geméré léh er ré diméet aveit monet d'en tachadeu danjerusan.

É guirioné ne vanké mui dehon nameit bout kristén avait bout unan ag en dud guellan em es anaout.

Er mitin-man enta é ma lakeit en dé aveit é getan komunion. Tri omb bet pédet de vonet d'er « Chapel » : ur sulér, karget a ué sapin bras, lakeit unan étal en aral, ar er blancheris, aveit goarstein en dud e zo ér gambr didan.

Ar lein er gué sapin diblén-sé é ma saütet en aotér d'er beleg. Deu pé tri pen planken goleit get ul lién-telt. R. ha ni e zo deulinet ar er gué diblén-sé, ou hlor rust é jakat ou léh én hor glineu.

Hag é kleuamb en overen én tachad truhék, lous ha peur-sé... sonj kun a me han; met ret é deis anzau n'en des hañni anehè inéan, a pe uélen madeloù en Etrru Doué é kanaat ker aplann hon truhégeh divent.

Gellez en des goudé er heleg, get é inéan apostol, gounid tiegeh

abéh R. d'er guir Fé. Badéet, euredet int bet hag a oudé éh es chomet etrézè er gárent sonnan.

10. — Hiziu éta en Eutru Gentil, kuré me farréz hag en Eutru Calbourdin, a Surhur, d'em guélet ha d'hor houviein, en handerù Moigneu ha mé de vonet de vérennein geté de Géuilly, arlerh arhoah.

11. — Er mitin-man, doh gouleu-dé, éh es bet trouz a zehu demb. Kiri brezél e oè chomet boudret é mis Imbril, etré en diù linen. A oudé, é vér deit, a nebedigeu, de ben ag ou aozein, épadien noz. A pen dint bet prest é vér oëit d'ou hlask, tré ma skopè hor hanoneu hoarnaj a vil-vern ar el linenneu german. Deit int braù d'en tu-man.

12. — Monet e hramb d'Géuilly. Béh hon es éh anaouout er park léh m'é ma er véréed. Saüet e zo abarh kobañneu, groeit henteu, krouizet en doar.

En un toul, doh tor les « Creutes » durheit d'er hreisté, é ma « manér » en E. Gentil. Éno é vérennamb.

Pelured e zo deit geton a « bermision ». Chetu tri blé n'em es ket tañoeit amehè. Èvet e hran, get jourdoul, en deur mor chomet énnè; deur mor a Vreih hag en des douget geton goust huek en aùel e huéh ar zoareu bras er Goh-kér. Guin-ardant chistr ag el Lokunél e zo deit geton eùé. Èh omb é kreiz « bureh » er vro ! Ar er brehoneg éh amb de getan, aveit komz ag er vignoned hon es duhont ha n'hon ankoéhant ket; met fonapl éh ér ar er galleg. Èl ma lar en E. Gentil, diés é d'er vélén kavet ou girieu, én arben dehè bout bet lakeit ar er galleg, ag en oed tinéran, ha bout groeit geton ol ou studi.

Meur a botarn e zo koéhet ar Géuilly, a oudé er uéh aral éh on bet aman. Get obuseu blazus ou des tennet en déieu devéhan-man.

Bout e zo neoah tud disoudard hag e zalh de viüein aman !

Laret e hrér demb hiziu penaos tud er « 61e Division » hag e zo ama, n'en des ket, ur uéh hepkén, fardet er mész ag ou zoulleu, a oudé pen ketan er brezél. Balé e hrant ag ur pen d'er pen aral ag en talva, kemér e hrant ou zro ér fozzelleu, met ne ouleñmer ket muioh geté.

Ret é laret èh es ur politikour de ben anehè hag é ma er soudard ag er Hreisté !

Breihiz e goéh, en ou léh, a vileu adalek er Hreisnoz betag en Helvétia.

13. — Bamdé éh a lod a me zud kuit. Hiziu é ma tro er hlas 1891; ré er blé 1897 e zo oëit de cherreh pillot. Ne chom mui ém hom-pagnoneh nameit un 60 dén benak !

Hirat e hra en nozheu ha hoar eroalh dein de gousket. Kargein e hran aben d'el lévreu e hellan kavet, aveit ankoéhat un tammig er vuhé drist man. Lénnet em es *Le Dernier Romanof* lévr

groeit énep de noblans er Rusia, hag e zisko éh oè koéhet izél mat en dudchentil duhont. Hag éh on bremen ar *Mémoires de Mme Roland* diar en Dispah. È kement bro é ma haval abegeu en Dispah, haval eùé en dispaherion.

14. — Labourat e hra a zevri er « soudarded pilloterion ». A tro en dé é cherrant hoarnaj, orsal, bouisteu-hoarn goulé. Chetu tri blé é pad er brezél ha n'en des ket chonjet, araok hiziu, a dolpein ol en treu-sé e gavér a stréu, a gargeu é kement léh ar en talva. Nag a viloneu e vehè bet armerhet a pe vehè bet dastumet ol er péh e vrien pé e vergl hed ha hed get er linenneu. Bremen é ma devéhat aveit treu e zo. Nag a lérat, a zandé, a hloafinaj kollet elsé ! Ataù ne vehent ket cherret er uéh-man : ankoéheit é ou lakat, hag en askorn eùé, ar er rol reit d'er billotterion...

15. — Hiziu é kasan d'er gér, de labourat, ur soudard ag er hlas 91. A Concevreux é, ul lèu ahaneman. Ne ia geton nameit é zillad, èl un dén é monet é « permission ». Ha ne gavezet ket bikén de veban er hasér aveit bout disoudardet ? De Boulogne-sur-Mer, me haeh tud ! é sigur m'é ma éno é « Dépôt ». Nen dé ket prest de zonet endro, er peurkach. Bro er papérieu ! Léh e zo de ouélein...

Nag ur souéh aveidonn, en anderù-man, é huélet me heneil Blei-Lann-Vaus é tegohé aman ! Lakeit é ér G. B. C. er Holonial. Breman hor bo liés er blijadur d'en em-uélet. Ha bék ar er brehoneg !

16. — Hénoah é ta en dudchentil béléan. Er Maréchal, Gentil ha Calbourdin de goéniein genemb. Arlerh koén éh amb d'obér un ambroug dehè ar hent Beaurieux. Kun é goubañuel-noz. Blei e zispleg demb er péh-hoari en en des saüet en Eutru Corven, Er Hás hag é ma ean é lakat é brehoneg. Epad ma filim hor spered get e laréreh kaer, é teval en noz ar er mézeu. Adal demb é huéamb tosten Beaurieux, èl ur pikol lor gourvëet, bodez gué du-pod éh obér ur moué dehon. Devéhan splanndér en dé e hoari kuh-kuh émesk er bareu, ha tour en iliz, èl ur flém, e ia de doulein en èbr, deit de vout ru-tivil. Adreist en trohad ru-sé éh es ur viittennad splannoh hag e zalh, ur sted « silzigenneu » hag e vehè laret stired kollet dehè ou splanndér. È pen er sted, ur stireh luhus e hra èl dëuein get en auélig kloar e huéh adreist hor penneu.

A glei demb, en em-léd flagen en Aisne, biüennet doh en deu du get er gué haleg-mor hag e zistag azoñt, ur uéh en amzér, èl get ké, dél aleuret dilézet get ou bar.

En ou mesk, é réd un trén bihan hag e rebours, trouzus, bouillardeu moged, e chom difinv un herrad, ar végeus er gué, èl grañiad guen ur pikol chapelet, dibunet get ur gigant dianat.

Kloar é en amzér: douz ha didrous. Hag é vonet elsé, étré Bre-

toned, ér vro-man nen dé ket hon hani, é komz ag el labour hor boè boulhet duhontz ayeit kloz hor bro-ni ha chomet é darn, é tamb, hep gout demb, de vont klouhañek ha mut. En em-zisparti zo ret. En hor haloneu en em-sil er velkoni e ounid kalon pep kadour, a pe zisken arnehon tioélded kevrinus ha spontus un noz brezé.

Perak éh omb-ni aman ?

19. — Ataù é viùamb disafar. Kansorted e la pep mitin de jibcè sat kabelleu-toseg. Biskoah n'on es dèbret kement anehè èl en déieu-man.

Hiziù é kasan kuit er beizanted ag er hlas 1892 hag er soudarded e chom a 1891. Biannat e hra bamdé me zud. Bout e zo skoueden-neu ha n'en des mui dén énnè. Béh ma kavér 40 dén ayeit monet de labourat ha hoah éh es 11 eil-ofisour anehè. Guir é tain *el ofisur* un nebedad getè : 1 meuel ayeit peb unan; 1 heginour, ur chervijour, ex cholhour ayeit ou ihegin; ur meuel ayeit goarn ardran jao er hapitén ha ne chervij guéh erbet dehon.

20. — Diloj hoah ! Hénoah éh amb de *Broussilof* ha *Monaco*. De 7 eur de vitin é ma délé demb monet hag é ma 8 eur noz a pe zas er gemen de ziblas.

En noz hor gron embér a dioslad. Monet e hramb a dastorn kaer dré er hoed, diar er vinoton fagot-hont. Dré bep diù uéh é tihentet hag éh a hou troed ér vouillen blot. Gouleu-red e za de dioélat hoah hon hent, goudé ma vent marù. Fari e hramb én ur hróz-hent ha ret demb donet ar hor pazeu. Dré forh tourhellat é spiamb gouleu émesk er gué sapin.

Chetu *Monaco* !

Un tammig é kavamb fal bout kaset elsé de bostal, é kreiz en noz, én tachadeu léh ma vè hon tud é labourat, ar greiz en dé, a pe gerhamb heb arsaù didan er gué.

21. — Kousket em es en un toul goleit get ur fréuennadig koed ha toulet é kreiz get un obus. Biùans er gompagnoneh e oè genein é hoarn, hag épàd en noz é ta un arméad rahan, didennet get houéh er hig hag er bara, de zisklériein brezél dein. Korol e hrant ar me hov, ar me fen; krignat e hrant mem boteu lér. Lod anehè e saill a ziar en doen arnonn hag é tihunan en un taol, é chonjal é ma un obus benak é. Ret é dein guintein anehè ol er péh e gavan tost d'em dorn; met bék man dint spontet, é tant endro, hardihoh eget biskoah.

Ur fal nozeh em es bet getè. Mat hoah a p'em es bet er chonj de holein me fen get me mantel.

Dré pep dihun em es kousket dous neoah; rak deusto d'en hent bout ber étré er *Champ d'Asile* bag aman, un tammig éh oemb hernet, en nihour, é postal étré « er chou-heu koed sapin hag er

faù diskaret » èl ma lar pédost soñmen *Mañnéieu Kerzaleu*.

Er mitin-man é tilojan mem « burèu » ayeit monet én ul loj kriùch ha mistoh.

22. — Guel é bet me nozeh. Met freskeit en des en amzér, ha gozik hon es bet anoued doh er mitin.

Er mitin-man é ma dereuet er Germaned de zavé demb ag ou fotarnen bras hag e za de vrezillein ar lein en tachad hanuet *Terrasse*, ihuëlikoh eget *Broussilof*. Koéh e hra en tammeu dir, èl glaù, én dro demb, ha ne fiamb ket lakat hor fri ér méz.

Deu pé tri hant a ré vrás e daolant elsé arnomb.

Hon tud e grouiz en doar ar vlein en *Terrasse*. Er ré zo é *Monaco* e ziskarg vagoniaude koed ha hoarn. A pe ne dennehè ket er Germaned, nen domb ket drouk aman.

23. — *Sul*. — Monet e hran bet *Monaco* ayeit kleuet en overen. En un toui bijanik tra é ma er chapél, 16h de zek dén abarh. Ur bèlez-soudard e overen. Doh er « poste de secours divisionnaire » é ma staget er chapél. Souéhet omb é kavet ama, én ur goban aral, un dén koh, bléu guen dehon, hag e zo deit dumman, a volonté vat, ayeit chervij kafé d'er ré goalozet. Hag ean é e bék er haffé. Bout e zo kaloneu vat a dud ur sord.

Etal er P. S. é huélamb eùe ur vèred, 300 bék soudard abarh, lahet é misz Imlibril ha Mé deyéhan, a pen dé bet krogad Craonne.

É tonet ag en overen é ma daù demb obér boteu-kazal. Kroget é en Alemaned d'hon hoarnata !

28. — A pe ne darh ket en tenneu kement, éh an, get ur hamsort, de uélet Craonnelle ha Craonne, trema el linennet. Heuli e hramb en hent-pras, doh tor tosten *Hent en Intronézed*, é kreiz mézeu tourhellet ha mesket ou doar d'er potarneu. Ne uélamb nameit en doar noah, goleit get en dihaloaj brezél e gavér é pep tachad ar en talva.

Embér éh omb ar léh er vorhig e vezé groeit Craonnelle anehi. Hé léh e uélamb, met nétra kén.

Un hantér lèu pelloh é tegoéhamb é Craonne. Er vorh-man e oè pen pellan *Hent en Intronézed*. Aman éh es bet emganneau garù a oudé tri blé. Kement é ma bet potart er vorh, ma ne uélér mui énni nameit deu pé tri pen magoér. A hendaral, trechad erbet ne lar ludu, guéh guen, guéh du, guéh ru, guéh louet, revé d'er péh e zo oet d'ou obér, e saù, èl pikol gloëuenneu, diar un doar hep en dis téran glazadur. Er vein, er brik e zo trocit de vled, maled men dint bet get mil ha mil potarn hag obus.

Dré pep diù uéh é tibouk ag ur ioh ludu pen un dén : ur haù e zo azé hag en des harzet doh en tenneu. Soudarde biù e viù énnè didan ludu kér ha ludu ou hansorted bréuet...

30. — Chetu pelzo n'hon es ket bet ur suhuniad ken didrous èl honnen. Ur uéh'benak é koéh obuseu ar en Terrasse hag é ta kiri-heij de gantré adreist hor pen. Nezé é tarch hon obuseu-ni; met akourset omb doh en trouz-sé ha ne barra ket dohemb a zeviz pé a lénn.

Hirat e hra bepred en mozhieus hag é klaskamb en tu d'os berrat, peb unan revé é albèhen. Lod e hoari karteu beta tost mat de greisnoz. Astennet ar me flouz ,me lénn-mé, beta dek pé unek eur, doh splaenndér goann mem « bougie Pigeon ».

Hon tud e labour brema d'aozein en hent, trema Craonne. Met her ne lakér ket arnehè. Dré varhad é mant neoah. De 2 eur de vitin éh ant d'el labour; de 7 eur é vent endro, achiù ou deùch dehè.

Jan a Hénoal 1917. — Epad en déieu em es bet labour doh sour é kampen pé er gompagnoneh. Papérieu e zegoéh eùé stankoh doh fin er miz. Tud e oulenmér dalibéh genemb aveit monet de gondui ronsed, d'obér er gegin, h. h. Er permissione e gerh endro eùé hag a tro en dé ne gleuér kén komz get en dud nameit ag ou « zro ».

Er « gér » e zalh bepred el léh brasan é kalon en ol. Ne gomz ket a fin er brezél, èl a pe zéléchë padout de virvikén; met ag er « gér » erhat é komzér, ag er « gér », ag er plijadurieu e gavér duhont, é bro er ré viù !

5. — Bepred éh omb disafar, nameit a pe daol er Germaned ou hoarnaj arnomb a grevenadeu. Droug erbet ne hrant de zén nameit dizonriennein er gué hag ou feuttein demb d'obér tan.

Monet e hra er Serjant-Major é permission hag é choman me unan pen. Un tammig é vein ber aveit el labour.

Kavet e hran, dré daol degoéh, ur soudard d'em eilein, émesk er ré goh deit ag er Holonial. Ur braù a skritur en des.

Ag en dé ketan é téreu en déníg-ma de zispleg é vuhégeh drist dein : ur voéz en doè hag en des trocit kein dehon, a oudé nen dé ket mui étaï hé broh. Kavet en des can eùé ur « vambaeron brezél » hag e skriù dehon gozik bamdé. Diméet e oè hi eùé, met hé fried, « Français » pen-kil-ha-troed èl éleih ! en des tihet d'er broieu estrén aveit pellat doh er brezél hag é zanjérieu.

Ha me skrivourig en des keméret én hé halon el léh, goulé. Breman é karchent ou deug en em-zastum aveit seùel un néhig aral. De bep oed é krog er gelionen dal én dén ! É lakat ou oèdeu bern-oh-bern é tostant de bear ugant ! Ne vern ! Iouank é ou diavisted. Guellan zo, bout ou des hoah ur restaj relijon, ha lézenneu en Iliz e za de seùel ur vagoér étré ou diù garanté. De ouiet petra e vo er hriùan : magoér pé karanté ?

Péh zo anat aveidonn, e zo dalledigeh en huanadour-ma, deusto dehon bout bet skaotet ur uéh dija.

Un tammig drapo tri liù en des er vambaeron kaset d'hé fillor

hag arnehon « Kalon sakret Jézuz », broudret didanon, get ned melén : *Cœur de Jésus sauvez la France ! Nag a labour e hrér dehi d'obér, d'er Galon douéel-sé ! na labour truhék !*

Me skriùourig e gav kaer bras drapo é vambaeron : *Voyez, emé ean dein, comme elle travaille bien, ma marraine !*

Ne gavan ket mé; de getan rak ne uélan tam bradité erbet en ur galon goëdekk, tennet ag ur horv, zoken pen dé hani hor Salvér é, a pe vè stagnet ar un tam danùé, deusto dehon kaout tri liù. Ha d'en eil, rak n'en des nétra souéhus el labour e uélan.

Guir é nen dé ket luneteu Cupidon ar me fri...

6. — Chetu glaù ! Divourusat e hra. Ret é dein achap arak en deur. Met kommandant er gompagnoneh zo ret dehon monet de chom de Monaco, hag é keméran é loj hag e zihuen guel doh er deur.

7. — Baminoz é tarch er hanon a glei demb, trema Heurtibise, Condé, Vauxaillon. Ur hrogad benak, merhat, e gampennér doh en tu-sé.

11. — Epad en déieu kén nameit glaù ! É ta er gouiafiù arnomb, get é amzér divalaù ha spontus aveidomb-ni kach tud hep lojeris. Distrampet é er minotenneu. Monet e hrér énnè bet en ibil-troed. Ha freskeit en des mat en amzér. Un dra vat hoah hon es, én hol loj, ur cheminal grœit get ur plák parlaik roltet. Tolpein e hramb tam-meù gué, chaket d'er potarneu, hag é huéhamb ur gohad tan hag e hra d'hor cheminal hudal.

Klos é hol loj hag, en ur berrig amzér, é ma tuem.

A pe vehè volanté Doué é chomehemb ama de dremen er gouiafiù ! Bourusoh e vehè eget é postal ardran hag é kousket é kardieu digor d'en aùél.

Sourein e hra arré er papérieu arnomb. Hiziù é boulen Kommandant er Bataillon genemb lakat dré skriù dehon pegement a gouleu e zéléamb kaout ha pegement e rér demb. Vennein e hra gouiet kement-sé aveit guélet ha ne vehè ket tu de vihannat hol loden ni ha de greskat é hani ean ! Ral prénein gouleu get é argant ne ven ket.

Respond e hran dehon, é hanù me letenant, é rér bihan demb hag éh es, ér gompagnoneh, eil-ofiserion ha soudarded hag e zo ret dehè prénein gouleu get ou argant. Ne ouian ket ha kompreñ e hci?

13. — Ne zéhan ket er glaù ! Hénoah é ma oëit er Germaned én araj . turel e hrant arnomb ou hoarnaj à d'orimel, hep distag erbet, adal 5 eur d'anderù beta kreisnoz

14. — Er mitin-man é krogant arré get ou safar. Ne lahant ket kaly a dud Noah e mitin man e soudard Gourden a Losteng,

redour genein ér burèy, hag e oë obeit, èl pep mitin, de gas d'er Génie, papér el labour groeit épard en noz e dap un tam potin én é vorhed. Er hleuet e hramb é krial forh. Touchein e hrér monet d'er flask hag é hran aben ur papér aveit er has d'er hlaüudi.

Deit zo doére démb éh es bet flastret un nebed mat a soudarded ag en 22e Kolonial. Skrapet en des en Alemaned dohtè ur pennad linenneu ar gampouizen er Casemates.

Er mitin-man é ma obeit er Fransizion dehè, d'ou zro, hag éh es taolet arnehè dék kuéh muioh a hoarnaj eget n'ou doë taolet arnomb. Ur brau a safat e zo get er hanoneu ér flagen-man !

Diskeit e hrér de lod ag hon tud tennein get er hamon, aveit rein dorn d'er ganonerion. Plijadur e gavant én ou mechér neué.

15. — Chetu er hé arré, get ur bern papérieu. Me skrivourig e sekour mat genein, doh trouz er hanoneu é skopet tro ha tro démb hag er potarneu é tegoth a glei hag a zheu.

, 19. — Follein e hra er Germaned en déieu-man. Ne arsañant ket a dennein.

Hiziu éh on obeit d'er *Champ d'Asile* de glask argant aveit pœin me zud. Ét tonet d'er gér, dré *Blanc-Sablon*, é ma bet ret dein doarein, ne ouian ket pegehet aveit distau er barrad potarneu e goéh à bep tu dein.

Pemp eur d'anderù è oë a p'em boë gellet kéréin, arlerh bout bet en em-bladet kant kuéh é touleu potarn aveit diopal doh en tamme obus. En un toul, get en her e oë arnonn, é koéh me zokarn diar me fen, ketan, hag éh an de stokein me zal doh er viñen anhon, ken krib ma-strimp er goëd ér méz.

Hag é tegohan get el letenant Dupoux, er goed é riolennein doh me fas ha men dillad. Spontet é, é sonjal éh oen goalaozet mat; met doh men guélet é hoarhet é tiankén. Muioh a hodd e zo egot a zroug, trugaré de Zoué.

Doh en noz é taol en Alemaned ahenneu fal arnomb. Ha ni de skuill dareu..

En 22e e hrér dehon fardein ar en éneberion, aveit skrapein azegeté ur pen boellen. Diskaret e zo éteih a dud hep disoh. Ur souéh d'er bern mindraillerézed en des er Germaned !

Komz e hrér ag hor seuel ahaneman.

21. — Monet e hramb araok. De greisté éh an kuit de seuel lojeris.

De Baslieux-les-Fimes éh amb, ar en dorgen e zisparti er *Vesles* doh er *Marne*.

Fai lojeris hor bro. & kobañineu planch, ar en doar noash, hep tam plour, é vo dañ kousket.

De hortoz er gompagnoneh ha ne zei nameit doh en tioél, éh an d'obér ur guél d'en iliz goh e zo aman. Ag en XIIe Kantved é ma chapél er gazal deheu éh es ur stern-aotér, arnehon, kizellet ér vein, tèr taolen a basion hor Salvér. Adreistè é huélér taolenneu aral, kizellet eùé didro kaer.

Ar ur volzadur é lénnan, get poén, er girieu-man
L'AN XXXVI FVST FAISTE CETTE VOSSVRE. LONT
DONÉ IEHAN CVLLOT ET MARIE SA FEMME.

Kabelleu-peulvan en iliz e zo, ind eùé, kizellet brau, get tud, lonned spontus, luiet arnehè.

A tro en noz, pé gozik, é chomanb d'hortoz er gompagnoneh. É ma 3 eur $\frac{1}{2}$ de vitin a pe zegoéh.

23. — 4 eur $\frac{1}{2}$ de vitin. E téz de laret démb monet araok aben. N'hon es ket bet hoar de cherrein hon deuilagad. De 6 eur $\frac{1}{2}$ etei er gompagnoneh ar hol lezh.

Noz dal é. Doh tu Laffaux é ma roeget heb arsau en tioelded get luhadenn bresk en tenneur kanon. Rudellat e hra, dré er flamen, hudereh en tenneu, ken nen dé, ur spont. É vér hoah é kampen ul laheresh benak duhont.

Hañni ahanomb' ne zifronk. Sonjeu trist e lan hor spred, hag éh amb mut ha deusouket ar hent Fimes, ken tiol hon dezoné eti duadur ién en noz e blantamb abarh en ur hisisein.

Kousket é hoah kér Fimes a pe dreméamb énni. Ur soudard benak, éh obér goard, e ruz é voteu-lér tacheck diar er pañé.

Heuli e hramb flagen ur oashig, beta Courville hag é keméramb nezé hent Arctis ha Vezilly. Éh omb atau é bro en tachennu bras hag en torgenneu ledan.

De 10 eur $\frac{1}{2}$ éh arrestamb é Goussancourt, kurs eroallh aveit distau en glah bras e goéh breman a boulad. Brau e vo postal hent arhoah !

Ne vo ket fal lojet en dud. Léh e zo ér sulérieu, ér hardieu, ér hreuiér, ha plouz e zo. En un dachen é rér plouz dein aveit nota, eit ol me zud, tèr fesken de beb unan, adal ma chomo er plouz ar madelej. Vad e hrei er plouz-man d'em hansortet a v'archéheit ama hernet ha gloep teil.

Es é bet dein eùé lojein en offision. Kommandant er gompagnoneh en do ur gambrig distér met mist. Kr lieutenant Hégron e vo ret dehon kousket genemb én ur heuu, é guélierie orgal, met goarniset get un trobad plouz freak.

Oeit é en offision de zébrein én un davarn. & Baslieux em boë kavet dehè un ti, get ur voës bag e ouenné pear real geïé aveit en dodeh jah. Rè gie e gavant ! Hag é tant de bredein d'em boréu.

Ni hor boë-ni péz er pear real ha débret én ul lêh kios.

24. — De 5 eur $\frac{1}{2}$ er mitin-man é pellamb. Arsañet en des er glaù met de drouz er hñon n'en des ket a arsaù. Ur vourbouteren eabus e saù diar er talva, hep distag erbet, hag hon heuli, kaer hon es pellat.

Monet e hramb én hent, skafiu ha get jourdoul, deusto d'en hent fangek. Treuzein e hramb diù pë tèr kérig distér ha hep brañité. Tremen e hramb é Verneuil hag é Dormans, ar er Marne, è Chassain, ur gérig hor boë guélet hoaù é tonet ag en Elzas, éh arrestamb.

En dud e hra er guellan degemér ahanomb ha kavet e hramb repu aveit en ol. Ardro 11 eur é ma peb unan én é lèh hag é kavan amzér le vonet de dañioat guifi er vro, é ti ur guiniegour a zrema.

25. — Chom e hramb ama hisiù. E ti tud a Pinon éh omb é tèbrein. È Reims éh oent, a pen dé deit er brezel, chomet int duhont kehet èl m'où des gellet harz didan en temzé.

26. — De 5 eur de vitin éh omb én hent aveit Artonges. Ardro pemp lèu hent hor gorto; ou obér e hramb hep diskuih tam. Guir é ma bours kerhet. Distafinus é en amzér.

Trezein e hramb Condé-en-Brie, ur gérig vihan, é dan ur flagen chouli, ur cher memé dehi, get héh iliz hag hé hovu koh-koh.

Brañik é er vro-ma get hé zostenneu glas hag hé flagenue dru.

En un dremen én un doareu, é huélamb ur soudard é labourat doar, doh é gein é vouist énep d'en ahenneu fal. Nen dint ket betag ama en tazeù !

De 9 eur $\frac{1}{2}$ éh on é Artonges. Groeit é me labour a hantér d'el letenant Roudier ha d'er serjant Decoufle hag e oè ama doh hor gortoz.

Monet e hrei ol me zud étré deu di. Beb a uélé ou do, ur hol-hedad plouz, un tresplueg hag ur sañ-hun.

Dizevar e veemb-ni eùé : n'en des dén disoudard genemb.

27. — Un deuh a velbeh aveidonn, è ma ol me fapérieu, chomet é darn, de glozein; dillad gouianù e zo degoéhet hag é ma ret ou rannein; me libérieu, a oudé eih dé, n'ent es ket gellet respont dehè. Hag, aveit achiù, tud vèu arré é trouzal, hag é kann ! Na divourus é bout get tud sord-ma...

31. — Pear dé e dremenamb get en dillad gouianù, dré ou rein, ou merkein; hag er bé de gampen arré.

Ian a viz Du 1917. — Dés de noz éh es degoéhet genemb 28 soudard deit ag er 134e. A gosté er Savoie hag en Arriège int ol. Diskoñ e hrant bout tud didrous.

Hisiù é ma gouil en Ol-Sent. Overenneu e zo, met kalz a dud n'en des ket énnè na soudarded na tud ag er vro.

En iliz e zo ag en XIIIe. Kantved, met kousiet é bet doh héh

aozein get brik. Èr gazal deheu é huélér ur Hrist koed koh ha diù zelùen goh eùé, labouret ag er brañan. Er Hrist, dreistol, e zo ur péh a labour.

2. — *Gouil en Énan.* Ken goulé é en iliz èl déh. N'en des mui sonj erbet ag er Ré Dreménet.

3. — En em-akoursat e hramb doh hol lèh neùé. Didrous e vehemb kenev d'er vèuzion. Reit em es ou fé dehè ha kentih é ma lan en tavarnieu, hag, embér, bar en dud ! Aben en nos ne gleuer nameit kañnerch, huchereh. A pe zigor en norieu, ne uélet én dia-bàrh nameit tud é vransellat, é vregesal, é touiet hag é skopet. Ag en ti éta moged butum, kéjet get blas guin skullit hag en em-unan get blaz er staot e red a riolenneu doh pen en tiér. Peurkeih Breizh !

Hor higinour e achap, ean eùé, de bakein un toullad, ha henoah é tèbramb souben ha nen dé na poah, na tempset.

Ker mèu é en eil-ofisierion èl ou zud. Doh taol, é predein, nen domb nameit pear. Ha ne zaléamb ket, râk n'hon es hoant erbet de vout ama a pe zei er réral endro.

Béh men domb didaolet ma tegohant. Embér é saù bahadeu getet...

4. — *Sul.* Er mitin-man é ma bet daù dein respont en overen d'er hañch person e zo deit duman ér blé 14, arak er Germaned.

Etré er soudarded ha tud er vro, éh es ama ardro 600 dén badéet. Ne vè biskoah hantér kant anchè, riget, én overen. Hisiù atañ ne za nameit deu pé tri ar me lerh.

Krist ! é krapein doh er Mañné Kalvar, hou Kroéz ar hou skoé aveit adpreñe inéafineu er geih e zo ama, ne zistroet ket de sellet ar hou lerh, èl em es mé groeit : lèh e zo aveit un Doué zoken, de gol kalon...

6. — Atañ é pad en argant hag atañ é red er guin... hag er staot ! Komz e hrér henoah a ziblas.

8. — Hisiù éh on douget get Komandant er Gompagnoneh aveit bout hanuet ofisour-melestnour. Me gavo de hortoz merhat !

9. — Reiheit é d'em zud : achiù é ou argant.

10. — De 6 eur éh amb arau, é tankiri. Dré Jaulgoune é trémé-namb ha La Fère-en-Tardenois.

De 11 eur éh omb ér flagen, arak Beaurieux, lèh ma tiskennamb aveit « inourein », get hor fuzilienneu deu pé tri soudard e rér er groéz brezel dehè.

Nag ur julori aveit er péh e talvant !

Un eil-ofisour a me hompagnoneh e zo en ou mesk. È ma tré

enep d'er brezèl, enep d'en armé, enep d'en ofiserion, enep d'el labour el lakér d'obér. Lénn e hrér a voéh ihuél é « Citation » lén ma vélér é gadarnded, é spered sentus...

Goudé en ardeu-sé éh amb, ar hor goarigueu, ar hent er Velin-Ru, Treuzein e hramb, ur uéh ohpen, koed Beaurieux, dispennet d'er potarneu. Lous meurbet é en hent ha fang e gavamb.

En ur zegoéh é kroéz-hent er Velin-Ru, éh euehamb ne chom mui maén erbet ar saù a vagoéieu er velin. Oeit int d'obér lojeu doh tor en dorgen zo a dal. Met ur parizian benak — speredet èl m'é mant ol ! — é tremen dré-ma hag é kleuet komz ag er « Velin-Ru », en des kredet é tè en hanù-sé dehi a Montmartre. Hag can de bakiñ ur velin get bouisteu hoarn-guen, haval doh melin-tavarn é vro, ha d'hé liuein ru-tan. Ar vlein ul loj soudard é ma lakeit dehon, doh kosté en hent.

É « Camp Boucheron » éh arrestamb, doh tor en dosten. Diragomb, trema er huh-héol, en em led, en ur sted, Jumigny, Vassognes, Oulches. Adreistè, ar er gampouizen, ur ioh vein e verk lén tachen Paissy, hag a zeheu, bareu chakez er hoed Foulon e zistag guen ou relegeu ar oaskeden tioél tosten en tural.

11. — Hiziù é kleuan en overen en un toul strih, tost de gar vihan er Velin-Ru. N'en des lén abarh nameit d'un douséniad a dud.

16. — Epad en déieu éh omb é kampen hol lojeu hag é tijabein ag er papérieu chomet d'obér. Lakeit em es er gompagnoneh abéh en ur « sape » vras groeit a neùé — zo get er Génie. Éh omb un dek mètr benak didan en doar, ha dreist hor pen treid gué vras, harpet mat, e zahz en doar. Er potarneu e hel koéhel ama !

Met mouist hag ién é en toul. Haval é get en dén disken én ur bê. Un noz é kouskan abarh; met en dé arler é tan er méz. Kavet e hran, tost, ul loj ar lein en doar, e gampennan hag e hellan obér tan abarh. Nen dé ket ker goarrantet guir é, met ahoel é huélan héol en Eutru Doué !

Déh en doè taolet er Germaned ahenneu fal ar gornad La Ville-aux-bois, Craonne. Soudarded e oè éno ha ne oent ket merhat gourdon doh er maskleu; rak ur mil benak anehè e zisken de Beaurieux, ou deulagad gronnet. Ne gredér ket neoah é kolleint er guéled; mèt sur ou des droug, er geih !

Hiziù é tegooéh genemb un doér ankénus : marù é Gourden, er hach soudard-sé e oè genein ér burèu hag e oè bet goalaozet er suhunieu treménet. É houli en des velimet, ur miz arler'i men dé tennet en 'ammeu potin anehon, hag é ma deit er varüen-gig abarh. Ul dén a dres e oè Gourden. É Losteng é talhè tachen. Deu a vu galé en doè.

Aveit en déieu éh omb didrous enoalh.

20. — Hiziù éh an d'obér un dro de Oulches Vassognes ha Jumigny.

Truhékoh é hoah et vro eget ne oè ér blé 1914. N'en des mui anat a dam hiazadur ar en tostenneu trocit d'en éneberion.

Ludu doar, ludu mein, ludu eskern, bréuet, malet, mesket hag èl tñouizeit ha touleu é ludu. En tachadeu lén n'en des ket koéhet oboseu, é huélér a stréu eskern divréh, eskern diùhar, darneu pen, chajelleu, é huennat didan en amzér.

Tammeu dillad, disliuet get er glaù hag en héol, e gavér dré pep diù uéh, énnè guehavé un askorn digitet, étal armaj merglet ha dèbet d'en amzér.

Nag ur garnél spontus ! Nag ur véh aveit er Sevenidige e vezè klasket hol lakat d'adélein !

Oulches ha Jumigny nen dint ket fondet kalz, a dachadeu, muioh eget ér blé 1915, met é Vassogne n'en des mui ti érbet ar saù. É Jumigny zoken eh es chomet pear ag en dud e oè genemb éno.

Er mézeu, n'ou anaùamb ket mui a dachadeu ken dizabalbadet èl m'é mant.

Monet e hramb get un hent em es darempredet lies, ha guélet e hran doareuiér em es trapikellet énnè dé ha noz. Chetu azé un ti fondet, èl mah oè; ur hau bepred ur sord; ur vammen gaer em es évet deur anehi meur a ueh.

É Oulches é huélan ul liorh hag e oè interret abarh soudarded a Vreich-Veur. N'en des mui na kroéz, na bê. Ur potarn bras e zo deit d'ou skarhein ag ou devéhan guéle, hag ou eskern diañau e seblant klask repu didan er geot séh hag en avaleu-doar hélianti a stréu.

Chetu lén en ti e oemb énon, hag el liorh lén em boë lakeit un taol guénén én ur vouist koed. Fréh, guénén, ne uélabm trechad erbet anehè hag el liorh e zo fozellet rah.

Eilpennet é un tu ag er vorh. Ag en iliz ne uélér mui nameit ur pen magoér, en tu doh er hreisté hag en des harzet. Labour son e hrè masonerion en XIIe Kantved !

Ér vered é huélér hoah stank kroézieu get hanñeu Breizh diskaret é kreiz ou ampartiz.

Ne c'om mui, é Vassognes, magoér erbet ar hé saù. A oudé Terny-Sorny ha Craonne n'em es ket guélet truhékoh taolen.

21. — Nen dé ket trouzusoh en treu. Un tarhadig neosat e zo bet get en 22e Colonial hag en doè karg de skapein un nebed Germaned chomet én tu-ma d'en Ailette, er oahig-sé e hra biùen koedeg Vauclerc. Deit ind de ben ag ou zaol, én ul lezel unan anehè ar er rampdu.

25. — Pad en déieu, n'en des bet nitra a mèlié. Nameit en teadeu e gerh ! Lod e lar éh amb de gosté Epernay ha réral de gosté Lyon, pé d'en Italia, pé de Salonik...

Ur rumad aral e gomz ag er Champagn leuek !

En ofiserion e ven eùé lakat ou femp plank én hoari. Hor lete. nant e gred hag e lár é ma « foutu » er Frans hag é hrehè guel obér er peuh, koustet e gousto...

Bamdé en em-laka ardro ur greden benak. Dêh éh oè oeit ar en Eutru Doué. « Doué, emé ean, ne hel ket bout, rak penaos é hellehè er « pont » -sé (pont ha poilu e zo ur sord) en em-soursi a gement a dud viù hag a rë varù ! » Diés vras e vehè dehon, kredan, a pe ne vehè nameit ur « pont » ha zoken ul letenant...

27. — Reit zo kemen demb de skarhein ahaneman, aveit obér lêh d'en « Divizion » e zo doh Craonne.

29. — Araok ! D'Œuilly éh amb, d'er « Creutes ».

N'ou anaùamb ket mui. Nag a labour e zo groeit ama ! Kambre, burieu e gavér é kement lêh, ruiou étrézè ha skritelleu d'en em-gavet, rak forh és e vehè d'en dén fari. Tredan e splann noz ha dé hag er splanddér e hoari get en hikinenneu e asten ou bized moën doh lein er groeit.

Haval é d'en dén bout én un ti guerh bras. Klask e hrér er var-hadoureh ha ne uélér nameit listri, armaj, dillad soudard.

Aveit diskenn anehè d'Œuilly, éh es groeit dergeieu bras, dorieu arnehè. Ne hellér suoalh kaout sonnoh repu aveit er soudarded. Un trohad rehiér, dek mètrad benak dehon a diùded, e zo adreist hop penneau ! Ha neoah, de goûsket, ne talv ket em tachad-man en touleu bihan groeit aveit deu pé tri dén. Ama éh es trouz, a tro en noz, get moned-doned en dud, ré a splanddér aveit deulagad cherret !

En doareuiér dru em es anaùet ér flagen, ne uélér mui nameit kobaneu, henteu kar, henteu-hoarn, touleu. Dizalbadet é ol er vrô. En ur haer a Valézad doar éh es groeit ur vêred, lêh ma vrein opben 2000 dén iouank, lahet, en darn vuian anehè, é fard amoet miz Im-bril 1917. É mant azé keij-ter-meij : soudarded ar varh ha soudarded ar droed, kanonerion hag aerlestrerion, marteloded, béléan, pastored, Parizianed, Kreistéiz ha Breihiz; Breihiz a vil vern ataù...

Diskenn e hran d'Œuilly de uélet ha kavouït e hrein tud e anaùan. Ne chom mui nameit un tregontad benak a dud. En Intron Poignant, hag en doè reit ur gambr dein d'obér ur burieu, e zo ataù ama. Er voéz e gousken én hé zi e zo marù en déieu-ma. En em-daolet hé doè de nitra.

30. — Chetu er bê endro ha labour gres. Betag unek eur é choman de zuein papér.

Ian a viz Kerzu 1917. — Un dennereh spontus e gleuér doh tu er hreisnoz...

Hiziù é kollan ur banskort karadek, Vramant. « adjudant-infirmier-major » hor Bataillon. A Sartrouville é nia. Ur paotr chervi-

japl ha desaùet mat. Liés éh emb d'obér baléadenneu ar un dro. Kaset é d'ur Réjimant aral.

2. — Lakeit é hon tud de dennein mein ag er mañné aveit kar-gein en henteu. Didrous omb.

4. — Hénoah é koéh pemp bombézen ar Œuilly hag e lah un nebed tud.

6. — Kuitat e hramb hor groeit aveit obér lêh de soudarded iouank. De Barbonval, én tural d'er stér Aisne, éh amb.

7. — Donet e hra tankiri d'hor hemér aveit hon dougein de Montigny. Met fariet e zo é laret demb monet d'ou gortoz ar hent Barbonval. Un euriad benak goudé é téz de gas gourhement demb é mant ar hent Villers doh hor gortoz ! Marsé vêhè bet divéhuson ha fonaploh d'en tankiri donet d'hor haskein eget demb-ni obér en hent ar droed ?

Araok en noz neoah é tegohamb é Montigny, ur gérig a nitra, staget doh kuh-héol un dosten ihuél (232 m.) e uélér diarnehi flagen er Marne, pel doh en deu du, hag, a dal demb, Port-a-Binson, get kloerdi en Tadeu-Guen.

É bro er guin éh omb. En dud, hep bout pinùik, en des ol un draig benak. Degemer karadek e hrant demb ha fonapl é ma lojet me zud dein.

8. — Kampen e hramb hol lojeris ha lakat e hramb peb unan én é lêh. Ur guélè orsal, get ur holhedad plouz, un tresplueg, un hunsah hag ur grohonen davad en des pep soudard. Diés e vehè enta bout erhatoh. Peched é, hep kén, é ma ién mat en amzér ha ne hellér ket obér tan é lojeris er soudarded. Ér burieu, é hellan elkent obér tan.

9. — Sul. Overen én iliz parréz. Diù voéz ! Goulen e hran get er voéz e hran mem burieu én hé zi, penaos é ma en treu dré-a fet er relijon : Nem dunt ket énep d'el Lézen. Badéet e vè er vugalé, obér e hrant ou homunior vras, euredet e vent én iliz, hag aveit ou has d'en doar, éh ér eùé de glash er person. A hendaral ne hrant ket jab dehon !

Breur-kaer er vestréz e vennè diméein d'ur geniterù-jermén dehon. Er person, revé el lézen, e oulennas geton péein en déag déléet aveit er ré kar. En dén e chipotas hag e gennigas rein en hantér hepkén d'er person ! Ne oè ket torret el lézen aveiton èl rézon. Hag el fabous de bedein pomperion er barréz de zonet de évet d'en davarn get en argant déléet d'en iliz.

Ha d'en noz é kouskè get é geniterù hep bout euredet !

Es é gout n'en des ket kalz a zahedigeh d'er ré iouank na d'er ré

diméet. Ar en tu-sé é hevliér ésoh lézen er chas eget hani en Iliz.

11. — *É Kroaz ar Vretoned hiziù é huélan é ma euredet Filo. mena Kadored, skrivagneréz flour Mouez Meneou Kerne. Un tiegeh breihik muioh de seùel krog er brehoneg.*

15. — En em-gustummat e hramp ama, deusto d'en tiér ién. Skorn e vè pep mitin hag é huélamb er vroiz é vonet, get skubellenneu, de skubat ou guiniegi. Get er skorn, é ta er glouih hag el lezeu aral de vont bresk hag elsé é torrant forh és get er skubellen. D'en neùé-amzér é vè mebetoh a labour doh ou huennat.

Argant mat e ounident, araok er brezél, get ou guin. En dén, e gousk hol letenant én é di, e bré|ardro 25 fustad guin pep plé, 400 l. e uerhè er fustad. Stank int er ré e hrè kementral. Haval e vehè neoah n'ou des ket armerhet kalz a zanùé. Korp ou gounid, korp ou dèbr, merhat !

17. — Erh ! Er mitin-man, a pe zisuléran, é ma guen kann er mézeu. Braù é guélet en tostenneu stank e zo didan hon deulagad, get er guiniegi, èl karéadeu tul guen, broudet get er stedeu rezin; étrézè, èl « gran piz », er berneu posteu hag e zistag é du étré er rankadeu.

Iéneit mat en des en amzér.

Kaset zo ur homendant neùé d'ær Bataillon, en E. Crinon. A Arras é ma, e larér. Ur marhadour pinùik é, kristén hep ardeu, karantéus é kevér er soudarded. Arrest e hra liés de gomz getè ér cu. Me gred éh omb kouchet mat en taol-ma.

Deusto d'en erh, aveit en em-duemmet un tammig, éh an beta Chatillon-sur-Marne, er gérig e zo a dal demb. Poén em es é parrat a risklein, é teval er mañiné, hag é krapein de Chatillon. É ma en hent èl ur gléren. Torret é me anouid a p'arriùan ar érlein.

Er Pab Urbain II e zo gañnet é vorhig-ma. Bet é bet é hoarn er seud én doareu lèh mah es sauet un delùen dehon, én tu doh er hreisté gér. Diés e vehè bet kavet kaenoh lèh dehi. Troëit é trema flagen er Marne ha guélet e hra er vro, pèl de bep tu.

Get groanaïen é ma groeit, mein a Vreih. Hag ur Breihad eùé en des hé kizellet, Er Go, kizellour iliz Santéz-Anna. Groeit é get péhieu mein paket. Én diabarh é m'a krouis hag ur skeul hoarn e grap énni betag er pen, aveit ma hsl en dud monet bet el lein.

Souéhet on é kavet ama, diamén én ur park, un delùen ken bras ha ker kaer ar un dro.

18. — Ién é bepred. Padout e hra en erh. En E. Moigneu en des en em-lakeit de bredeg ur retréd é sel ag en Nedeleg. Ur voéz ag er vro, naù pé dek soudard e ia de cheleu dohton. Guir é é ma di-vourus én iliz, hep guéren erbet arnehi.

XV

Ér Champagne endro

24. — Kenderhel e hra en amzér kalet, ha start e vo d'hon tud harz én ou sulérieu, lèh ma fard en aùél dré gant toul. Genemb-ni éh es tan ha'neoah, doh er mitin, é sour en anoued arnomb. Nen dé ket souéhus, beta 13° didan zéro e zo en déieu-ma. Ne vè ket goal liés ker ién é Breih.

A oudé mah omb ama, éh es deit hoant d'ofiserion ha de eil-ofiserion guélet ou moézi. Hag ind de skriù dhéh de zonet.

A pe zant avait treizein er Marne, diar er pont, é mant arrestet get en archerion hag e oulen getè a veban int ha d'emen éh ant.

Geuiér e zisplégant, èl rezon, hag ur « iondr » de zonet getè duma. A pe uél éh es klasket el lorbein, é ped er merhad de zonet geton endro. Ou ambroug e hra d'er gar, lèh ma chomant épad en endro d'er gér, en dé arlerh vitin.

Frieu hir e zo ama doh en doézé ! Hiroh hoah duhont, ér gar !... Arhoah éh amb araok arré. Ne chomér ket de louedein é pep tachad !

De Verzy éh ér, de gemér lèh en eil bataillon. Tankiri e zei d'hor hlaask hag elsé n'hor bo ket de bostal lèusu ar en erh skornet. Met na divouros e vo hon Nedeleg ! Nen dé ket er hetan, guir

é, na merhat en devéhan; nag ehé en divourusan... Prénét hor boë ur hoei neoah, peas lvr kig dohti, get er sonj d'obér ur pred roial arhoah.

Più oui mar bieemb lézet d'hé dèbrein ?

25. — *Nedeleg !* Er pearvet e uélamb ér vuhé-ma. Tristet ur gouil ha diskonfortuset un overen e gieuamb én iliz ién sklas ha didu. Haval é genemb bout dilézet get en ol ha get Doué...

Arlerh métén hepkén, éh bieemb kuit. Koutant é me soudarded de ziloz, aveit gout ha kaeroh e vo ou lojeris é lém aral.

D'un eur goudé kreisté é krápamb ér hiri. Heullein e hramb flagen et Marné, épàd un herraad, hep guélet nitra a vad, seboret men dé er vro abéh didan hé mantel guen.

Ember é koéh erh arré. Pikoł toupenneu e zistag, ar ou goar, ag un néan ne uélér ket, hag e za, didrous kaer, de diuàt en trohad koéhet en déieu kent.

Diésat e hra d'er hiri kerhet. Doh er mañiné, é rusk er rodeu én ou le hag é hud er bieuskér.

Dion é kerhamb. Pemp eur hantér é a pe zegoéhamb é Verzy, doh mañiné Reims, adal de Mourmelon. Ardro dek lèu hon es groeit é peder eur hantér !

Deusto men dé bet belzét er serjant e zo ama, karget a lojeris er soudarded, de glask lém demb, é ma rah el labour dein d'obér en ur arriù.

Ha labour diés, a pen dé obeit en darn vuian ag en dud d'ou guélieu. Ret é dein skocin ar en norieu hag obér d'en dud scuel, aveit goulent getè lojeris, péh nen dé ket forh bourus. nag aveitè nag aveidonn.

Diù euriad e rekan de glask lém d'em soudarded hag e zo é krénein didan en amzér. Na penaos lojeris e gavan-mé dehè, a her hag é kreiz en tioélded ?

Aveit lojein me ofiserion é ma bet diésoh hoah; rak devéhatat e hra bepred hag en dud ne vent ket jalet bras de scuel a pe vè ker ién.

Unek eur noz é a pe zisohan get me hlaſkereh. Nezé é hellan dibab cùé un tachad aveidonn ha chakein un tam : n'em es ket dèbret nitra a oudé 11 eur er mitin-ma.

26. — Doh en dé, en em-lakamb de gampen un tammig hol lojeris; rak, allas ! ama, él é pep lém, n'en des nitra jaojapl.

Trugaré Doué, hoah, nen dé ket fondet kér. Deusto dehi bout adal d'el linenneu, n'en des koéhet nameit ur potarn benak arnehi.

Ur vraüig a vorh é, ur mil benak a dud dehi. Tiér groeit mat, mist ha fournis. Pinhiik é or vro. Guin *Champagne* ag en dibab e estér ama hag e uerhér beta 400 skoued er varikad.

En darn vuian ag er dud e bieu ou guiniegi. Biuein e hrant é

doh ou guin.

Degemér mat e hrér demb. En dud e zo desaüet mat, karadek; er iouankiz dalh dehi. Kristén int : és é er guélet doh en iliz kampennet mat ha doh diabarh en tier, get ou hristeu hag ou limajeu relijius stank. A oudé en Elzas, n'hon es ket kavet guel.

Ha neoah er brezél ne zelé ket bout groeit vad merhat d'en dud-

ma, muioh eget d'er réral.

Donet e hran de ben a glozein un tammig en tachad, lém ma hran mem buréu, en ur stankein er cheminal, é lakat ur fornèu ér gambr,

torchadeu plouz én dro d'en nor, ha papér doh feuteu er fenestri.

Nag ur vuhé !

Hiziù, men dougér arré ar er rol de vout hanjet « Sergent-Major ». Met lém goulé erbet n'en des ket. Gortadenn em bo !

27. — Kavet hon es ur sal aveit dèbrein, é ti un archer koh, 80 vlé, en E. Sacy. Plom ha sonn é er boulom, deusto d'é oed. Dén a galon cùé, met kounaret tré enep d'er soudarded German hag e damal dehè bout skrapet é sukr, é uin ha kement tra mat en doé én di, a pe oient deit duma é 1914.

28. — Erh e goéh atau hag atau é ma ién. Ama éh omb durheit d'er hreisnoz ha d'er retér, de' zeu doul er hlér !

29. — Overen én iliz parréz. Plijadur e hra d'hor halon kristén guélet un iliziad tud èl ma zo ama, é tiskan d'er beleg. Merhed ha bugalé, get ou boéhieu flour, e gan ag er guellan kañnieu en overen.

Péhed é é ma ker ién en iliz. Glas é faseu en ol ha ru pen er frieu. Krénein e hramb.

Lénn e hra er person, lihér er Hardinal Luçon hag e zegas sonj d'en dud en en des ankoéheit er Frans lakat a du geti en Hani e zo tré d'en ol arméieu. Ha chetu perak é pad er brezél.

31. — Didrous eroalh omb ama. Hiziù neoah é saù bêh arnonn. Arhoah é ma er bé, hag é ma de gampen.

Ketan dé er blé 1918. — A vitin éh amb, en eil-ofiserion, de gennig hor gourhemenneu a vléch mat d'hon ofiserion. A oudé 1916, men domb ket bet. « Fil-de-Fer » ne oè ket a dostat dehon. Éh oè en orsal dreinek !

Chomel e hramb un herraad de laret kaer get en ofiserion, cher ivet un tasad guin ag er vro e bément demb.

3. — Atau é pad er gouiañu. Neoah héol e vè a daoleu, ha nezé é tiskorn, dreistol a pe dosta d'er hreisté.

Kavet e hramb en tu de dañoat guin er vro é meur a di. Ur skoued e uerhant demb er vouteillad. Matoh ha huékoh er havan eget en hani labouret d'obér Champagne.

4. — Chetu-ni a oudé dek dé ama, hag atau é tegoéh diblén hol

lihérieu genemb. Huéh ha seih dé e rekant aveit donet a Vreih duma. Hir e gavamb hep doéré ag hon tud.

7. — Nitra a neué, nameit get en amzér hag e zo bamdé chanj-dichan. Un dé é vè glaù; skorn en dé arlerh. Goudé é ta erh hag en trenoz diloh.

Kalet é d'hon tud labourat didan en amzér fal-ma, hep dillad jaojapi d'en em-oarantein. Un dé abéh é mant bet, ér hoëdeg, é labourat didan er glaù sklasus. Burhud nen dint skoset !...

8. — Er mitin-ma, é ta er gemen de ziloz.

Tostat e hramb d'Epernay : de Fontaine-sur-Ay éh amb.

Arlerh mérén éh an kuit, get pear soudard, el bepred, de glask lojeris. Start e vo demb kerhet ar en henteu skornet ha risklus èl ur gléren. Neoah hon es 12 km benak d'obér...

Kerhet hon es un euriad vat a pe grog en erh de goéh arré. En ur berrig amzér éh omb goleit, ha bél hon es é stléjal hor botzadeu. Treuzein e hramb korn koëdeg Reims, hag èl ma tamb get en aùel hag a du en erh, é kavamb rah er gué tokennet é guen. Grik erbet én dro demb, nameit hani er pikol böhieu erh e zistag azoh er bareu hag e za de goéh a bep tu demb get trouz mouget ur sam plu.

Éh arriù é Louvois, é tegóeh genemb en tankiri e gas sehier hon tud ha marhadoureh er gompagnoneh. Krapein e hramb énnè, hag ember, get bihan a boén hag anoued doh sour, éh omb é Fontaine-sur-Ay.

Siouah ! N'en des ket léh demb, e lar dein ofisour el lojeris. « Kerhet de uélet de Mutry, emé ean dein !... »

Treménet hon es abarh tuchantik ! Un hantér lèu ar en ol hor bo d'obér enta, a blom ar en aùel hag ar en erh e zah de goéh.

En Eutru Doué en des truhé dohemb ur sord ! Tremen e hra un tankar hag e asant hor hemér. Aben éh omb é Mutry. Met saûtoh nen don ket : n'en des ama ofisour erbet aveit el lojeris. De Tauxières é ma daù dein monet.

Kol e hramb kalon... Chetu-ni éh ooér endro en hent hon es groeit er mitin-ma. Hag atàù erh é koéh arnomb, hep truhé...

A pen dé ret monet, damb ! Séuel e hramb gougenneu hor haupeu, aveit parrat doh en touppennet erh a ziskenn én hor gronj, ha deval e hramb hon tokarn ar hor fas, aveit parrat doh a vonet én hon deulagad. Pleget hor souk genemb ha chouret én hon dillad, chetu ni é vonet ar hent Louvois, mut ha hurennek, hor boteu-lér tachet é chourikal ar en erh, èl a p'ou harhegemb de laret d'er bed hon despet...

Ar en hent é tegóehan fri-oh-fri get er gompagnoneh é tonet. Displeg e hran d'el letenant, en troieu divourus em es bet. Truhé en des dohemb, er haeh dém.

Obér e hra d'er gompagnoneh errestel, doh kosté en hent, de hortoz m'em bo guélet ofisour el lojeris.

De Mutry, e lar dein kas lod a me zud, é kobaneu; er réral de Fontaine-sur-Ay, é sulérieu. De Fontaine éti ein mé.

Ha mé d'obér endro, aveit en dervet kuéh, en hent divourus-sé.

Nag é pé sord tachadeu éh omb lojet ! Ur vèh é, goudé pear blé brezél, men dé ken diés kavet lojeris d'er soudarded, léh mah es anehé plén. N'en des kampennet nitra. En eskem, dizalbadet é en tiér d'er soudarded. Groeit e zo tan get er glustreu, en norieu, er fenestri, er plancheriseu zoken !

Hag elsé henoah, goudé bout bet, a tro en dé, é postal didan en erh, é ma ret demb kousket én ur sulér en des 5 m. a ihuelde, digor kaer d'en aùel hag e goéh erh abarh dré joenteu en tivl.

Krouizet em es, aveidonn un toul étré er foén luzern hag er vagoér, é sonjal é vo marsé kaeroh dein. Displeg e hran ur vréhad plouz segal didanonn, ha mé d'en em-asten ém zoul, groñinet get diù lanjér, me hrohennen deved, deu lien tinel, me hapot ha me mantel kaoutchoug.

Ha, get er bern treu-sé arnonn, nen dan ket de ben ag en emduemmet !

De vitin, a pe ziblouzan, é ma skornet mem boteu. Ha dillad glup er soudarded, lakeit dehè de zineu, e chom plom ar ou saù, èl a pe vehent guisket !

9. — Hiziu hor bo labour de stankein ha de gampen hol lojeris.

Donet e hran de ben, dré dourhellat, a gavet ul léh aveit obér kegin en eil-ofiserion hag un aral aveit mem burèu. Goahan zo, ur hart-lèu int unan doh en aral.

Hag en erh e zah de zeval, didrous ha didruhé aveit er haeh soudard !

13. — Gouiañu ! Gouiañu ! Ataù é koéh erh; bepred é ma ién. Épad en déieu, hon es bet mizér hor goahl. Guéh é hrè erh; guéh glaù sklasus; guéh diloh; guéh skorn. Ha nezé n'helimb chom ar nor saù.

14. — Sul. — Monet e hran d'Avenay, de glask en overen-bred. Tri hart lèu hon es d'obér. Nen dé ket fiapl monet dré en hent pras, risklus èl ur gléren; dré en hent bihan éh amb, en hani e gam hag e zigam doh tor en dosten e zoug koëdeg Reims.

Guen kann é er mézeu. Burlutein e hra hon deulagad, get dameuh en erh, skoeit get térennen en héol disiliat, é tremen dré un oëbr karget a douppennet. Ne gavamb deval d'hor selleu nameit ar er hoahig Livré hag e red, é dan er flagen, haval doh ur velouzen zu gouriet ar ballen burhudus en erh guen.

Avenay e zo ur vorh étré en deu, hantér didan guiniegi, hantér

didan doar labour. Mist é er vorh ha pinùikoh eget Fontaine.
Et pen er barréz, éh es ur person koh, meulet get en ol, én arben ag é vadeleh hag é hred.

Koh é en iliz eûé; koh ha kaer. Souéhus zoken, aveit ur vorhig ker bihan. Ag en XIIIe Kantved é ma. Kizellet é, én dro d'en nor dal, ag er brañan. Guélet e hrér, ér volzadurieu, er penpéchedeu diskoit didan kiz loñined, libouret é dél oskel vras. Labouret é er mein biskoah brañoh.

Doh un tu ag en nor, é ma sant Jojob ha doh en tu-ral er Uerhéz ar uéen Jessé. É kreiz, er roué santél David é telennein.

En diabarh ag en iliz e zo ker kaer. Kizellet é rah en tokeu piléieu, get dél oskel arré, luiet énné éledigeu, loñined ha bokedeu.

Taolennu koh e uélamb a glei d'en aotér vihan, ér gazal klei. Unan anehè, groeit revé N. Poussin, e zisko Elisabeth é vonet, get

hé mab de uélet er Uerhéz Vari hag hé hani. Groeit en des el liùour er péh en des gellet avait tostat de vrauté labour Poussin. Péhed é m'ê ma bet kousiet en ilizig kaer-ma get guér liuet neué, ha nen dant tam erbet dohti, ha get delüenneu palastr, groeit get paix ned pé juifed, aveit goapat er Uerhéz hag er sent. Un « Hent er Groéz », deit ag en hevelep ti, e vehè tré de lakat ur hi de harhal.

15. — Deit omb endro hiziù de sellet a dost doh en iliz gaer-ma. Obér e hramb, ar un dro, ur guel d'er vorh, léh ma kavér boah tiér kaer, koh bras. Anat é é ma bet pinùik er vro-ma guéharal, ha douget aveit en treu kaer.

18. — En déieu-ma éh omb bet didrous. Met hiziù é tegoéh gemb ur fal zoéré; éh ér de lemel, ag hor réjimant, er hlas 98, aveit hé has d'er Holonial. Er uéh-ma é kemérer ol en dud : ofisision, skrivagneron, h. h. Un dra vat é bet dein bout oet, araoak me hlas, de vont martelod; kenevé-sé éh oen paket er uéh-ma !

20. — Douseit mat en des en amzér; met ar un dro é ma troet en erh hag er skorn de fang. Cherrein e hramb anehon muioh eget ne hra plijadur demb...

24. — Déieu didrous ha bourusoh, un nebed, e viùamb. Kaercit en des en amzér; arsaüet en nivlenneu sklasus. Meur a zé en emzisko en héol ha nezé é ma kaer èl d'en nedé-amzér.

É ma hon tud é kampen ul linen hent-hoarn. Trezein e hrant malézadeu guenih, ha fondein e hrant ur miziad bara de gant dén. En dud e gemen labourieu sord-ma d'er hours-ma ag er blé, ne ouiant ket péchans é ma get éd é hrér bara !

25. — Hiziù é kasan de gavet en archerion unan a me soudarded. Rouleau é hanù, hag en doù dizertet.

Ag er Beljik é ma saüt. Deit e oè de vont soudard de Frans ha gounidet en doù un hantér pansion é chanj un douséniad réjimanteu, léh men dé bet boutet en toul, liés, aveit laeronsieu.

Deit e oè devadomb-ni ag er 4e Kompagnon, a pe oè diskaret honnen. Laret en doù demb-ni éh oè genedik ag er broieu gounidet get er Germaned. Merh ur horonel en doù ean keméret de « fillor brezel », hag, éh è, digas kaer, de dremen é « bermisioneu » de di luhskedenneté léh ma er guéleh guisket get ul lavreg flanel guen, ar gorv roched, kinklet èl ur minour, é hoari mellad get merh er horonel-hont.

Epad mah oemb én Elzas, éh oè oet é permission. Met en ur zonet én dro é tas hoant dehon de zilézel er vechér. Errestel e hrs é Belfort, léh mah as de labourat de di ur marhadour koed. Béh

mah oè bet ur suhun éno, é flastras ur biz dehon. Kaset oè d'er hlañudi; met éno ne vennent ket en degemér hep ur papér.

Hag en huil de vonet de gavet médesinour bras er soudardi ha de oulen geton ur papér. Reit e oè bet é oulen dehon ha chetu ean ér hlañudi.

Ag éno éh oè bet kaset de Montélimar. Goudé ur miziad, éh oè guelleit d'é viz. Ha chetu reit ur bermision a seih dé dehon de vonet de Bariz.

Ama éh as de gavet intronézed er « Groéz Ru », avait goulén labour geté : alijet où doë ean de vonet d'er « Groéz Ru Amérikan », lêh ma oè bet groeit er guellan degemér dehon, é sigur ma laré é tè ag er hornadeu dizalbadet.

Pear skoued en doë bamdé, avait eùchhat doh 60 labourér e saûe ur hlañudi nedé.

Pear miz é chomas éno, hep bout tregaset get hafini. A pe oè achiù el labour, er mestr e ras 200 lur guerh-butum dehon avait bout bet gél én é garg.

Hag er milon d'obér hoari-gaer beta devé Miz Kerzu.

A pe achiùas é argant, éh as de uélet komiser gar er P. L. M. avait bout cherret ha kaset demb endro.

Groeit hor behè hepzon !

Brema, kredan, é kousto kir dehon é vregonaden.

27. — Arriù e hra a bermision el letenant Dupoux, mestr er gompagnoneh, hag e oè kaset gourhemen dehon éh oè klasñù bras é voéz, get ur gor deit én diabarh ag hé fen. Ret é bet en digor. Hag é ma dioddet er haeh dén é tegohendro. Truhé em es dohton.

Revé er médesinour, é hel en hanl klasñù donet de vad. 29. — Deit zo ur houlen hiziù ag en *Intendance Coloniale* avait kaout eill-ofisiorion oëdet, de gemér lêh er ré iouank e zo ér burieu, a oudé pen ketan er brezé. Revé el lezen Dalbiez e télant bout kaset d'en emgann. Lakat e hran me hanù aben. Hag el letenant e zoug, ar me fallen, notienneu ag en dibab. Kavet e hra genein en em kuhet, pél doh er vizér hag er marù, donet de gemér hol lêh-ni duma.

Oeit é el letenant Hégron é permission, hag é chom el letenant Dupoux é unan, èl ofisior. Kavet e hra his é amzér. A pe ne vè ket get er gompagnoneh é labourat, é tremen é zedeh genein, ér burèu, é lénn pé é laret kaer.

Hiziù é ven grons mah ein de bredein geton bamdé. « Bouraploù e vo dein, emé ean, ha deoh eùt. »

Ia suoalh ! Met petra laro en eill-ofisiorion aral, ha dreistol en adjudant, hag e zo ihuélo egédon, doh men guélet doh taol en ofisiorion ? Kompreñ e hra é vo droug-kalon én hor « popote »-ni, hag é lar dein obér me sonj.

En trugarékat e hran ur sord ag é gouvi, hag e ziskoo madeleh é galon.

Doh en noz é tegohé ur papér genein aveiton. Lammet é ag er 88e eit bout kaset pelloh ardran.

Plijadur e hra en doér dehon ha jourdoul en des de zilézel er vuhe drist-ma.

Nen don ket mé ken eurus elton; rak pen-kompagnoneh erbet n'en des hoah diskoeit dein élon istim, fians ha karanté.

Biskoah nen dé oeit plénoù en treu ér gompagnoneh. Biskoah n'en des er soudarded en em-zalhet kerkalous. Gout e hré en tu anehé.

El letenant-péour Toupin, hanuet kapitén, e za de gemér é lêh. Hoant erbet n'em es de chom geton. Rè rok é en eutru, rè fal zesañet. Hag eit laret mat, skuih on é chanj. Hennen e vo en huéh-pmission.

Ha peb unan anehé en dezé é leten. Hañni ne venné kavet mat el labour èl ma vezé groeit get en aral. Pep tra e rekan chanj, aveit obér plijadur de zudhentil ha ne anaúant ket liés mat nitra é mestradur er gompagnoneh.

Divourus é d'ur mestr chanj meuel; met divourseoh é hoah d'ur meuel chanj mestr.

2 a viz Huevrer. — Arriù é Toupin. Asé e hra en em-lipat dohemb. Guin e bé de dud er burèu, en ur sonjal merhat é vemb-ni tapet dré er beg, èl er pisked...

Met ne bad ket pel é amiapted : ag en dé ketan, é kav de laret diar hol labour !

8. — Chanjet mat en des er vu'hé ér burèu, get er homandant neué. A vitin, hag a bad en dé, é ma Toupin ar hor hein é hourdrouz, é chakein hag é chokein.

Déh, é ma degoéhet de seih eur de vitin arnonn hag ar er Ser-jant-Major doh en em-hollein.

« Nen doh ket hoah é labour, emé ean rok ? Me ven ma veet doh hou papéries de seih eur. »

— N'hon es eur erbet d'achiù, emé er « chef », perak hor behèni unan de gomans ? Meur a noz, é ta er soudarded, é vonet é permission, d'hon diranj de bep kours ag en noz. Ne sellamb ket-ni doh en eur. Adal ma vè groeit el labour.

— Ret vo deoh chanj ! emé en huil. »

Komprennet hon es é ma « disklériet er brezél » étrézomb.

9. — Chetu me serjant-major Maugé ha me haporal-fourrier Loumagne, saùet aveit er « Holonial ». N'en des mui nameidonn ér burèu ! Divourusat e hra, bepred...

10. — Sul. — Galuet é Toupin de vonet de heuli skol er « Commandants de Compagnie ». Un dijab mat avei huéh suhuniad.

Hiziù éh arriù ur braù a fars genemb : déh éh oè reit piz gris d'er hompagnoneheu, hep laret aveit petra, na più éh oent.

Ha chetu et geginerion é kampen getè, er hreisté-ma, un tam keusturen aveit méren.

Ha, justeroalh, ér « Rapport » é lennér demb, éh es reit un ned bed « pois chiche » d'er hompagnoneheu é leh kerh, aveit... er ronsed !...

A pen dé oeit en dud de grog én ou mérén, ou des buan skopet er piz huerù-sé pél azohé, en ur « skrimpellat » get er gounar !...

11. — Arhoah éh amb de Taupières, léh mah es dobér ag hon tud aveik għieħ koubanenneu.

12 — 7 eur. Kuit ! Bér é en hent. En ur sulér hor boutér ataù, burèu ha rah ! N'en des ket a harz ! De vitin, é tihunan get en anoued hag, a tro en dé, éh o è krénein.

En ur għoġġel ag er sulér é klaskan klozein un tachadig, get lién. Groet em es ur meni taol, get pennu planch, hag ur vrich. Goahan zo, gouréz n'hallan ket obér ! Èm ficed lavreg, ag ar mem boelleu é ma ret dein divauein mem blizied, a pe ne harzan ket. Ha neħab é houlenner papérieb genein, muioħ egħet biharoh.

Sal koustelé, é ma kaeroh burèu er ré ou goulen egħet me hannej !

13. — Gouiet em es hiziù éh es deit un ofisour ag en « Intendance » de aters, ar meni devout, Komandant er Bataillon. Me mealet en des er hommandant Crinon, ha laret é ma souħet nen don ket bet hoah hanuēt ofisour !...

14. — Ha chetu er bé de gampen ! Skorċein e hra el luu doh beg me fluen. Ama é hounideemb er Baradoéz, bugalé geih !

15. — D'anderù-noz, goudé men de achiù dein péein me zud, é tegħo ġur papér ġeinein ag en « Divizion » hag e gemexx dein bout en Eil « Intendance Coloniale », é Ludes, arħoħ vitin de 8 eur.

Chetu-mé eikken dijabet ag er 88e ! Get joudoul é tolpan me zreuwigeu hag é hrax me fakadeu. Goudé é lakan argant er gompanoħ hag er papérieb ītrē deħhom ur haporal-fourrier neħde e zo arriù genein, hag e zisko bout klañu mat doh men guélet é vonet arħoak. Ne anaū nétra, e lar deist, é konteu ur gompanoħha ha ne għomprek ket é hello disoh get é labour é unan.

Unek eur noz é a pe achiūan diskoein deħon el labour en do d'obér. Ha d'em sulér goudé, d'achiū skorċein.

XVI

Kénavo d'en 88 !

En "Intendance coloniale"

16. — De bemp eur éh on ar saù. El letenant Dupoux, bepred karadek aveidonn, e ra dein kar er gompagnoneh d'em has beta Ludes. Laret e hramb kenevo en eil d'égilé. Koutant é doh men guélet é vonet d'ul lèh é vein eurusoh eget ama. Kent pel éh ei can araok eùé.

N'em es mé poén erbet é tistag doh er gompagnoneh, lèh ne chom mui nameit un douséniad Breihiz deit ag en Orient genein.

Huerù é en aùel ha planteim e hra é krohen en dén, èl spilleu. Skornet ha mouhet é en amzér ha kalz a blijadur n'em es ket ar vlein brich me hondujour.

Dré Louvois éh amb, Goudé é treuzamb koëdeg Reims, souéhus ger er gué goleit ou bareu a erh riellet. Trouz erbet ne gleuér nameit hani paùeu er jaô é skoein, mouget, ar erh en hent, hag er bareu gué é tisklosein didan ou sam.

Burhudus é er hoed é hantertioelded.

Er guellan degemér e gavan é Ludes. En ofisour melestrenh hag e zo de ben ér burèu, en E. Oury, e zo breur ur beleg ken-skoliad dein. Obér e hramb anaüedigeh kentih.

Me has e hra dohtu de gavet en *Adjoint à l'Intendance Lebaud, mestr bras strolled Commis et ouvriers d'administration de l'Intendance Coloniale de la 2e D. I. C. (C. O. A. é tèr lètren.)*

Un dén barùek ha ién é en eutru. Laret e hra dein, én ur sellet dohorn adal er bléu betag er boteu, en en des bet diarnonn en no-tenneu guellan. « Engorto on, emé ean, é talheet ama d'obér hou tevêr èl ma hues groeit é lèh aral. Nezé é hellein hou tigol. »

Gratat e hran dehon obér d'er guellan hag é tenman me « rodeu » genein, aveit monet de uélet me araokad, un adjudant, hag e zélé diskein dein, é ber girieu, penaos disoh ém harg neùé.

Dishaval tré é me labour neùé doh er péh em es groeit beta brema. Karget on d'obér en « notér » ar en talva, ha d'en em-véag er gañnedigeheu, diméenneu, meriùent, én tachadeu hep mér, na mérdi.

Bout em bo dillad de houlen, pep miz, aveit en Divizion abéh, ha konteo pep rejimant de huennat, kent bout pét. Pennadeu lihér em bo de seùel plén aveit distroein er papérieu fal hroet ha degas sonj, d'ie ré zo de ben ér rejimanteu, a gemenneu er G. Q. G. Ha kant tra aral.

De 8 eur à é stagamb él labour, betag unek eur hantér. Nezé éh amb de vérennein, nameit unan ahapomb, péh eil tro, hag e chom de hoarn er burèu, ha de gas, dré belgomzér, dobérieu pamdiéck en Divizion, aveit biùans en dud hag el loñned.

D'un eur à, é krogamb endro, tré beta 6 eur. Arlerh, é ma rah hon amzér demb. Blank erbet n'hon des de vélafat; en moz abéh e zo demb de gousket. Doh pred, ne vemb guéh erbet néhanset get er vistr. En ur gir, éh omb ér stad eurusan eit... brezélat.

A dural, d'el liésan, é vemb peiliik mat doh el linennueu ketan. En tiér guellan e vè minet avoidomb. Ur burèu jaojapl hor bù, soudardé aveit er hampon hag obér tan, a pe vè ién. Aveit laret mat n'en des mui nameit hor guiskemant hag e zo soudard.

En ofisiorion, a gement rejimant e zo, en dè dobér ahanomb bamdé, aveit ou goulennue, hag elsé, é vemb deit mat ha doujet. En doujemant, er garanté !

Er pen-burèu, nag en « Intendant », ne larant nitra, mar groéz erhat el labour. Hag ind e gomz dohemb èl doh « tud »

Unan a me hansomerd e zo karget a bé en « Divizion ». Nen dé ket a vil luriez kontécama : 600, 900 mil lur e saù er miziad, aveit ofisiorion ha soudarded. Nag a argant kalavet d'obér droug !

20. — Plijout e hra me mechér neùé dein. Kompreñ e hran brederhel meur a vilé !

Ne vè ket karget arnomb ha hafni ne hourdrouz, pe vè groeit erhat el labour.

Lojet omb én un ti kendher dilézet, ar holhedadeu ran-géot, get hunsihiér, e hellamb 'n em-ziiusctein aveit monet énné. Diù lanjél hon es. Ocit on mé é dan un armenér-staget, jammet er pastelleu anchi.

Hor predeu e gampennér hag e zèbramb é ti François, ur guiniegour-peizant ha bosér-môl ar uñ dro. Tud é int. Reit ou des demb ou sal-de-zèbrein hag ou fornèu. Avez ou digol é tèbrant ar hor houst. Tud vat int, kristén, desahet mat. Er vam dreistol en des ur spered sontil. Gout e hra riotal ha stagein hé zam doh en dro. Er verh iouank, Suzann, dornet mat ha dirréus, e vè bepred prest d'obér kant tra aveidomb. (1)

Diés vehé demb bout koéhet guel.

Traoalh a labour em es ér burèu : pas rë neoah. Kemér e han notenneu diar el labour d'obér. Elsé, kredan, é tein de bén anghon forh é.

Kérig Ludes nem dé ket dirouk. Stréuet é doh tor mafiné Reims, em tu doh er hreisnoz. Aziar lein er mafiné é huélér splann kér Reims a glei, é flagen er Vesles, get tour héh iliz gaer hag e zistag du ar glasdér en oëbr.

Kleuet e hramb, meur a uéh, un ten benak.

26. — A nebedigeu éh akoursan doh me labour ha mem buhé neùé. Akustumans ha nitra kén.

27. — Er hreisté-ma, goudé mérien, éh an d'obér un dro doh tor er mafiné, trema er mirléh bras e cher deur avezit kér. Rak souéhus é en vró-ma : é flagen n'en des ket mammes, deust d'er Vesles e gamdro dré-zi. Ar lein mafiné Reims é ma er mammenneu, ha stank int. Riolenet int bet avezit degas ou deur d'er mirléh. Él m'é ma hennen éleih ihueloh eget kér, é teval deur anghon de gement korn a Ludes, dré gafinieu.

Un dra aral e uéler. A pe vè diorh, er mammenneu e gavér é kement lém e zo doh kosté en hent, e ziskorn hag e léz de zeval, de gér, riolenneu deur rad guen kann. Haval é get en dén guélet siolenneu laeh é redek.

Didan em trohad doar biù, ama, n'en des nameit mein-rad.

Adal er mirléh é huélér brañ Reims hag er getan linenneu, hed 20 lèu vat.

Paravis demb, é ma kriùléh La Pompelle, lém mah es bet kement a grogadeu. Ne chom mui anghon nameit ur ioh vein guen brehonnet.

28. — Chetu kroget er hanoneu de darhal. Ha ne hoariant ket...

Jan dé a Veurh. — Kleuet e hramb en en des er Germaned aséet donet ar La Pompelle, rak, ag en tachad-sé, é huéléhent flagen er Vesles pen-der-ben. Achenneu fal, potarneu, rah er péh e hel ijin fal mabden implé ér brezél, ou des taolet ar en tu-ma, hep gellout donet de ben.

Unafinigeu ag er Fransizion e zo koéhet, él bepred, lod aral e zo

(1) Dimet get ur guiniegour-peizant a Ludes, goudé er brezel, er voéz-sé e zo bet gél pep plé, a houdé en amzér-sé, de skriù dein en arben a zé ketan er blé.

bet dalhet prizonour, met miret hon es iol linenneu. Ar en 3e Divizion ou des skoeit er startan. Eleih ag er ré-ma zo bet dalhet pé losket get er fal-achenneu.

9. — Tremen e hra en déieu hep gouiet dein, didrous él mah on. Nag ur hem get mem buhé goh ! Ha chetu kroget en amzér gaer. Ar greiz en dé é ma haval genemb bout én neué-amzér; tuem e vè en héol. Monet e hramb de hólata él kihier. Pelloh egédomb pear morian, flutet én héol, ou deuorn à skour ar bernou ou deulin, e hourgomz é ich ou bro. Donet e hra sonj dehè, moroalh, a duemdér loskus en Afrik; ag hé hoedeu divent; ag er plantaj kevrinus e grek duhont didan linen en héol; ag er peuh...

Ha mar da dehè havalein ou bro doh er Frans, ne vehen ket souéhet é kavant é ma hommen er vro goué...

10. — Donet e hra mem breur-kaer Job de dremen en anderù genein. É ta ag er gér, ha doéreieu fresh biù geton ag er Goh-kér hag ag er Baodri. Brema é kaveemb en tu d'en em-uélet liés.

12. — Koéh e hra me selleu ar ur *Relevé du Régistre d'écrout*, lém ma huélan nivér er ré zo bet kondanet aveit bout dizertet, étré Miz Est arlañné ha dé ketan er blé-ma : 11 % anghè e zo a Vreih; 44 % ag er Hreisté ! Lennet mat, 44 %.

É Frans abéh, 21.171 en des téhet d'en estren épad er blé 1917.

14. — Deit é en doére demb é ma kreskeit pé en eil-ofisiorion hag en des, eldonn, ohpen tri blé chervij. Brema hor bo 2342 lur dré vlé. É vér é klasik hon dastum !

18. — Chetu deit hoah ur suhuniad didrous. Rè zidrous zoken aveit en hanne ne gemér albèhem nameit get é labour burèu. Unek omb én « Intendance » ha n'en des labour plén nameit de bemp. Guir é éh es ama soudard a vechér hag e hra muioh a boén dehè er guin hag er merhed, eget ou skriturieu.

Chanjet em es lém : en dud n'ou des ket chanjet. Er ré-ma, neoah, nen dint ket Breihiz, Lousoh int hoah eget et ré e oen getò ér 88. En arben, merhat, men dint iouankoh.

A tro en dé n'en des kén komz gete nameit ag ardeu dal el lon geih tud-ma. Us spont é guélet peger bchein é er speredeu. Bout zo ama tud hag e viù diorloch eget lofined; diù pé térmestré dehè; merhed dimet ha rah, hag e gas pakadeu dehè hag e iant de uélet, é lém monet d'er gér de gavet ou fried.

Doh taol, kén parlant nameit ag en havelep lousteri. Ne hellant komz doh ur voéz, doh ur plah, zoken doh ur greenblah hep goulen geti monet de gousket devati. Ha kavet e brant sah...

Er ré dimet ne talvant ket gué. Er vugalé aveit n'ou das talédiged erbet : komz e brant ag oo lahein kent ou gafinedig, él

a pe n'ou dehè inéan erbet.

Aséet em es ur uéh benak degas sonj dehè a gemenneu en Iliz. Kol e hram me amzér. Ne vennant ket kredein é hellér bout dishaval dohtè.

É guirioné, koéhet é izél bro Frans ha dobér hé des ag ur bugad goed...

Ha, siouah ! laret e hrér dein é ma Breih é vonet de gol eùé ar un dro get er Frans. Dirollat é er merhed; en em-gennig e hrant, èl é Rom goh; mèuézein e hrant; lipat e hrant, épard nen dé ket ou goazed ér gér. Èmen é ma en Tad Manér e arresto me shenvroiz-ar zevalien en islonk ?

19. — Kroget é tud er vro de gampen ou guiniegi. Mérat en doar jiblek nen dé ket diés, met er hardellat zo un hoari aral.

É sklisenneu vrás, staget doh er hein, èl ur sah-soudard, é kasant en teil, étré er rankadeu rezin, doh tor er mañiné plom. Goal labour aveit merhed. A pe arriù en noz é vent hermet.

25. — Lénn e hramb ar er gazeteu é koéh potarneu ar Bariz ! A pe hellehè kement-sé troheim ber d'er dirollaj e zo duhont ? Met, siouah ! diés e vo parrat doh en teil a vlazein.

Arriù zo gourhemen genemb monet de Louvois, arhaoah vitin.

Arlerh koén, é kargamb hor hiri hag é kampennamb pep tra aveit monet araok a pe vo laret, épard en noz pé doh er mitin.

Ama, é ma és diloj. Kiri e za de glask rah hon treu. Bouisteu bras hon es de lakat hor papérieu, pep rumad én é léh. Taolieu, bricheu, kadoérieu hon heuli bepred. Hor golhedadeu plouz hag hon treu guélé e ia genemb eùé.

Chetu perak, hénoah, é ma daù demb kousket dillad ha rah, get ul lanjel hepqué. Doh er mitin, é krog er gréneréz énnomb.

26. — Kemen erbet ! Chomet omb ama. Met un doéré aral e zegoéh : obér e hrér d'er vroiz kuitat. Skuermerch e saù é kér, é kompreñ.

27. — Dereuet en des en dud de ziloj. Kent diblas, stromet men dint get ou zreu, é tant de gennig demb foén, plouz, ed, moh, iér, kounnet, avaleu-doar, h. h. Keméret e vo geté péh e hel bout rannet étré réjimanteu en Divizion. Met iér ha kounifled, er « Règlement » ne ra ket otré d'ou frénein !

Droug-kalon en des en dud é lezel ou zreu ar ou lerh, dreistol er guin. N'hellamb-ni rein dehè nameit 198 lur aveit er varrikad, er briz merket demb get en « Intendance », hag ama é huerhant de nebetan 300 skoued er varrikad d'obér « Champagn ».

Kenuerhdi er Soudarded » e hellehè prenein ol fustadeu kér, hag izél briz, pen-dé-guir ne houlen kériz nameit 6 real aveit er vouteillad; met chetu, « Règlement » er henuerhdi n'en des ket bet sonj a gement-sé.

Chomel e hrei enta er guin ama aveit er Germaned, mar dant.

Bernein e hra ! pen-dé-guir é vo bet douget bri d'er « Règlement »

Beta gout, é lézér er penneu-tiegeh, goaz pé moéz, én ou zi, de hoarn ou zreu ha de gampen er guiniegi; rak tor er mañiné abhé e zo didan rezin aveit obér « Champagn ».

En déieu-ma é vram er hanoneu ar du Breihiz-Veur. Hag é hué-lamb é kilant, ha ni eùé.

Chetu deit arré er Germaned ér broieu en ou doë dilézet ar-lañné d'er hours-ma. Laret ou doë atañ é veñent bet deit endro !

28. — Donet e hra en D' Jaouen de dremen un herrad genein. Brema en em-gav erhat. Ag en Divizion é hourdrouzér rak ne germeré ket mui er guin ru e gasér d'er soudarded. Ar er « Champagn » é ma obeit en dud, ha ne brizant ket mui ivet guin ordinér doh ou fredou. Biskoah n'en des ivet kement a « Champagn » é ama !

Ur uéh benak éh on obeit de Craon-de-Ludes, de uélet mem breur-kaer hag er serjant Huet, a me hompagnoneh goh, hanuet « Major de Cantonnerie » é Craon. É ma én un ti hag e zo lan a vouteilla-deu guin d'obér « Champagn », hag a vouteilliadeu sino eit el lakat de saill. A p'hou ped de gemé un tasad, é taol Huet ur bannig airo, ketan, én hou kuérén hag éh achiù hé laññein get guin guen ! Tavarour é a vechér é kér en Henbont ha gouiet e hra obér é geijaj én ur riotal !

4 a Imbril. — Get en amzér gaer é keméramb en akustumans, pep goubañiuél-noz, de vonet, a dreuz dré en doareuiér, d'obér ur valéaden beta Chigny-les-Roses, ur gérig e zo pelloh trema er hué-léol, doh tor mañiné Reims. Braüet un hanu-kér ! Kér eùé nen dé ket drouk. Ar dachen kreis kér, é huélan ur savadur én inour d'un E. Pommery, perhen guiniegi ér hornad-ma. Haval é genein é ma diméet intanváz en dén-ma d'unan a ré Polignac, Kerbastig, Guidél.

Él é Ludes, lan é er vorh a soudarded. Karadék ha dessauet mat é en dud. Ne verri é pè ti éh et é kavet respont ha degemér mat.

Er guiniegerion e houndig argant péh e garant, get ou guin. Gerhein e hrant 7, 8, 10 lur en tri hart, revé et bléad. Ha lan e vè en ol diér a soudarded.

Monet e hramb, gozik peb anderù-noz de gemér ur vouteillad étrézomb. En un ti pinùik hon es kavet repu. Ur mestr koh e zo abarh, diméet get ur voéz iouank ha koant. Nen dant ket tam erhet unan doh en aral.

Er sal-degemér é vemb lakeit ha chervijet é tuchentil, get er vestréz hén unan, hag e hoari meur a uéh piano demb. Siouah ! embér é hué-lamb penaos er gach voéz-sé e hra ohpen chervij « Champagn » d'er téral. Èvet e hra eùé anezhon, ken ne goéh, ken ne got er goemz...

Trist é guélet en daolen-sé é ti keih tud; tristoh hoah é ti tud disket ha desaüet mat, èl er ré-ma.

Get ré, éh ér eùé de gol...

Kement a argant e hounid er mestr, ma ne houi petra obér get é villetenneu. Donet e hra de houlen genein penaos é hellehè can dijabein ag en huéh ugent mil lur en en des én é di. Rein e hran ur gir dehon aveit ofisour-péïour en Divizion e anaùan. Hag é ma eu-rus bras, rak eun en des ag ou hol.

Er vorh e kavamb ur gemenérrez, dornet mat, de gampen hon dillad ha d'obér ré neué diemb.

11. — D'er pemp ag er miz-ma, éh oè bet en adjudant, e geméran é léh, hag ur serjant iouank ag er burèu, dirak médesinerion er « Commission de Réforme » aveit asé troein diar el lezen Mourier. El lézen-ma e hourhemen kas ar en talva, er soudarded iouank hag en eil-ofisision, betag er hlas 1916, ha nen dint ket bet hoah ér brezél.

Hañni ag er ré-ma, deust dehè bout soudarded a vechér, ne ven kas é grohen de séhein ar en orsal dreinek ! Hag ind de negennat !

Goulen e hrant ur papér get en ofisour aveit laret é vent liés koh-fal. Er védesinerion, hag e zo, ind eùé, soudarded a vechér ag er Colonial, e gav kleniùed dehè hag e verk ar ou fapér : « apte seulement à servir dans ses fonctions actuelles. »

Hag elsé é buélér é chom ér burèueu ur ioh tud iouank, iah pisk, skaññ ha buhëek, ha nien dint bet biskoah én danjér, épaz ma koéh duhont tud oëdet, moéz ha bugalé dehè.

A pe n'en des ket tu d'ou goarn én ou léh, é lakér dehè : « apte à servir aux colonies ».

Elsé é kasér en adjudant e geméran é léh de... Vadagaskar ! Imo ne zouju ket bout lahet get er Germaned !

Na lousteri...

12. — Deu viz « asé » hor boë d'obér ama aveit gout lha tré e oemb pé ne oemb ket de zerhel hol léh. Hor galvet en des hiziù en « Intendant » de vonet, peb unan d'é dro, de vout aterset.

Ne houlen genein-mé nameit : « Ha krédein e hret bout tré d'obér hou labour ? »

Respong e hran, é sonjan donet forh é de ben. Er péh ne houian ket hoah, m'en diskio a nebedigeu.

« Mat, emé eas; fiou; e hran énnoh, »

Nen dé ket bet start er bohad !

14. — Ag er gér é skriñer dein é ma en dud ér spont é kosté en Orian dirak er « Pikerion ». Diavézerion merhat, hag e bik er réral, en un dremen étaïtè, hag e vont elsé ur hleniùed getè ! Mechal petra en diaol é hoah er haillaj-sé ?

Hiziù é huélan un daolen sord n'em es hoah biskoah guélet. Un ofisour, letenant-kanonour, e zo bet torret, rak m'en des groeit troeu kam ha laeret er vro. Ofisour karget ag er bouid e oè, hag é kavè en tu de lahat peizanted de sin é lévr préneu, èl a p'ou dehè guerhet foén, plouz, kerh, avaleu-doar, h: h: dehon. Ne vezè ket guir. Met ean e lakè en argant én é iahl !

Eit distrocin er gurun diarmehon, é kasè guin koh ha champagn d'er horonel aveit mitra.

Met dré forh kamobér, é ma bet tapet. Ha chetu ean kondanet de zakor en argant laeret ha de vout laket soudard ag en eil klas.

Tolpet zo un nebed soudarded, a gement rejimant e zo én Divizion, get ou armaj, ar dachen kér. Groeit zo dehè obér ur gerien vrás, hag é ma ean degaset é kreiz. Nezé éh es lénnet dehon er varn, ar en doar, doh é dreid.

Ne oè ket leuin en treu geton er hach ! É dan en treu-sé éh es atau merhed...

15. — Glau ién ! Er hucisté-ma en em-gavan fri-oh-fri get Blei Lann-Vaoz deit du-ma de glask arlerh kansortet ha n'en des ket kavet. Chom e hra genein de vérennein ha goudé é ta de uélet en E. Opury, é genskoliad.

16. — Degoéhet é en doéré ag en « Divizion » éh on hanhet « Sergent à la Section des Commiss et ouvriers d'Administration de la 2e D. I. C. »

Daù é deini distag me galonieu « fourrier ». Ne chom nameit er ré d'en dias genein. En nivéren 88, hag e zo ar me habel ha men gougen, e zistagan cué aveit lakat ur stireñ cur én ou léh. Rak ur stirén e zo brema me aroué !

Chetu-mé enta dijab grona doh er peurkach 88. Hag curus on, dreistol brema a pe gleuan pegen divourus é get er horonel nebü. Klask e hra trouz doh en ol eil-ofisision. Kastiet en des unan a me hompagnochek rak ne oè ket guen eroall é roched ! ! Obér e hra dehè diskein en « théorie » hag obér ol arden ur soudardi.

17. — Souéhus ! Chetu er gouiaññ endeo. Iéneit mat en des François. Met skuibein e brant ionapi get larerehou dihen er geiudicat. A pe n'hellamb ket balé, é hramb un tam filaj, goudé koën, é ti tud-ma. A pe ne goazant ket ag ou dirollaj, é sahant énep de ge-

ment tra e zo : é mant aveit achiù er brezél aben, kousket ne gous. to; ne vennant ket rein un dapen goed aveit en Elzas hag el Lorén; er brezél-ma n'en dé nameit labour er ré binùik hag e ven ober lahein el labourizion, rak ma ta rë a hardihted dehè. (Goahan, ne uélam ket kalz a labourizion genemb !)

Doué eùt é dap é lod ! Ean é zo abeg d'er brezél ! Perak é l'osk ean en dud d'en em-ivréen, mar dé ol-gelloudek ! Er Pab zo a du get er Boched !...

Keijet get ol en tréu-sé touiadelleu stank, sotonieu a bëp sord hag hou po un diaolen ag er péh e gleuér é unan ag er burëeu ihué lan ag en « Divizion ».

Barbusse e laré é lévr, ker guié meur a uéh, penaos n'en do kavet dén pimùik erbet ar en talva : en dud fur e zo ken gloëu...

Donet e hra Blei hag en D' Jaouen d'en guélet. Pelzo n'em boé ket kavet hennen. Lammet é ag er réjimant soudarded ar droed ha lakeit get kanomeron pöhieu bras. Eurusoh é.

Peb unan ahanomb e zispleg en doérieu en des bet ag er vignoned, ag er vro, hag é tremen hon amzér get er gréden éh omb en un tu benak duhont... é Breih. Met, siouah !

Ieu en Emsaù, — Deit é kériz endro. Er mitin-ma é hra er vu galé ou fask ketan. Un douséniad e zo anehè. En em-zerhel e hrant a feson.

Kampennet é en iliz parréz a gement ma oë tu, hep kuhet neosha labour truhel er brezél miliget. Bolz en iliz, just adreist en aoter, e zo bet toulet d'un obus. Brema é huélér er palastr hag en tammee askied a skour, just én tachad splannan.

Doh en dud én iliz, é huélér éh es atañ fé ér vro-ma.

En anderù-ma, é hramb ur valéaden ér hoëdeg. Brañat e hra bamdé. Tarhet en des er boutoneu glas ar velén é begeu eghare. É kement lêh e zo é tigor er bokedeu'hag é kan en éned. Didan er gué é ma haval genein bout é koed Kamorh : lus, brug, man e hol en doar get ou mantel morliuet, braucit, stank, get guendér kann bokedeu frondus klehérigeu-mé.

É kement lêh, é kavan mammennet ha riolennet é vourboutat é teuak er géot.

Kenevé d'en aerlestri ha de drrouz er hanon ne vehè ket diés ama ankoñhat er brezél.

Sul er Pantekost. — Kadheit é en iliz get plantaj ha bokedeu ag er hoëdeg; rak èl liorieu, ne gavér ket mui kalz a dra. Dein-mé é plij guel er hiazadur-sé, deit pel a dastornereh mabdén, glanoh ha tostoh d'ou Hrouéour.

Ur beleg-soudard e lar en overen. Ur haer a bredeg e zispleg demb diar spered en Avié hag e zelichè hol lakat de anzaù hor péhedeu. Nag a lousteri, nag a dorfeteu ne uélemb ket, a pe vehè gél mabdén de heuli alijeu er Spered-Santél én Avié ! De getam pen ne vehè ket brezél...

Hiziù é tegas er gazeteu demb doérieu ag en Iuerhon. Met aveit er ré e anau stad en Adsaù én Iuerhon, é ma splann de uélet éh es geuiér Bro-Saoz én doérieu-sé.

Arrestet zo ur handad benak a dud er Sinn-Fein. Ha gazeteu er Frans, aveit plijout d'er Saozom, e saù, kounaret, énep de dreisoni (!) en Iuerhoniz ha ne zoujant ket enebein doh ou Roué (!).

A pe vehè bet er Pologn en en dehè groeit kementral, ne vehè ket bet kavet traolah a loré ér Frans aveit hé benigein ! Koérenned !

Ne larér ket penaos é ma en Iuerhoniz, a houdé 600 vilé, didam iau er Saozon hag é mant bet goasket ha goalgaset én ou Fé, en ou ieh, en ou spered, én ur feson divalaù.

Pegours en en des goarnement er Frans sañet é voéh a du geté ? Perak é tehent ind brema de rein dorn de vroieug hag en des ou dilézet én ou goaleur ?

Iuerhoniz e gav en tu de dorrein ou habestr. Mat e hant.

31. — A oudé tri pé pear dé éh es deit ama kogus ar er speredeu. Boutet en des er Germaned un taol bras én Aisne, ha groeit d'er Franszion kilein bet en tural de Fismes.

Ha chetu treboulet me zud. Treiset omb ! Hor jénéralad ne talvant nitra ! Kollet omb !

Hag en doérieu soéhusan ha fentusan de redek, ha de gavet diskoarn ha kaloneu d'ou degemér.

Kreistéiz, dreistol, zo ur vén ou hleuet é komz. Prest int do achap, èl ér blé 1914. Ne uélan ind nameit é mant bet diranjet get balé ha biétein dilabour.

Neosha é ma politikerion ag ou bro é en en des tennet er brezél arnomb, heb abeg. Brema é karehent, merhat, ma vehè groeit get goed... er résal !

Hiziù é péder, ur uéh ohpen, tud er vro de déh. Eun e zo nem dei er Germaned ama.

Ha spont, ha goélerch arré !

Tremen e hra kériz abad en dé ér ru adal d'hor burèu, get karkelleu, kiri bihan, lan ag en tréu préiousan ou doù. Réral e bleug didan er pakadou ar ou fan, pé ar ou skoù, pé didan ou hazal.

Hag éh ant ! De vahan ? Hafini ne hou... trema er hreisté... Met dén n'en des laret dehè é pè tachad é kaveing repa...

Doh tu Reims nen dé ket boursus. È ma en tan é loén, é meur a dachad, ha karget é en oëbr a lostadeu moged é seuel diar en tiéz loskein.

È Mañiné Tiferry é ma en tan é pemp pé huéh tachad. È ilagen Reims eùé é tuem en treu. Me hompagnoneh goh e zo duhont ha hiziù é ta en doéré dein é ma bet dibennet, get un tam potin, er soudard Matelin Lamour, a Loguneh, hag e zo bet redour genein ér burèu araok ma ten kuit.

D'er 27 ha d'en 28 en des fardet er Germanied ar Hent en Introñezed. D'en 29 éh oè me hompagnoneh goh ér fozelieu, dirak manér er Malle (ére hreisnoz a Courcelles, a glei de Reims). Fardet en des en éneberion arnehi. Dalhet hé des pen'deu zé dohru, deusto d'er glaù potarneu, met daù é bet dehi kilein pé bout dalhet : Deu a ré lahét, pear goalaozet ha pear skrapet en des kollet er gompagnoneh.

Ian a Véheuen. — De ziù eur de vitin é téz de laret demb é ma mal téhout ! A houdé déh de noz é tarh er hanoneu viloh eget biskoah, ha merhat é ma ret, d'hor soudarded kilein.

De 6 eur de vitin, éh amb araok. Nem dé ket hir en hent, ha boursus é kenhet : kloar é, ha sammet nen domb ket.

Chetu er uéh ketam é pellan doh er biling a pen dé é verù ! Ur misi e gavam, cher sonjal, get truhé, ér gansorted e zo duhont, én toul berù, étal Reims.

Ul lèuig hon es d'obér, dré vesk er hoed, ken tinér é zél iouank, didan hoarh en dé. Ar hor goarigueu éh amb, én ur varbotat diar er péh e dnemen.

È Ville-en-Selves (Kér-ér-Hoed) é chomamb. Mar dé braù hanù er vorhig-ma, hé ziér nen dint ket ! En ur hoh ti éh omb lojet, hantér toul ha hantér brein. En noz ketan, é ma daù demb kousket ar ur guélé orsal hep tam plouz; rak n'hon es ket liet diskarg hor hiri. Droug hon es d'hor hostéieu !

2. — Ne glaskamb ket neoah guellat hor stad, a pe larér demb ne chomeemb ket' ama.

Un herrad arlerh lein, é larér demb diskarg hor hiri. Ama é chomamb !

Gout e hraimb, get er soudarded é tonet a Reims, penaos é ma oëit en treu duhont. Start é bet. Karget en des er Germaned, hep doujein mag en tenuen, mag er marù.

Soudarded er Holonial en des kannet èl chas arajet. Met goudé ou-des, èl bepred, en em daolet de ivet, de laereh, de zizalbadein. Oeit int zoken én tiér léh ma oé tud hoah, de skrapine ou guin azegeté. A pe oent lan, é sigur lezel nitra get er Germaned, é torrent er bouteilladeu champagn, pé é tidalent er fustadeu guin. Er glustraj, orlojeu, liénaj, papérieu... stréuet ou des ind, roeget, kousiet... Ur spont !

Ken ne laré en dud : en éneberion n'où dehè ket groeit goah.

Hag en ofiserion e oé er ré getan é hoallober. Penaos ou dehè gellet nezé derhel ar ou zud ?

6. — Hiziù é tegoh ur ioh seud genemb é tonet a Sacy, lèh ma oent tolpet. A oudé eih dé é komzér hag é skriüer diarben er péh e zelé bout groeit aveit dastum el lonned divistr. Met hanni, pé gozik, n'en des groeit péh oé ret : kas el lonned ardran, darbar bouid dehè hag ou goarn.

Ama é huéller hoah de betra é ten klenued er papérieu ; ama é huéller eùé, siouah ! é ma bepred er peizant e houzanv er muian a pe za brezé... .

Deit e zo demb ag er G.R.G. un notenn de vout gouarnet kuh hag e lar d'en ofiserion ha d'en eil-ofiserion dioal a zegemér doh ou zaol ofiserion pé eil-ofiserion du, a pe zegouéh d'er Fransizion bout en hevelep tachad get en Amérikaned. Dihuenned é eùé stardein ou dorn ér ru ! Kement-sé aveit plijout d'er Yankees ha ne vennant ket sellet er ré zu èl tud !

11. — Arriù é genein doétré marù me henlabourér iouank, en abab Noel Tanguy a Gistinid. Ean é en des sañet er soñner hag e blij kement : En amzér goh eit bout karet... Bout e oè émon danied ur skrivagnour mat. Chetu can diskaret iouank flam, Doué ouér get pegement a réral...

8. — Hanbet é en E. Maréchal, alézonouz én ur strollad kanonerion ponnér. È ma tostik dein. Liés hor bo en tu d'en emblet.

Ag er gér é larér dein é ma losket illiz Porh-Loeiz, e uélemb en tour anehl, ker aplanz, a zoareuif er Goh-kér...

En anderù-ma, pen dé kaer bras, éh an de greiz er hoddog de skriù d'er gér. Treuzain a hran machado bras hag e greak er fram-

boéz énnè èl el lann genemb-mi, é Breih. Dèbrein e hran men goain amehè. Tachadeu aral e zo goleit a vodadeu guispér. Er uéh ketan é dein guélet guispér deit amehè ou unan, ar ou gouriad. Genembni é vent imboudet ar er spern, ha n'em es biskoah eùcheheit, é Breih, guispéren erbet hep bout douget get ur spern.

Arrest e hran én um tachad kloan, léh ma hellan azéet ar ur chouch bieu. Hag é lézam, un heuradig, me spered de halipat...

En dro dein, a bep tu, treujad tiù er gué e seblant kant peulvan un neved burhudus, bolzet get bareu kinviet, en dé! tenér é krénein doh ou begeu.

Splann ha stank, èl stired dinivér, darmeu ag en oëbr glas e splann ar volz er hoëdeg.

Hag ér bodeu Rouaïnnez-guéus, ur vouialh benak, ar viñen hé néh, e zisko hé figos melén hag Né lagad souéhet ha néhanset. Kui-kal e hra boar, èl aveit laret d'hé ré vihan é ma tost en énebour...

Ar er bareu, émed aral, kant ha kant amehè, e daol, d'er seih aùel, ou soñien hir pé bresk, bprepé guìu ha disoursi.

Ha get en héol é teval, duhont trema Reims, man er bareu e gemér liù velouz, guer-aleunet, ker flour d'er sel, ken dous d'er galon.

N'en des 'met peuh ha braùité tro ha tro dein. Perak éh ion-mé, me unan, ha mé den, é terhel léh er hás hag en divalaùded é kreiz er baradoéz-ma ?

Méh e za dein kleuet en doar é krenein get horos er hanon. Méh e za dein 'hag ankén, é sonjal éh es, hed ha hed get en talva, tud éldonn é lakat ol ou ijin de lahein ou bnedér ha de zismantrein ou obéreu-kaer.

Kloar é en amzér neoah ha peahus er hoëdeg. Bourus é buhé el loñned, dirrabas buhé er plant.

Buhé mabdié hepkn zo treboulet: buhé mabdié hepkn zo di-vourus. Ar é hoal.

Doué, én é vadet, en des 'hadet é kement léh, kloarded ha kened; fallanté mabdié en des lakeit étalté glahar ha lousteri.

Doué en des groeit ag en doar ur baradoéz; mabdié, én é vronzi, en des vennet obér anehon un iihuern.

D'er gué, d'el loñned, ha n'ou des ket spered, Doué en des léset leuñin baradoéz en doar, bet ken ne za arré fallanté mabdié d'hé housi.

Ha mabdié e skuill dareu, ha mabdié e skuill goëd... Ha ne ven ket kompen é ma mammen é zareu hag é hlahar én é fallanté.

Karéein e hra reiñed é Grouéour...

Ha chetu post de bear blé é stleijan me zristé hed ha hed get en talva; pear blé, mah on bet dispartiet doh mem bro, énep d'em halou.

Pemp plé aral en des keméret er Frans a me iouankiz guellan. Naù vié de lemel diar mem buhé dén, hag e déh fommaploñ bamdé...

Epad ma tinerh elsé me vennereb, didan sam ur vuhé truhék, ur veurig vihan, adreist me fen e gan, ken ne foëu hé gouig ru.

« Mem buhé-mé zo berroh hoah éget hou hami, e seblant hi laret dein ha Baradoéz erbet n'em es de hortoz èl digol. Ha neoah me gan...

— Guir e llares, éníg biham er hoed; met lézen erbet n'az tisparti té azoh er ré e gares, hag é te leuñin ne ueles ket er vuhé é tremen. Nivér te zéieu, ne ouies ket pen dehè hag aveidout n'en des déh nag arhoah erbet.

Er skiant e zo reit dein, allas ! é ma me honfort hag eùé men glahar !

9. — Ocit é soudardé Guilleu én araj. Kenderhel e hran de skoein dé hñ moz. Get ou féhieu bras, é kasant potarneu betag ama. Ardø unek eur noz, é ivé en tarhad brasan. Horellat e hra hor peur-kach ti get en horos.

Henoah é ta ur potarn de goéh deu gant paz benak azoh en ti léh ma tèbramb. Obér e hra un toul bras croalh de blantein tri jao.

10. — Padéin e hra er safar. Germaine, Louvois, e dap ou lod potarneu. Tud jahet e vè bamdé; loñned eùé. Hantér hant « procès-verbal » kol e hran aveit ronsed en 310e Artilleri. Er hetan C. A. C. eùé e zo diskaret un nebed vat dehon. Guir é ne zioal ket er ganoñerion.

Kaer zo laret dehè, ou ronsed e gasant d'en deur a pe vè aerlestri ar valé. En em-ziskocin e hran én treskoùdeu, hag en aerlestri e zeval a réz get begeu er gué hag e ziskar tud ha loñned.

Ret é bet d'er jénéral Mordrel kennein d'er ré e hra hent get kiri, dougein ur fuñilen, get tenneu abarh, prest d'en em-zihuen. Skriù e hrér dein en en des mil boén tud spem bro genein, én arben nen dan ket d'er gér. Lod e lar éh on kubet én ur menahti, é skriù ul lévr, e uerhein kir bras goudé er brezé ! Reral, hag get er merhed !

Kaer en des me hancorted laret éh on ama, ne vennar ket ou bredit. Sellec e vè du dohté zoken ! O sotoni en amoedod !

11. — Chetu kreskeit hol labour ! Ur vombezén, kodhet ar Mistradi Pariz, en des losket er papérieu. Hag é bouleñsñ genemb heemb ket en tazeu !

Un doéré aral divorusoh e za dein ag er gér : keméret é me zammiq tachen ér Goh-Kér, aveit obér ul labouradeg de balein aerlestri-mor. Ret é guerhein me loñned ha me zru... Et ma er goal ar hol lerh !

12. — Degoéhet é er blenbed arnomb. Pemp, diar seih mah omb ér burdu, e za er griñ dehè. Terhien, pâa. Dinerhet omb.

Amzér diiahus e hra. Un dé é vè splann ha tuem, ken ne harzé ket; en dé arlerh goleit, ha sklasus en aùel. Glaù ién e hra stank hag é chomér get en dillad gloeb.

Nen dé ket souéhus ma kreska gué ha plantaj ker fonnapl é en amzér é Breih ha plénoh. D'en hañù, ahoel, ne vè ket guélet er vro-ma. Ha neoah, ne garehen ket bout abarth é chom. Amouraploh gouiafiù, èl dré-ma.

Bihannat e hra er bara ardran, e lar er gazeteu. Arheskob Roa-hon en des alijet diskuih a rein bara benniget én overen.

20. — Diskennet é ama ur Vataillon ag en 22e kolonial hag e Germaned tennet ar bol linenneu adal 6 eur noz betag eur, hep hep gellout disoh de nitra. Ret é bet dehè kilein dirak er Fransizion.

Goudé éh es bet arré un ivereh spontus guin champagne get er ré-ma. Ur hravahater hag e oè éno, en des mériennet genemb er kresté-ma. Displeg e hra é sailli er stefeu ér fozaileu èl « un nou-veau tir de barrage ! »

Diù vouteillad zo deit getom hag e laka ar bon taol, goudé pred. Huelk 6, met nen dé ket laboaret avait sailli.

21. — Léno e hren en nihour, én ul lévr de Bourget, penaos mécher ur soudard e zo ur haer a vechér, rak ma tisk d'en dud obér ou devér ! Kach dén ! Èl lévreu é ma éa lakat en treu de gouchein elso. A p'en dehè bidet pear blé dohtu én ux vuhé sord get honnen, é huileh, en eskeim, n'en des mécher erbet hag e ziskar ken ixé mabden, a gom hag e spered.

Obér ou devér ! Ret é ou hieuet a tro en dé é klem hag é sebel énep de hep bili, de beb lézen. En ofisision, ne hra ket vad ou guélet. Unan e lar e télochë en beizantec arsaù a hadein, aveit mah achiühè fonnaplloh er vuhé-ma; un aral e foulou gnezill de valein er ré zo de ben : ar ou goai é mar pad er brezél. Henneh e bed Doué ma sei béan er Boched de Bariz, eit lakat saù didan er Goarnement...

Ha ne laran ket en dréderann ag er péh e gheuer a bad en dé.

Ian a Hourhelen. — Didrous é bet fin er Miz. Met hiziù é sour er papérieu armombarré. Cibetu peizo n'hou es ket bet kement anehè.

Ricou e hren ul libér ag ur vestréz-skol kristén, a Gerform, hag zuhont.

Siouah ! Torret é kerdad me zelen; oœit me faltazi de heek... Guerziein n'hellan mui...

14. — Gouil er Républik. — Ataù é tarh en treu. El pep plé,

friko hon es hiziù : souben fresh, legestr, kig rost, get piz bras, konfitor, champagn, sigarenneu.

Aveit diazéein en treu mat-sé, de 11 eur noz, é saù un tarhad sord n'em es ket kleuet peizo. Ne gleuér nameit trouz er hanoneu, hep déhan, hep distag, diragomb, a glei, a zeheu. Hag er potarnou de goéh én dro demb èl glaù.

15. — Er mitin-ma é houiam en en des er Germaned kroget arré de araokat. N'en des ket a arrest dehè ! Divourusat e hra. Na petra zegoého, aben en taol fin ?

16. — Donet e hra aerlestri german de valé adreist hor pen. Unan anehè e fard, en un taol, ar ur silzigen ag hor ré. Just en des bet hoar en eùchour de saill er méz, get é harz-lam, a pe grog en tan ér silzigeen. Ohpen mal e oè dehoun !

28. — Epad er pemzek dé devéhan-ma n'en des ket arsalet er hanon a gornal. A houdé eih dé éh omb ar nei. Bamnoz, arlerh koén, é ma daù demb dastum hor papérieu ha kargein er hiri, eit bout prest d'achap doh er getan goushemen. De vitin ou diskargamb endro aveit obéi hol labour.

Degoéhet é er Germaned é Nanteuil-la-Fosse, tèr lèu ahanema, a glei, ar lein mafiné Reims. Hiziù é kredamb mat é vo ret demb postal ! Met degóéh e hra sekour, hag èl ma oè strih en tam bro keméret get er Germaned, é mant goasket, én diù gazal ag ou andriennad, get tennet hor hanoneu. N'hel mui na bouid, na dafar tennet degóéh geté. Hag é ma ret dehè tennein ardran, betag ou linou getan.

Met, krénet hon es...

5 a viz Est. — Deit é er hourhemep de gas er Ian C. A. C. de ziskuih. Rust é bet é grogad ha vad e hrci d'er ré ner d'int ket lahet, kavet un tammiq distaù.

7. — De 5 eur ½ de vitin éh amb arack, eit Tours-sur-Marne, lèh em boè kousket un noz, ér blé 1914.

Kérig didrous ha mist. Tud karadek ha desalet mat. Merhed iouank onest, deust dehè bout stumet bras get « modeu Pariz » : brehiér ber, loreu touillek, seuliou ihuél ha begeu liüt.

Neoah n'en des nameit mad de laret anehè, zoken én tavarnieu. Tost int d'Epernay, lèh mah oè péchans arack er brezél, un trohad tud iouank onest ha kristén.

Hénoah é ta aerlestri german de drohein hor housked. Get er chanjemant guélieu ohpen, é chomamb a bad en noz de droein ha de zistroein ar hor golhedeu.

8. — Akoursat e hramb doh hol lèh neué. Hor burdu zo én ti sauet ar biléieu, er en dachen.

9. — Bamnoz, pé gozik, é ta en aerlestri d'hon dihum. Lezel e brant ou hoarnaj de goéh ne viern émen. Étal er velin aùel e gavér trema Fontaine-sur-Ay, éh es koéhet un « torpill » é kreiz ur gerheg gozik aneu. Dithillet é er parkad ha ne chom mui get er peizant, na meit er plouz, plom én ou saù ha dibennet braù.

15. — *Gouil Maria Kreiz-Est.* — Er mitin-ma éh on bet én oren én iliz parréz. Lan e oè a dud ag er vorh, én ou brageu. Ur hant moéz pé plah iouank e dosta d'en Daol santél. Gloëuoh é er hoazed : guir é nen dint ket ér gér.

21. — Tuemmet e hra en héol, a houdé ur suftumiad, kement, man dé bén demb dihuen doh er housked. Forh és é hrehemb un hun ar hor papérien didalvén.

Aneuein e hra en est, épäd men domb-ni kloestret ama. Er vroiz e labour, harz pé knev, aveit dastum ou bléad. Pemzek lur ha trugent e réz dehè aveit er sahad guénih.

Ién dachen, léh mah omb é tèbrein, éh es peizanted forbañnet d'er brezél. Mil lur a ferm e béant aveit un dachen a dregont ekta, un ti fournis, kardieu, kreuiér frank ha léh de lakat pep tra. Get 20 sahad gran, e larant dein, é tant de ben a béein ou eutru, hag a obér ou mizieu. Elsé ou des léh de armenh ur blankig benak.

Tud a Fé int, didrous ha kalonek de labourat. A diad é poéniant, er bren-baotr ha rah ha n'en des nameit deuzek vlé, hag e hrér Iouann anehon.

Beta brema, é mant bet goasket d'er goal. Ur hroëdur 17 vlé ou des kollet er prantadeu paset ha n'en doë kreskeit tam a houdé ma oè gañnet. De seih miz é tas ér bed.

Er haeh kroëdur ne gomzè ket, ha ret é bet, épäd seitek vlé, rein dehon de ivet hag obér ar é dro, èl ur hroëdur eih dé.

Nag ur groéz de zougen aveit é vam hag e zo neoah ur voéz vat, dous, karadek ha bepred ur moushoarh ar hé divéz.

Hé diù blah iouank e labour èl goazed hag ar un dro é mant damezéled dessauet mat ha koarthenned.

Ag en Ardennes é ta en dud-ma. A bep bro, tud vat !...

3 a viz Guengolo. — Deit é ién én un taol. Ha tud klanñù arré ! Er red korr e za demb ha d'en noz éh omb plén é postal.

Er hanol ama éh es kaiz a bisked, hag er soudarded en em-laka de bisketa get grenadenneu.

Labour truhék ! Rak mar tapant pemp pé huéh pisk, sel taol, é lahant kant aral ha ne saúant ar lein en deur nameit a pen dint hamtér-vrein.

N'en des ket par d'er soudarded aveit obér jestreu amoet !

18. — Didrous e oemb ama ha bourein eroalh e hremb én arben demb kavet de brénein pep tra. Met ne chomamb ket. Er mitin-ma, é kargamb hor bouisteu ér hiri, hag éh amb én hent, trema Louvois.

Hag er glaù bras de goéh armomb hed ha hed get hon hent...

Eh omb aman én ur hoh ti, oah ag er soudarded hag en des, èl é pep léh, torret ha kousiet pep tra.

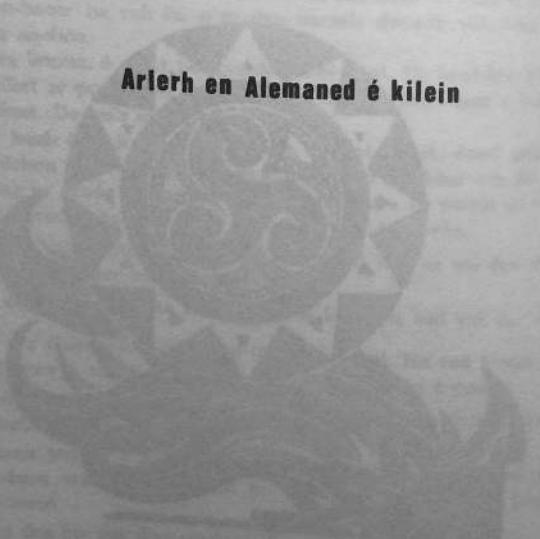
Met rezi zo ne chomeemb ket goal bel ama, ha guelazé !

5 a Hénoal. — Goarekeit en des er papérieu. E ma en Armé abèh è tiblas hag elsé n'en des ket er burëueu kement a hoar de gas kemenneu demb.

XVII

Arlerh en Alemaned é kilein

6. Sul. — Diloj e hramb. De Ludes éh amb endro.

Distaget en des er Germaned azoh mañinéieu Moronvilliers hag ou heuli e hra er Fransizion a dost. Arlerh mérien é kargamb hor hiri. Prest e oemb de vonet én hent, a pe uélamb ur péh tan-kar é tremen, abarh un nebed jénerala ha getè et boulom Clémenceau, ur « calot » soudard ar é ben. A her éh ant treman en talva...

Monet e hramb ar ou lezh, met ar hor goar, ar un dro get ur ioh kiri a bep sord hag a bep réjimant. Tremen e hra a skoéans demb, tankiri get soudarded. E deuorn unan éh es ur hazeten disléget e lénnan arnehi : *L'ennemi demande un armistice, skridet get lettrad bras !*

Laret e hrér éh achap er Germaned par ma hellant, trema en Hantér-Noz.

Ha ni de gomz ag er peuh, hed ha hed get en hent ! Guinuat e hra en deulagad é sonjal é bel er vuhé drist-man achiù ur uéh be-nak...

7. — Oeit e oë mat hor béaj gememb déh. Kavet hon es forth éz lojeris hag aveit hor predeu, éh omb arré é ti ré François, ar hent Villes-en-Selves.

Obér e hran un dro dré Ludes er hreisté-ma. Finfondet é lein kér, dreistol én dro d'en iliz. Koéhet zo hoah potarneu ar honnen. Disternei ha diskaret é rath er guér diarmehi, ha brezillet. Tammeu magoér e zo eùne diskloset, hag un delhenn goh, ag en XIIIe Kantved, hag e ziskòe er Uerhéz azéet, get hé mabig Jézuz ar hé deulin, e zo en ur stad truhek. Dibennet ha dizornet é er Mabig Jézuz hag én é Vam éh es plantet meur a dam potin.

Lahein tud ha kohonnein brauté, setu labour er brezél miliget.

Chomet e zo ar dro deu gant a dud ama, deusto d'en tiér bout fondet. Asé e hrant dastum ou rézin e brenet kir bras getè. Pemp real éh a el livr.

Meur a di hag e oë tud énnè, a pe oemb aman, é miz Mé, e zo goulé brema, didammet ou dorieu ha diuéremnet ou fenistri. Dré en touleu potarn é huélér trestiér torret, glustraj bréuet, keijet get doar, mein, palastr, skolpad.

Haval é get en dén en en déh ur hrén-doar groeit un heijs spontus d'er gérig-ma.

10. — Pellet e hra trouz er hanon. Revendaill é kil soudarded Guilleu.

12. — Arriù é gemenab er gemen de votet arak, arlerh er Germaned hag e diéh bepred.

A hor é kargamb hor firi avait digérein de greisté hantér. Hent Puisieux e geméramb, hed ha hed get en hent-boarn bihan. Tremen e bramb tostik tra de grülech Montbré malet d'en obuseu.

A Puisieux mè chom mui nameit darmes magoér guen-kann, sañet treman en néan. Laret e vehè réunieu ag er ragistoér.

Sillery e dreuzamb goudé. Nen dé ket kalz brañoh. Betag en tarhadeu devéhan-ma meoah n'hé doè ket bet kalz a zroug. Ur ha péhed 6. A fourch ar er Vesles, èl m'é ma ha gronet a ué, ne oè ket vil tam erbet.

Er oah Vesles é huélér ur ioh skafeu solet.

Un uzen glaù e hra hag e laka en hent de wout lous aben. Doar er vno-ma, lan a rad, e stag hag e riski blaooah !

Arlerh Sillery, é krapamb ar er gompézen e frér en « dezerh » anehi. Kuiteit hon es er Champagn pinùik ha karadék, avait moñet én hani « leuek » ha divourus.

Aman éh oè el linennéu germanek. Koéhet zo meur a botarn anehè hag én dro dehè, ha ne chom ket mui tachad erbet ha nen dé bet fozellet, eilpennet, mälet get en obuseu. N'en des trechad a géoton biù erbet é nep lèh hag a stréu ar en doar ne uélér nameit orsal dreinek, bousteu hoarn goulé, armaj merglet, bouteilleu, bouteilleu, bouteilleu, a vilou ! Skarhet e zo meur a vou-teillad « champagn » én tachad-ma...

Ar en hent é kavamb un dachen diskaret hag, étalti, ur vèred soudarded german.

Hed ha hed get en hent ne uélér, a glei èl a zehu, nameit obuseu karget, armaj, bendegér dilézat get en Alemaned.

Ur dra hor souéh : linennéu hent-hoarn bihan e za bet en telva aveit kas en treu e gasemb-ni ar hon diskodé !

Chetu brema Beine, ur voris vrás ha ne chom abarh nitra ar è saù. È lèh en tiér ne uélér nameit bernus mein-rad dispak gronet get géot ha lezeu. Aman é ma er Fransizion é en en des bréuet kér é tennein anehi.

Ar en hent é kavamb ul linenn-dibuen enep d'en tankeu. È kreiz en hent, en Alemaned en des krouïzet un toul bras eroalh aveit ionkein en tankeu brasan. Èl m'é ma'a bik er bidenneu, en tank hag e gofhechè abarh ne hellchè ket doñet ér méz. Kuhet e oè en toul get koed gol-it a vein hag a zoar, haval mat doh en hent tro ha tro dehon. A bep tu d'en hent, kehet èl mah a me sel, éh es plantet tèr pé peder sted gué vrás én doar, ou beg ketan, bet en hantér anehè, hag er rèneu troeit tremal fol linennéu. Else, en tankeu

en dehè klasket tremen en dehè kavet er gué-sé adal d'ou fri, hag é votet arnehè n'où dehè groeit nameit ou boutein doñoh pé don én doar, hep gellout tremen. Ijin en des en dud-ma !

Nogent l'Abesse, lèh ma treménamb goudé, e zo ken truhék hé stad. En iliz hepkén e zo hoah en hé saù, get en doen arnehi.

È Berru éh arrestamb aveit tremen en noz. Met, kavet lojeris én tiér diskaret-ma, ne vo ket é. Dén n'en des ama d'em emvel ag el lojeris ha peb unan e zélé klask é doul.

En un ti hantér diskaret é kavan ur gambr e chom hoah peder magoér én dro dehi hag, adreisti, ur sulériad foén, mahet mat, hag e barra doh er glaù a goéh arnomb.

Plouz n'en des ket. Ur sah hag ul lanjér e zisplégan ar en doar ha mé d'en em-asten anehè. Founapl é ta er housked dein, rak skuñ on.

13. — Sul. — Monet e hran a vitin de uélet enviliz hag e chom eûé én hé saù, get lod hag hé zoen. Ag er XIVe Kantved é lod anehi. Ne oè bet skoeit betag en déieu-ma, nameit get un obus deit a du er Fransizion; met deu pé tri koéhet anehi, n'en des ket pelzo, en des groeit muioh a zroug.

De 7 eur ½ éh amb kuit arré, dré Epoye. Arsaut en des er glaù ha boursus eroalh é kerhet, deusto d'er fang.

Epoye eûé e zo fondet a houdé peizo.

Ar en hent éh es meur a doul obus koéhet en déieu-ma.

È Vaudétre é kavamb tiér saillet pé losket. Rah er gérig-man e zo a blat.

Un ti hag e oè abarh karieu guér hag orsal e zo bet losket. Get er houréz é ma teuet er guér ha breman é ma er guér hag en orsal én ur pikol tam !

Etal er vorhig-man éh es bet ur hrogad. Ar en hent é kavamb un duken toulet d'en Alemaned, en ur gamdro, aveit lakat ur « velin-kafé ». Tennet ou des pel amzér, rak goleit é en doar a gartoucheu goulé.

Achapet ou des en ul lezel ar ou lerh dillad ha benuegér.

De 11 eur ½ éh omb é Warmeriville, ur gérig trohet dré en hantér get er oah Suippes. Saillet é er ponteu ha diés bras monet é kér. Èl linenn vrás Reins-Vouziers e dremen ama. Nen dé ket forh fondet en tiér ha chomet e oè tud disoudard énnè; rak kam-pennet é el liorheu hag er parkeuér. Skarhet é bet en dud d'en Alemaned met pep tra zo chomet én é lèh, èl a pe vehè en dud ér parkeu. Trema er saù héol é mant kaset.

Kavet e bramb él liorheu, saladen ha kaol e impléamb aveit hor pred.

Arlerh mèren, éh an de uélet er vèred. Kreskeit é bet d'en

Alemaned aveit lakat ou ré lahet : tost de 2.000 bé ou des abarh, soudarded lahet, en darn vuian, é krogadeu er blé-ma.

Un nebedig Fransizion e zo eùé, bokedet ou bieu get tud er gér-ma.

Goudé éh an d'obér un dro dré gér. Nag un dristé ! Losket é chomet hep kalz a zroug. Met n'en des mui arnehè na dor na fenestr, strimpel men dint ag ou 16hieu get huéh er potarneu,

Dré fenestri en tiér é huélér en diabarh duet d'er moged, en trestér hantér losket, el lestri kegin, er glustraj, hoarn er mikanigeu, ol en treu-sé du, bouëget, poahet...

Ur labouradeg bras e zo losket abéh. Un ti é unan e uéamb é koreiz un tarhad losket rah. N'en des ket kroget en tan énonn én arben d'en trestér bout é hoarn get leurenneu simant.

É kement nu é chom skritelleu, get germaneg arnehè. Unan e gavan hag e zo é germaneg hag é galleg. Kennig e hra kool, ha start, de gériz ha ne vennant ket labourat aveit er Germaned.

En iliz n'en doë ket bet droug betag er uéh-ma. Ur baniél guen, kroéziet é ru e oè arnehi. Kent kuitat en Alemaned en des lakeit en iliz de saill.

Kavet e hramb lén de gousket én ur gambr soudarded, get guéleieu orsal, met daù é demb stankein er fenestri get gazeteu koh, rak freskat e hra en nozieu.

Er merdi hon es groeit hor burèu. Met embér é térr d'hor'skarhein. Miret e oè aveit réral.

15. — Chomet omb aman épard en dé : arhoah éh eemb kuit.

16. — Er mitin-man é hra glaù a boulad. Arlerh mérien éh omb én hent. De Bergnicourt, ar er oahig *La Retourne* éh amb. Dé-hafinet en des er glaù; met lous é en hent. Glasat e hra un tammig er vro get er hoëdeu ha nen dint ket ol diskaret.

Eit troein diar er fang, é kerhamb diar geot kosté en hent-bras. Hent Rethel é geméramb. Eafin é èl un ten : laret vèhè un hent roman koh.

Ihuéloch eget Warmeriville é kavamb un dorgen hag en doë en Alemaned groeit ur hriùléh anehi. Krouizet é rah ha simantet, get touleu aveit tennein.

Klasket en des er Fransizion en dro diarnehi ha daù é bet d'er Germaned hé dilézel a her, goudé bout boutet en tan én diabarh.

D'hum eur hantér éh omb é Bergnicourt. Lakeit é en ol ponteu, en ol kroéz-henteu de saill, hag en tiér e zo haval doh er ré hon es guélet é lén aral.

Lan é kér a soudarded. Hor boutein e hrér én hevelep ti get er « Secteur postal », ér mez ag er voh ha truhék eroallh. Ofision ha soudarded, ol éh omb én ul lod. Deu ugant omb ha lén

e zo de zek, d'er musian !

Lod e zo ret dehè kousket én un toul e servijè de gaheri ! Guel é genein-mé monet d'er sulér. N'em es na guélé, na plouz bag a tro en noz ne hran nameit krénein didan me zoën meinglas.

16. — Glaù bras arré.

17. — Kampen e hramb hol lojeris a mebedigue hag erhatat e hra hor stad.

18. — Éh omb bepred ama. Didrous omb. Kaereit en des un tammig en amzér.

19. — Komz e hran get tud ag er vro, chomet aman a houdé pear blé get er Germaned. Nen dé ket bet boursou ou buhé. Sellet e vezent èl prizonerion ha ne hellent pellat doh ou farréz. Labour ou dezè d'obér aveit en Alemaned. Pep mitin é vezent galüt hag er ré ne zegoehent ket d'en eur, e dapè un amant, er uéh getan, ha prizon goudé.

En dud deit ar en oed en doë karg de labourat en doar. Kaol-irvin, irvin, rutabaga, betrav-saladen ha legumaj aral e reként la-kat én doar.

Er merhed iouank e iè d'er hoed de ziskar gué get er soudarded.

Er brizonerion a Frans hag er oazed, é kreiz ou ampartiz, en dezè el labourie brezél d'obér : touleu, fozeilleu, h. h. N'où dezè kén bouid nameit er péh e estent hag en tueigou e zè dehè ag er broieu divrezél. Met bihan e oè ou loden ag er ré-ma. Er soudarded, èl rézon, e oarnè getè er pep guellan !

A pe oè er Germaned didan monet araok, ou des tolpet en dud koh hag er vugalé n'où doë ket deuzek vlé, é iliz Avançons hag ou dalhet abarh de hortoz er Fransizion. En dud iouank, paotred ha merhed, adal 12 vlé, ou des kaset getè.

26. — Setu-ni ur suhuniad ama. Laret e hrér demb é ma arrest en Alemaned ar en Aisne. Bamdé é vè ur hrogad benak aveit asé ou distag azoh en tostenneu, met bén e vo donet de ben anehè. En em-zihuen e hrant par de ziaoled ha ret é monet dehè krog-ha-krog eit ou lakat de gilein.

Er mitin-man é ma hoah oeit et Fransizion dehè. Lakeit ou des ind de ziskrog un tammig; met kentih éh es deit réral hag en des fardet ar hor ré, hep sellet doh en tenneu. Doh tu er Fransizion éh es diskaret éléih. Neolah n'où des ket tennet ardran.

27. — Sul. — En noz treménet é ma deit er gouiañù de gas é zoére demb : rëuet en des ha fresk é bet a tro en noz. Mal e vo demb lakat hor gloañaj.

Gouiet em es é overennér én ur chapél ag er gér-ma, troeit de

vout klanidi. Ha mé de uélet. Ér chapél n'en des ket léh de ove-rennein; tud goalaoret pé klanid zo abarh. Ér sulér é ma ret dein koed bréuet ha tostad a skour, ur beleg-soudard é krog get é ove-ren, é unan kaer, hep dén erbet de respont dehom. Aben neolah é tegoéh ur soudard aral hag ur morian.

Er soudard-ma hag e zo merhat ur bëleg ciué, e respont en overen bet er Hyrie hag e achap nezé par ma hel. Ne chom mui na-méidonn hag er morian. Respont e hran en overen a me léh, hep gellout servij er bëleg, rak é ma ean en un toul, léh m'en des poén é troein, ha me zo mé ar gein er groéz mein-bén e hra bolz en iliz dreist en aotér, ur mètr benak ihuéloch egoton.

Er bëleg ne hel ket deulinein ha böh en des é turhein trema-zomb.

Groeit é en aotér get ur stalaf lakeit ar bilériadeu brik. Deu ben gouleu e zo staget doh diù vriken aveit servij de biletteu. Ul liénig distér e hra en duel ! Ker peur é aman èl é kreu Betléem...

En anderù-man, arlerh mérien, éh an d'obér un droiadig ar un dorgen e uélér diarnehi tèr lèu benak ar dro, treman en engann. Epad mem baléaden, é tremen dreist me fen pemp paré aerlestri; ér getan éh es seih arnugent, én eil eih arnugent, én dervet seitek, ér bedervet unek hag ér bempvet trihuéh. Lezel e hramt de goéh, dreist linenneu er Germaned, un douséniad bombézenneu peb unan hag éh ant kuit a her, tenneu ar ou lerh.

Kentih é saù diar en doar mogedenneu hag e grap ihuéloch. Prestik goudé é kleuan en tarheu é redek dré flagen en Aisne.

Horosal e hra en doar, hirisein e hra en ér ha chomel e hran mut dirak en daolen eahus-sé.

É tonet gér, é tremenan dré ur malézad doar bras léh ma kavan ur savadur, groeit get simant, én inouer d'er Uerhéz, get er Markiz Polignac hag e zo péchans perhen er vroad doar-ma.

Tèr taolen a vuhé er Uerhéz e zo liüt arnehon get liüaj kri. Mar dé bras er savadur é ma pel a vout brau.

Tra souéhus, ne uélér tam doar labouret ér hornad-ma.

3 a viz Du. — Setu deit glau arré. Monet e hran de reseu aveit en em-unañmeim get me mab kohan hag e hra é gomunion ketan er mitin-ma. Elsé en em-gav hon inéafineu é karanté Doué...

Arlerh en overen en em-lakan de glask huérizom-tud ha beier e gavér dré-man a drouhad. Ur sklisennad e za genein aveit goalhein er pearzek éh omb doh taol.

5. — Men galüt en des en Intendant Baré d'é vuréu, en anderù-man, aveit laret deim en en des men douget aveit bout « adjudant ». Lénn e hra dein en noteu en des lakeit adal d'em hanu hag e lar énné gant vad ahanonn hag a me labour. En trugarékat e

hran, met en ur sonjal ne servijo merhat de nitra kement-sé, mar da d'er brezél hag achiù ember.

6. — De greisté éh amb araok. Pemp kart lèu hon es d'obér kent degóéh é Saint-Loup-en-Champagne. Ur vorh vras é honnen. Ur hant hantér a dud e zo chomet abarh. Deu di hepkén e zo losket. Komz e hran un herrat get ur voéz goh ha n'en des ket digéret, hag é tispieg dein er péh em es kleuet araok diar buhégeh en dud épád er brezél.

Fransizion prizonet e labouré ér hornad, Poloniz doh ou goarn hag e oè mat én ou hevér.

Monet e hramb de zébrein ha de gousket de di ur voézig truhék hag e zo deit hé goas d'é guélet. Setu pear blé éh oent dispartiet.

7. — De 10 eur éh amb araok, aveit Inaumont. Fang e gavamp. De greisté éh omb étal en Aisne, met tremen diarnehi e zo un dra aral ! Saitet é er ponteu hag en henteu e gas dehè Tri pont e zo taiolet ar er oah d'er Génie : deu ar wageu hag un aral ar verneu fagot taolet en deur. Dreist en Aisne é treménér hoah, met én tu-ral é ma goleit en doar a zeur glau lénét ha d'er oah dihlannet.

Rè strih é er ponteu. Just é d'ur har get deu jao tremen diarnehé. Fal hroëit int, ker fal ma huélan ur jao staget doh ur har é koféh ar é gosté, obeit é droed étré diù blanken. Ha setu arrestet kiri ha tud ! Labour e gavér de dennein gar er jao ag en toul. Eurus a pe nen dé ket torret.

A p'ariùamb é Château-Porcien, é kemenér demb arrest ama hiziù.

Klask e hra peb unan é léh, é tiér fondet rah d'er Germaned. Un daol skrapet én un ti, kadoérieu en un aral, koed d'en em-duemmet ha d'obér bouvid én un drivet. A pe zegoéh en tioél é ma tolpet er pep brasan ag en treu ret.

Ur gérig vrau eroalh é Château-Porcien, deusto d'er ioh tiér pri e uélér abarh. Saüet é kér, darn ar un inizen é kreiz en Aisne, darn doh en deu du ag er oah. Dreist kér, ar ur roh ihuéloch éh es ur hastel koh revinet hag en des reit é hanu de gér (*Castrum Porciani*). Savet é bet, e larér, get er Romaned.

En iliz hag e zo lod amehi ag en XIIIe Kantved, e gavér abarh un draig benak kurius : bieu koh, ur porched kizellet hag e zo bet kaer. Dibret é d'en amzér. Ar un tam chom, é huélan ur bar rezin kizellet mat get é zél liüt é guér, ur pikol maligorn get é gorneau er méz, é valé diarnchê.

Komz e hrér en anderù-ma é vehé deit kannaded ag en Ale-magn d'er Frans, de oulen er peuh. D'en noz é huélamb en doére ar er gazeteu.

Hag é kreiz en Europa é ma er broieu goasket é fitchai hag é klask torrein ou ranjenneu. Marsé é tei er frankiz aveit lod ?

Ne chomo merhat nameit er gach Iuerhon ha mem bro ha n'ou do hoah nitra de lipat. Ha neoah, nag a Vreihiz e zo koéhet er uéh-ma hoah aveit er Frans hag aveit er « libération des peuples opprimés » !

8. — Setu arsañet en tenneu enta ! Leuiné e zo. Er ré ne uéllant nameit er brezél achiuet e huch, e vleij, en ur gredein é ma arhoah éh eint d'er gér, hag é vo er vuhé èl araok.

Er ré fur e hra sonjeu ! Petra e vo ahanomb-goudé er goaleur. ma ?

De greisté éh omb én hent trema Novion-Porcien. Diés bras é kerhet, get er fang trapikellet d'er hiri, d'er ronsed ha d'en dud. Ar en hent é kavamb ur gompagnoneh prizonerion german é vot net ardran. Arrestet int d'obér un diskuih, hag éh ant, én ur parkost, de glask betrav-loñned e ziglorant hag e zébrant é kri.

Tremen e hramb é Ecly, Inaumont, ha Séry, tri hart lèu benak étré peb unan ancheh. N'en des dén ér vorheu-ma. É toul en norieu é huélér kadoérieu, glustraj taolet ér méz. Brezillet é en ol gatréieu guér. É kement kroéz-hent éh es ur pikol toul groeit get ur min. Spontuset un dismantre !

Araok monet é Novion, é ma trohet en hent. Ur pikol toul e barra doh en dud a dremen. Ret é demb obér ur gamdro ar en doar labour, l'h ma kavamb fang, bet hon deulin !

É Novion éh es chomet tud. Met diés bra- é kavet en distéran lèh. Lan é kér get soudarded er 4e Armé ha ré hon Divizion-ni. Ret é demb en em-voutein én un ti lèh mah es huéh a vugalé : pemp plah hag ur paotr. Bugalé desavet mat int ha loant. N'en emglemant ket ré ag en Alemaned. Neoah éh oér strih arnehè. Labourat e oè daù dehè, hep bout péet. Ou légumaj, ou fréh, ou iér, ou hounifled e oè aveit er soudarded. Er ré e chomè iér geté en dezè deu ui dré iar de gas pep suhun. Deu vlank hantér ou dezè aveit er péh. Er ré ne gasent ket ou hont a uieu e zéléé péein ur mark dré ui.

Buhé divalaù e hré lod ag er merhed get er Germaned. Tri a vugalé e zo gafinet ancheh ér gér-ma. Marù int — pé lahet — kentih gafinet. Hag er gisti-sé e oè merhed diméet hag e zo obeit de heul er soudarded, a p'ou des kilet.

Er ré iouank en des en em-zalhet guel.

Dg drizek vlé e vezé groeit d'er vugalé labourat, èl ouz zud. Skolieu me oè ket mui. Hag éh es bugalé ha ne ouiant nag « a » na « b ».

Er person e oè chomet ér vro er blé ketan; met un dé éh oè arrestet ha kaset d'en Alemagn. Deit é endro goudé, ha keméret en des ié iliz hag e oè groeit ur hlañudi ancheh.

9. — Er mitin-man éh a soudarded er IV^{et} Armé araok. Frankoh e vo arnomb ! Kemér e hramb aben un ti fournis aveit lakat hor burëu. Ha ni d'er hirri de ziskargein hor papé-rieu.

Jaojaploh é eùé hol lèh de gousket. En nihour é ma bet ret demb kousket én ur marchaosi digor d'en aùél ha d'er glaù. Tèr guéh em es chanjet lèh d'em guéle, hag ataù é koéh glaù arnon. Daù é bet dein lakat un nor adrestein de zis-troen er glaù diarnon.

10. — E kreiz en noz treménet é tihunan get un tarh spontus, ha tivl en doen é teval arnon get en horos.

Kent monet kuit, er Germaned en des minet er gar hag ur parkad bras obuseu. Kroget int de saill. Braüet ur safar !

De vitin, pe saùamb, é kavamb rah hor papérieu eilpennet get en horos, en taolieu ar ou hosté, er guér brezillet. Trò er mitin é talh en tarheu, dék, ugant ar un dro. Ker « kriù ha ker stank int ma n'en des tu d'en em gleüt.

Gohan zo, glaù dir e hra ha nen dé ket fiapl lakat er fri ér méz.

Aben é tremén dirak me fenestr korv ur serjant ag en 43^{et} Colonial lahet get un tam obus.

Donet e hra kemen demb de skarhein ahaneman a her. Mal e oé !

De Château-Porcien é tistroamb.

En ur velin hol lakér de gousket. Met divourrus é hol lojeris : ne harzamb ket get en anoued, toullek èl men dé er velin.

XVII

Achiu é er brezél

RECORDS OF THE

11. - Arsañet en des elkent en dihoëdere ! Er uéh-man é ma sur en doéré. Lennet é bet demb ér " Rapport ". Hag en teadeu de labourat ~~muxoh~~ eit biskoah.

Epad en noz é ~~ta~~ dein dihun hag é choman bamet mat é huélet ~~er~~ blancheris adreist me fen é loskein hag er fulad-tan é teval arnon.

Seüel e hran a herr, eit monet d'el lein. Soudarded er gompagnoneh e zo aman en doè groeit tan en nihour aveit 'n'em ~~doen~~ net hag ankouéheit el lahein; ur skod en des rudellet ar er ~~o~~ blancheris, épard en noz, ha lakeit en tan abarh. Get en aüel-réd é krogé herrus en tan ha diés e vehé bet el lahein a pe n'em behé ket ean guélet abret. Get diù pê têr seillad deur é têr de ben anehon.

12. - Araok ! Trema Reims é kerhamb, én un dremén dré Avançons, St Loup, Roisy, Boult-sur-Suippe.

Deit é kaer a vitin ha séhet mat en des en henteu. Ur blijadur é obér hent.

Goudé St Loup é kavamb un nebed tud é tonet a Roisy. Eh ant de St Loup de uélet tud aral e anaulant ha n'ou des ket guélet a houdé ohpen pear blé.

Ar dro têr eur éh omb é Boult. Fondet mat é kér. Ur voéz e gomzan dohti, degoéhet déh ag en Ardennes, léh mah oë ket a houdé arlañné. Nezé ne oë ket fondet Boult.

Kavout e hramb tiér hag e zo hoah ou zoen arnehé.

Un nebed plouz em es degaset genein a Château-Porcien, e zo grès dein ou haout hénoah de lakat ar ur guélé orsal, léh ma hran unan ag en hunéeu guellan em es groeit a houdé 1914 : hunéet em es ar er peuh hag ar men distro e Breih !

13. - Chom e hramb ama hiziù hag a vitin é tiskargamb hor papérieu aveit ou duein par ma hellamb !

Ur véred german e zo ama, get pemp kant bé abarh. Er véred parréz en des servijet de gannva. Skarhet e zo bet béieu aveit kuhet soudarded é tennein. Ag en iliz ha rah éh es groeit ur hriüléh. Fin fondet é.

Merhed deit a zeget er Germaned e arriù ama. En em glem e hrant start ag el labour e vezent lakeit d'obér, ag er bouid, ag er féson ma vezé groeit dehé kerhet.

14. - De 7 eur 1/2 éh amb araok dré Fresnes ha Reims aveit Ludes. Deu gilomètr ha tregont hon es d'obér. Yén é ha skornet en henteu. Bourrus é er herhed, met kerhet mat zo ret aveit en em doemmet.

Treuzein e hramb arré bro en Ankeu Ataù fozelleu, touleu

potarn, orsal dreinek, tiér diskaret...

Met en tristan e zo adal Vitry-les-Reims. Ama é ma kér mantreu divalaü. Duhont, é kreiz Reims, é huélamb é seuil fallanté mabden. Tammeu anehi e zo koéhet hag é spiér, un hantér lèu azohti, hé goulieu du é kreiz guen er vagoérieu.

En tiér, er rieu, er savadurieu, ol er péh en des gromit aheit guellat stad en dud, en des servijet, épard pear blé, d'en em zihuen, pé d'en em lahein.

Emesk ol en treu-sé, braù pé talvoudus, er soudard, ne vern a bêh bro é ma, n'en des bet nameit ur sonj : en em guhet, hag ésat é stad. Abeit disoh en des touillet er magoérieu, pé ou diskaret, touillet en dorieu, pé stanket ou zoul, touillet didan er rieu pé sauet bardelleu arnehé, kemeret glustraj, mikanigeu, deluennu de lakat étrézon hag en énebour.

Hag en obuseu e zo deit, hep truhé, de ziskar rah er péh e vezé en ou hent. Adal nezé en em gav aotréet mabden de gemér ha de fondein kement tra zo : en ivaj abeit ivet, er glustraj abeit obér tan, en dillad hag en treu aral abeit kas geton pé abeit guerhein.

Dré en toul groeit get ur potarn é magoér un ti en des pep guir ha pep onestiz.

Arriù e hramb elkent é Ludes goudé bout treménet dré Cormontreuil ha Montbré. Fal lojet omb eiten dé ketan. Trugaré Doué, kavet hon es arré repu é ti François abeit hor predeu.

15. - De 8 eur er mitin-man éh omb éndro ar en henteu. Dré Craon-de-Ludes, Louvois, Tauxières é treménamb. Plijadur pen don eurusoh ; tud hag en des diskoeit karanté dein ha abeit er uéh devéhan...

Hed ha hed get en hent é kavamb tud ag er hornad, hag en doé divroet, é vroein éndro, get kargeu glustraj ha lestri.

Eùéhat e hran eùé un dra diskonfortus hag e zisko di-gasted er ré zo de ben ag en Armé : étal heskennerh Louvois éh oé ul léh abeit dornein en esteu. Soudarded e vezé kaset de zornein. A pe oemb oait kuit, é chomas en dornereh é darn. Reit hor boé karg d'en ofisour e oé "Major de cantonnement" n'en des groeit nitra ! Hantér kant sahad gran e zo chomet berniet é kreiz er park hep bout goleit. Hag é ma er guénih

é kelidein a dreuz dré el lién. Etal en dorneréz éh es ber-neu éd boulhet ha chomet digor d'er glau. Glas teur int !

Epad en amzér-sé tud er vro, hag en des un tammig muoh a ben eit er vistr-soudarded, e had par ma hellant eit er blé 1919.

E Tours-sur-Marne éh arriùamb ardro kreisté. Rein e hrér demb en hevelep léhieu get er uéh aral mah oemb ama. E ma pep tra èl er uéh-sé. Ken nameit en héol ha nen de ket mui ken tuem. Hag é ma souéh genemb-ni én hor sulérieu digor d'er seih auél.

16. - Daù é dein chanj léh d'em guélé. El lakat e hran étré er cheminial ha korn er gambr ; hag adreiston é stennan me lién telt. Elsé é ma klôssoh arnon. En noz treménet, deusto d'em zér lanjér, d'em hapot, n'em boë ket gellet en em dueemet.

Er burèu é tamb de ben a gavet ur fornèu d'obér tan.

17. - Arriù e hra genemb doére ag er jilori e zo get en dud ardran, én arben ag en arsaù brezél. Hoaret e hrér, kanna hrér, korol e hrér, ivet e hrér... Marsé éh es muoh a léh de skuill dareu, a pe sonjér ér mileu a dud iouank e zo bet diskaret épard er pear blé-ma. Nag abeit petra ?

Aman é ma bet didrousoh en treu, rak n'en des ket kalz a gem én hor buhé-ni. Ma ne goéh ket mui hoarnaj arnomb, atau éh omb é postal ar en henteu, hag atau é chom liuet én hor spered en taolennu spontun hon es guélet ha biuet.

En dé Bourrus aveidomb-ni e vo en hani ma veemb disouardet. Ha hoah ne vo ket Bourrus abeit en ol. Bout e zo ré hag en do keu d'er vuhé-ma. En ofiserion koh e zo genemb ha ne oent nameit tudigeu é karg, kenuerherion distér, er ré-zé e vo souéh geté kol er 500, 600, 1000, 2000 lur e douchant bep miz ; er chervad hag er skrapereh e hrant hag en damani ou doé ar er soudarded.

Ret e vo labourat abeit biüein arlerh bout biüet hep labourat !

18. - Tra souéhus ! arlañné ne oé kén komz nameit a "Réveil des Nationalités", a "Droit des Peuples à disposer d'eux-mêmes". Délé oé d'er brezél-ma rein frankiz d'er pobleu goasket, ha brema, pen dé gounidet er brezél d'er ré e vanné kement-sé, é larant é ma un dra danjerus.

Ha setu perak : En Autrichianed ehoulen bout staget doh ou bredér ag er Germani ! ...

Hor bégeu bras a bolitikerion n'ou doé ket sonjet é kement-sé ha n'ou des hoant erbet de rein ou frankiz nameit

d'er broieu distaget azoh er "ré tréhet" aveit ou dinerhein hoah muioh.

24. - Hiziù é huélan un dra hag e hra dein obér sonjeu : ur holonel e lar "Eutru" d'ur peurkaeh maltotér a Bariz, deit de vout ofisour, Doué oér penaos, hag e lar "soldat", "sergent" hennen-ha-hennen d'un dén disket hag inourapl, ha zoken d'ur beleg...

25. - Achiù é en emgann doh er Germaned ; met kenteh é ma krogeh er brezél étré er spered soudard hag er furneh.

De vitin, de greisté ha de noz, eit pep tra breman, é soñner get en trompill, èl a pe veemb én ur soudardi.

A vitin bet en noz é huélañ er gaeñ soudarded e zo ama hag en des böh ou rér get er brezél hag er vechér-ma, éh o bér ekselsis, é tennein !!!

Notenneu e zegoéh plén aveit degas sonj d'er soudarded é télant saludein dalhmat, dougein ur houriz lér, stuein ou léraj, ou hoarnaj...

Bout e zo ama tud hag en des harzet pear blé hantér doh fardeu er Germaned ha n'hellant ket harz doh kemenneu ken dibret.

Selleu du e uélér ; touiereh e gleüér. Mal e vo arsaü rak bar é er mezul.

Ha n'en des ket deit sonj d'er vistr de ziskein na de zeverral en dud-ma, brema p'ou des hoar...

Kroget é er gazeteu de zispléget amoëdaj diar en Alemagn ha Guilleu II. Laret e hré demb é ma get jourdoul é ta El-zasiz de vout Fransizion, a pe ouian mé, eit bout oëit duhont, ou dehê karet dreistol biüein digabestr. Nag a heüier e voutér get en dud !

De hortoz falloch, é ma bihanneit brifen er soudard ; er guin ne arriù ket. Deu gartad hepkén e rér bamdé. Butum ne gavér ket mui, én un taol, na chikola, na kant tra-ral. Mechal d'é men é mant oëit ?

Er ré e zo ar dro er guin endes en em lakeit d'er guerhein d'en dud disoudart ha de lakat er soudarded de iun. En dillad, er bouid e gemér en hevelep hent.

Haval é geneimé ma koudeuet mat kousians er Fransizion.

2 a viz Kerzu. - Deitz zo ur Belgiad ama de glask fermein un dachen, 95 ectar dohti, ol en doareuiér én ul lod. 600 guéen fréh e zo arnehi : avelenneu ha prumenneu. Er perhen, en E. de Talhouet-Roy a Bariz, e houlen 3000 lur ferm ér blé aveiti, met e léz en deu viéad ketan a vad get er meitor. Ferm tri-huëh-naü-deuzek vié e rér dehon ha 5000 lur aveit

lakat orsal én dro d'er pradeuiér. Kampen e hrér aveiton ur velin-aüel aveit tennein deur ag er puns, hag en tiér, araok ma tei énné.

Er Belgiad n'en des ket vennet donet : ré gir é kavé er ferm.

Ha perhenned er vro-ma ne gavant ket mui meiterion de labourat ou zachenueu.

XIX

En hent d'en Alemagn

4. - Monet e hramb kuit ahanema ; de Matouges, én tu ral d'er Marne. Têr lêu d'obér. Dré Condé é treménamb, straket doh er lué get glaûaj, ha, doh en dias, get fang stagus er vro-ma.

E Matouges é ma truhék hol lojeris. Neoah, de noz é krog en derhien-paper én hor mestr, ha ean de hirat er hemenneu, deit ag er jénéral. Ne oent ket splannoh goudé-zé ! Dék eur é araok ma hellamb plouzein.

5. - De bedér eur hantér, er mitin-ma é krog er gegine-
rion de vleijal. N'ou doé ket ind filajet en nihour ! Kenevo
er housked !

A vitin, éh amb arré én hent. Tregont kilomètr benak en em asten diragomb betag Cheppes-la-Prairie, léh mah amb. Tremén e hramb é Chalons-sur-Marne, karget hoah a zamoranteu er brezél : pâhieu-kanon, rodeu-kar, berneu koed.. Divourrus é kerhet én henteu skosellet ha fangek. Met hon es, ha guel-lazé aveit hon diùhar, kirri.

6. - Chomet omb é Cheppes hiziù. En ur hardi bras, hep kostéieu, éh omb lojet. Ha léh demb de grénein ! Kampen e hran men guélé èl a pe vehen didan er stired hag elsé n'em es ket ré a anoued.

E ti peizanted éh omb é têbrein. En tad hag er mab e zo soudarded ha pèl doh er gér, frankiz d'er vestréz de bakein "toulladeu" é kreiz hé flijadur. Neoah en em gavamb erhat én hé zi. Tan ha tredan e zo.

7. - Araok, a vitin. Un dro vrás e glaskamb, èl ma tegoéh liés genemb. Dré henteu bihan é hrér demb monet, bêh d'er ronsed é stléjal énnè ou hirri. Stanké rekant arrest. Ruzein e hramb ha nétra kén. Epad un herradig é heuliamb kanol er Marne hag é treménamb étal ul labouradeg rad-deur.

Arlerh bout klasket un dro vrás, é troambah grons trema Vitry-le-François, er gér-sé mah on bet abarh er blâ ketan ag er brezél. Met nen damb ket é kér. Troein e hramb diar-nehi, er rakér, aveit kemér hent Perthois, léh ma tâléamb lojein.

Nen de ket bras kér, met, eit ur uéh, é ma erhat hol lojeris. Bout hon es ur bureù, un ti de zèbrein, ur gambr de gousket, tuemmdér ha sklérdér.

8. - Sul. - Hol lezel e hrér de ziskuih dé ama. Overen Merhed ag er vro e zo deit d'en overen : muioh a albénou des get dillad ou amezegezed eid get er péddenneu.

Goudé éh an de hoarn er burèù, a bad en dé : me zro é Doh en noz é tegóéh ur braù a zoére genein, dré bellgomzér ; Vitry, e zo bet diskaret get un tankar ha goallaozet én ou fen hag én ou divréh. Hag é mant astennet bremen énur hlanudi à Epernay. Rezi zo é kreskei me labour get en darvoud !

9. - De 8 eur 1/2 éh omb én hent. E Thieblement é kouskamb, én ur hardi digor d'er seih aùél, ar ur bern melchon ha, doh en em hroñnein mat get me lanjélieu, é tan de ben a dremén un nozech hep ré a anoued.

Hor hoén e zèbramb é ti un dén koh, genedik a Strasbourg ha groeit dehon é servij ér Frans. Koéniein e hra genemb... Met er pêh e hra er muian a blijadur dehon e zo ur hartad guin hag ur sigaretten ! Iouankat e hra é zeulagad dohou guélet !

10. - Araok de 8 eur. Hir é en hent : 30 kilomètr benak. Neoah er pen ketan anehé e za genemb dibill kaer. Obér e hramb un arrest, aveit dëbrein ur bégad, kent treuzein St Dizier hag e zisko bout tolpet abéh doh en deu du ag en hent.

Ne hramb nameit hé zreuzain, heb errestel ; met doh er pêh e uélamb, nen dé ket forh braù kér. En dud nen dint ket braù naket. Fal uisket int. Bugalé e drapikel ér fang, én ur vutumat ha merhed vil ha lous e sel dohemb é tremén diaztrezeu ou dor.

Braüat e hra er vro goudé. Stankat e hra er gué. Setu berjéieu avaleu, kignéz ha, zoken, ur uinieg benak.

Ancerville (Meuse) e zo gourvëet én ur flagen hlas, étré diù dosten bourrus. Koh é kér ha chom e hra énni lod kaer a éleih anehé ha meur a di e zegas sonj dein a ré en Henbont ha Kemperlé. Braüik é en iliz, dreistol en nor dâl hag e zo kizeller.

Goarnet e zo d'er ruieu ou hanüeu koh ; pêh e zisko éh es tud avizet de ben é kér.

11. - De 8 eur 1/2 é ma en diblas. Mannékat e hra er vro, ha dré-zé é vraua éleih. Pêhed é é talh er glaù de goéhel ; rak bremen é vehé deverrus obér hent. Tèr lèu benak e hramb, hep ne arsaù er glaù. Hiraeh hon es d'arrêt.

En ur gamdro, diar lein un dosten, é huélamb un tour i-liz ihuéi é tibouk a vesk er hlazadur. Azé é kéréemb.

Embér é huélamb kér, stardet én dro d'en iliz ha d'ur hastel, fenestri dantellet dehon : kastel duked Lothingen

E Stainville éh omb. Ne gavamb ket guélieu ; met get hor golhedaeu plouz, deit genemb ér hirri, é helleemb dizoarein hor horveu hernet épâd en noz.

Er burèu e renkér lakat én un ti lous. Kéris e sel rous dohemb hag e déh a pe dostamb. Revendaill é mant bet "skao-tet", hag é tioallant.

12. - Diskuih hiziù. Degoéhet é er hemenneu aveit disou-dardein er ré gohan ahanomb. Etré en Nédeleg hag er 5 a Hué-dohem hag e déh a pe dostamb. Revendaill é mant bet "skao-tet", hag é tioallant.

Neoah en em houlen e hramb perak é hoarnér ker pél ama d'obér nétra, peizanted hag e zo mil zobér anehé er gér aveit hadein ha kampen en doar aveit en neüé-amzér-ma-za...? Segred er burèueu !

13. - De 8 eur éh omb én hent aveit Saint-Aubin-sur-Aire, hag eùé é kreiz er glaù ha n'en des arsaù erbet dehon. Krapout e hran ér har, hag, astennet ar ur bot plouz, é sel-lan doh er vro é pellat doh en deu du, beuet én tapenneu glaù e gleüan é hrezillein ar el lién, dreist me fen. Amérikaned e gavamb ar en henteu ; se uélér kalz nameit é valé én ou zankirri. Deit int de sekour a pe oé groeit el labour... De 11 eur 1/2 éh omb ér vorhig-a-nitra-ma. Ur barrézig vihan é, ardro 500 a dud abarh.

Fal zegémér e hrér demb arré. A houdé pen ketan er brezé é ma en dud-man é tiskrohennein er haeh soudard, par ma hellant. Brema, pen dé "er vuoh didan monet de hesk" ne vennant ket mui hé guélet ! Goulen e hrant argant ha rah get en ofiserion aveit ou guélieu, ohpen er pêh e rér dehé ag en Armé.

Diés bras é demb kaout un ti aveit predein. Get um divro-adéz é kavamb elkent repu. A gosté Saint-Mihiel é, hag hé goaz e zo, él domb, ér C.O.A. Kemenérez é a vechér. Hon degémér e hra ag er guéllan. N'hé des nameit ur hroëdour, ur paotr eih vlé, hag e zo er mestr én ti. Hag ur mestr dirézon !

14. - Glaù bepred 8 Monet e hramb én hent aveit Void, ur d'er Roen. Linen vrás hent-hoarn Bar-le-Duc de Toul e dre-koh ha seblantein e hrant hor saludein get ou diaraoegeu lir-jenneu d'hé seüel, e chom hoah ag er vagoérieu e hroñné kér. Ar dachen er hovu, é kavamb ur gær a blomen, get ur voéz delüennet é kreiz, ur pod didan hé hazal hag un aral ar hé skoé, en deur fresk é strimpein anehé, èl riolennue argant.

Lojet omb mat ha ker karadek é kériz èl ou hérig vraù. Kavet e hrér pep tra de brénein, deusto de dud er S. U. : (U.S.A.) bout mistr é kér. Er vugalé en des disket meur a na lost, ou zreid ér fang, hag er glaù é riolennue doh ou bleù.

15. - Sul - Araok arré ! Arsauet en des er glaù elkent. Huézek kilomètr d'obér. De Foug (Meurthe-et-Moselle) éh amb. Ihuélat e hra bepred er vro ha braüat ar un dro ; met na di-vouzant é en dud !

Guiniegi e gavamb én tachadeu durheit mat. En ur flagen é ma Foug. Lous é get en deur é lénnein é kement toul ex, ér ruiet hep paüaj. Berneu teil, iouheu dihoalaj e gavér é kement kognel. Labouradegi e oë aman ar arok er brezél aveit obér korzenneu potin. A houdé er brezél e hrant potarneu. El lod muian ag en dud en des dilézet en doar aveit donet de labourat dehé : rak, emé ul labourér-doar koh dein "muioh e hounidér énné hag ésoh eget é krabisat guiniegi !".

Chomel e hramb ama, hiziù, hag é kavan en tu de chanj roched. Chetu pemzek dé é ma me hani ar me hein, ha hi du ! Kavet em es ur voéz de holhein dein ; met böh e vo geti sé-hein aveit arhoa.

17. - Setu-ni ar en hent arré, didan er glaù, èl sel guéh ma tiblasamb. Dré Toul é treménamb, meit a glei dehi, léh ne uélamb nameit sousardieu ha tavarnieu. Amérikaned e gavamb bepred, hag er skritelleu bepred, hag ar er skritelleu é ma skaret er galleg aveit obér léh d'ou iéh ind. En tiér kenuerh ha rah en des lakeit Amérikaneg én tachadeu splannan.

Abret é tegozhamb é Gondreville, kér distér ha lous. Ni-tra de uélet nameit merhed krom ha kann, é vroudein tro en dé, étal ou fenestri.

Abret é tegozhamb é Gondreville, kér distér ha lous. Ni-tra de uélet nameit merhed krom ha kann, é vroudein hivizieu tro en dé, étal ou fenestri, aveit nau blank er péh !

En ur sulér ién é kouskamb. Ret é demb laereh plouz de lakat didanomb. Kours éh an de gousket, met nen don ket saû-toh : kousket ne hellan ket get er gansorted e zo é hoari karteu hag é touiet hep dihan !

18. - De 7 eur éh amb arré é postal. Glaù ne hra ket mui, met aüel zo deit ha ién é. Séhet en des en henteu hag é kavamb ur blijadur kerhet.

Ne dreménamb ket dré Nancy ; dré Malzéville é tiskennamb hag é Champigneul éh arriùamb.

E ti L'Impartial de l'Est é hramb hor burèu ; met aveit kousket ha dëbrein é ma truhékoh hor stad.

Dré forh klaskein, neoah, é tan de ben a gavet ur gambraveidon, é ti keih tud. Kaeroh e vo dein énni eget ér gobaneu merket aveidomb.

Er sal, léh men dé hor burèu, éh es ur pikol miloér ster-net é porselein Saxe kaer. Er vagoérieu e zo braüeit get kroézieu el Lorén ha boketeu askol.

19. - Glaù bras endro ! Aüel ién ! Ha ni, de 6 eur 1/2 de vitin, éh obér hent. Vad en des groeit men guéle dein ; met breman é vo souéh genein !

Embér é tegozhamb get er hornad léh mah oé el linenneu brezél. Doh ma huélamb, nen dé ket bet goal start en treu ama. N'en des anat nameit ag un toul obus benak, hag en tiér n'ou des ket bet kalz a zroug.

Lanfroicourt, neoah, ha Manhoué e zo dismantret. Er vor-hig devéhan-man é kavamb ur héré, deit éndro, élabourat, ha böh arnehon, de lakat tammeu é boteu lér.

Ha setu-ni ar zoar el Lorén keméret d'en Alemagn goudé er brezél 1870.

E Jallancourt hag é Oriocourt é ma deit en dud éndro ; é Delme eüé. Elsé kentih arlerh en dismantre é ta mabdén, èler velionen, de bakein e drew arré, hep sonjal ér brezél aral hag e zei marsé d'ou diskar ur uéh opben.

Komz e hran get ur gemenéréz e zébramb é hé zi, hag e zo saüt ag er vro-ma. N'en em glem ket anehi ag hé stad arrok er brezél, didan bili er Germaned. Gellout e hré er vroiz komz galleg hag er vugalé e vezé disket dehé, èr skol, galleg ha germaneg. En dud é karg, neoah, e vezé dibabetken-toh émesk er Germaned ag er Prus pë a greiz en Alemagn.

Er skritelleu ar en tiér kenuerh e renké bout é germaneg. A hendalar éh oent eurus eroalh.

A houdé er brezél, éh oér strich én ou hevér ; dihuennet e oë komz galleg ér ruiet.

En ol e gomz galleg mat, zoken er vugalé. Quélet e hramb soudarded, genedik ahanema, ha deit d'er gér ag en Armé german. Laret e hrant demb en en dehē dalhet er Germaned pél ret e oë dehē diovér ha kement-sé e hré dehē koll kalon ha hoantat er peuh.

Er hornad-ma ne uélér ket kalz a labourieu dihuen. Haval é é vehé bet és "toulein" ama.

20. - Chomel e hramb deu zé ér vorh-ma. Ur guél d'en iliz. Neùé é, met saüt hervé er mod gotek. Mist é, furik, skañnik én diabarh èl ur chapélig lénanézi.

Kavet hon es un tachadig kloar aveit kousket hag aveit skriù, get ur fornèu ha tan abarh.

21. - A vitin éh omb ar hent Morhingen. Kaer é de getan, met ne bad ket pel : ur vrumen sklaset e za ag er saù-héol hag e blant én hon dillad hag e lip hor brohen, dré gement toul e gav, ken ne hirisamb !

Treuzain e hramb un nebed borheu bihan léh ma komzér a-taù galleg. Met ken tiù é er vrumen ma ne uélamb nemet bégeu hor boteu é seùel diar en hent.

E Morhingen - pé Morhange èl ma lar er Fransizion - é kavamb kem. Aman é komz stank er vugalé en alemaneg. Get en dud oëdet é kleùér neaoù ur gir galleg bennak.

Er ru vrasan ag er gér-ma, ne oë kalz nameit Germaned é terhel stalieu. Cherret ou des ou dorieu, araok men domb de-goéhet hag achapet pelloh.

De noz, é tèbramb é ti en Dudjentil Marquart hag e zah ur henùerh guélieu, sklisenneu, h.h. Kennig e hrant dein chom geté de filaj. Ur blijadur e gavan doh er houvi, rak, haval é genein, é mant skuir en tiegeheu kreiz ag er gér-ma. Dohté é huélein penaos é ma spered kériz.

Pemp a vugalé e zo én ti. Er baotred e vour guel komz germaneg. Er merhed e ia forh és ar er galleg.

En tad, deusto d'é hanù galleg, e zo german a spered hag er vam, un Henrionen, e zo a hoëd franséz. Galleg mat eoui ; met a galon hag a spered é ma german hi-eùé.

Deusto dein bout skuih, é choman getà betag 9 eur 1/2 . Epad ma laramb kaer, er paotr iouankan ne zéhan ket a lakat ur son-skriveréz de rastellat é goéren feutet ; er pêche hra demb komz a bouiz pen, aveit gellout en em glevout... Ha hoanhére !

Diù verh gohan en ti e vroud ur pêh tam danùé Gobelin. Labour kaer groeit dehè e ziskoant dein én ou zi. Er sâl léh

mah omb éh es un tapiz doh er vagoér, hag e zo broudet ar-nehon ur jiboésereh get en dud, er ronsed, er chas, er gué, hag e zo kaer é guirioné.

Er verh gohan e zo bet klanñdieréz én Armé german. Undé é tegóéhas geti deu soudard ag er Frans, deu vreur, gallao-zet. Unan anehé e varùas abret hag en aral e zas de houlen get er plah-ma, kavet dehon ur bélé katolik aveit obér intermant get é vreur. Groeit hé doèr er pêh e hoanté. Met a pe zas d'hé zad gout en doûré, é téras ru, hag é klaskas obér geu dohti. Honnen nezé e ras he diskarg hag e zas d'er gér.

Goudé arsaù er brezél, en tad, eun dehon vout kastiet d'é dro, e zilézas é dud aveit klask repu én Alemagn.

En dud-man e doui é ma er Frans en hani é en des klastet trouz doh en Alemagn éh obér ur feur get er Rusi enep dehi. Displégien e hrant dein ou hreden. Diés é nahein en en des er Frans reit en tu d'en Alemagn de gredein éh oë hé sonj fardein arnehi un dé benak, én ur obér ur feur geter Rusia. Furoh e vehé bet dehi, a dra sur, en em gleuet get en Alemagn.

Guillo II, aveité, e zo un dén mat ha didrous. E vab kohan ne blije ket kement dehè.

Er paotr kohan ag en ti-man, seitek vlé dehon, e oë délé dehon bout galüt de vout soudard én Alemagn. Breman é kred é vo ret dehon bout soudard ér Frans, ha ne gav ket fal.

Asé e hran diskoein dehè sotoni el lézen-sé hag e hra d'en dud chanj bro èl ma chanjant roched. N'em homprenant ket. Just e gavant é vehé bet parreit doh Elzasiz a gomz galleg, goudé er blé 1870 ; ha just e gavant eùé ma vo parreit dohté a gomz germaneg breman. D'en hani kriùan é de vestro-nein!

Un dra e hra poén dehè : ne vo ket mui Morhingen tost d'el linen hag é tei d'ou henderh goannat !

Chifet int bet eùé de bredeg mér Metz hag en dehè laret, revé er gazeteu, éh oë guel geton koll é léh ér baradoéz kentoh eget bout abarh étal Prusianed !

"Ol en dud e zo bugalé Doué", emé er Vestrez, ha rézon dehi, "hag é kement bro é kavérid tud santé".

Ur braük a filaj e hramb èlsé, é komz a bep tra, ha n'ankoéhein ket en tazeu amiaipted en dud-ma.

Deusto dein bout displéget men golhedad plouz én ur hreukloz, er verh gohan e ven grons rein hé hambr dein. Hi gousko hi get hé hoér.

Araok krapout d'em hambr, é lar er vam dein ur sorbien

goh ag hé bro :

"Guéharal goh éh oè ur marheg hag en doè lakeit é sponj get ur plah iouank, é chom én ur hastel én amén d'é hani. Diméein dehi ne hellè ket : he zud hi ne oent ket koutant.

"Nezé, get er glahar, é pellas ean bro. Met dré bep diù noz, é tosté de gastel é zous hag é soné get é gorn-boud a-veit laret dehi éh oè féal d'é garanté.

"Bléieu e chomezant èlsé, hep gellout en em barat. Neoah iouank é voudal tost d'ou hastel, e ras ou aotré d'ou merh un dé benak, kérant er plah, skuih é kleuet korn en dén de ziméein.

"Hag en deu zén iouank e viñas eurus pell ha hir... un nasad bugalé vraù déhè".

A pe zegoéhan ém hambr, é kavan ar ur stal, un nebed lémaneg, hag en taolenneu e vraùa er speurenneu e zo eùé ol é germanek.

Obér e hran ér gambrig-sé unan a me hunieu huekan, hag er mitin-man éh on dihunet, é kreiz me flijadur, get ton en Ave Maria dibunet get klehiergeu en iliz é saludein er Uer-héz.

Morhingen ! Morhingen ! kérig didrous ha karadek, pel é talhein sonj ag en nozeh Bourrus em es treménet énnoh, ag en dégemér kalonek groeit d'ur soudard estrén é tremén. Pellan et hran dohoh get keu, én ur sonjal n'hou kuélein merhat mui biken...

Em dianéz soudard, pel doh er ré e garan, éh oh chomet él ur fetan kloar léh em es tanoeit, epad un nozeh ré ver, doustér buhé un tiegeh sevenet ha truéhus !

22. - A vitin, araok en dé, é ma ret pellat. De Puttlingen éh amb. 28 km doh hor gortoz. Ién é hag erh e hra.

Treuzin e hramb meur a gériad. Ar lod ag en tiér é lénamb ar er skritelleu : *Vive la France ! Soyez les bienvenus !* Souéhet omb un nebed d'en dégemér-sé hag e zo, merhat, diazéet kentoh ar er ialh éget m'é ma ar er galon. Meit hag é vehé skritelleu lakeit get soudarded Frans e vehent !

Tavarnieu eùé en des skritelleu sord-sé. Neoah éh eùé-hamb penneu ha ne ziskoant ket plijadur doh hor guélet.

En ur vorh é treménamb léh m. Je delüen peizant, groeit vad dehon, d'é vro, ha sauet araok er blé 1870. Dibennet é bet en delüen d'ur Franséz bennak, ha ne oé ket kalz muioh a spered én é ben eget ne oé é pen en delüen.

Ar dro de ziù eur éh omb é Puttlingen. Dégemér karadek e hrér demb. Guélieu hon es avait nitra. Doh kement fenestr éh es lakeit ur baniel tri liù. Nag émen é ma bet en dud-ma é klask kement a vaniéleu sord-sé ? Es é gout nen dé ket anehé ou unan é ta er jestr-sé.

Ur sinagoga e gavamb ama. Nen dé ket souéhus get er bern Lévy, Elie, h.h. e uélamb ou hanieu ar en tiér. Deu gant e oé anehé aman, e larér demb. Unan anehé e zalh ataù ur stal léh ma kavér pep tra. Tennen en des zoken ag é sulér lévreu gallek aveit er skolieu, mollet araok brezél er blé 70. Statal get en des doh guéren é stal, nivérenneu koh ag er "Petit Journal illustré", e uélér anehé soudarded é vonet d'en emgann, get jourdoul, ur baniel tri liù én ou raok hag en tenu é tarhal én dro dehè heb obér droug de hanni !

Vennein e hra hor Judéu diskoein demb èlsé é ma eùé ur "Français" ag en dibab...

Hag er merhed, doh ou zu, aveit diskoein ou haranté doh er Frans, e stag doh er soudarded hag e gennig dehè get lar-ganté, met kir, er hleniedeu ou des tapet, eit en hevelep priz, get soudarded german !

Aveit dastum er soudarded éh es sauet ur "bal" é kement trons-er-vroh e zo.

Arlerh koén, éh an d'un davarn de danoat bier ha guin-ardant prun er vro. Er bier ne dalv ket : ré oann é ; met er guin-ardant e zo ag en huékan. Pear real e uerhér demb er "veskennad". En davarn, éh es tud a bep bro hag é komzérbemb pé huéh iéh dishaval.

Tud en ti e gouskamb énonn hag er ré en des reit repu d'hor hegin, e lar é mant Fransizon. Kement-sé zo de ouiet ! Degeméret mat omb ataù, er pêh e zo guel.

Ar men guélé n'en des linsel erbet, hag a p'en emastenan arnehon é ta bet men difren blaz treid en hani en des kousket ém raok abarh, hag en doè pechans é dreid léh m'é ma me fri ! Bé ! Kousket e hran dous ur sord.

23. - De 9 eur éh amb kuit. E ma rah en dud ar voulj a-veit guélet er soudarded é tremén. De Sarreguemines éh amb. 14 km demb d'obér. Treuzin e hramb ur vro pinùik ha kam-pennet. Hed ha hed get en hent é kavamb koedeuk kaer.

En ur zegoéh é Sarreguemines é huélamb bandenneu danùe guen stennet adreist er ruiou hag anehé : *Vive la France ! Vive nos libérateurs ! Vivé les vainqueurs ! Liberté, Egalité, Fraternité ! Banniéleu tri liù zo staget doh en tiér ha barreu koed-kroéz, get bouleu-tredan. Ar diér kenéurh e zo éh es ur boked paper tri liù get er skritell : Maison Française ... Ici on parle français ... Unan benak e huélér*

arnehé : *Consigné à la troupe. Tiér german, merhat... ol er skritelleu-sé hol laka d'obér sonjeu ! Penaos é vehé de-hé bout guir ?*

Kavet e hramb repu é ti un intron hag e gomz gallegmat. Rein e hra guélé de zeu ahanomb ha léh d'obér hor bouid.

Er Germaned a gér ha ne vennant ket nahein ou broade-leh, e zastumér hag e gasér d'en Alemagn.

Aman eùé é ma stank er Judéou. Ou iliz e zo piñuik ha stalieu kaer e zo geté. Tostat e hra d'en Nédeleg hag éhuélér, ér stalieu, plant koed-kroéz de uerhein aveit obér guéen Nédeleg.

Souéhet mat omb e huélet er ronsed-hoarn é rudellat ni-vérus é kér, hep kaoutchoug doh ou rodeu. E léh er haoutchoug éh es lakeit, én dro d'er rodeu, ur sted guinterelleu guéet, ré dir, lakeit skoé-oh-skoé. Elsé é ma blot eroalh d'en dud rudellat. Met, trouz hoarnaj e zo geté doh sour !

24. - Dé kent en Nédeleg. E ma kér abéh ar voulj. Monet e hran de douzein mem bléu de di ur "Friseur", él ma hrant am ag en trohour bléu. Gout e hra un tammig galleg hag évoéz eùé. Deu vreur dehi e oë soudarded ér Frans. E mant didan donet d'er gér.

De noz, hervé akustumans er vro-man, éh a el lod muian ag en dud d'en tavarnieu de filaj, d'ivet bier ha de vutu-mat. Er baotred, er merhed, er vugalé, ol éh ant, tiadeu abéh. Tud e dremén dré er ruieu, stromet ou divréh get hoarie ha madigue eit er vugalé.

Lan é er ruieu eùé a verhed é klask saù. Ha kavet e hrant !

Dihoustet on ! Hag éh an d'em guélé.

Ardro kreinoz é tihunan get er hlehiér é son aveit en overen.

Ember é saù bet me hambr toñnieu ledan en orglézeu hag é koéh er housked arnon, luskellat ar ur mor a gan.

25. - NEDELEG. Freskeit en des en amzér hag er h'goueh. Monet e hran d'en overen a eih eur. Lan é en iliz. Etal er hadoérieu a binijen en em stard er baotred hag er merhed, é hortoz ou zro. Bout zo hoah kristénion ér vro-ma.

En dud en em zah a fèson én iliz. Er hoazet e zo doh ou zu ; er merhed doh ou hani, er vugalé én ou zachad. Epad en overen é kañinant, biskoah guel, harpet get en orglézeu.

Lan é ruieu kér a vugalé. Ne vé ket guélet kement-sé é kérieu er Frans. Hardih int, met desaüet mat neoah. Ou fli-jadur e zo goulen hon tokarn genembi de laket ar ou fen !

Goudé mèren éh an d'obér ur valéadennig ar ribl er Sar biüennet get stedeu tiér savet mat.

Doh en noz, é téreu arré en dud de valé dré er ruieu, deusto d'en erh teuet e hra ur gaotegel divourrus é kement léh e zo. Beta kreisnoz é kleüer tud é tremén, lod é klask huitellad pê kannal er Marseillaise e gavér de brénein é kement ti e zo. A drasur hé gouier guel amar éget ér Frans, léh n'en des ket un dén ar gant tré d'hé hañnal pen-d'erben

Diskoein e hra er Frans dré-zé é ma é klask obér Fransizion a dud er vro-ma ! Léh de drouz arré...

Hiziù hon es bet hor goahl a anoued. Hor mestr hag e rér dehon 200 lur opheu é bë, bep miz, aveit mizeu er buréu, ne sonj ket obér tan demb.

26. - De 9 eur é kuitamb Sarreguemines aveit kemér hent Rohrbach, léh ma téléamb arrest. Nen damb ket é kér. Etal er gar éh omb lojet, én ur hafédi. Nen domb ket drouk kenevéd d'un "automatik pianino" e zo én ur sal ha ne zéhan ket a son, aveit lakat er soudarded hag er merhed iouank de héjal ou filleu. Rak en dé arlerh en Nédeleg é vè hoahgouil dréman.

Monet e hran d'er gar de gas ur pakad dillad lous ha lévreu. En dén iouank karget ag er pakadeu ne ven ket er hemér rak ne bouiz ket 10 kilo ! Daù é dein péein dehon èl a pe bouizéh kement-sé (!). Kennig e hra dein ur gambr a veit en noz. Met kavet em boë unan.

En davarn eùé é tèbramb hor hoén, met hep gellout divégein ur gir, get en diaol a biano-hont hage gav opheu sekour get pemp kroëdur en ti hag e vleij a bouiz pen, épadi ma pun hep arsaù er houbladeu korollerion én ur vureh moged mouguis ha blas er bier skuillet pê breugeuset !...

Fonnapl éh achapan d'em hambr, met a pe zegoéhan éh on souéhet mat é huélet é ma keméret get un ofisour ! Mestréz en ti ne oui ket galleg ha ne hellan gout geti perak hé des reit me léh d'un aral. Neoah, é kleüet er julori e zo ama, n'em es nemet hantér keu d'em hambr. Kavet e hran ur hardi kloz, get foen abarh. Tennein e hran un nebed én ur horn, ha doh en em broñnein get me lanjélieu étan de ben a dremén un nozéh didrous, ma ne oë ket ag er ré duemman.

Me hansorted n'où doë ket gellet kousket kalz. Betag un eur hantér en doë padet en trouz.

27. - En hent ! Arlerh bout dilézet Rochrbach é heuliamb flagen hlas Walmünster? Pelzo n'em es ket guélet un tachad ker klosr, ker koëdek ha ken deurek, get tiér pê malinieu

(1) Ha me fakad nen dé deit biken d'er gér !

dré bep diù uéh.

Wolmünster e zo kentoh ur gér peizanted. Tachenヌeu e uéler stank, get berneu teil paket mat. Mist é en tiér halod kaer a dud e oui ataù er galleg.

Monet e hran d'obér ur guél d'en iliz. Mist ha dalhet mat é, get bankeu, bricheu, kadoérieu-piniyen kizellet ha koéret mat. Er véred é kavér ur bé benak get galleg arnehé, dreistol ré personed.

Degemér mat e hrér ahanomb é ti deu gohiad hag e brest ou zi demb, a galon vat, aveit débrein ha kousket.

D'en noz é ma daù demb kemér get er vestrez beb a vanneh guin-ardant groeit dehè get prun, ha tanoat goastel bihan en Nédeleg.

Kontein e hrant demb é mant bet atahinet get en Alemaned aveit ou esteu. Pouizet e vezent ha ret dehè rein er péh e vezé merket aveit pep tachen. Komz galleg n'hellent ket mui a houdé er brezé.

Aveit en amprest, é tè er mestr-skol, er maltotér, en archerion de asé lakat en dud de rein ou argant. Pep kroëdur, ér skol, e renké rein ur blank benak. En eur hag en argant e vezé ret kas d'er Homandantur.

28. - Er mitin-man araok kuitat, é tèbramb lein get hor haffé ha leah hag amonen e ra en dud vat-ma demb.

Kalonekoh e veemb de vonet didan er glaûe gouéh a vitin.

Mañnek é er vro dré-ma. Ne hramb nemet krapout ha deval. Tremén e hramb é ter pé pedér kérig e uélamb énné ataù bannielle tri liù neué-flam ha kerlennue barre sapin get skritelleu. Vive la France. Ur gir gallek benak eùé e sko doh hon diskarn.

Met setu ur grapen tennoh. E kreiz é kavamb ur post liuet get ardamézeu er Germani ha ré Bayern : eh omb ér "Palati-nat" pé ér Plaz èl ma larant dré-ma. Adal brema ne gleueemb ket mui galleg. Adal brema eùé merhat é veemb sellet èl é-neberion.

Treuzein e hramb ur vro labouret biskosh guel, get tiér mist ha saüet mat. Arnehé é huélamb tennereieu melén, ar-dran karéieu guér splann.

Ember, diar lein er mañné, é huélamb tourieu Pirmasens, lèh mah amb.

Ar en hent, ur ioh labourizion, paotred ha merhed e zo e tonet ag ou deueh ; rak er suhuniad labour e achiù de greisté d'er sadorn. Guisket - mat int hag en em zerhel e hrant a fèson.

Ar dro un eur éh omb é kér. Glau e zalh de gouéh hep trué doh er haeh soudard !

Tèr eur hol laosk en ofisour ér ru, didan er glaû, épadi m'é ma ean doh taol én ur ostaleri ! Groeit en des ean neoah en hent én un tankar, aveit klask lojeris demb...Ha bremen é ma ret demb-ni klask ar é lerh ! Ha hoah é ma bet just genemb pas bout léteit, a p'hon es en em glemmet bout gloéb teil !

Ur burieu bihan, lèh abarh de dri, a pen domb dék, en des kavet demb. Lèh erbet de zébrein, hag, aveit kousket, gué-lieu un hantér lèu ag er burieu...

Diésat e hra demb en em gleuet get en dud. Prénéin e hran aman ur lévrig germanek-gallek ha gallk-germanek hag e servij dein aveit goulen en treu rekisan. Met aveit kom-pren en dud é ma un dra aral.

Dré forh derhel, é rér demb ul lèh de zébrein én ti lèh m'é ma hor burieu. Unek a vugalé e zo én ti hag er vam n'hé des nameit deu ugent vlé. Iouank flam e zisko bout ha biù. Katoliged int. Dégemér mat e gavamb geté, Asé e hramb get jestreu ha me lévrig genein ém dorn, laret ur gomz benak dehè. Bihan dra supoalh ; met hoarhet e hramb hor goahl di-rak hon dihelloud, en eil hagé gilé ahanomb. Deu bred e hramb ama.

29. - Obér e hran un dro dré gér. Ruieu kreiz kér e zo frank ha brau. Tiér sonn ha saüet mat, met un tamug jene-prus, get ou dorieu hoarnet, ou magoérieu ledan hag ihuel ou hoëdaj ponnér.

En overen é kleuan ur predeg hag e seblant dein hir-hir, dré ne gomprenan ket er predégoù. Emiliadiad tud en em zalh biskoah guel. Lan én iliz. Kalz a dud e ia de reseù.

Kesterion e dremén. Unan anehé éh on souéhet dehon de getan : ur berchen hir e zo geton, gronnet a velouz ru-du, hag ér pen anehi eh es ur ialh, get un hent d'en argant de zisken. Haval eroalh é doh er ré e vé é kestal ér ruieu, a pe vé gouilieu.

A p'arriù doh pen er bankad tud, ean e ziskar é berchen hag é balé, ker brau, didan fri er gristénion !

Plijadur e hra dein kleuet en dud-man é kannal kevret, ker plén ha ker mat. Splann é de uélet é ma iah ha kristén, er bobl-ma. N'en des nameit én Elzas hag é Breih, guéhadeu, en em es guélet taolenneu hag e dosté de honnen.

Diù pé téru vrás e gavér é kér ; met eùé ruieu voén, tiér izél ha lous, lod anehé. Kentib achiù en tiér tolpet, é koéhér ar er mézeu. Ardrou deu ugent mil a dud e zo é kér,

e larér. En darn vuian anehé e viù doh labour er boteu-lér. Ha gounid mat e hrant.

Monet e hran de glask arlerh en ti e zéléan kousket abarh. En ur ru e zisken d'er hoah é ma. Lané er rieu a dud évalé, én hantér tioéld, rak gouleu n'en des ket kalz. N'en des trouz erbet geté. Komz e hrant goustadig. Dré bep diù uéh é kleuan "ia, ia" hag é ma haval genein bout én un ti benak duhont ém bro genedik.

Ur héré é hon ostiz, met ur héré seulieu hepkén. E verh e hra toulleu aveit el lasenneu. Trihuéh mark e hounid ean bamdé, hag é verh pemp pê huéh mark.

Hor pedein e hra, me hansort ha mé, de ivet bier geton. Hag é kemér ur poteu guér, deu zorn dohton, ul litrad bier abarh. El é Breih, ar er méz, éh iv ketan anehon hag er ra dein. Ha mé, goudé bout groeit un hal pé deu arnehon, d'er hennig d'em hansort.

Goudé bout aséet deviz un herrad get ur meni galleg-brehoneg-germaneg, é tisko demb hor hambr. Ou hani é e rant demb. Distér é en treu abarh, met mist hag akuitapl. E korn er gambr é ma guéen en Nédeleg get hé stired, hé man, hé nedenneu argantet pé aleuret.

Goarniset é hor guélel él m'é ma er mod dré-ma, get pedér torchen lakeit a skoéans, é léh er holhed, ul linsel hepkén hag ur holhedad plu arnomb.

Donet e hram de ben ag ou lakat de gompren é karehemb kaout diù linsel, un daol-noz, pé ahoél ur pod-kambr. Reine hrant hor goulen demb a her en ul laret "gout ! gout !" (mat ! mat !).

30. - Obér e hran hoah ur valéaden é kér arack monet de Gerhun. Glaù e hra atau ha goann é er slérdér. Er iouankiz e valé neoah, kuhet didou dishlaüerieu. Ne hrant ket trouz na jestreù él ér Frans. En em dolpein e hrant aveit komz hep komz rok na huchal. Ne ziskoant ket bout jabet kalz gennem. Guir é ne spiramb ket étal en nasadeu bugalé ha tud iouank e garg er ruieu.

Gouiet en des er ré e zahur ur stal benak, pourfitein ag er soudarded aveit guerhein rah er pêh ou doë. Met ne uerhant ket ré gir. Goah é vezemb diskrohennet ér Frans !

En dud-man e zisko kaout un nerh-kalon souéhus. Skoeit "Guélet e hrér é ma biù ha kriù er boblad tud-ma. En tiadeu urh e zo é kement ti, e laka en dud-ma dreist ol er ré em es desaüet mat er vugale. Gout e hrant sentein, ha labourat e blije dehê. Deit omb de ben a bilat soudarded er vro-ma, marsé;

met un dé e zei, nitra suroh, ma tihanno er vammen a vuhé uélabama, ar er Frans, hag é vougo er bobl bastart, skañu a ben ha diboén e zo él loden vrasan anehi.

Hiziù é kas er jénéral ur serjant de Landau - pemp lèu - de glask dehon l'Echo de Paris. Ret é demb rein un "Ordre de transport" dehon ha péein é vizeu Koustein e hrei ugent real benak er hazeten, hep komz a zeùh er serjant !

31. - Donet e hran de ben a gomz (!) un tammig gtmersh kohan en ti lèh ma tèbramb, "Fräulein Anna". Gout e hran geti é ma en hantér a gériz Firmsens katoliged. Diskoein e hra dein hé lévr-overen hag hé chapeled. Jéderéz é hi én un ti kenuerh. Desaüet mat é er plah, paket mat ha joubius ur bam. Bepred é ma é voushoarhet. Hé hoérezed bihanen e hoarh eue dahmat. Ne lamant ket a dran en nor, lèh ma tiglorant avaleu-doar, a tro en dé, aveit en tiad bras-ma.

Eh omb ama én ur fabrik lér groeit get kartons ! Guélet e hran ag er follennu lér-paper-sé hag e zo tré de lakat de fari en hani ne anaù ket mat er lér.

E ruius kér é huélan stank kirri bihan-bihan hag e servij d'en dud de gas ou fakadeu Pep ti, pé gozik, en des é garris. Er ruius e zo rebat geté, er vugale e grap énné, ha hei ! me har. Goahazé aveit diùhar en tremeniad ! Degas e hrant sonj dein a gaserion laeh mem bro, hag e zevalé en tostennu get ou hirri-laeh, goallenue en eil ar é gilé, er vugulion énné, hag er chas é tennein didané...

Aman éh es groeit tan ér buréu elkent ; met en "Intendant", aveit armerh é zeu gant lur, e gas er paotr-buréu de laereh gleu-doar de di amizion !

Ketan dé er blé 1919. - Setu elkent boulhet er bléad dévahan ! Er blé e zélé hor has d'er gér, hon diliammein.

Araok seuel, ne hellan parrat a obér sonjeu : penaos vo demb-ni krog arré ér vuhé, arlerh er pear bléad hantér tre-ménet ér vechéridalvémá, é hortoz ur potarn d'hon dispennein a dammeu ? Groeit e oemb doh er sonj ag er manù ha kollet hor boé gozik pep goungag de chom biù. Ha brema éh sentein bepred ha plégein. Bepred én eun araok er vistr, penaos e helleemb-ni, ag un dé d'en aral, adkrog én hol labour, get en hardihted, en nerh-kalon rekis ? Penaos e vo e vo ken dishaval doh en hani hon es pédest ankouéheit pé

Gozik em es mé prederi brema de zistroein d'er gér, a pe ouian é ma fondet me zachennig duhont ér Gohkér, guerhet me lonned. Petra vo ahnomb ? Adkomans mem buhé de zeu-ugent vlé ? Brema pen dé kalaoret el loden gaeran anehi ! Nen dé ket get hiraehé huélan-mé é tostat en dé e hoanten kement

neoah...

Dé ketan er blé, dré-ma, nen dé ket sellet èl un dë bras. Ne spir ket étal dé en Nédeleg. Neoah, a pe saùamb de vitin, é ma mestréz en ti ar voulj. Hag é lar demb, get ur mous é ma mestréz en ti ar voulj. Hag é lar demb, get ur moushoarh karadek : "Gout Neuyahr !" (mat neüé blé).

Er gir-sé e gleueemb breman é kement ti e zo. Met en dud ne iant ket d'en emuëlet, èl genemb-ni, nag éverehe ne vé ket.

Tremén e hramb hon deûeh abéh prizonet én hor burèu, deusto d'el labour bout dibres. N'en des ket reit aotré demb de ziskuih ! Arlerh méren hag arlerkoén hepkn én amb d'obér un dro dré gér.

Ne labourér ket hiziù é kér hag é ma rah en dud serret kloz én ou ziér. Guir é nen dé ket kaer balé.

Guélet e hramb er gar hag e zo sauet a drès, un tammiig braüh éget ré er Frans. Setu aman ur gér bihanoh eget en Oriant, ur gar dehi seih kuéh braüh, ha mist ahoel.

En dén, e zébramb én é di, e za de ben ag hol lakat de gompreñ é ma prest de zonet de vout "Français", rak mah es ér Frans frankiz ha boudi ! Ne vennan ket en difari...

Er ré e gouskan én ou zi e zo klanù eüé é klask gout petra e veint goudé er peuh : Alemaned, Fransizion pé Baier ned hepkn. Ne ouian ket hiroh egeté ; met un dra e zo sur : bout Fransizion ne helleint ket. Er goëd e gomand !

2. - Er mitin-man é houlen er mestr genein ha ne veheñ ket koutant de "rangajein", aveit achiù me femzek vlé servij. Groeit em es pemp plé ér varteloded ; setu pear blé hantér brezel. Ne chomehé ket kalz genein dobér. Displég e hra dein é veheñ anuet ember "Officier d'administration" hag é tehen de ben a gaout èlsé ur vraù a bansion. Respong e hran dehon é karan guel frankiz eget argant.

"Met, emé ean, nezé, ne gavet ket éh oh libr ama ? - Arlerh bout bet mestr, e respontan, é kavér diés bout meuel."

Kompenet en des.

De 7 eur 1/2 er mitin-man éh amb araok goudé bout laret kenevo d'hon ostizion. E, em staget ou doë dohemba hag an-kéñ zo én ou deulagad doh hor guélet é pellat ar un dro get er bouid dru ou dezé genemb.

De Wald fisbach éh amb Deval e hramb get un hent gronnec hed ha hed get koedeu ag er râ kaeran. Ur blijadur é obér hent, én ur vro èl honnen, hep mui kaout de zoujein goalleu er brezel.

Ar gement-pont, ar gement linen hent-hoarn e zo é huélamb soudarded é hoarn. Met ne gredan ket ou do de gastiein er vroiz hag e zisko bout biskoah karadek aveit ou éneberion a zéh. Moushoarhet e hra en dud dohemba, hag er vugalé e zo disket de laret "Ponchour Mousseu" demb. Asé e hramb ni eüé distag ou "Gouten Tag" ag er guellan.

Ardro kreistéegoéhamb é kér. Degemér mat e hrér demb. Merhed e za de gas koed demb d'obér tan. Un ostaleri neüé-flam, abéh, hon es aveit obér hor burèu ha kousket.

Doh en noz, é ta un gress-blah de laret dein éh es aveidon ur guéle é ti hé zud. Krapein e hran ar un dro geti hag é huélan, én ur gognel, ur guéle goarniset get pell, ul linsel uen hepkn, revé mod er vro.

Asé e hramb, hé zud ha mé, displég un dra benak en eil hag égilé ahanomb ; rak n'endes nitra divourrusoh eget chom mut unan adal d'en aral.

E mant, èl rézon, tré a du get en Alemagn, ha ne vennant ket ma vo distaget er Baiern azohti.

Koma e hran de vestr en ti ag ur Républik diliam eit é gornad bro. "Nicht Républik, emé ean. Républik Frankreich, Kapitalist ! Républik Amérikan, Kapitalist !..."

Kompreñ e hran éh on é ti ull labourér, skuih bout goasket mistri en argant !

Goudé bout taolet geton kant gout ha kementral a danke eit é zégemér, éh an de gousket.

3. - Ha ni én hent arré. Ha glaù éh obér ; ha glaù ién. Heuliein e hramb dalhmat ur flagen gronnec get er hoed. Met ama nen dé ket ker braù er gué ; hadet int bet get mabden, a stedeu hag e laka hou teulagad de vurlutein. Ha ré haval é er gué unan doh en aral.

Arlerh bout groeit huéh lâbenak é tegéhamb é Kaisers-lautern.

Plateit en des er vro. Tiér neüé e uélér stank ha kalz a labouradegeu. Lan é er ruieu a vugalé. Ha ne hellan parrat a laret d'em hansorted, doh ou guélet nivérusoh egédom : "Aben ugant vlé, é vo er ré-man e zei de ben ag er Frans !"

Germanekoh é penneu en dud ér gér-ma ; ou spered eüé péchans, rak ner dant ket d'hon dégemér èl ma vezé groeit betag brema. Er vugalé, neoah e zalh get ou "Ponjour Mousseu" !

En ur meni hoaridi-kafé é lojamb. Hor bouid e hramb d'el lein. Diés bras é demb en em gleuet get tud en ti ha ne ouiant nemet germaneg. Kavet e hramb neoah én ur gambr d'en dias ur "fräulein" hag e gomz galleg un tammiig.

E ma get kansomtézed é rannein ur geusteuren groeit dehē get riz, ha légumaj poahet én ul lod. Tud peur e za, get kartenneu, de glask podadeu ag er ioud-sé. Unanigeu anehé e azé doh taol hag e lonk ou loden, get ur begadig bara du. Ne ivant tra.

Get er plah iouank-sé é hellamb kaout un nebed koed ha "kok" eit obér hor boudi.

Goudé éh ambi d'obér un dro dré gér. Bras é ; met braù nen dé ket. Un iliz neué hag e zo tost d'hor burèu, e zo groeit revé er mod romanek, get ur rozen veinbras ha pounnér dreist en nor-dâl vihan. Flastret é en nor didan hé samm.

En iliz aral, revé er mod goteck, e zo skanuoh ha braùoh. Kignet é bet get tammeu bombéren koéhet ag er aerlestr. Tér moëz e zo bet lahet geti, ar un dro.

Er 24^{et} Kolonial e dremén ér ru étaldomb, get er muzik é son. Sellet e hra kériz, met ién e chomant. Hanni né sel doh er banniél tri liù displégét. Santein e hramb é verù en despet é kaloneu en dud-man, é huélet en estrén mestr én ou bro.

En ti, léh mah omb, n'hellamb kaout na koed na gleu, zoken aveit argant. Penaos é tariueemb-ni hor predeu, neolah ?

Mestréz en ti e zo ién-ién dohemb. Lahet é bet hé goaz ér brezél hag hie sonj marsé é ma unan ahanomb-ni en en des groeit anehi un intanvéz !

4. - Ur gaer a valéaden e hramb er mitin-man é vonet de Weidenthal. Heulieine hramb ur flagen don, étrédiù steud manneieu meinek goleit a goedeu sapin. Kaer é en amzér ha plén en hent.

Diù gérig e gavamb ar hon hent, stardet doh troed er manne ou des krignet un tammig, eit seuel léh d'ou magoérieu. Doh er hoedeg é viù en dud anehé : heskennerereheu, labourageu eit obér koed labour, treid benüegér. Er merhed ehra boteu, solieu-boteu, bihér kadoérieu. Pep tiegeh en des un tammig doar eit lakat légumaj, er ré binükian e bleu ur vuoh pé diù ; ur penmoh, iér, goeidi, kounifled, guémén. Un tammig èl é Breih. Donet e hrant de benn a viüein és élsé, get dék, deuzek a vugale, meur a uéh muioh.

Bro er vugale é honnen ; bro er vuhé, a pen dé er Frans é veruel a nebedigeu. Lan é en henteu anehé, hag en ol e risko bout eurus. Me gred é na eurusoh en dud ame eget ér hornadeu ag er Frans hon es darempredet, nemet er Champagn phuk e vehé. Pinikoh é atzù ou ziér, ou giustreu. Nen dé ket bet goal vourrus neolah ou buhé, épaz er brezél. Ne gavent ket moi, aveit argant, nag amonen, na kig, na suan, na suù, na lart, na konfitur, na kafé, na sukr, na chocolat. Ou hafé e

hrant get hei, hep sukr, hag ou bara, groeit get segal, avaleu-doar ha brenn nen dé ket braù de uélet.

Ur hoadig e gavamb a skoeans get en hent e heuliamb, goarnet mat hé biüenneu get ur vagoér mein a bep tu, palieu abarh de zeura er pradeuiér dru e zisplég ou glazadur a bep tu dehi.

Guélet e hrér éh es en em vellet ama de uellat stad mabén. Pradeuiér kampennet, henteu-pras kaloneit mat, gué hadet a neué, paúaj, biüenneu mein-bén é harpout en hent.

Er gué sapin hepkn e daol ar er vro un dristé ha nen dé distréhet get liù splannerbet d'er hours-man ag er blé. Guir é é ma ker strih er flagen ma ta, meur a uéh, er gué de géjein ou barreu adreist hor pen.

Doh kosté en henteu, é kavér eüé gué fréh, hag é kement kognel dilézet un vrich koed liüt, get gué én dro dehi, aveit er gerherion de ziskuih. Met ama, dishaval doh er péh e uélér ér Frans, nen dé ket koutellet er vrichet ha ne gavér ket skriuet anehé en amoëdaj pé el lousteri ker stank genemb-ni.

Bugale e gavamb ataù, lan er ruieu. Minet mat int, deusto d'er brezél Dobér ou des neolah a voud, a pe huchant arnomb : "Nicht manger ? ". En dud vras e zah de sellet dohemb hep guign na guenhoarh. Eh omb aman é touéh "éneberion".

Dégeméret omb neolah ag er guellan én ur zegoéh, get ur voéz hag e zo hé goaz ar en henteu-hoarn. Nen dé ket bet ean ér brezél hag èlsé éh es nebetoñ a gasoni tolpet é kahon é dud.

and, from our discussions, had little difficulty in finding an appropriate term for the concept of "learning". This is the concept of "knowing" which is based on the ability to make use of the knowledge in the past to facilitate present or future learning. In other words, learning is the process of increasing one's knowledge and, therefore, the ability to make use of that knowledge in the future. This is the concept of "learning" which we have chosen to use in this paper. It is important to note that this concept of "learning" is not limited to the field of education. It is also applicable to the field of business, particularly to the field of marketing. In fact, it is this concept of "learning" which is the basis for the field of marketing. Marketing is the process of increasing one's knowledge and, therefore, the ability to make use of that knowledge in the future. This is the concept of "marketing" which we have chosen to use in this paper. It is important to note that this concept of "marketing" is not limited to the field of business, particularly to the field of marketing.

XX

E Bad - Dürkheim

5. - Sul. - En hent ! Ataù koedeu ha bepred sapin tioél ha trist.

De Dürkheim éh amb.

Tremén e hramb étal kastel-kriù LIMBURG. Kalz a vagoérie

Tremén e hramb étal kastel-kriù Limburg. Kalz a vagoérieu anehon e zo hoah, én ou saù. Ar un dosten ihuéil é ma paket, èl un néh én goué Diañneu éh es ur flagen glas Bourrus hag e zigor, én un taol, hé deu gosté aveit obér léh de Dürkheim. Azéet é Dürkheim ar ribl uhoah e hrér Isenach anehi. Traoalh é ag en anù-sé aveit lakat me spered de neijal trema un Izenah aral e zo duhont é héolata é kreiz deur guér er Morbihan...

Aman é kavamb ur gérig èl en Henbont, ardro 8000 a dud abarh. Doh tor er mañnéieu éhes guiniègi, 800 ektar e larér. Er guin nen de ket nerhet bras, met huék é.

Tost de gér, eh es mammemmeu deur-soufr ha deur-hoarn hag e denné duman ur ioh tud klanù.

Ostalerieu bras e zo é kér hag é unan anehé, *Colonade Hôtel* é lakamb hor bureù Kemér e hramb er sal vras, leurennet get penneu planch énebet, koéret kaer ha goleit a ballenneu tiù. Taolieukod koéret hag aleuret ou biüenneuhon es aveit skriù. Souéh e vo, sur, get en treu braü-ma doh hor guéletni, get hor boteu frieu ledan, tachet ha fangek, hag hon dilad mouist.

Dirak hon ostaleri, éh es ur pikol liorh bokedeu, get ul len deur, paüet ha biüennet get bénaj kizellet é très pisked ha kregad. Quéharalé strimpé ur hoalenn deur é kreiz el lenn hag en deur e zineùé goudé dré ur hoedig kaer, izéloch eget el liorh.

Tiér kér, er ré goh ataù, e zo sauet revé ré hor broni. Mist int ha splanneit mat, deusto d'er brezéil bout lakeit en dud de ziovér a gant tra ret eit kampen. Met daù é anzaù é houi en dud-ma plégein d'er red hep tabutal àldomb-ni ... Neoah é ma ret dehè diovér a galz muioh eget ne hramb-ni ! Sukr n'ou des ket kalz. Avaleu-doar, souben légumaj, bara groeit get bled segal kéjet get ne ouian ket petra, setu ou brifen pamdiiek.

Ha neoah é seblant ol en dud-ma bout dinéh kaer.

Mestréz er hafé léh ma tèbramb e lar é ma koutant ag er soudarded. Argant e hounid ha bouid hi dë geté.

Kavet e zo ur gambr dein é ti ur plah iouank-koh, réne-a verhed e gomz galleg, dré m'ou des groeit ou studi é skoliu dalhet get léañnézi ag er Frans, divroet ér Luxembourg lénneu Combes. Lod en des disket galleg é skoliu kér léh ma vezé reit kentélieu dehé.

Monet e hran de uélet men guélén. Ur gambr "plah iouank-koh" e rér dein. Abarh, ur guélén hoarn, liuet é guen, bouleu guélén get ur golo guen eüé. Enarménér e zo guen hag en daol d'en em holhein. Lestri guen kann e zo ar honnen. Ar er ma-góerieu, é sternieu guen ataù, kehiér, chas, kérieu ag er vro.

Arlerh tioelded koedeu en hent em es heuliet eit donet du-ma, setu mé brema groñnet a liüaj splann !

De uélet, é ma mist er gambr, ha kampennet er guélén èl genemb, get diù linsel. Met ataù ur holhed é pear tam !

Reit zo kemen demb de gas hon armaj genemb de gousket, get eun a vén. Sellet e hra kériz doh kement-sé.

En ur zegoéh henoah get me lojeréz, hé hleüan é houlen genein chocolat, gouleu, suan ! Rein e hran un tam suan dehi, pen dé guir é kousiein hé linsélieu hag hé servietteu, ha gratat e hran dehi ohpen chocolat ha gouleu, mar gellan kaout anehé.

Nezé é saù hé deulagad trema en néan, é kroéz hé divréh ar hé bruched plat hag é lar : "Le suis drés heureuse ! drés heureuse".

Na mé 'ta, bout kavet ur gambr kaer arlerh bout kousket kel liés ar en doar ién !...

Er gambr éh es un nebed lèvreu germanek hag eüé unan galleg : *Oraisons funèbres de Bossuet*. Emesk er ré germanek é huélan ur giriadur groeit aveit skarhein er girieu galleg ér méz ag er germaneg. Rein e hra er gir germanek e zeli kemér léh en hani galleg skarhet.

Hor henvroad René Chateaubriand, e dreménas ér gérig-man é tonet a Prague, léh mah oè bet é huélet er roué diskaret Karl X. *Dunkéin*, e skriù ean, met anat é é ma a Zürkheim é komz, rak guélet en des eüé revinieu en Abati e zo am, tost de gér. (1)

Guélet en doë am a banal é bleu ha kleuet ur geginé hragellat, ha geté éh ias é sonj de redek trema koedeu é vro

(1) *Mémoires d'Outre-Tombe*, T.VI. p. 189.

Hag é horé én é ben hunvréour er sonj en en dehé déléet er Frans gounid er vro-man aveit kas hé harzeu betag er Roen, get er greden ne oè nameit èlsé é vehé goarantet er Frans én tu doh er saù-héol !

A pe vehé biù brema, é komprehé n'en des harz erbet e hell parrat doh er brezél a dremén ; hag é ma, én eskem, é hounid pobleu, énep d'ou halon, é hadér er hâs, gouél er brezél.

Araok monet de gousket, éh an d'obér ur balé dré gér, é kreiz en noz. Gloëu é er boutikeu digor. Guir é n'ou des ket mui kalz a dra de uerhein. Bihan gouleu ou des eüé. Tavarnieu é uélan, neoah, lan a soudarded safarus, groñnet ér moged butum.

Monet e hran é unan anehé, aveit guélet. De évet n'en des nameit bier du, huerù eroalh ha dinerh. Azé e hran doh un daol. Lan é er sal. Soudarded mèu e uélan ; unan e zo chouket é ben geton ar é zivréh kroézet ar en daol. Doh un daol aral, kériz, paotred ha merhed. Er baotred e hoari karteu, hag er merhed e sel dohté. Dirak peb unan anehé ur podad bier bras.

Krennared trizek-pearzek-pemzek vléieu, doh un daol a-ral e laka böh de ziskein butumat hag évet. Fonnaphlo é teint de ben a gement-sé éget a ziskein mat ur vechér.

Ne choman ket rë bel ér vureh moged butum ha blaz ivaj-sé get eun a vrougein.

Ar er ru éh es tud é valé. Ur german hag ur douard e dremén étaldon. Unan anehé ne oér nemet alemaneg, en aral nemet galleg.

Hoant e zo neoah d'er Franséz laret un dra benak én un dremén, hag ean ha divégein : "Promenad chokola, mein Herr ! ". Hag en Aleman, hep hoarhet, de respont : "Mgout, promenade chokolade ! "

En em gomprenet ou doë...

6. - Monet e hran arré, goudé koén, d'obér ur valéaden. Met henoah en des freskeit en amzér. Soudarded neoah e zo ar voulj, ha, revé ou akustumans, en em zalhant er fallan ma hellant. Bleijal e hrant, huitellat ; divégein e hrant komzeu lous é germaneg d'er merhed é tremén, rak, èl rézon, er homzeu dijaoj e zo bet disket ketan !

Meur a unan en em laka ar dro er merhed. Neoah, er ré-man en em zalh mat ha ne uéler ket kalz anehé é klask tostat d'er soudarded, nemet er ré "a vechér" hag e zo bet kaset du-man, e larér, aveit boutein er hlenied geté.

Tud kér e zisko bout kentoh tud a drés.

7. - Sourein e hra arré er paperieu arnomb. Hā ne hellamb
divurëuein nameit de noz, arlerh koén.

9. - Epad mem baléaden hénolah é huélan un dra hag e hráméh dein : diù blah iouank e dremén étaldon, fur, é vonet de gas lihérieu d'er post. Pemp pé huéh soudard e za ér méz ag un davarn. Ne ziskoant ket bout mèu. Unan anehé en emlaka ar é graboneu, e dap gar unan ag en diù blah hag hé diskar ér fang. Goudé é daol bléch, éh achap en andel hag é gansorted geton.

Kousiet é rah dillad er plah peur, hag hé deuorn, hag asé e hra ou digousi ér sklérdré e za ag en davarndi. Hag é huélet me galonieu é ta, chifet, de ziskoein dein é pêh stad é ma bet lakeit d'er Fransizion : "Kamarad" emé hi, doh ou diskoein é pellat. Petra respont dehi ? Monet d'er Homan-dantur d'obéi ur blemm.

Setu treu ha ne greskeint ket brud er Fransizion ér vro-ma.

10. - Baléaden ér guiniegi. E ma en dud doh ou har-dellat. Merhed e hra el labour. Un douséniad anehé e uélan én ur parkad, sklisenneu don ar ou fen, é vonet, unan ar-leh ar aral, betag ur boulom hag e streu en teil étré er steudeu rézin. Peb unan ag er merhed, d'hé zro, e ziskarg hé sklisennad teil én nant. Lakat e hrant éndro ou sklisien ar ou fen hag é tevalant de gavet en deileg léh ma pakér ur sam aral déhé.

Kehed èl ma huélan, ne spian nameit guiniegi ha merhed
ennè éh obér en hévelep labour, ar ou goar ha disafar.

En anderù-man é ta ofiserion ré vras zoken, de houlen genein monet de laereh gleu-doar ha koed aveit tuemmet ou burueeu !

Reseu e hrant argant aveit en em duemmet, hag oopen é ma distaolet argant en Alemagn, pen dé guir hon es pemp realad treu aveit deuzek blank, hag ataù ne gavant ket é chom traaloal geté !

Ne vennan, a du erbet, obér ur sord mechér aveit plijout
dehé.

El lod muian ag en ofiserion né gomzant nameit a lakat kériz didan ou zreid. Ou flijadur e zo dismantar ha torrein pep tra. A pe uélant un deléun german, é ta hoant dehē d'hé diskar. Un daolen german én ou hambr e zegas en derhien dehē. A pe ne gredant ket ou zorreiñ, é troant tu dehē pé ou lakant de guhet ardras ur glustr benak.

Hag é ta sonj dein ag en daolen em boë guélet é Vitry-le-François, ag en delüenne sent, ag en ardamézeu noblans, dismantret épad en Disparh. Ataù é pad en hévelep folleh,

touesk en dud ; ataù ne hell ket mabdén dougein bri de gre-
denneu, de garanté é nésan.

Na kaeret skuir en des reit demb sent Breih a pe gavent dirakzé kredenneu paian en Deur, en Tan, er Vein. E léh klask dismarran en treu-sé, kristéniet ou des ind. Hag èlsé n'ou des ket saüet kasoni ér bobl énef dehè, ha brema, grès déhé, é lakamb en Deur, en Tan hag er Vein paian de gañnal klor er guir Doué hag er Sent.

Hénoah, é tegoeihel ém hambr, é kavan ar me zaol un tam
kateù, get un tammiig paper skriuet arnehon : " au déjeuner
demain matin. " Ne vezemb ket berloet èlma ér Frans ! Guir
é é ma er plah é sel kaout un dra benak eüé, chokola pé
suan.

Melinier fin
E oer tennein deur d'ē velin !

12. - Sul. Monet e hran d'en overen d'en iliz katolik
hag e zo harp doh liorh en ostaleri-ma. A houdé déh éh oé
lakeit doh en nor-dál euriue en overenneu. Tér e zo. D'en
hani a 9 eur - overen er soudarded - éh an. E ma er jénéral
Mordrel étal en daol vask get un nebed ofiserion aral hag
intronized ag er Groéz Ru

Get en ofiserion éh omb deu ugent benak : nen dé ket
katz diar en tri mil soudard badéet e zo ama.

Aluzonour en Divizion e bredeg. Eüéheit en des eue p-
ger bihan è nivér er soudarded, hag é komz diar kement - sé.
"Tri zra, emé ean, e vehé ret demb kaout aman aveit gounid
istim er Germaned : ur vuhégeh didamal, bout sentus doh hol
lézennou ha heuliein hor reliジョン. Siouah ! n'hellér ket la-
ret éh omb tuet d'ou haout !

Hag er Germaned, én dro demb, e zo sentus, fur ha
gredus... "

Haval é genemb, doh er hleuet, é ma ni é en en des kör
let er brezél !

n'em es ket gellet guélet hoah a dost.

Kemér e hran ur vinoten e gamdro don tor en descen,
mesk er gué, hag émber éh on ar un hent paëet hag e zo, héb
arvar, en hani koh e gasé d'er menati.

Er ré e zo de benn a gér Dürkheim en des groet kampen,
hed ha hed get en hent, ur vinoten get jibl aræghi hag ur
steud gué kampennet. Kraepne e hra en hent doh kosté er
manné, met, drá bep diù ušh á kavamb bricheu de ziskuhién
tachadeu kaeran. Arlerh bout troeit ha distroetie de ziskuhién
dro d'en tostanneu, é kreiz ur hoed goarniset a vrug, dreist
suniniegi é uélamb displéget ker brau izeloh egedom, á te-

goéhamb én un taol doh magoérieu ketan er menati. Ag en ta-chad-man é huélér é tigor, èl ur pikol boked, flagen Bad-Dürkheim, get en toenneu ru, gris pé louet en tiér, strebet doh deu du er flagen. Hag, adreist en tostenneu e hraur vièuen de gérén tu doher hreisnoz, é huélér doh en em astten duhont, disliuet geter er glaù, er gompézen ledan en em led betag er Roen, hag e zo, hi eüé, goleit a uiniegi.

Dassonnein e hra get hor boéhieu soudarded estrén er ma-
goërieu-ma hag en des diskannet kel liés de voéhieu er vê-
neh e kannal mèledi d'en Doué a heub.

Miret mat ē er revineu. Lakeit e zo ar vlein er ma-
goérieu un trohad simant eit parrat doh en deur a vonet
enné; met azoh en dias ne uélér nétra. Harpet ē er ma-
goérieu goannan, get mein ag en hévelep liü. E kement ko-
gnel ē kavér brichéu aveit azzé, ha zoken taoliou aveit pre-
dein.

Ar un daolen, staget dreist en nor-dâl, éh es ur skritel
kizellet ér maen hag e lar é ma bet savet en abati-man ér
blé 1035. Bénéadiz en doë hé sauet.

Obér e bran en dro ag en abati hag émber é kavan un dra
hag é gousi me flíjadur. Staget doh en abati, éh es un da-
varnig get un "Automatik Pianino" hag e skuerm, get ur voéh
hoarn-guen, tönnieu korolleu hervé er mod !...

O meneh santél ag en amzér gent, hui bag endes saëdet
hou ti ken ihuél adreist trouzieu ha plijadurier bédiz,
pérak ne saëut hut ag hou péiss, aveit herzel pel azoh hou
louézoué en amzérien nôz.²

Allas ! nen dé ket bet finch guélerion en tachad kaerman eget ne vé báiserion kement bro e zo. N'ou des ket gellet parrat a skriù ou anñeu bag amoëdaj, ar er vein-ma ha ne hoarnant ket men anñu er gizellerion en des hadet arnehé beññet.

En ur hornig, er vlein en dosten, durkeit de Zürkheim,
En es assuet ur-peulvan d'ur Barh ag'er vroome bag en des
pechens kallnet brautige limburg. Ne iefke ket en

Disken e hramb trenn kér, dré un bent aral, biðennet
get tîer labourzion, dalher mat ha mist. ER pâh'ne souch
bepred ét vro-man e zo er harðieu guur bolzeg.

splann e uélan doh fenestri en tiér.

15. - Arriù zo genemb un ofisour ag er burëueu, gene-dik a Gorsika. Brema hepkén é tegóéh ér brezél ! A houdé-kreiz 1918 éh oë délé dehon donet, met goullennet en doë ul-léh ér burëueu é Pariz. Huéh miz é ma bet é hortoz er res-pont. Er suhun dreménet éma bet é houlen é Pariz ha reit e-vo dehon, pé ne vo, el léh goullennet. Laret zo ia dehon. Met-èl ne oë ket hoah sinet é baper, é ma kaset devadomb, aveit-tri pé pear dé, de hortoz !

Ne oui petra obér ag é amzér. Laret zo dehon monet d'er G. B. D2. (Groupe de brancardiers de la 2e Division Coloniale) ; met én ur gér vihan é ma, péh e zisplij d'en eutru. Aman é ma brasch, ha muioh a "verhed" e zo, emé ean. Hag è houlen aben dré er pellgomzér, diragomb ol, get un ofisour aral e anaü, rein dehon chomléh ur " riskleréz " e hello monet de gousket geti !

Ne gavet ket é hellehé en trén hag er pellgomzér servij de drew spleituso egét nen dé de servij ur bardehol él benen. Braüet skuir e hra er Fransizion d'en estrén...

Hénoah é kavan hoah katèu ar me zaol. "Aveit hon trugárékat ag hor chokola", emé hon ostizéz. E ma doh men gortoz étal hé dor. Ret é dein monet geti én hé sal-dégemér, aveit komz un tamming, a gement ma hellamb, hi get er péhig a halleg e oui, ha mé get me nebed girieu germanek.

Ar hé zaol é huélan ul lévr soñnenneu, german hag ipki-génie, Racine, é galleg. E ma doh el lénn, e lar dein. Disket hé des saozoneg ha galleg ér skol. Nen dê ket gene-dik ag er hornad-ma ; ag en tu-ral d'er Roen é ta. Ha, goapus, é lar dein : "Nous sommes des barbares ! "

Neoah, e zalh hi, er Germaned nen dint ket fallon eget en dud aral. Ha ne hellér ket barnein ur bobl doh stad hé spered épäd er brezél. Spered ur ioh tud tolpet e zo bepred dishaval doh hani peb dém anehi didolpet. Anzaú e hran n'em es nétra de damal d'en Alemand, a houdé mah on én ou bro. Guel int dohemb, surmat, eget éleih ag er Fransizion hon es bilet én ou mesk, a tro er brezél.

Hag é lar dein, aveit achiú, é ma didan dimsein get ur
hargind ag er post. Ar en devéhat é krog er gelionen: énni !

19. SuL. - Goudé māren, éh amb arré d'obér ur guél de Abati Limburg ha de gastel-kriù Hardeburg. Goahan zo, ur vrusmen diù e garg en amser hag e za de barrat dohomb a huélet flagen bourrus en Iesnach. Ken tiù e sa hun es bén é bénier hag tour en abati, ha ni dob e dross.

nischen a hraab er flagen got un dergel krouizet a rex

en dorgen. Epad ma tevalamb, é kleùamb boéhieu bugalé é kañnal ér flondren, toñniu difon hag e zegas sonj dein a holaike bugulion mem bro hag e sau eüé, duhont, ér vrumen gouianù, diar tostennou mem bro aleuret get el lann é bleu.

A geteh ma tiskennamb é tiùa er vrumen. Béh hon es é huélet hon hent. Ha ni d'en hent-bras.

Ember éh omb én ur gériaden gourvéet doh troed mañné er hastel. Krapout e hramb, ar hor goarigueu, en hent sauet e gas d'el lein, hag un herrad goudé é huélamb é tibouk, émesk barreux er gué sammet a berlenneu en nivlen, magoér ihuélou er hastel.

A dâl de Limburg, é ma sauet. Etal doustér ha peuh er vened, kadarned er vrezélerion.

Nen dé ket ken ihuél er grapan, met tennoh é. Hag aman, n'en des nameit rehiér. Trohet zo bet ér mañné eit diazzéen er hastel, ha get er vein anehon, moroalh, é ma bet sauet. Pïkol er vein anehon, Pïkol mein e zo lakeit de bakein er magoérieu, ha groeit int ledan ha sonn. Hoant en doà er sauerion n'en dehê padet er hastel de virükén. Rak èlsé é ma mabdén : bepred é klask obér treu padus hep sonjal é ma é vuhe ber ha bresk.

Er blé 1510 é ma bet sauet er hastel. Groeit é haval doh kastelleu-kriù en amzér-sé, get pedèr magoér ihuél, pedèr tourelleu éh obér er horneu anehé, ul leuré é kreiz er hastel hag un dourellen.

Dergeieu ledan, kaveu don, tarhelleu stank aveit guimtein mein, deur berù, rad, ar ben en arsaillerion. Ne oë ket gueil lêh de dud er vro aveit en em zihuen én amzér-sé. Brema, get pemp pé huéh "potarn" bras é vehé eilpennet er hastel.

Miret mat é er revineu. Guélet e hrér éh es tud avizet é kondui er vro.

Donet e hramb de gér, dré en hent-bras, hag é kavamb paradeu tud iouank ag er vro é valé èldomb eüé. Guélet e hramb zoken ur baré hag e zo ur soudard ag er Hreisté abarh. En anaouet e hramb aben doh é varbotereh.

Aman, èl é pep lêh, éh es merhed estrén, duah ér vechér de zialhein er soudarded. Goa d'en hani en em laosk de vout libouret én ou rouedeu.

Hiziù éh es boéherek eit seuel ur goarnement neüé.

En ostaleri mah omb, é ma sâl er voéherek. Souéhet mat é er Fransizion, hag e gredé éh oent er ré "aracketan" ag er bed, é huélet er merhed é tonet de voéhain èl er hoazet.

Guélet e hrér têr léamnez é tonet, ind eüé, de lakat ou

billetten ér vouist.

Etal en nor éh es tri pé pear dén é rein billetenneu ; met trouz erbet n'en des geté. Ne uélan dén mèu.

Eit "barbared", er ré-man e zisko gouleu demb...

De noz, éh amb de gemér ur uéh bier én un davarn, lêh mah es un tolpa get er ré en em sourci ag er voéherek. Ol é mant didrous kaer. Komz e hrant hep huchal, ur uérennadhier pé guin-bro adal dehê.

Paotred ha merhed e zo anehé.

Goulen e hrant get mab en davarnouréz hag e gomz galleg, penaos é kerh en treu get er voéherek. Hag é tisplég dein degemér mat groeit d'er Fransizion get tud kér, ha d'en urh e zo é pep lêh. Eleih a dud e za de gemér kentélieu gallek er skolieu sauet get en Armé ; rak sonjet e vér merhat d'obér Fransizion ag er Germaned-ma ! ! !

Met tud er vro en des ur sonj aral : diskein e hrant galleg eit gellout gounid argant genemb.

A pe gomzér dehê ag ou zroein de vout Fransizion éhrant selleu du, ha get rézon.

23. - Krach erh e hra hiziù. Neoah nen dé ket iénoh en amzér.

En nihour, ar me zaol, em es kavet un tam paper skriüt get me ostizéz : "

Monsieur !

Je ne vous ai pas encore pu remercier parce que je ne vous vois pas du soir.

Je suis très enchanté au chocolat si excellent, aussi au savon très bon.

Je vous remercie beaucoup.

KAMDRO EN ANKEU

- Tristement j'ai encore une demande - une bougie, s'il vous plaît.

F L .

Hénoah é kasan diù houleuen hag un tam suan d'er plah. Eh oè doh men gortoz én dergei. Aben a p'em guél é tostat, é tisko dein,

Hénoah é kasan diù houleuen hag un tam suan d'er plah. Eh oè doh men gortoz, ar drezeu hé dor, alumet dehi en tre-kreiz hé fas tret ha groahennet, guenneit get peudr, diù rankad dent guen ha hir. Kompren e hran é ma moushoarhet e glask obér, én ur sonjal ér péh e ian de rein dehi.

Me zrugarékat e hra, én ur seuel hé deulagad trema el lein hag é kroézein hé deuorn ar hé halon sklat : "Vous êtes un ange", emé hi ! ha goudé : "Vous voyez, aussi vous êtes des barbares !" E klask farsal é ma merhat ?

Komz e hramb ager brezél. Hag é lar dein é kredér, én hé bro, é ma er Frans ur vro é troein de nétra. Gounidet hé dehè kalz, emé hi, doh en em gleuet get en Alemagn é léh klask trouz dohti. Ne gred ket é ma kollet hé bro. En diovér a voud ha trisoni er vistr en des hepkén groeit dehi goulén er peuh. Breman é vo didan damani er Ré unañnet, met ne bado ket er stad-sé. En Alemagn e saùo éndro. Neoah, épàd ma pado, er Germaned en em izélei er péh vo ret, eit kaout bouid hag en treu e hra diovér dehè.

24. - Er mitin-man é ma disoudardet en adjudant Saurel hag e oé deit genein ag er 88e d'en Intendance. A Ste Foix de-Peyrolière, tost de Toulouse, é ma. Deusto dehon bout soudard a vechér, ne ven ket chom pelloh ama, kaer en des hor mestr arnehon de "rangajein". Tri blé ha deu-ugent en des, ur voéz dehon, ur burèu butum. Ne ven ket bout haodet pelloh !

26. - Hiziù é rér d'er burèu ul lévr diar er Palatinat, aveit ma anaüemb er vro-ma. Guëlet e hrér abarh é ma Dürkheim ur hanton a "Bezirksämter Neustadt". E pen er hanton n'en des mestr erbet ; é Neustadt é ma er "Bezirksamt", pé mestr er hornad.

En dra-sé ne barra ket doh hor mestr a skriù de Sous-Préfet de Bad-Dürkheim !!! Ne hel ket kompreñ, er hadi dñ, é chom ur vro én hé saù, é hel en dud débrein ha kousket hep préfed nag eil-préfed !!!

En anderù-man éh an get Blei Lann-Vaus d'obér ur guél devéhan d'Abati Limburg.

Bourrusch é balé eget ne oè disul. Splann é en amzér ha

KAMDRO EN ANKEU

kouéhet zo ur rizennadig erh hag en des briheit er mézeu hep kuhet nétra.

En tiér, er parkeùiér, er gué, er guiniegi e zistag é-leih splannoh én ou stern guen-kann, guiùeit hoah getsplann-dér en dé.

Kant vad e laramb ag er vro gaer e zisplég hé finüidi geh dirak hor selleu ; ag er veneh hag en doè gouiet dibab un tachad ker Bourrus ayeit biüein. Haval e vehé en en dehè er veneh, guéharal, choéjet el léhieu kaeran e fehé bout kavet ayeit obér ou menatieu. Kavet e hrent, merhat, ékaerded e vro, un abeg muioh de veulein madeleh en Hani e zo kaerded hep par.

Balé e hramb émesk er revineu én ur sellet doh pep tra, hag a p'en em gavamb étré magoérieu er chapél goh hag en des dassonet ker liés get kan er veneh, a houdé naù hant vlé, é chomamb mut, mut èlté, get en ankén e zisken én hor haloneu é sellet doh er béaj kizellet ker braù ha hantér bréuet doh treid er pilérieu.

Aman eùé en des treménet fallanté mabdén...

27. - Erh e zo kouéhet ha freskeit mat en des en amzér.

Eh on me unan ér burèu, émesk en dud iouank deit de gemér hol lèh, ha hir é kavan geté ! Iouank flam int hag open ag er Hreisté kén nemet unan. Ne zéhannt ket a varbotat, a 'n em foëuein. Get el labour, erhat, ne hrant ket forh ! Diboén int ken ne vlaazant ! Laret kaer geté n'hellan ket ; goulé é ou sah, a p'ou dè komzet a voud hag a verhed ha divéget un nebed lousteri.

28. - Tiùat e hra en trohad erh. Oeit é en aùel trema er Roén ha huerüeit en des.

29. - Men devéhan dè a bear blé hantér ankén, mizér ha spont. Un tammiq em es terhien hiziù. Diés é kav me spered diazé ar er sonj-man : éh an de vout dijabet ag er iaù e zougan a houdé ken hir amzér.

Kement e zegoéh dein èl d'un én dalhet é kavidel hag e zigorér en nor dehon de vonet d'er hoëdeu. En taol ketan é chom de sellet doh en toul-sé, hep orsal. Ha guir e vehé é hell néjal én ér ag en amzér ? Met kentih é huél eùé diragzoù er vuheù neûé e vo daù dehon biüein. Dehon é vo ret klask-brema é voud, é lojeris ; dehon e vo de zihoaï doh en éneberion. Hag en em houlen ma n'en dè ket guell é stad kavidellet eget ne vo én é frankiz ?

Petra yo shanon-mé eùé brema dirak me zachennig dizal-badet, én un ti goulé, hep moiand de zessù me ziad ?

Get prederi é sellan doh en amzér de zonet. Dinerhet on, dré forh derhel penn de bep tra ha d'er marù. ne oë ket tu de badein épap pear blé hantér én ur vuhe èl honnen, hep kizein me volanté. Ur hoareg ne hel chom stennet rë bell hep dinerhain hé boellen.

Ha bout bet pléget kehetal didan ur iaù ponnér, hep lèh erbet d'hou ivoul, ne hell nemet lemel genoh pep hoant de gerhet én arvar.

Na skarhet é me spered ! Na mem buhé e uélan trohet é tèr loden distak grons : araok er brezél, épap er brezél, arlerh er brezél. Liamm erbet n'en des mui étrézé, èl a pe vehé tri dén dishaval en dehè ind biuet énnein.

Ha nen don ket me unan èlsé. De gemér me lèh, éh es deit un dén iouank a Gempér, hag e oë éh obér é studi, a pen dé bet galüet d'en Armé. Nen dé bet nemet huéh miz ar en talva hag é ma èl un dén tri ugent vlé. Liés é vë diavarhet é zeulagad geton hag é spered e achap hep ne hell er mestroniein. Gouléet é ben ag en treu en des studiet ha santein e hra ne hello ket kenderhel get é studi hep adkrog ér péh en des disket ketan.

Gourien erbet n'hon es mui naket ér vro.

Klasket em es më ataù dihouriennein a me halon kement tra chomet é Breih ar me lerh, get er greden em behé gellet meruel ésoh, a pe vehé bet goanneit ém halon er harantéieu hé lañné guéharal. Ha brema, pen don akourset de viüein a skoéans get er Marù, setu er Marù é pellat azohein, hag er Vuhé doh men geruel a pen don dinerhet.

Ol er sonjeu-sé e verù ém fen, épap ma tompan en treuigeu e ia genein d'er gér.

Goudé éh an de glask me fapérieu ha men devéhan pé.

A pe chom amzér genein, é hran mem baléaden devéhan dré gér, rak chans e vo dein merhat hé guélet kén. Krapout e hran ar er mañné e zo én tu doh er hreisnoz a gér, aveit guélet flagen en Isenach, ha trohein tri bar rezin e gasein genein de houriennein é doar Breih-Izél. Mar dougant, é tegaseint sonj dein devéhathoz a uin amiapl er hornadig-ma.

Péhed é é ma brih en amzér ha goleit meur a dachad get en erh. Ne uélein ket er vro, èl ma oë, én hé brauité.

30. - De bemp eur é tihunan. Cherreh e hran a herr me fakadeu. Ha më araok trema er gar, en erh é chourikel didan mem boteu-lér tachet.

Guen é en doar hag ién en aùél.

Embèr é tigéramb.

Kenevo Dürkheim, kérig didrouz ha karadek. Pell é chomo, ém spered, er sonj ag hou tégemér hag eùé a onestiz hag a amiapted hou kériz.

à Bourgoin à ne pas venir distroyer, car ce distroyement, c'eust été plus à nos ar peines, - et ne profit pas pour nous. Mais il eut des idées aussi très bennes, mais n'en eûmes pas le temps. J'eust écrit de bon sur "Si tu es contente, et que tout soit bien dans Schleiden, et que tout se passe bien pour nous".

Bonjour à toutes deux à Bernstadt, mais tu as l'obligé en dire des mots. Bourgoin a été détruit, et nous avons écrit à nos amis de nos conditions et de leur situation, chose qui nous fait un peu triste.

Mais je continue de faire tout ce que je peut.

Le 1er mai 1915 j'écrivais au père Paul que tout était bon dans l'abbaye, mais que nous étions arrivés.

Le père Paul me répondit que tout allait bien, mais qu'il avait été malade.

A peu près la même chose, il me écrit le 1er juillet 1915 que tout va bien. Tous les pères et nous sommes tous à l'œuvre pour aider à l'abbaye.

Après avoir écrit au père Schmidt, le père Paul me répondit, que tout allait bien.

Mais un peu plus tard, il me répondit que tout n'allait pas très bien, lorsque nous eûmes "un accident", "et que", "au commencement" d'août, il eut de graves malaises, mais que tout allait bien maintenant.

Il écrit, à quelques jours plus tard, que tout allait bien pour lui.

Bien sûr, il me répondit que "nous étions contents". De l'autre côté, il me répondit que tout allait bien, mais que nous étions malades, mais que nous étions en bonne forme.

Cela a été une situation assez pénible, mais nous étions contents de tout ce qui se passait.

Le père Paul, comme tous les autres pères, a été malade, mais nous étions contents de tout ce qui se passait.

Le père Paul, comme tous les autres pères, a été malade, mais nous étions contents de tout ce qui se passait.

Le père Paul, comme tous les autres pères, a été malade, mais nous étions contents de tout ce qui se passait.

XXI

Ar hent en distro

KAMDRO EN ANKEU

E Neustadt é ma ret demb disken, rak en disoudardereh, deusto d'er péh e lar er gazeteu, e zo groeit hep pen na lost. Hañni n'en des laret demb péh trén kemér ; hañni n'en n'en des gellet laret demb de bed eur éh oë en trénieu e zelé hor has betag Schaidt, er gér léh ma renkamb bout tolpet.

Deval e hramb enta é Neustadt, hag éh amb d'obér un dro dré gér. Kousket é kér rak nen dé nemet seih eur? Hoah é ma en dud én ou linsélieu, épäd ma klaskamb-ni chom ar hon sau ar baúaj kléret ha risklus.

Mist e seblant kér hag éret mat.

De 8 eur 1/2 é keméramb un trén aral hag hor has betag Landau, léh ma hrér demb disken arré.

Un euriad benak e chomamb ar gé er gar, de skornein, hep ne za dén de houlen petra e hortamb.

A pe iamb én trén neüé, éma"ker ién abarh pē iénoch eget ér méz. Torret é ol er guér ha dré gant toul é fard en aüél sklasus arnomb.

Ardro kreisté éh omb é Schaidt, ha h'eh demb de zerval, me respont deoh !

Eno eh es un ofisour iouank flam hag non tolpa van denneu, hervé mah omb "ar droed", "ar varh", pé "kanonerion". Dibabet èlsé, éh amb de gér, ur hart lêu benak ag er gar, kéj-méj, goleit a bakadeu.

E kér, é tostamb d'ur goubañnen, léh ma kemérér hor périeu genemb.

Goudé, éh omb tolpet dré "Région militaire". De hortoz hor bo-ni brema ken ne zegoého trén en XIe Kornad, de laret é betag 10 eur 1/2 arhoah de vitin.

Asé e hran kavet ur gambr é kér, aveit tremén en noz, met hep donet de ben. Rè a soudarded e zo ama.

Neoah, dré forh fetekal, e tegóéhan get un temsdi, pé épiseri, léh mah es ur voéz hag e gomz galleg. Plah iouank koh é. Bet e bet pell é Pariz, matéh é ti

ur mèdesinour. Hé breur e chom geti ama, pemp a vugalé dehon, hag ean intanv a houdé ur blé. Gratat e hra en dérmadein kampen, én é labouradeg, un tachadig, get plouz, aveit tremén en noz. Chakein e hran ur bégad bara ha kig, cher a-tersein en dud-ma diar ou bro.

Butum e estér dré-ma ; ed eùé. Sklisenneu e hrér, épard er gouiañù, èl lod muian ag en tiér.

Kousket e hran dous ar blouz me menuzér ha grad e ouian dehon bout kampennet braùik men "guélén".

31. - Er mitin-man é ma daù demb chom un euriad stardet én ul lostad soudarded de hortoz hon tro de gaout un tasad kafé ién. Nétra guell de sklasein hon diabarh, a pen dé sklaset hon diavéz !

Aveit en em duemmet éh an d'obér ur valéaden dré gér.

De 10 eur 1/2 hon tolpé ar dachen en iliz, léh ma chomarré de skornein, é kreiz en aùel. Goudé hor hasér d'er gar. Ama éh adskorneemb un eur hantér. Krapout e hramb elent én trén léh mah achiùamb troein de glér, betag diù eur de vitin... N'en des ket a harz !

En trén éh omb ugent ag en XIe Kornad. Tri a ré vèu e zo ér vanden hag ou zri, èl rézon, é mant a Vreich-Izél ! Poz ne hellant ket, na teuel. Kañnal e vennant, hag a pe zigorant ou gêneu é ma aveit lezel de dremén amoëdaj bleijet ha grôfnet é bregeseu er guin-ru ou des lonket heb arsaù. Koroll e glaskant eùé ; met a pe saûnt ou gar éh ant de ruddellat !

E Haguenau é tidrénamb. Kérig vihan ha braùik eroalh, 15000 benak a dud dehi.

Stank, é huélamb ar uérenneu en tiér kenuerh, ur skritel get ur rodel tri liù, merket arnehon : " Ici, Magasin français ". Merhat aveit lakat diforh étré er ré e venn chom féal d'ou broadeleh hag er ré e nah ou hani... aveit gounid argant !

Doh guérenneu tiér aral, é huélér ur skritel hag e zisko "Marianna" a bouiz hé hiviz, pikolbronnu dehi deit ér méz, ur habel krom ru ar hé fen, hé bleu ar hé deulagad, hé mantel kouéhet betag hé begel, ur pen divalaù, haval doh ur hast mèués é tisken ag hé guélén dirollereh.

Peurkast Frans ! Setu pensos houkuéùl hou pugalé ! Pensos e vêh nezé d'er broieu aral kaout istim aveidoh ?

D'ur soudardi hor hasér de lojein. Eurus omb é kaout tan hag ur holhed lién-papér, lan a blouz, aveit tremén en noz.

Aman, shoel, n'hon es ket bet anoued. Kousket, arhat

n'hon es ket gellet kalz, get er ré vèu éh obér safar. Er ré e oè mèu én trén e zo mèu ataù, a pe ne hrant nemet évet hep dêbrein ur bégad.

Doh en noz, é servijér demb ur meni pred ; met, aveit kaout hou lod é ma ret deoh monet én ul lostad soudarded doh kosté er vagoér, ha gortoz éno un euriad benak é kreiz en aùel gouiañù.

En anoued e hra d'en ol diovér a bred ; pousserh e saù, hag er ré tostan d'er vagoér en ém gav flastret dohti, hep gellout en em dennein, a pe zegouéh ou zro de vonet ér gegin, dalhet men dint get ou muzeteu hag ou bidonieu. Kalz alé, renneu e dor, dré dennein arnehé.

N'en des nag un ofisour, nag un is-ofisour aveit lakat reihted hag urh.

A pe hellot monet ér gegin, é taolér genoh ur glogéad souben groeit get n'oun petra en diaol, hag un tam kig diailh ha dioust.

Hou kuin e geméret én un troh, é voutein hou kart ér guin, hag hou pizied de heul !

Ketan dé a viz Huévrér. - De seih eur é ma er hafé. En em servij e hrér èl aveit er guin, en nihour.

Anat erbet ataù a ofisour nag a vistr.

Hañni ne hel laret demb de bed eur éh eemb kuit.

Ardro naù eur, é huélamb un nebed soudarded, devéhadidi, tolpet é porh er soudardi. Er mitin-man éh ant ind arack.

Un herradig arlerh, é lakér doh er posteuh e zo én dro de borth er soudardi, ur skritel e ziñer éh iei kuit hiziù : laret devéhatoh pegouiz é tei tro er réral. Ni enta.

Daù vo dain kemér pasianted ! Guel azé hoah ma hellamb obér ur balé dré gér. Bärch é kaveemb hon amzér. Monet e hran de uélet en iliz hag e zo bet salet de goulzeu dishaval. Roman é lod anehi ; gotek, lod aral. Tiogél mat é en diabarh. Guérenneu er fenestri neu dint ket koh. Guélet e hrér merket er bléieu 1841 ha 1845. Galleg e zo skridet arnéh. Ur stum koh ou des hag e gouch doh en iliz. Dreist en aotér, éh es koedaj kizellet hag aleuret ; ré ihuél int sit en iliz hag ind e flastr en aotér. Hag en aleuraj, ré splaen, e vurlut en deulagad.

A pe zistroamh d'er soudardi, é ma ret demb chom ana hiziù.

Er ré e la kuit, e lakér er musik d'ou ambroug d'er gar. Lan é er fenestri à dud é sellit, ha dareu e za e veumin

deulagad meur a voéz ha meur a groëdour, é sonjal nen deik

Er ré e ia kuit, e lakér er muzik d'ou ambroug d'er gar. Lan é er fenestri a dud é sellet, ha dareu e za de veuein deulagad meur a voéz ha meur a groëdour, é sonjal n'en dei ket ou fried ind, ou zad, d'er gér, èl er ré-ma. Kousket int, kousket aveit mat, én tu benak duhont, ar dalva er Frans, er Rusia pé er Serbia...

Balé e hramb arré un herradig dré Hagnenau hag é huélamb ne ouiér diannéz de nétra ama. Kig e zo, mohaj, katèu, bara, sukr. En tiér kenduerh é kavér pep tra, muioh eget é kér er bet ag er Frans em es darempredet épäd er brezél.

Monet e hramb de gemér ur hafé, goudé bout débret urbégad. ker mat é èl hor hafé soudard ha sukr e rér demb, de laka abarh, péh e garamb.

Kir é pep tra, neoah. Guélet e hramb éh omb ér "Frans neué". Er ré n'er gouiehent ket en diskò fonnapl get er skritelleu staget é pep léh, galleg ha germaneg arnehé, hag e bed en dud de béein taoseu d'er Frans. Ataù !

2. Sul d'anderù. - D'un eur hantér é ma tolper er ré zévan ahanomb eit monet araok. Betag 3 eur 1/2, é chomamb plantet é kreiz en aüel de hortoz er muzik e za eüé d'hon ambroug. Deu vil benak e zo ahanomb. Stedet omb pear ha pear ; hag éh amb arlerh er vuzikerion, pléget didan hor sam, ha skosellek.

Er ré en des évet ur bannig rè e zo dilui ou zead ; met luiet ou herhed. Turel e hrant, é tremén, bégadeu get kériz tolpet ar drezeu ou dorieu, én ou fenestri ha, zoken, ar en toenneu.

Doh kosté el linen hent-hoarn, hon tolper. Hag é rér de beb unan bouid aveit er véaj : diù dorh bara, pedér bouistad "singe" ha deu litrad guin ru.

Chom e hramb éno adal pedér eur betag huéh eur. Aveit hol lakat de basientein, é térr de gas demb ur bégad bouid hag un tasad kafé toem. Ember é kleuamb hon trén é huitel-lat.

A herr é krapamb é wagonieu-loñned amérikan. Start mat omb. Huéh ha deu-ugent e zo ahanomb é pep wagon. Ardro tri rahouan a ledanded en des pep soudard aveit kousket, débrein, fichal, l-kat hor pakadeu. Muioh a léh é vén reit l'un dén marù !

Aveit obér ar hor horv é ma en diésan. De doulen nor, é ma ret monet ha toein hou tibunér d'er mézeu ! Gouh mar

des tud adal ! De noz é ma daù monet a dastorn, get eun a gerhet ar er réral. Rak gouleu n'en des ket, èl rézon.

Ne jaoj ket asé kousket. Un nebed ré vèu e zo ataù, Bretoned bepred, ha n'arsaùant ket a évet, a gañnal, a douiet, a freget... Na petra laret dehê ér stad-sé ? Ou digaréein n'hellér ket eüé neoah.

Donet e hranc de ben a vorgousket ; rak ne harzan ket mui. Met, sel guéh mah arrest en trén, é tihunan.

Get ur serjant aral éh on karget de eüehat doh er vanoniad tud e zo genemb.

Dré Sens, Toul, éh amb. E gar erbet ne uélamb fri un o-fisour, na fulen erbet ag er Groéz-Ru. Brema, p'en dé achiù er brezél, n'hon es mui talvedigeh erbet. Groeit el labour, de btra er péein !

Dré bep diù uéh en em laka er ré vèu ardro er "chef de gare" hag é larant komzou divalaù dehon. Met ne hra van erbet : akourset é, merhat.

E sens éh arrestamb pemp euriad, é kreiz en noz, de hortoz ma vo dijap el linen.

3. - Derhel e hramb de rudellat ar el linennu hent-hoarn, hep gout forh kaer é pé tachadeu é treménamb. Ha skuihein e hramb ar hor plouz, troeit fonnapl de deil. Hir é kavamb hon hent, hep nétra d'obér ha hiraeh bras hon es de uélet er pen anehon.

4. - Hiziù é tegóéhamb é Saint-Pierre-des Corps. Er hetan gar léh ma kavamb tud de gennig un dra benak demb. Un tasad souben doem e gasér demb, ha, goudé, un tasad guin ru. Tenuaùt e hramb ur bégadig bara én hor souben ha vadehra demb.

Epad mah omb é tèbrein, é térr de laret demb é vo ret didrénein ha monet ar droed de gemér un trén aral de Tours. Ur hart lèu benak hon es de redek dré er parkeuié, é kreiz en noz, hor pakadeu a skour dohemb pé didan hon diazal. Touiereh ha bleijereh e sau émesk er ré vèu, hep ne veemb saüetoh, pen dé guir é ma ret monet, mar vennant tostat d'er gér.

Get éleih a boén, goudé bout luiet hon diúhar, opben ur uéh, doh el lezeu hag en orsal, é tegouéhamb é gar Tours.

Un euriad gortaden hor bo. En trén "civri" éh amb. Selleu rous e daol genemb en dud disoudard é zo é hortoz en trén, selleu hag e seblant laret : "Perak nen dé ket lahet er réman eüé ?..."

Ha ni hag e gredé ne vehé ket bet hantér ahanomb, hag é

vehé bet groeit demb en dégemér e vezé groeit guéharal d'er gouroned ! Siouah ! Breman é komprenamb éh omb "én hent".

A pe zegoueh en trén, peb unan e fard abarh hep gortoz kén, hag én ur obér hent, a glei hag a zeheu get é bikol pakadeu.

De éleih é ma ret krapout é wagonieu marhadoureh, én ou saù, réral é wagonieu hep dor na fenestr. Eurus hoah en em gavamb, a pe larér demb éh ieemb bet en Naoned hep chanj vagon !

Siouah ! E Saumur é hrér demb diskenn arré, nemet soudard en "Train des Equipages".

Erh e gouéh éndro ha ién é en aüel. Monet e hramb de hortoz hon trén, hage zélé degouéhel ardro diù eur arho ah vitin, d'ur gobañnen saüet aveit er soudarded ha léh mah es tan. Bep a dasad kafé e servijér demb. Pêhed é nen dë ket toem, rak bêh hon es é tihuenn doh en anoued. De ziù eur é tegouéh hon trén. Klôsor é eget ne oë er ré en des hon douget betag brema. Met start omb énonn ha léh d'azé n'en des ket. Lan é a dud disoudard.

Paraviz demb é huélan un Italianez hag hé merhig. Kousket é honnen ardran kein hé mam, hé fen ar skoé ur soudard hag e zirot ken ne gorn er hombod geton !

Morgousket e hramb-ni eüé, a daoleu, hag ardro pedér eur en em gavamb é gar en Naoned.

Aman é kavamb soudarded, get skritelleu doh posteu-koed, hag e verk de beb unan é pé tachad é ma é léh d'en em dolpein.

Ember éh amb dré ruieu er gér kousket, lan a erh teuet, betag soudardi Bugeaud.

Deu soudard ag er Hreisté e zo karget d'hon dégemér. Anat erbet ataù a ofiserion nag a eil-ofiserion.

Servij e hrér deu dasad kafé toem de beb unan ahanomb ha sardrinek é bouisteu, get beb a dam bara.

Goudé bout predet, é tiskoér demb hor guélieu soudard.

Betag 7 eur é helleemb diskuih. Nezé é tei er geginerion de gas hor hafé demb d'hor guélieu. Guellate hra hon treu !

Ha ni d'en em asten. Met er housked nemet da ket : râ her-net omb. Ha trouieu kér é tihuun, e barra dohomb a gousket.

De 8 eur, é tegouéh er skrivagnerion karget d'hon disoudardein.

Fonnapl é kerh en treu geté, dré m'ê mant tro ha tro d'en hévelep taol hag éh amb, hep kol amér, ag unan d'en aral get hor papérieu. E kory un euriadig éh omb prest de vonet araok.

Deusto d'en hiraeh em es de zegouéh ér gér, n'hellan monet én trén éndro hep bout dëbret undra benak. Ne harzan ket get en hoant. Setu tostik eih té é tioallamb a zébrein hag a évet, eit parrat a vonet rë stank de doul-dor hor vagon !

Monet e hran, ar un dro get er serjant aral en doë karg genein ag er vagoniad, de zébrein hor méren én ur preddi, léh mah omb servijet ag er guellan.

Goudé pred hor behé hoar eroalh d'obér un dro dré gér ; met lakat hon treid ér méz ne fiamb ket : glaù e hra a boullad.

De dèr eur é ma délé d'em zréne monet kuit ; met é ma 4 eur 1/2 a pe zegouéh.

Tioél é a pe ziskennan én Oriant.

Monet e hran én tioelded, dré en henteu em es darempredet kel liés guéharal, a pe oen krenbaotr, ér skol én Oriant ; devéhatoh a pe ien, araok en dé, get bêhieu légumaj pé fréh ar me fen, de varhad en Oriant ; ha goudé, a pe vezén é vonet de bredeg karanté Breih hag er brehoneg, dré barrézieu bro Guéned...

Ol en treu-sé e seblant dein brema èl treu ag ur vuhé aral em behé biüt kent, araok bout marù ur uéh...

En despet dein é krap en dareu d'em deulagad é sonjal ér vuhé dreménet-sé hag e za en taolenneu anehi de eilpennein ém houn, èl ma hra, get en aüel gouiañ, en déli didan er hoëdeu dibillet.

Etré er vuhé-sé ha honnen é ma fozel er Brezél get é lousteri, é fang hag é hoëd. Biüt em es abarh épäd pear bléad hantér, ar un dro get mil ha milou a réral, tonket d'en diovér, d'er spont ha d'er marù...

Perak nem don ket bet mé diskaret èl kement a réral ?

Ha ne vehé ket hoant Doué ma tisohehen get er bom em boë boulhet araok er brezél ? Léh em es de gradein éh onbet goarnet eit peurachiù ul labour hag e zo marsé talvoudusoh eget ne seblant d'en dud. Doué hepkén e anaù en dezoned hag e hra ahanomb benuegér é volanté.

Krog e hrein enta arré ém arér.

A pe sellan nemet doh er vuhé lëzet genein, è télez mil bennoh de Zoué aveit bout men goarnet iah ha divahagn, deusto d'er pêh e zo bet ret dein gousañ.

Goahan vo, dijabein me houn a sonj en däisou hag en no-

zeheu spontus em es biüet, ne hellein ket.

Na mem buhé hag e vo de gomans éndro, ha mé deu-ugent vlé, me zi goulé, ha diragon un dezoned ken tioél èl en noz e gerhan abarh brema.

Na mem bro, petra vo anehi, arlerher reverhi-ma ? Goëdet é, muioh eget hañni ; divrehonekeit muioh eget biskoah... Nen dei ket hé stad ar uellat, merhat ? Nag hon obéreu brehonek, kouéhet a blat... Kement a boén hor bo doh ou adseüel el hor boë bet doh lakat ar saù... muioh marsé... Ha kement anehé e zo diskaret aveit mad.

Get sel paz e hran ar hent er gér é saù diragon ur sonjen diskonfortus benak, de strakein plijadur en distro, èl ma strimp fang en hent de strakein men diùhar. Ne chom ge-nein kén gounag nemet en hani em es bet bepred ém ampartéz hag é harp en Eutru Doué.

Er hetan tud e gavan é tremén, doh kosté pont en hent-hoarn, e zo brehoneg geté. Vad e hra dein kleüet boéh mem bro, biù ataù, é tassonein, adreist er Skorù hag en des douget, setu pearzek kant vlé, bazeu er hetan brehonegerion é tonet a Vreih-Veur.

Ardro 9 eur 1/2 é skoan ar zor me zi.

Kousket é en ol.

Amzér de zigor dein hag é stardan ém divréh er ré n'em es ket guélet a houdé miz Est 1914.

Hiziù é ma en 18 a viz Huévrér 1919.

Ur gir aveit distag

KAMDRO EN ANKEU

Goudé bout lénnet en notenneu-ma skrijet dé ha dé, guéh get er haion, ar me saù, guéh get er bluen, én ur hoh ti, én ur toul én doar, ar men deulin, ar goh karneteu lous, roeget ha dèbret d'er glau pé d'en huiz, lod a me lénnerion e gredo marsé en em es ind embannet get en hoant de rekinat énep d'er brezél, d'en ofiserion ha d'em hansorted ?

Fari e hrehent.

Diskoeit em es, guir é, en tu gin ag er brezél ; rak kaer em es bet sellet ha kompreñ n'em es ket guélet en tu braù anehon, en tu-sé hage vezé diskoeit hepken demb ér skol hag ér papérieu.

Kaer en des bet Napoléon laret : "A la guerre tout est moral" n'em es ket gellet, desauet m'en don bet hervé spéred en Avél, guélet abar nemet fallanté, lousteri, dislealde.

Guélet em es meur a unan skoeit d'er brezél ha n'em es kavet nemet unanig benak anehé hag e ziskoé rein ou goëd, dré garanté aveiter Frans. Kentohé housanvent hag é varuent énep d'ou halon, get keu ha kâs doh er ré en doë ou zaolet él laherek.

Kompenet em es nezé penaos ne vè ket palforset er garanté-bro, pas muoh eget er harantéieu aral. El lézen e hra soudard ag en ol, en des lahet én ou mesk er guir garanté-bro hag e zélé diboukein a galon en dén, él ma tibouk er vleuen ag er blanten.

Ma n'em es ket guélet en tu kaer ag er brezél, guélet em es en tu divalaù anehon. De getan pen en ol dismantreu kérieu, ponteu, henteu, gué, h.h ; er véredeu dinivér lêh ma urein a vileu iouankiz quellan hor bro. Guélet em es eûé en droug en des groeit én inéaneu. Blaoah é er geu en en des groeit er pear blé hantér-sé de spéred er soudard et d'en dud discoudard.

Er ré e horté en en dehê gounidet er relijion doh er brezél, e oë dai mat. Ha hiziù en dé é hellant kompreñ pement ou des fariet.

En ol, kalz pé bihan, e zo bet kousiet get er vuhé goué-sé.

Deusto ma oér akourset ér Frans, de gredein é vè er ré furan, er ré kalonekan, er ré disketan e vè dibabet de vout ofiserion, n'em es ket vennet kenderhel get er geu. Diskoeit em es en ofiserion em es analet èl mah oent. N'em es kavet kalz anhé tré de gemennein en dud. Brasoni, rogoni, engarranté ha liés fallanté e vezé geté doh sour.

Tamallet e vo dein eûé marel bout dizolet plégeu fal me henvroiz. Ou huet n'en dehè servijet de nitra. Doh ou di-zolein, marel é tegasein d'er ré iaouank e lénno en dra-ma, donjér doh técheu e sizinour hag e hoanna hor gouen.

Karout e hreñen eûé ma kompreñehé me hensorted brezel, éh es bet goulenet muioh geté eit get tud er hornadeu aral ag er Frans, ha reit dehè nebetoh eget n'ou des gowidet.

Hor mistr n'ou des biskoah doujet hor has d'en tachadeu fallan. Goudé ma vezé kampennet demb ha dihuennet en tacha-deusé, é té ur réjimant benak ag er Kreisté de gemér hol lèh. Geton éh é tah er "pour glas" hag er gowid ag hol la-bour.

A p'en doë Kreistéia 'n em lakeit de droein kein, éh oent bet reit d'er Vretoned de hoarn. Goudé éh oent streuët én hor hompagnoneheu. N'ou doë ket kreskeit hor brud !

M'en des ket lèh de vout souéhet de rah en treu-sé a pe ouier é ma bet bepred gouarnement er Frans étré deuorn tud er Kreisté.

D'er ré en dehè hoant brema de damal dein bout ur fal "Français", rak n'em es ket doujet a laret er uirioné, é respondein n'em es groeit nemet héliein ali er jénéral Per-cin em es staget doh tâl en notenneu-ma.

A dural, er pemp plé servij em es groeit, er pear blé hantér brezel, goudé, hep donet ur uéh d'er gér, e ra dein en droed de houlen get me zamallerion, araox ma komzeint, ha groeit ou des kementral aveit er Frans ?

Groeit em es bepred men devér ér hargeu reit dein, hep gortoz na galonieu, na kroézieu, nag inourieu.

Testonieu mestr me hompagnoneh, ha n'en doë tam erbet en hevelep sonjeu genein, e vo kavet pelloh. Traoalh e vo anhé aveit diskoein peh istin en doë me mistr aveidon.

El digol ag en nau vlé hantér a mem buhé, en en des kemeret er Frans degenein, n'em es bet, èl me hensorted, nemet en 1200 lur e ra er gouarnement d'er soudarded koh aveit biüein épàd tri hant pemp dë ha tri ugant, de laret é just pris ou butum !

Deusto d'er péh e oë gracieit demb, éh oë er "brezel dé-véhan" en han e hremb-ni, n'en des ket gellet er frans

parrat a dennein arnomb, ugant vlé goudé, un aral eahusoh hoah ha hiroh, hag en des goëdet, ur uéh opem, hor bro gaeh, diskaret arnehi en diemantreu hag ergoalleu spontusan. Arlerh ol en treu-sé, ne hell dén léal erbet bout souéhet doh men guélet é tiskarg ama me halonad.

Pe vé ré varr er gibel
E tislan ar er bratel !

KAMDRO EN ANKEU

344

Proposition

pour Officier d'Administration des Troupes Coloniales
du sergent-fourrier HENRIO Louis

Notes du Commandant de la 8° Compagnie
du 88° Régiment Territorial d'Infanterie

Sergent-fourrier d'une conduite et d'une tenue exemplaires. Intelligent. Instruction et éducation excellentes. A toujours rempli les fonctions de comptable à l'Armée avec la plus grande compétence et un zèle au-dessus de tout éloge. Homme de très grand sang-froid et d'un dévouement absolu. Sous-officier vraiment digne, à tous égards, du grade supérieur.

Aux Armées, le 8 Novembre 1917
signé : DUPOUX

Notes du Commandant de la 3° Compagnie du 88° Régiment Territorial d'Infanterie à l'occasion du passage du sergent-fourrier HENRIO, à l'Intendance de la 2° Division d'Infanterie Coloniale

Excellent gradé à tous les points de vue. Très instruit, très intelligent, très travailleur. D'une éducation parfaite, d'un dévouement abeolu et d'un sang-froid à toutes épreuves.

Comptable modèle, d'une très grande compétence (Proposé 4 fois pour Sergent-major ; non nommé faute de vacance).

Comme Commandant de Compagnie, j'ai eu HENRIO sous mes ordres du 4 mai 1917 au 15 Février 1918. Ce sous-officier a toujours été pour moi un collaborateur modèle.

Aux Armées, le 15 Février 1918
signé : DUPOUX

